

Михайло
Колодзінський

Воєнна

доктрина

**УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ**

Центр Національного Відродження

МИХАЙЛО КОЛОДЗІНСЬКИЙ

ВОЄННА ДОКТРИНА

**українських
націоналістів**

Київ 2019

УДК 94: [323.1+355.4] (477)

В63

Воєнна доктрина українських націоналістів \ Михайло Колодзінський
– ТОВ «Основа» – Київ, 2019. – 287 с.

«Воєнна доктрина українських націоналістів» – головна праця відомого воєнного теоретика і практика ОУН полковника Михайла Колодзінського (1902-1939), написана в 1938 році, незадовго до його загибелі. Видається вперше.

Колодзінський трактує воєнну доктрину як систему поглядів на способи та форми ведення війни і як важливий складник світогляду нації. Праця складається з трьох частин: огляд історичного розвитку української воєнної доктрини, воєнна географія та питання майбутніх кордонів Української держави, стратегія націоналістичного повстання та роль і завдання української діаспори.

Книга рекомендована історикам, дослідникам національно-визвольної боротьби, військовим.

Видано за ініціативою Організації Українських Націоналістів (б).

Редактор: Віктор Рог

Упорядники: Віктор Рог, Микола Посівнич

Макет та обкладинка: Василь Бойко

Книга видана за сприяння добродіїв Юрія Сиротюка, Андрія Левуса, Олега Куцина, Леонтія Шипілова, Ростислава Гриньківа, Андрія Стасишина, Івана Панькуша, Андрія Турчинського, Володимира Барцьося, Івана Вовка, Володимира Купчика, Володимира Назаренка.

ISBN 978-966-699-992-7

© Віктор Рог, Микола Посівнич, упорядники 2019

© Василь Бойко, макет, обкладинка

ВСТУПНЕ СЛОВО

Михайло Колодзінський був одним з тих націоналістичних діячів, котрі на початку минулого століття, стоячи на засадах україноцентризму, виразно розуміли необхідність українського війська для здобуття і оборони власної державності, розробляли його концепцію і ставали його зародком.

Нажаль, далеко не увесь творчий доробок Колодзінського сьогодні дійшов до рук дослідників, що вже й казати про те, що він зовсім невідомий читачеві. Тож вважаємо за доречне активізувати старання дослідників та видавців у напрямку пошуку та популяризації творчого спадку Колодзінського, зокрема, видаючи цю книгу.

Перша частина «Української воєнної доктрини» була тиражована циклостилем в машинописному варіанті в Кракові ще в 1940 році, потім перевидавалася в підпіллі в 1949 та 1951 роках і перевидана в Торонто Товариством колишніх вояків УПА в Канаді і США в 1957-му (як виявилось, ці тексти суттєво різнилися від оригіналу, зокрема було вилучено негативні висловлювання Колодзінського про Гітлера та його експансивні плани щодо Сходу Європи, напевно це було зумовлено насамперед тим, що машинопис видавався в окупованому на той час німцями Кракові). Довший час повний її варіант не вдавалося відшукати і лише нещодавно праця стала доступною для дослідників, втім в Архіві ОУН, де текст зберігається (автентична його назва «Воєнна доктрина українських націоналістів». Під цією назвою, яку ми вважаємо більш присутньою, і ми видаємо цю працю), також відсутні кілька завершальних сторінок, в яких йшлося про ставлення до Німеччини (не знаю, чи випадково, адже, судячи з різко негативного ставлення автора до політики Гітлера, про що він пише в першій частині праці, можна здогадатися, яку оцінку Колодзінський давав ймовірній співпраці з Німеччиною та які умови ставив щодо хоча би гіпотетичної можливості такої).

До моїх рук торонтонське видання потрапило в 1991-му році і справило великий вплив, тому при першій же можливості перевидав його в 1999-му і це було перше видання Колодзінського в Україні.

В лютому 2018 р. на «Бандерівських читаннях» звернувся до командира «Карпатської Січі» закарпатця Олега Куцина з пропозицією перевидати працю з нагоди 80-ї річниці постанови Карпатської України та 90-ліття ОУН і отримав запевнення про підтримку. Зразу ж почав готувати текст і ось, коли практично додрукарська робота була завершена, історик Микола Посівнич буквально приголомшив мене інформацією, що він має повний текст праці без останніх кількох сторінок. З неабияким ентузіазмом взявся до роботи над виданням твору, тим більше, натхненний обіцянкою кількох серйозних людей матеріально підтримати видання.

Але відразу зіткнувся з рядом серйозних проблем.

По-перше, це стан тексту: дуже багато слів надзвичайно важко було розібрати взагалі і частину з них (порівняно незначну) таки й не вдалося, що у виданні позначено [...]. Дякую за воістину титанічну роботу над набором і звіркою надскладного тексту Оксані Сванідзе та Григорію Жибаку.

По-друге, це мова тексту. Її довелося добряче таки підредагувати, щоби праця стала доступною широкому колу читачів, і максимально привести до сучасного правопису, водночас зберігаючи оригінальну авторську стилістику. Ось, наприклад, Колодзінський військовій відділі чи з'єднання окреслює словом «стяги». Такі заміни поробив відразу, також замінив, наприклад, «границі» на «кордони», багато незрозумілих слів, зокрема іншомовного походження, доводилося шукати через словник. Зрештою, частину їх винесено в кінці в «Словник застарілих та іншомовних слів», опрацьований істориком Володимиром Муравським. Він же підготував і науковий апарат.

По-третє, певні дискусійні та навіть драстичні моменти в самому тексті. Напевно, навіть безсумнівно, що багато хто сприйме пасажі автора щодо ролі деяких національних меншин та

пропонованих засобів знешкодження потенційної небезпеки з обуренням, скористається можливістю висунути гнівні звинувачення на адресу Колодзінського та українських націоналістів загалом, неоднозначно сприймуться сучасним читачем й імперіалістичні потягнення автора.

Робити купюри, ставити замість двозначних, а подекуди й односторонніх (!!!) розмірковувань скромні сором'язливі три крапки? Промайнула, каюся, й така думка. Проте після консультацій з науковцями, чиє слово для мене є вагомим, вирішили залишити автентичний текст, подавши в цьому вступному слові певні трактування і пояснення. Тим більше, що науковець Олександр Зайцев у своїй статті «Военна доктрина Михайла Колодзінського» вже оприлюднив і прокоментував ці фрагменти.

«...Відчувається, що над автором, як і над його соратниками, тяжіла примара катастрофи попередньої спроби здобути незалежність. Колодзінський за всяку ціну прагнув уникнути помилок, які призвели до її втрати, зокрема невміння українських урядів залучити широкі народні маси до боротьби за державність, слабкість і нерішучість влади, взаємне поборювання партій та урядів, зволікання зі створенням регулярної армії. Звідси жорсткі рекомендації: у будь-який спосіб пов'язати маси з повстанням, загнавши їх у «сліпу вулицю»; створити єдину централізовану націоналістичну владу, знищивши всі конкурентні уряди та претендентів на уряд і політиків-угодівців; якомога швидше перетворити партизанські загони на регулярну армію, зліквідувавши самочинних отаманів тощо», – стверджує Зайцев.

Не можна не погодитися з науковцем, дійсно, націоналістичне покоління Михайла Колодзінського, Степана Бандери, Ярослава Стецька, Степана Ленкавського, Романа Шухевича, «плекав біль по втраті України, кормив гнет і гнів на ворогів» і вони постійно шукали своїх шляхів досягнення омріяного національного ідеалу. Велика Україна як мета і революційна безкомпромісна боротьба за неї, як засіб.

Також слід враховувати історичні обставини і атмосферу часу, в який писалася праця. «Доба жорстока, як вовчиця» – влучно

окреслив її Олег Ольжич. Доба розвитку і росту тоталітарних режимів, доба воєн й імперіалістичного гону не могла не відбитися на світосприйнятті молодих активних українців, наснажених ідеєю визволення своєї Батьківщини. В своїх пошуках вони аналізували причини поразки українських визвольних змагань, вивчали й переймали досвід інших народів, зокрема ірландців, македонців, італійців, хорватів, тих же поляків, зверталися до історії нашого народу, здобувалися на героїчні чини, розробляли концепції, зрештою, робили й помилки, але коли стіна зударяється зі стіною, коли йдеться про саме інування нації чи варто дбати насамперед про білосніжну чистоту рукавичок?

Зрештою, слід зважати й на таку велику поліфонію думок всередині ОУН, що вони відображали аналогічну суспільну поліфонію і таку силу ОУН, що вона змогла трансформувати цю поліфонію в чітко вивірену строгу і навіть авторитарну виразну лінію революційної боротьби.

Проте однозначно слід відкинути часті безпідставні звинувачення і підленькі закиди в службі чужим інтересам чи перенесенні чужих ідей на український ґрунт. Націоналізм органічно виріс з українських потреб і став на службу лише українським інтересам.

Але, повертаючись до твору, зазначимо ще кілька суттєвих моментів: увесь зміст і стиль його просякнутий націоналістичним духом волюнтаризму, священного героїзму, жертвовності аж до самовідречення, войовничості, експансіонізму, характерному для членів ОУН того часу, ідеалістів, тих, для кого націоналізм був насамперед вірою, а не програмою, світоглядом, а не маскою, чином, а не позерством.

Якби порівнювати працю Колодзінського з іншими творами націоналістичних авторів міжвоєнного часу, то, на мою думку, за духом вона близька насамперед до праць Дмитра Донцова, Дмитра Мирона, Євгена Маланюка, Юрія Липи, Олега Ольжича.

Підкреслимо, що доктрина Колодзінського не планувалася і не стала програмовим документом чи концепцією ОУН, не була широко поширювана і не набула практичного застосування. Натомість

членів ОУН зобов'язували програмові документи Організації, рішення Великих Зборів, розпорядження керівних органів. З 1940 року програмовим гаслом ОУН стало гасло «Свобода народам! Свобода людині!» та концепція спільного фронту боротьби поневолених народів проти імперіалістичних зазіхань на українські землі, а метою – розвал тюрми народів і створення на її місці незалежних держав на їх етнографічних територіях.

Насамкінець ще кілька цитат для характеристики автора.

«На потребу організувати українську армію ставив полк. М. Колодзінський якнайсильніший натиск за увесь час своєї організаційної роботи. Бувши сам по крові вояком, що по-блажливо, а то й легковажно ставився до невоjakів, майбутній полк. «Гузар» завжди звертав увагу, що справжнє державне відродження нерозривно зв'язане з приявністю й діянням осередку військової сили, і підносив державотворче значення Запорізької Січі, роль Міхновського й вартість лицарських чеснот», – писали в передмові до першого видання першої частини «Української воєнної доктрини» в 1940 році. (Згідно спогадів Василя Кука, автором цієї передмови міг бути Степан Ленкавський.)

«Від часу, коли в Україні згинув останній воїн буйшої української армії, потекло багато води Дністром, Тисою, Дніпром, Доном і Волгою. Нові часи, нові світогляди, нові пристрасті жадають від нас величезної праці. Не треба лякатися того вулкану, що тепер кипить в Україні. Треба стати в кратері самого вулкану, щоб вибух підніс нас догори й ми могли обійняти своїм поглядом, своїми планами, своєю воєнною доктриною цілу стихію. Наша воєнна доктрина мусить бути достосована до тієї вулканічної стихії. Ми не можемо стояти збоку, творити якусь там галицьку чи кубанську армію, снувати плани, які більше надаються для доброго партизанського ватажка, як для армії, і дозволити, щоб вулканічна стихія вибуху націоналістичного повстання розбилася на атоми, а не щоб спрямувалася в одне спільне русло, як це було за часів французької революції, або як це вміли перевести московські большевики», – слушно наголошував Колодзінський

у творі, котрий вперше зараз подаємо до рук українського читача.

«Колодзінський – людина скромна й незвичайно солідна. В поведінці був завжди чемний і ввічливий, хоч не надто мовний. Радше слухав, що інші говорять. Визначався сильною волею і великою витривалістю. Коли брався за якусь справу, доводив її солідно і до кінця. Був спокійний, зрівноваженої вдачі. Був педантно обов'язковий і завжди дотримував обіцянок», – так характеризували Михайла друзі.

«Моліться й далі за мене й за моїх товаришів, бо наша справа чиста і свята.

Ми лише любимо Україну так далеко, що й життя за неї віддамо, а таку любов Бог благословить», – писав Колодзінський у листі до матері.

Завершити ж це коротке вступне слово хочу рядками з передмови до першого видання «Української військової доктрини», котрі стали пророчими: «І коли засніжені Карпатські гори сплили українською кров'ю, встала нова легенда – Легенда Красного Поля, тих Крут Закарпатських, що Хусту-столиці, що нашого права до влади над Тисою боронили. Смерть нових наших Крутянців з Красного Поля покличе зміну варти над берегами Тиси, стає вже сьогодні новим “джерелом сили” бойової для молодих поколінь».

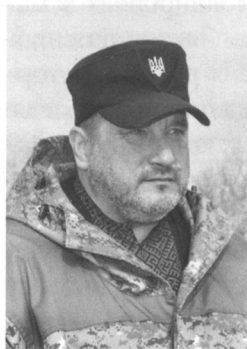
Чи можна вважати твір Колодзінського сьогодні актуальною доктриною українських націоналістів? Певно, що ні! Чи має сенс вона як проект сучасної української військової доктрини? Однозначно – ні!

Проте, переконані, що і сьогодні (вірніше – саме сьогодні!) «Воєнна доктрина українських націоналістів», яка, за словами Богдана Стебельського, є водночас революційною і національною, знайде свого вдумливого читача.

Віктор Рог

Колодзінський в моєму житті

З статтю Колодзінського мені довелося зіткнутися ще наприкінці 80-х, коли почалося національне відродження на Закарпатті. Вже тоді, в більшій мірі підсвідомо, я зрозумів велич цієї людини. Коли в боротьбі за Україну на Закарпатті більшість з Українського Проводу зневірилася, розчарувалася, почали грати за правилами «великих гравців», він залишився відданим своїм ідеалам до кінця. Коли всі вже відмовилися від боротьби за цей маленький клаптик української землі, він взяв на себе

відповідальність, очолив боротьбу (навіть не боротьбу, а бій) і загинув, залишившись вірним своїм ідеалам. Він розумів, що є нижня межа поступкам в політичних торгах. І цією межею є, зокрема, етнічні українські землі.

Я не міг до кінця усвідомити чину Колодзінського, адже на Закарпатті тоді перебувало багато українських військових діячів – ген. Єфремов, гол. Командант Климпуш... У вирішальну мить вони всі десь розвіялися, а він залишився, бився і загинув. Забезпечив відхід Августина Волошина, Романа Шухевича..., а сам залишився для організації подальшої партизанської боротьби. І тільки тепер, після прочитання його військової доктрини, я зрозумів, що він і не міг поступити інакше.

В момент арешту він був подавлений не так фізично, як морально. Хочу висловити свою думку: подавлений він був не поразкою, а відношенням самих закарпатців до цієї боротьби – коли жменька боролася, а подавляюча більшість в ці дні безтурботно займалася своїми справами, йшли на базар, чистили сніг на обійсті... Пригадую навіть мій дід мені, коли я ще був

малий, розказував про якихось січовиків Волошина, які перед війною проходили через село Нересницю, і як місцеві селяни збиралися групами, щоб на них подивитися, але не як на щось своє, щоб допомогти, а просто...

Його постать переслідує мене вже довгі роки. В свій час, ще в 1990-му році, коли ми ще були в добрих відносинах з мадярами (завдяки спільній боротьбі з угорцями Закарпаття проти радянського режиму), в одній із довірливих розмов з угорцем-старожилом смт. Солотвина, він вказав на приблизне місце розстрілу «січ-банди» поблизу однієї з соляних копалень у 1939 році. Згодом українці з угорцями на Закарпатті розсварилися (в першу чергу через кардинально різну оцінку подій на Закарпатті в 1938-39рр.) і на цю тему ми з ними більше ніколи не спілкувалися. Пройшов час і в мене виникла ідея встановити поблизу того місця якийсь пам'ятний знак. Встановили великий камінь, на ньому мармурову табличку з портретами Колодзінського і Коссака, провели урочисте відкриття. Але через деякий час мадяри розбили дошку, залили камінь фарбами. З того часу ми щорічно відновлюємо, мадяри щорічно розбивають. Здається тільки з початком російсько-української війни ця «боротьба» з Колодзінським припинилася.

З перших днів мого перебування на війні виникло питання, як назвати наш підрозділ. І якось само собою вирішили назватися «Карпатською Січчю».

Коли обирали собі псевдо, пам'ятаю, що я над тим не замислювався і попросив товариство самим мене якось назвати. Хлопці зібралися в окремі кімнати і за декілька хвилин винесли вердикт – будеш називатися віднині «Кумом». Я тоді відразу не зрозумів чому, а коли перепитав, то почув у відповідь «А таке псевдо мав Начальник Штабу «Карпатської Січі» Колодзінський». Чесно скажу – аж мороз по шкірі пройшов.

Ще один спогад з війни.

На початку 2015 року прийшов до нас у підрозділ молодий націоналіст з Харківської організації ВО «Свобода» Мирослав Мисла. На той час він вже перебував у батальйоні «Січ». На мое

запитання, чому він вирішив перейти з підрозділу, який має офіційний статус, де виплачується зарплата, бійці якого мають всі соціальні гарантії до нас, добровольчого підрозділу, де нічого цього немає – він відповів: «Тому, що я родом з Закарпаття, тому, що ваш підрозділ називається «Карпатська Січ» і тому, що командир цього підрозділу носить псевдо Колодзінського». З тих пір у мене з Мирославом зав'язалися тісні відносини, він започаткував у нас ідеологічний лекторій, у вільний від бойових чергувань час читав лекції з історії, ідеології, політології. Якось він забіг до мене на штаб і з сяючими очима повідомив, що знає де знаходиться друга і третя частина праці Колодзінського «Українська воєнна доктрина» і просить підтримки в її виданні. Я не знаю, як він всюди встигав. Я сам на той час вважав, що ці дві частини втрачені назавжди, і зустрів цю звістку як якийсь подарунок з небес. На жаль, видати тоді працю не вдалося в зв'язку з загибеллю Мирослава в бою з російським окупантом неподалік с. Кримське Донецької області.

Тому зараз, долучаючись до видання цієї повної праці видатного українського діяча Михайла Колодзінського, виконую прохання свого славного бойового побратима Мирослава Мисли.

У нашому підрозділі започаткована нагорода «Медаль Михайла Колодзінського», якою нагороджуються ті, хто склали жертву крові в боротьбі за Україну (полеглі та поранені), а також за здобутки в дослідження історії визвольних змагань та військової науки.

І наостанок – не хочу тут, у своєму короткому слові, давати оцінку цій праці. Різні епохи, геополітичні розклади в світі і таке інше, але ХТО ще з українських мислителів, політиків, військових так глибоко задумався над місцем України в цьому світі. Може хтось і задумувався, але хто про це знає. Мабуть не все, що написав Колодзінський, нам придасться при розбудові України, але кожному, хто мріє про Велику Україну, погляд на неї його очима однозначно додасть.

*Олег Куцин «Кум»,
командир ОДЧ «Карпатська Січ»*

*Портрет Михайла Колодзінського,
орієнтовно 1937-38 рр.*

ВІД ВИДАВНИЦТВА

(Передмова до першого видання
1940 р.)

«Українська воєнна доктрина», яку оце даємо читачам у руки, це перша того роду праця українською мовою.

Праця ця постала між 1935 і 1937 рр. і, хоч як основне змінилися з того часу політичні відносини на Сході Європи, всі підставові думки, на яких спирається воєнна доктрина полк. М. Колодзінського, не втратили й досі своєї актуальності. Сьогодні, коли перестали вже існувати польська, румунська й чеська окупаційні влади на українських землях, історичним матеріалом у праці автора стали тільки ті розділи, що торкалися деталей, а не головних напрямних організування боротьби проти західних ворогів України.

Сталося це тому, що автор, стоячи на націоналістично-соборницькому становищі, не втрачав з очей питомої ваги основного масиву українських земель – Східної України в означуванні відношення України до сусідніх держав і переходова стадія політичного поневолення України різними окупантами не змогла заслонити перед ним вікової історичної ролі України, як основного чинника тривалого і справедливого ладу на Сході Європи.

Події, що відбувалися в останніх десятиліттях на землях України і визвольна боротьба українського підпілля проти чужонаціональної влади захопили й полонили його ще в молодечих роках і з того часу бере він активну участь у національному русі, спершу як член УВО й ОУН, згодом – як військовий референт Крайової Екзекутиви ОУН у Львові, а врешті, як полковник

і шеф штабу Армії Карпатської України. І хоч полк. Колодзінський, цей великий романтик і ентузіаст революційної боротьби, віддав усе, що мав, включно зі своїм життям, для боротьби проти західних ворогів України, та увесь час ясно бачив, що історичні вирішення будуть не на прикордонних землях, але на широких степах України. За українську владу у Львові боровся друг Колодзінський («Кум»), за нашу столицю в Хусті згинув полк. «Гузар», але про золотoverхий Київ мріяв романтик «Мішко». Східна Європа, терени, замешкані поневоленими Москвою азійськими народами, воєнні рейди Олега, Ігоря, Святослава були завжди в осередку уваги автора «Воєнної доктрини». Там, на широких східноєвропейських і азійських просторах, лежать невикористані до цього часу політичні можливості важливої ролі України у визволенні других народів і забезпеченні цілого простору перед московським загарбницьким імперіалізмом, а в Києві – ключ для їх розв'язки. Вказує на це довговічний, призабутий нами досвід історії української держави. Революційна боротьба є початком не тільки озброєння маси, але початком творення збройної, воєнної сили, початком організації української армії для завдань, що чекають на нас на Сході Європи.

На потребу організувати українську армію ставив полк. М. Колодзінський якнайсильніший натиск за увесь час своєї організаційної роботи. Бувши сам по крові вояком, що по-блажливо, а то й легковажно ставився до невоjakів, майбутній полк. «Гузар» завжди звертав увагу, що справжнє державне відродження нерозривно зв'язане з приявністю й діянням осередку військової сили, і підносив державнотворче значення Запорізької Січі, роль Міхновського й вартість лицарських чеснот. Одначе далекий був друг «Кум» від думки скоротити роль політично-визвольної організації до функції підземного війська.

Не було в нього механічно-технічного розуміння революції. Наша боротьба – це політична боротьба. Українська національна революція – це не саме скинення ворожого ярма зі своєї шиї, не бунт раба проти пана. Проти такого вузького розуміння

наших завдань автор боровся увесь час, стягаючи на себе назву романтика серед своїх друзів, для яких закриті були ширші політичні горизонти.

Наша революція – це початок здійснення історичної місії України, ми несемо визволення слабшим від нас народам Сходу Європи, за те приєднуємо їх до нашої системи свободних політичних союзів і силою тієї політичної співпраці здобуваємо для України належне їй місце в укладі політичних сил нової Європи. Не за саме прогнання чужинця з нашої землі, а за вищий, належний нашому народові ранг між народами світу йде наша боротьба. Так розумів цілі нашої революції М. Колодзінський, коли писав: «Хочемо виграти війну, велику й жорстоку, війну, яка зробить нас володарями Східної Європи». Прогнання наїзника з нашої землі не розв'язує справи. Ворога треба перемогти на його власній землі, а тоді щойно поневолені ним народи політично тяготітимуть до Києва, а не до політичних осередків історичних ворогів України. Тоді в їх власному державному інтересі буде вести узгіднену з Україною, а не протиукраїнську політику, а збіжність державних інтересів України й інших народів Сходу Європи створить нову політичну силу, новий вирішальний чинник міжнародної політики. За таку ціну йде бій, а не тільки за прогнання чужинців з Хусту, Києва чи Львова. Такі думки лягли в основу його воєнної доктрини.

«Українська воєнна доктрина» складається з трьох частин. Першу, історично-політичну частину, доступну для ширшого загалу, видаємо друком, надіючись, що зацікавить вона вивчати й поглиблювати порушену автором проблематику. Друга частина подає з погляду воєнної географії розгляд кордонів України. Третя – обговорює стратегію нашої визвольної війни.

Доля не судила полк. Колодзінському перевести в життя свою воєнну доктрину. На землі князя Лаборця настали великі дні, в забутих лісах Карпатської України воскресали привиди лицарської слави. І «Кум» – великий романтик і Дон Кіхот галицького підпілля, пішов за зовом крові. Десь поза Києвом ввижалися йому далекі високорівні Паміру, Каспійські води,

бавовняні поля на шляхах Святослава, що ждали на українські бойові знаки... Але тут, на відвічній землі українській, рішалась справа честі українського імені. І «Гузар» кинувся організувати збройну оборону нової Карпато-української держави. Дня 14 березня 1938 р. іменованій полковником і оперативним шефом Штабу Армії Карпатської України, полковник «Гузар» узяв на себе практично цілу оборону незахищених кордонів вільної держави. Держава Карпатської України творилася так, як завжди твориться українська держава: без зброї, без набоїв, без допомоги ні від кого, в боротьбі на два фронти – на цей раз проти мадярів і чехів для відміни – і як завжди з третім ворогом за плечима, готовим до скоку, та з диверсією озброєних польських банд у нутрі держави. Боротьба за владу була безнадійна. Осталася тільки боротьба за честь Карпатської України. Остався той самий вибір, як колись Крутянцям... «Бо коли вже нема розумного виходу з тяжкого положення, – писав колись автор «Военної доктрини», – то треба вміти вмерти по-геройськи, щоб така смерть була джерелом сили для молодих поколінь».

Так і сталося. Полковник Михайло Колодзінський згинув між Нижньою Апшою й Солотвинськими Долами. Разом із ним упали оборонці Карпатської України.

І коли засніжені Карпатські гори сплили українською кров'ю, встала нова легенда – Легенда Красного Поля, тих Крут Закарпатських, що Хусту-столиці, що нашого права до влади над Тисою боронили. Смерть нових наших Крутянців з Красного Поля покличе зміну варти над берегами Тиси, стає вже сьогодні новим «джерелом сили» бойової для молодих поколінь. Смерть полк. Гузара-Колодзінського серед своїх краснопільських Крутянців доповнила дуже вимовно основну думку його військової доктрини, щоб – коли звернемо наші очі на далекі Святославові шляхи до державної могутності – не повторяти Святославові помилки й на окраїнах нашої землі поставити міцну варту, а боронячи до останніх сил наших і окраїн, і нашого права до них, не забувати, що остаточна їх доля буде вирішена не там, але на великих бойовищах України.

**МИХАЙЛО КОЛОДЗІНСЬКИЙ -
«Гузар», «Кум»**

**ВОЄННА ДОКТРИНА
українських
націоналістів**

ПРОБЛЕМА ВІЙНИ Й ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ В УКРАЇНІ Й ЄВРОПІ В МИНУЛОМУ

Дати точну дефініцію воєнної доктрини є так важко, як наприклад, дати дефініцію права. Існують різні дефініції воєнної доктрини, відповідно до погляду даного народу, чи даної епохи взагалі на саму концепцію війни. Інакше розуміли війну римляни, інакше кимври й тевтони. Інакше Святослав Завойовник, як половці, чи пізніше татари. А навіть сьогодні не всі народи мають однаковий погляд на війну. Одні вважають її найбільшим нещастям людства, інші знову горнилом, в якому гартуються до маршу в невідому майбутність. Немає однакового погляду на саму суть війни, а тим самим і воєнну доктрину. Можна казати, що воєнна доктрина – це спосіб ведення війни. Але війну провадили різно в різних часах. На спосіб ведення війни мали вплив моральні й фізичні прикмети й чинники даного народу чи держави, геополітичні умови, економіка, цивілізація, культура й передусім політичні ідеали, в ім'я яких ведено війну. Це все вказує на те, що кожний народ має свою окрему воєнну доктрину, свій окремий погляд на війну й методику її ведення.

Татари, республіки старого світу, середньовічне ленне військо й торгівельні республіки, королі та князі 18-го століття і врешті народи 19-го століття, – всі вони провадили війну на свій лад, іншими способами й за різні цілі.

Татари й інші кочові народи шукали нового місця й грабунку. Вони вирушали на війну з жінками й дітьми, тому були завжди численні. Їх ціллю було підбити або прогнати противника. Такі

степові народи могли все завоювати, бо ніхто не міг рівнятися з ними числом озброєних людей. Одначе, на щастя, ті дикі народи не мали відповідної культури. Навіть якщо й були серед них великі полководці, як Атілла чи Чингізхан, то з браку культурного рівня не могли вони чогось тривкого створити.

Старовинні грецькі республіки мали малу територію, мале військо. Взаємні ворожнечі виключали можливість якогось великого спільного почину. Все кінчалося на здобуванні міст і на нищенні піль ворожої республіки. Виняток творить у тих часах Рим. Коли інші республіки билися за здобич, Рим бився з сусідніми містами за те, щоб їх втягнути в союз. Щойно пізніше, як Рим поширив свою владу за допомогою союзів на середню й південну Італію, почав вести іншого типу імперіалістичні війни. Безперечно, воєнна доктрина римлян під час карфагенських воєн була зовсім інша, ніж грецька в той час, хоч озброєння війська було зовсім подібне, а навіть бойова тактика була та сама. В основі воєнної доктрини римлян у тих часах лежала жадоба підбою й містичний голос про культурну місію латинської раси. Знову, греки боролися за дрібничкові справи. Виняток творять війни Олександра. Такого підбою не могли доконати грецькі республіки, тільки король-здобувець.

Середньовічні держави провадили війни ленним військом, яке було зв'язане з феодалною системою. Озброєння й тактика такого війська полягали на силі кулака. Поодинокі лицарі рішали боротьбу, тому середньовічні війська не були численні. Війна кінчалася відносно скоро. Ціллю війни було «провчити» ворога, а не його підбити. Лицарське військо забирало ворожі череди худоби й верталось у свої замки бенкетувати. Насправді середньовічна держава уявляла з себе розв'язаний жмут прутів, якими були поодинокі феодали.

Великі торговельні міста, як Венеція і Генуя, та малі республіки витворювали в той час кондотьєрів, тобто найманців. Це було коштовне військо й не надавалося до підбоїв. Таке військо дивилося на війну, як на поєдинок, і були випадки, що при кінці війни не було вбитих по обох сторонах, а тільки невелике число

легко поранених. Держава починала війну не з ворожнечі й заздрості, а тільки для торгівельних інтересів. Війна в тих часах перестала бути небезпечною, а тим самим змінила свою природу.

З часом васальна система змінилася в постійне володіння землею, і держава стала більш сконцентрованою. Ленний пан уже не мусив особисто їхати на кожну війну, бо міг викупитися податком. Держава воліє брати від ленних панів гроші й за ці гроші вдержувати наймане військо. Якраз кондотієри започаткували перехід з васального війська до сталого, найманого. З тією хвилиною воєнна сила держав почала залежати від стану воєнної каси.

Безперечно, така переміна проходила цілі століття й усі три військові системи взаємно зазублювалися. Кондотієри збереглися ще до тридцятилітньої війни, а навіть видно їх слабкі сліди у 18 ст. Політичний устрій Європи являв особливий вид. Існувало багато малих держав, які були або неспокійними республіками, або обмеженими в своїх правах монархіями. Держава, що складалася з таких державок, була конгломератом легко пов'язаних з собою сил. Вона не могла діяти за означеним планом. Устроєві такої держави та її зовнішній політиці відповідав стиль воєн. Візьмімо хочби, наприклад, безнастанні походи німецьких цісарів в Італію, якої не могли остаточно здобути, а може й не мали такої цілі. Війни проти зовнішнього ворога бували в той час рідко. Одначе з цього хаосу починали виростати й кристалізуватися сильні національні держави. Війна англійців з Францією має вже характер національної війни, хоч Франція не виступала ще в той час як справжня монархічна, централізована держава, а була розбита на князівства й графства. Англія була в той час більш спаяною державою, хоч війну провадила за допомогою ленного війська. Щойно за Людовіка XI¹ Франція досягнула внутрішню єдність. За Карла VIII² Франція йде вже на підбій Італії, а за Людовіка XIV мала вже постійне військо й досягнула найвищого

---

1. Людовік XI Розсудливий (1423-1483) – французький король, за правління якого завершилася централізація державного устрою Франції.

2. Карл VIII Люб'язний – французький король, провадив Італійські війни.

ступеня розвитку. Іспанія з'єдналася за Фердинанда Католицького³. Завдяки щасливим подружжям постала за Карла V⁴ велика іспанська монархія, зложена з Іспанії, Бургундії, Німеччини й Італії. Стале військо цієї імперії зустрілось у бою зі сталим військом Франції. Одначе після абдикації Карла V розпалася іспанська монархія на Австрію й Іспанію.

При кінці XVII ст., тобто за часів Людовіка XIV, досягає ста- ле військо вершка розвитку. Тодішня воєнна сила спиралася на вербуванні й на грошах.

Європейські держави замінили особисті повинності своїх громадян грошовим податком. Отже військова сила залежала від стану каси. Одночасний розвиток культури й усе краща державна адміністрація давали змогу піднести кадри сталого війська. Франція виставляла в той час кількакратно по 100000 війська. Ясно, що французька воєнна доктрина була інша за Людовіка XVI, ніж за часів столітньої війни з англійцями.

Європа змінила не тільки військову систему, але й політичну. З цілого хаосу середньовічних васалів постало тепер кільканадцять королівств і декілька республік. Всередині держави настав відносний порядок поміж різними станами. Державу заступав кабінет монарха. Цей кабінет мав тепер вплив на ведення війни. У тих часах бачимо трьох великих вождів: Густава Адольфа⁵, Карла XII і Фрідріха Великого, які, подібно як Олександр Македонський, намагалися на чолі малих, але знаменито зорганізованих військ створити великі монархії й усіх покорити своїй волі. Якщо б вони мали були діло з азійськими володарями, то їх успіх і роль були б подібні до тих, що відіграв Олександр. У кожному разі ці три полководці є предтечами Наполеона.

---

3. Фердинанд Католик (1452-1516) – король Арагону, Валенсії, Сардинії і Наварри, граф Барселони. Завдяки шлюбу з Ізабеллою I Кастильською, об'єднав Іспанію. Разом з дружиною вважається засновником Іспанської держави.

4. Карл V Габсбург (1500-1558) – видатний політичний діяч, імператор Священної Римської імперії, король Німеччини та Іспанії. Останній з володарів, якого офіційно було короновано імператором Папою Римським.

5. Густав II Адольф (1594-1632) – шведський король, за правління якого велася активна воєнна діяльність, зокрема в Тридцятилітній війні.

Війна одержала велику силу, коли на місце денного війська прийшло стале. Але вона втратила багато на своїй політичній сторінці. Військо удержував монарх, який не робив різниці між приватною й державною касами. Народ не мав ніякої участі в управі держави. Монарх (та його кабінет) був власником і керівником державного майна, яке хотів завжди збільшити, хоч населення держави не мусило мати з того користі. Отже в степових народів, як, наприклад, у татар, бере все населення участь у війні. У старовинних республіках і середніх віках означена частина народу займається війною. У 18 ст. знову бачимо, що народ не має найменшого впливу на війну. Уряд був відділений від народу й уважав себе державою. Війна стала тільки підприємством кабінету, яку він вів при помочі золота, якого завжди бракувало. Відповідно до цього війна мала свій особливий характер. Ніхто не хотів ризикувати, а тим самим вести її до остаточного кінця й таким чином збільшити кількість непередбачених можливостей. Як уже сказано, Густав Адольф, Карл XII і Фрідріх Великий творять винятки в цій епосі. Одначе загально війна втратила своє властиве значення. Всі знали ворожі сили й ворожу касу. Ніхто не міг побільшити сталого війська під час війни, бо треба було часу на вишкіл. Знищену армію не так легко було заступити другою. Тому всі уникали вирішальної битви, як римський консул Фабій Максим⁶ з Ганнібалом. А втім, конечність не гнала шукати рішучої розправи. Знання ворожих сил та засобів забезпечувало перед найгіршим, тому ніхто й не відважувався посунути справу війни до крайності. Тільки відвага війська й жадоба слави могли кинути армію в ризиковану битву. Одначе устрій держави гальмував бажання визначитися на полі бою, бо розбите військо не можна було так легко заступити іншим. Тільки тоді, як були певні можливості на виграш, відважувався полководець на битву. Таке мляве провадження війни було вершком слави тодішнього полководця. Наступ – принцип кожної війни, замінено на обережність і розважливість. Війна стала грою, під час якої час і випадок мішали карти. По своєму значенню війна була тільки

6. Квінт Фабій Максим (280-203 до н. е.) – римський політичний та військовий діяч, герой Другої Пунічної війни.

Під час французької революції війна стала нагло справою цілого народу. Увесь 20-мільйоновий французький народ брав участь у війні. Давнішу сталу армію й кабінет заступив цілий народ. Таким чином воєнні засоби стали невичерпні, а енергія, з якою революційна французька армія вела війну, не мала відповідної противаги по противній стороні. Коли революційні французькі війська не знищили всіх європейських монархій, то причини треба шукати в браку технічних засобів і недосконалій організації.

Але як тільки став на чолі розбуджених революційних сил Наполеон, ціла Європа мусила покоритись. Політичні зміни, що їх принесла французька революція, дали нові сили, нові засоби й нову енергію до провадження того роду війни, про яку не мали уяви пруські й австрійські генерали, виховані на засадах пануючої тоді воєнної доктрини. Французька революція викинула на воєнну арену народні маси й основне змінила поняття про суть війни. Війна перестала бути дипломатичним ремеслом чи дипломатичним засобом кабінетів, а стала знову засобом для удержання при житті народів, чим вона мала в дійсності бути від появи людини на землі. Під час французької війни знайшли застосування на полі бою всі пристрасті людської душі, всі моральні прикмети народу, вся його інтелігенція й інтуїція. З того часу приходиться поняття «війна до останнього віддиху», як теж політична ціль війни. Від часу французької революції війна змагає розбити тільки живі ворожі сили якнайскоріше, в ім'я політичних цілей, за які війна вибухає. Досвіди французької революції й наполеонівських воєн опрацював теоретично Клавзевіц у своїй епохальній праці «Про війну». Він перший доказав науково, що воєнна доктрина кожного народу мусить бути вислідною його політичних змагань, геополітичного положення, моральних прикмет, душевних пристрастей, хотінь, історії, бойової традиції й усього того, що складається на живу душу народу. Погляд Клавзевіца на війну видно найкраще з його визнань.

Він заявляє у «трьох визнаннях»:

«Я відпекуюся:

- від легкодушної надії на випадковий рятунок;
- від глупого вичікування майбутності, якої не хоче розпізнати заскорузлий розум;
- від дитячої надії, що гнів тирана можна ублагати добровільним роззброєнням і здобути його довір'я через низьку покірливість і лестощі;
- від фальшивого відречення поневоленої душевної снаги, від нерозумного недовір'я в сили, дані нам Богом;
- від грішного забуття всіх обов'язків для загального добра;
- від безстыдного пожертвування всієї державної й народної честі, як власної і людської гідності.

Але я вірю й визнаю:

- що народ нічого більше не може шанувати, як гідність і свободу свого існування;
- що він повинен це все боронити до останньої краплини крові;
- що це є найсвятіший обов'язок до виконання і найвищий закон для наказування;
- що ганьби трусливого піддання ворогові ніколи не можна змити;
- що ця отрута в крові народу переходить і в потомство й буде паралізувати та підкопувати сили майбутніх поколінь;
- що честь можна тільки раз втратити, що честь короля й державної влади є тотожна з честю народу й що вона є одиноким паладином добробуту народу;
- що народ серед найважчих обставин є непоборний у величавій боротьбі за свободу;
- що навіть утрата свободи в кривавій героїчній боротьбі запевняє відродження народу й є зародком життя, з якого виросте нове сильне дерево.

Я заявляю і закликаю сучасність і майбутність:

- що я вважаю за найбільш погубну річ впоювати страх і тривою, цю фальшиву мудрість, що ухиляється від небезпеки;

- що я вважаю найдикішу розпуку за мудрішу тоді, коли взагалі не маємо можливості стрічати небезпеку з мужеською відвагою, себто зі спокійною, але сильною рішучістю;

- що серед тривоги нинішніх днів я не забуду остерігаючих подій старих і нових часів, як теж мудрих наук цілих століть і шляхетних прикладів славних народів і не заміню світової історії за брехливу газету;

- що я вільний від самолюбства й маю відвагу виявити з одвертим чолом кожную думку й кожне почування перед моїми співгромадянами;

- що я буду почуватися прещасливим, коли зможу знайти славу смерть у величавій боротьбі за свободу й маєстат моєї батьківщини».

Бачимо отже, що теоретик німецького мілітаризму розуміє воєнну доктрину значно ширше, ніж інші теоретики війни. Воєнна доктрина, на його думку, не може займатися тільки армією, її озброєнням, способом боротьби, але також усіма тими справами, які входять у поняття тотальної війни. Бо під війною треба розуміти тільки тотальну війну, або як Клавзевіц каже, «абсолютер кріг»⁹, тобто війну, яку ведеться всіма духовними й матеріальними силами народу для повного знищення ворога.

Коли глянемо на історію українського народу від хвилини його появи, побачимо, що українському народові було знане поняття тільки **«абсолютної війни»**. Я подав навмисно короткий історичний погляд на воєнні доктрини Західної Європи, щоб тим краще підкреслити, що **такий погляд на війну, який винесла французька революція і який науково обґрунтував Клавзевіц, був питомий українському народові від найдавніших часів.**

Війна в Україні не могла ніколи звиродніти в того роду забавки, як бачимо у часнім середньовіччі в Європі. Степові орди загрожували постійно цілому українському народові й уся Україна була безнастанно в стані облоги. У початках існування Київської Держави небезпека від степовиків була менша –

9. Absoluter Krieg – абсолютна війна (нім.)

завдяки починам геніальних полководців України, які не тільки відганяли степовиків, але вивели український народ на підбій сусідніх держав. У кожному разі війна зі степовиками в Київській Державі була війною не тільки українських володарів, але цілого українського народу. Тому й спосіб ведення війни, як і погляд на неї, були зовсім інші у нас, як у Західній Європі.

Не можемо забути, що від появи українського народу над Дніпром аж до початків XVIII ст. Україна була тереном вічних боїв зі степовиками. Та безупинна бойова готовність загартувала український народ і розвинула в ньому до максимуму військовий інстинкт. Чого можна було доконати з українським військом, доказав Святослав Завойовник, а пізніше Сагайдачний і Хмельницький.

Для нас важливо, що українська воєнна доктрина від найдавніших часів не була копією чужих доктрин, але була завжди питома душі українського народу. Візьмімо хоч би те, що Святослав накликає *«постояти за руську землю»*, тобто українська воєнна доктрина вважала в той час *«руську землю»* за неподільний терен, який княжа дружина має боронити. У той час, коли Італія, Франція й Німеччина були поділені на різні республіки, князівства й монархії, коли на їхній території не було такої армії, яка вважала б своїм обов'язком боронити цілу державу, то в Україні така армія існує. Значить, Україна випередила Західну Європу не тільки соборною армією, але й моральними кличами, які ту армію єднали в одне. Гасло *«Оборонити руську землю, або згинутися!»*, це було гасло єднання воедино. Коли забракло центральної військової сили, яку створив Святослав Завойовник, Україна розбилася на удільні князівства. Але все ж таки князі в час небезпек об'єднувались проти спільного степового ворога. Ці війни зі степовиками мусили витворювати в нашому народі почуття національної спільноти. І може ні один народ в Європі не чувся так рано з'єдиненою нацією, як українці. Те, що ми сьогодні грішимо браком національної свідомості, завинили політичні відносини останніх двох століть.

Завданням воєнної доктрини є також розкривати національну свідомість українського народу, оперту не лише на одній мові, звичаях чи культурі, але передусім на тому, що український народ завжди, як один муж, виступав до бою з ворогами. *Спільність пролітої крові за спільні політичні ідеали – це ознака нації.*

Не буде це самохвалбою, коли скажемо, що в середніх віках тільки український народ мав найправильніший погляд на війну. Україні бракувало в той час великого вождя, зі здібностями Святослава Завойовника, щоб зайняти перше місце в Європі. Зла політична організація й низка фатальних випадків не сприяли цьому.

Але жив і боровся український народ, тому можемо далі слідкувати за історією його воєнної доктрини. За козаччини існує в Україні далі такий погляд на війну, як за княжих часів. Татарські напади повторювалися щороку, а побіч татарів з'явився новий ворог – поляки. Проти татар і поляків бореться увесь український народ. Війна в Україні є тотальна, тобто «абсолютна війна», як каже Клавзевіч. Ця тотальність досягає свого вершка за повстання Хмельницького.

Повстання Хмельницького має для нас таке значення, як французька революція для французів. Війну з поляками провадив увесь український народ, а Хмельницький – геніальний вождь і організатор повстанських мас.

Війни Хмельницького дали змогу проявитися всьому українському народові на кожному полі. Причиною того, що вони не мали впливу на зміну пануючої тоді воєнної доктрини в Європі, був політичний устрій тодішньої Європи та географічне положення України, яке не давало їй можливості безпосереднього зв'язку з Європою. Війни Хмельницького – тотальні війни. В них брав участь увесь український народ з усім своїм матеріальним добром. Кожна битва приносила з собою цілковите знищення програної сторони. Україна виказала під час цих воєн максимум напруги всіх моральних, фізичних і матеріальних сил. Цікаве явище можна сьогодні ствердити: не зважаючи на великі нещастя,

які приносили війни Хмельницького, дійшло до нас з тих часів у піснях і легендах народу тільки вдовілля й відблиск бойової радості. Нарікання на війну було чуже в той час українському народові. Український народ відчув більше національну спільноту за Хмельницького, ніж під час останньої визвольної боротьби.

У 1914 р. українська політика була соціалістично-демократичною, у своїх принципах ворожою мілітаризмові. Війна для українських політиків була найбільшим злом. Вони все робили, щоб убити в народі його прадідівський погляд на війну. Висліди політики Центральної Ради були катастрофічні для українського народу. Український народ не мав змоги виявити вповні своїх духовних і фізичних здібностей. Не бракувало йому відваги, хоробрості й запалу. Бракувало тільки політичних гасел, які вивели б його до бою, як за Хмельницького, або як французький народ повели в бій кличі французької революції.

Отже з короткого історичного огляду ми бачимо, що політичні справи відіграють першорядне значення під час війни. Боротьба поневоленого народу мусить бути передусім пронизана ясними політичними кличами, які розбудили б найбільш приспану душу. Тому то будова нашої доктрини мусить узгляднити політичні ідеали українського народу, яких синтез подає націоналістична ідеологія. Вона спирається на націоналістичних ідеологічно-програмових перспективах, які має ОУН і на тому, яку роль вона визначає Україні в світі. Наша воєнна доктрина має достосуватися до політичних змагань України. В нашій визвольній війні бере участь увесь народ, тому воєнна доктрина мусить будуватися на охоплюванні цілого життя народу – так, як це було за княжих часів і за Хмельницького.

Воєнна доктрина українських націоналістів мусить з'ясувати характер нашої війни в найширших розмірах, яких тільки вимагають політичні відносини й наше географічне положення. Коли політика українського націоналізму змагає оперти східні кордони України на Волзі й поширити свій вплив у Центральну Азію, то воєнна доктрина українських націоналістів не може брати під увагу тільки етнографічні українські землі, бо в цьому випадку буде розріз між політичними замірами і воєнною потенцією.

Я зумисне називаю «воєнна доктрина українських націоналістів», щоб зазначити, що в Україні не може бути нічого ненаціоналістичного. Така доктрина дасть тверді моральні й політичні підстави для української армії. Говорити про воєнну доктрину української армії нема потреби, бо така армія ще не існує. Вона щойно зродиться під час повстання. Ця армія за своєю моральною структурою буде націоналістичною, а під організаційним оглядом буде вона синтезом нашої бойової традиції, практичних висновків з війни за незалежність і фахового знання.

Організаційні форми майбутньої української армії будуть подібними до тих, яких вимагає нині стратегія і тактика. Певні новини внесе в організацію досвід під час повстання. Одначе це не є найголовніше під час організації армії. В Україні є досить фахових військових людей, а в разі потреби можна долучити чужинців. Це не є найважливішою частиною воєнної доктрини. Воєнна доктрина українських націоналістів має дати моральні підстави українській армії, щоби ця армія могла виконати політичні завдання, голошені ОУН.

Воєнну доктрину треба безнастанно пропагувати, щоб була вона жива й зрозуміла для загалу, а не тільки для військових кіл, як у 17 і 18 ст. Найкраща доктрина не варта багато, якщо вона є власністю тільки кількох фахівців. Клавзевіц також не був би мав впливу на воєнне відродження і скріплення передвоєнної Німеччини, якщо б не були знайшлися військові люди, які розповсюдили й спопуляризували його ідеї. Мольтке¹⁰, Кон, Шліффен¹¹ виховали німецьку націю на основі теорій Клавзевіца в такому мілітаристичному дусі, що Німеччина могла чотири роки по-геройськи боротися майже з цілим світом, піднятися з упадку й бути нині знову найсильнішою мілітарною потугою світу.

Найбільшим обов'язком українських націоналістів у нинішньому часі є відродити в українському народі той погляд на війну, який мав він впродовж історії. Ми мусимо надати війні такого

10. Мольтке Гельмут (1800-1891) – німецький і російський генерал, військовий теоретик.

11. Шліффен, Альфред фон (1833-1913) – пруський генерал-фельдмаршал, автор плану розгрому Франції та Росії.

значення, яке вона мала на Україні протягом нашої історії. Впливи чужих поглядів мусимо рішуче відкинути. Джерело нашої бойової сили лежить в нашій історії і в націоналістичному світогляді.

Ми, націоналісти, – ідеалісти, а тим самим ми взагалі відкидаємо матеріалістичне розуміння життя. У світі не діє матерія, але дух. Все має своє призначення і свою місію, і не нам збагнути, чому це так є. Це, зрештою, зайве, бо тоді життя втратило б свою романтику. Ця вічна непевність, туга за чимось великим, це брак яких-небудь границь у поступі культури, це ті ірраціональні сили, які надають сенс життю одиниці, а теж і життю сильних народів. Ми мусимо вірити в призначення, яке дав людині Всемогутній Творець, а не шлунок. Нинішній поступ не є твором «матерії», але духа людини. І ніхто з людей не має права змінювати божого призначення. «У поті чола будеш їсти свій хліб». І від того часу немає й не буде більше «раю на землі», тільки війна, боротьба за існування. На перший погляд, це боротьба всіх проти всіх. Але в дійсності в тій боротьбі є ціль, якої ми самі може не вміємо пізнати. Людина, яка відтягується від тієї боротьби й проповідує пацифістичні кличі, є гнилим наростом на здоровому тілі. В природі не можна спинити боротьби, бо увесь світ побудований на законі руху-боротьби. А навіть тоді, як наша планета розіб'ється, то все ж таки з неї постане якесь нове тіло в безкрайому небосхилі, яке буде продовжувати нове життя і з цим боротьбу.

Ще більше від мертвої матерії має обов'язок нарід не відтягуватися від обов'язку, накладеного на нього Богом. ***Кожний здоровий народ мусить з почиттям радісного фаталізму вести боротьбу за це все, що підшептус йому зов крові й до чого тягне його історичне призначення.*** Мусиш боротися, інакше згинеш.

Ми, українські націоналісти, віримо, що український народ одержав від Бога велику місію до виконання. Ще тоді, в далекі і давні доісторичні часи, коли напівдикий чоловік почав виділятися в раси, а пізніше в племена, з яких кожне, гнане внутрішнім вогнем, пускалося в світ, немов у якомусь гіпнозі, шукати місце для розвитку і творення нового, вищого життя – вже тоді

наші предки мусили відчутти в своїй тугій душі, що вони мають дати початок і основу під націю, яка має виконати велику місію в історії народів. І наші предки виконали знаменито своє завдання, яке на них поклало історичне призначення.

Відколи зустрілась історія з нашими предками, то застала їх при зброї й при плузі. Це має для нас величезне значення. В ті замрячені часи відбувалися дивні події на землі. Різні раси й народи впливали безперервно з нутра Азії й розливалися на всі сторони світу. Історія й наука не знають майже нічого про ті часи. Щойно про мандрівку народів у перших століттях по Христі знаємо більше.

Європа була замала для тієї маси народів, що вирушили з Азії в погоні за кращим життям. В Європі треба було здобувати собі силою місце для життя й розросту. І ми мусимо бути горді за наших предків за те, що вони зберегли для себе Схід Європи. Це не була легка справа в той час. Навіть у ті далекі часи, коли ціла Європа була покрита борами, а людина ще не знала вартості вугілля, нафти й інших земних мінералів, навіть тоді могла вже пізнати й напівдика людина, що все таки Схід Європи був найкращий і найбагатший. Ніде в Європі не було такого гарного клімату, широких і рибних рік, гарних лісів, безлічі всякого дико-го звіря й безкраїх пасовиськ з соковитими травами.

Новіші історичні дослідження показують нам, що в дійсності майже всі германські племена, а згодом і слов'янські та монгольські, не хотіли добровільно залишати чорноморських степів. Одні одних випирали війною. Але в пралісах північної України жили від часу, коли взагалі появилась на землі людина, наші предки й не віддали її нікому. Вони дали іншу оцінку Східній Європі, ніж усі інші народи, які переходили, або й жили якийсь час на просторах південної України. Наші предки від непам'ятних часів знали хліборобство. Тож прикував їх до себе чорнозем над берегами Дніпра. В північній Україні, де безперервно жили наші прадіди, відбувалися глибокі процеси. Тоді, як через південну перевалювались одна за одною лавини диких народів, у північній Україні твориться й росте нова цивілізація. В тому позначається різниця наслідків між мандрівкою народу і його сталим осідком.

Перехід від кочівництва до хліборобства – це більша подія в історії людства, як перехід від рільництва до індустрії. Перехід до рільництва – це не означало тільки, що якийсь народ заспокоївся, але це означало, що такий народ вибрав собі батьківщину й зв'язав з нею своє існування. Відколи історія зустрілася з нашими предками, застала їх уже при плузі. Бувало завжди так, що осілий народ перебирав разом з вибраною землею певне завдання для виконання в історії, бо посідання землі вимагало від народу інших обов'язків, ніж номадство. Тільки народи осілі, народи хліборобського характеру створили великі діла в історії. Рільничим народом були римляни, коли на горбах Риму клали підвалини під найсильнішу імперію, яка була коли-небудь на землі. Хліборобським народом були й англійці-германи. Номади знову, як і створили щось більше, то воно з часом розсипалось, як їхні стада по пустині. Ми, українські націоналісти, не сміємо забути, що наші предки були першими ратаями на Сході Європи. Будьмо з того горді передусім тому, що в той час могли займатися хліборобством тільки такі племена, що вміли здобутися на постійну військову організацію. Уже в VI віці перед Христом туземці нинішньої України, що їх батько історії Геродот називає скитами, мали попри культ Землі – дружини Зевса (як подає Геродот), також культ Меча, який був ідолом і якому, між іншим, приносили в жертву кожного сотого полоненого.

Москаль І. Культинський писав ще 1827 р. про весілля наших селян, що «барвінком і рутою обвивають українці предківський меч, який як жезло путеводне несуть перед молодятами і до церкви, і з церкви». ***І тільки культ і сила українського меча дозволили нашим предкам запустити рало в землю над берегами Дніпра.*** Обробіток землі вимагав певного розпорощення племен. Крім цього, землю можна було управляти в обраному місці осідку. Засіяні поля треба було стерегти від диких звірів і від усіх номадів, що жили, переходили й вганялися по чорноморських степах. Ці степовики відвідували північні українські землі багато частіше, як це робили пізніше татари. Українські племена в нинішній Київщині (бо в цій околиці кинули наші

предки перший раз зерно в землю) мусили боронити свої засіяні поля і свої хутори. А для цього була потрібна стала воєнна організація.

Не знаємо точно, як саме виглядала така воєнна організація наших предків. Але вона мусила бути гідна воєнного генія українського народу, бо наші предки доконали епохального діла. *Вони загноздилися твердо в північних землях України, побудували багато укріплених городів, перемінили лугово-лісову Україну в рільничу й тоді свідомі своєї сили пішли на підбій степу, щоб на Сході Європи створити новий цивілізаційний осередок і втягнути її в історію вищого й кращого стилю.*

Наші предки, що жили в північній лісово-луговій Україні, обробляючи землю та починаючи будувати міста, мусили здобути степ, який простягався на південь і схід від первісного місця осідку наших предків.

Степ, а головню азійський, уявляв у той час велетенський вулкан, з якого раз-у-раз виходили дикі степові народи, які мов саранча залили каспійські степи, а звідси перевалювалися до Європи брамою народів. Історія не може в'яснити й до нині причин таких мандрівок. В дійсності мусили тут заважити ті духовні причини, які гнали колись в далечінь всі народи, а рівно ж і наших предків з їх правітчизни.

Мандрівка степових народів на переломі першого тисячоліття по Христу – це вже була остання, яка досягнула найвищого напруження в останніх віках існування римської імперії. Одначе в той час ціла Європа аж по Рейн і Дунай була одним величезним пралісом-бором, який грецькі й римські історики бачили тільки здалеку. Коли ж в Європі появилися орди степовиків, то в північній Україні хвилювали вже лани збіжжя, а між ними ясніли хутори, оточені садами й валами з частоколів і ровами, наповненими водою.

Український народ мусив відганяти орди, щоб вони не знищили ланів збіжжя своїми табунами коней і худоби. Це була первісна ціль боротьби. Але згодом рільництво почало давати

багатство. Населення почало збільшуватись, а вслід за цим відчувався голод на землю. Треба було поширити рілля з лугової України на степову смугу. Таку працю не міг виконати один рід або плем'я. До цього мусила взятися держава українського народу. І дійсно, стара Київська Держава зрозуміла своє завдання і свою місію в історії. Без ніяких наукових доказів, але підсвідомо, ведені щасливою інтуїцією, пішли наші предки війною на степ, не щоб звідси тільки вигнати кочовиків, але щоб заволодіти степом, переорати його й перемінити в урожайне поле.

В дійсності – це було величезне завдання нашого життя, як народу, як раси, як національної спільноти – здобути степ над Чорним і Каспійським морями, перемінити його в рілля й збудувати тут на грані двох континентів центр нової світової цивілізації. Це і нині наша місія. Не будувати Україну тільки над Дністром чи Дніпром, але Україну в таких розмірах, які виміряв їй сам Творець, коли надавав землі нинішній географічний вигляд. Схід Європи мусить бути наш, бо такий заповіт оставили нам наші прадіди. Це є кровне наслідство старого українського меча, й воно буде відзиватися в нас вічно, де ми не були б і що ми не робили б. Це не номадська туга за простором, питома москалям, яку вони успадкували по своїх монгольських предках.

Ми, українці, не маємо степової душі, бо наші предки не були номадами. Наші прабатьки в сірій старовині над Дніпром знали вже як управляти землею. Нині можемо зауважити в нашого найпростішого селянина відблиск тієї високої рільничої культури, яку мусили мати зовсім давно наші предки. За історичних часів бачимо, скільки крові пролив український народ за те, щоб перемінити степ у рілля. Не щоб пасти худобу в степу, але щоб перемінити степ у лан збіжжя. Тому ми не степовики. Ми маємо наскрізь позитивно-творчі заміри, витягаючи руку по степ. Ми мусимо до решти його здобути для нас, для нашої культури й для нашої місії в історії.

Ця боротьба за опанування степу ще не скінчена. Нині нема кочових народів печенігів і половців, але є москалі. Це, мабуть,

уже остання орда в Європі з азійською степовою психікою. Не дивімося, що москалі мають також міста й села. Печеніги й половці мали теж міста. В дійсності москалі в душі є і донині кочовиками й завжди будуть змагати до того, щоб задержати степ у його первісному стані. Як не степ з травою, щоб пасти худобу, то сколективізований степ. В обох випадках – це загибель для нас як раси. Москва хоче переіменити нас у степовиків, як гуни аланів і остготів. Це не перебільшення. Ніхто не дасться збаламутити п'ятилітками, індустріалізацією і тим подібними планами московських ханів. Усі ці плани, уся ця робота не впливає з жадоби посунути вперед поступ культури. Всі ці московські плани зруйнували з коренем стару рільничу культуру України, а її саму обернули в пустелю. Бо ці плани – це видумка людей з монгольською і жидівською психікою.

Нам сьогодні грозить від москалів більша загроза, ніж у давнину від печенігів, половців чи татар. Москалі не тільки хочуть знищити нашу стару українську культуру, але й переіменити нашу психіку. Заведенням колективізації зробили москалі в першій мірі наступ на душу нашого селянина, який носить у собі правдиві прикмети наших прадідів, тобто прив'язання до землі й почуття індивідуально-родової власності. Знищити ці дві прикмети нашого народу, це значить – повернути нас у нарід номадів, який буде почуватися однаково добре від Збруча до Камчатки, і який буде бачити своє добро в колективному стаді.

Які б там жорстокості не застосували московські хани, то все ж український народ не піддасться й не виречеться свого первородства на Сході Європи. Боротьба між Україною і степом іде далі, як перед тисячоліттям. Боротьба ведеться навіть більш жорстоким способом, ніж у тих давніх часах. Воєнна доктрина українських націоналістів мусить звернути теж увагу на жертви колективізації, бо це жертви боротьби, яку веде український народ від тисячоліть на Сході Європи з дикими кочовиками. **Народ, який кладе гекатомби жертв в обороні свого історичного суспільного устрою, мусить органічно ненавидіти ворога і його політичні та соціальні урядження.**

не продовжував політику Святослава й Володимира Великого, Схід Європи є і до сьогодні в пливкому стані, а каспійські степи аж по Алтайські гори є ще недоступні для нинішньої культури й цивілізації. По упадку Київської Держави забракло культурного вогнища на Сході Європи. І сьогодні його бракує. **Бо все те, що робила Москва і сьогодні робить, це все є негацією Бога на землі.** Не треба отже обманювати себе впливом Москви. Цей вплив є такий, як давньої столиці Золотої Орди. Якщо Москва силою і терором не зможе накинути свого впливу, то вона не буде мати на Сході Європи більшого значення, ніж мають його нині киргизи або башкири окрім своєї людської маси. Тільки замотеличений український хам-півінтелігент може знайти уподобання в московській культурі чи побуті. Душа українського народу завжди буде гидитися москалем. У боротьбі за перемогу духа степу ми будемо мати вирішальне слово, коли зуміємо розбудити в українській масі почуття нашої історичної місії, яку нам переказали наші предки, і коли будемо вміти вичути в цій місії руку Провидіння і не будемо спростачувати нашого завдання на Сході Європи.

Я розвівся довше над значенням нашого осідку над Дніпром, щоб звернути увагу на ті історичні наслідки, що з цього випливають. Хто хоче бути паном-господарем у Києві, той мусить мати ідею для цілої Східної Європи й суміжних з нею азійських земель. Згідно з цим, ми мусимо мати відповідну концепцію військову, політичну, економічну, а навіть церковну для тих усіх земель і народів. Коли не погодимося з нашою місією, то програємо знову. Історія не терпить половинних творів. Не може бути над Дніпром української держави, а над Волгою і Каспієм дикого поля. Це все є одна геополітична цілість. Тому, що український народ не продовжував політики своїх предків і не поширював свого політичного впливу аж по Алтайські гори, то сьогодні починається Азія там, де колись була Європа. Ми, будуючи українську державу, мусимо пересунути кордони Європи до Алтаю і Джунгарії. Європі бракує якраз цього простору, який лежить тепер облогодом, або плекає монгольського змія. Україна

призначена зв'язати цей величезний простір з Європою політично, економічно й культурно. Аж тоді виконаємо заповіт наших предків, а фраза «*на грані двох світів*» набере реального змісту. Ми запряжемо найкращі духовні сили Європи до праці на цьому просторі, а з цього вийде користь і слава не тільки Україні, але й цілому культурному світові.

Є щось фаталістично-величаве в нашій боротьбі за самостійність. Так, як Цезар, здобуваючи Галію, відкривав цілу Європу для римської культури й цивілізації, так наші націоналістичні революційні армії мають відкрити західноєвропейській культурі простір, що простягається на схід і південний схід від України. *А промінюючим центром цієї культури буде Київ. І цю нашу культурну місію, започатковану й полишену в спадщину нам прадідами, мусимо взяти як один муж в основу воєнної доктрини українських націоналістів, бо це надає глибокого змісту нашій нинішній боротьбі й єднає нас з минулим, як теж надає ціль нашому існуванню на майбутнє.*

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ

1. Княжі часи

Український народ має вроджені військові прикмети, які його окреслюють як народ войовників. У війнах з іншими племенами, расами й урешті степовими народами виявили наші предки свіжу буйність і стихійний розгін. Важче було з дисципліною й військовою організацією. У кожному разі старі слов'янські воїни були першоякісними вояками та вміли ставити чоло грецьким фалангам. З надто пливкої маси воїнів витворили київські князі знамениту армію, яка в той час належала до перших у світі. Тяжко повірити, що наше державне життя почалося з приходом варягів до Києва і що варяги дали підставу під військову могутність княжої України. Безперечно, що варяги внесли в ряди українських воїнів почуття дисципліни, але таємниця добірності княжої армії лежала в крові й прикметах українського народу. Варязькі дружинники виконували радше роль сердюків, а боротьбу зі степом вів таки український народ. У боротьбі з степовими ордами розвивалося українське лицарство, що було *«під трубами сповите, під шоломами колихане, кінцем копій годоване»*. Ця пісня характеризує нам тодішнє життя українського народу. Жінки родили під звук воєнних труб, молоді юнаки скоро вдягали шолом, а поживу треба було добувати кінцем списа. Україна уявляла з себе в тому давньому часі воєнний табір і в цьому таборі виростали войовники, яких Олег, Ігор, Святослав

та Мономах водили на підбій світу та Чорного моря. Грецький письменник Лев Диякон¹² пише, що Святослав *«усе юнацтво підняв до походу, зібрав 60000 війська, крім обозів»*. У цьому числі лежала також таємниця успіхів Київської Держави, а пізніше успіхів Хмельницького. Наші предки розуміли як слід свою місію та йшли воєнним ладом та густими лавами на степового ворога і Грецію, яка була перешкодою Україні на її дорозі в Західну Європу, де поставали в той час нові культурні осередки.

Похід Святослава на Болгарію свідчить про молодечу силу й непогамовану експансію Святослава й того молодого українського лицарства, якому вже було затісно в Україні. Опанування Болгарії давало Україні безпосередній зв'язок з середньою Європою й великі економічні користі. Сам Святослав хотів жити в Переяславці над Дунаєм, бо там сходилося все добро. Від греків золото, паволоки, вина й овочі різномірні, з Чехії й Угорщини срібло і коні, з Русі шкіри, віск, мед і неவில்ники. Це був торговельний плацдарм і тут легко було прогудувати й одягнути армію. Святослав мав на меті тільки добро української держави, як вибирався в похід над Волгу, Каспій чи Дунай. Він хотів здобути для України великі простори для розросту й усунути противників. Помер геройською смертю в бою, залишаючи недокінченими широко закроєні плани. Наслідники його не пішли його слідом і це було причиною нашого упадку. Україна не підбила степу, не вдержалася над Волгою і Чорним морем, а тим самим саме її існування як самостійної держави противилось немилосердній історичній логіці, що жадала від України підбити степ Східної Європи й азійських степовиків для цивілізованого життя.

Болгарський похід Святослава був доказом, що Україна виявила в той час велику експансію. Однак цей похід не залишив для нас політичних напрямних для сьогоднішнього вжитку. На Балканах від того часу багато змінилося, а ідею застромити хрест на візантійській Софії треба викинути з кличів нашої воєнної доктрини. Майбутнє України лежить на Сході Європи. А це значить, що ми будемо вічно в боротьбі з Москвою. Не значить

12. Лев Диякон (бл. 950 – бл. 1000) – візантійський історик. Описував походи князя Святослава.

це, що Україна не має поширювати своїх впливів на Балкани. Треба нам бути сильними над Дніпром і взагалі в Східній Європі, мати сильний флот і летунство, а тоді свобідні морські шляхи стануть отвором для нашого морського прапору, без потреби наслідування московської імперіалістичної політики у відношенні до Туреччини. Зрештою, посідання Дарданел ще не дає вільного виходу на широкі води.

Болгарські походи Святослава залишили нам у пам'яті його геройство й лицарськість. Святослав виповідав війну словами *«Іду на вас!»*. Це була своерідна лицарськість, яка впливала з почуття власної сили. Крім лицарськості залишив нам Святослав ще вислів, що є гордістю нашої нації. Перед рішаючою боротьбою над Доростолом (теперішня Силістрія над Дунаєм) Святослав промовляє до свого війська подібно, як Ганнібал по переході Альп. Не закриває він сили ворога, ані тяжкого положення, але апелює до слави й хоробрості, тих найважливіших прикмет наших предків. *«За нашими військами завсігди була така слава, що без труду відбивали ми сусідні народи й без пролиття крові тримали в покорі цілі народи. Пропадде та слава, як тепер соромно уступимо перед греками. Від предків одержали ми мужність. Пригадаймо ж, яка непереможна була до цих часів наша сила й міцно биймося за своє спасіння. Це не наш звичай втікачами йти додому. Нам або жити з перемогою, або славно полягти, як слід хоробрим мужам»*. Як відомо, Святослав заплатив життям на Дніпрових порогах за свої великі заміри й не мав часу виконати свої далекі й широкі плани. Але постать князя-лицаря залишилася нам світлою й могутньою. Постаттю одного з найбільших войовників у нашій історії.

Був це великий войовник, лицар без закиду й вірний товариш своїх дружинників. Його клич *«Поляжемо, а не осоромимо української землі, бо мертві не мають сорому»* займає чолове місце в моральних засадах воєнної доктрини українських націоналістів. Мусимо присвоїти собі цей погляд, що кожна армія є на те, щоб ворога побити, або лишити по собі міф слави.

Ми мусимо вже раз зрозуміти, що тільки перемогою над нашими ворогами можемо здобути українську державу й що ту перемогу осягнемо тоді, як у нас буде гаряче бажання не осоромити української землі, якою маємо володіти. В наших воєнних планах мусить бути на першому місці українська земля й рішучість здобути її й оборонити. На жаль, у нашій минулій війні мало було в українській армії з духа Святослава. Крути, Мотовилівку¹³ й Базар треба приписати доброму геневі українського народу. Це є майже чуда в процесі формування української нації, бо нація твориться перемогами або нещастями, психологічно спільними для всіх членів однієї національної спільноти.

Начальний Вождь Української Галицької Армії генерал Тарнавський оправдував свою спробу замирення з Денікіном¹⁴ тим, що галицькі громадяни віддали в його руки життя своїх дітей і він є зобов'язаний перед ними привести їм їхніх дітей назад додому.

Коли УГА опиняється на СУЗ у центрі історичних земель, то її вождь хоче зберегти її ненарушеною для галицьких батьків. Таку воєнну доктрину ми мусимо відкинути і скінчити з апофеозуванням непорядності УГА на Наддніпрянщині. Робиться якимось прикром, як почується пісню про те проливання сліз, як УГА переходила Збруч. Бракує тої великості духа йти назустріч майбутньому. Коли поглянемо в нашу історію, то нам траплялися ще більші нещастя, як відворот УГА з Галичини, малий по собі, коли беремо на увагу соборність усієї України. Наїзд Чингізхана, поразки під Берестечком і Полтавою є не тільки стратегічні поразки, але й політичні. Одначе з тих часів не дійшов до нас дитячий плач УГА з-над Збруча. І куди людям з такою психікою було рівнятися з отаманами різних повстанчих груп, що не раз геніально вміли пристосовуватися до простору й чули потребу боротьби з усіма ворожими силами на тих просторах.

13. Бій під Мотовилівкою 1918 р. – бій між військами Української Держави гетьмана Скоропадського та армією Директорії УНР. Поразка гетьманської армії відкрила військам Директорії шлях на столицю.

14. Йдеться про перехід Української Галицької Армії на бік Добровольчої армії генерала Денікіна в листопаді 1919 р.

Нам не можуть імпонувати малі армії, малі концепції й малі люди. Творити мусимо велике й захоплююче, відповідно до нашого історичного призначення. Перемога наша в руках Бога, але геройство наше в наших руках. Тільки під Крутами й Базаром гинули так, як Святослав Завойовник. Більшість відділів української армії не вміла здобути на ту великість. До перемоги, як і до лицарської смерті, треба нам великого духа. Утеча генерала Кравса¹⁵ 1920 р. з Херсонською дивізією на Закарпаття¹⁶ – це звичайне дезертирство з-під прапорів армії, а не геройський чин, гідний наслідування. Нам мусять імпонувати повстанчі отамани, що залишилися в Україні й докінчували гекатомбу за самостійність України. Вони всі інстинктивно йшли слідами Святослава й не хотіли осоромити української землі. Тож небагато повчального залишила нам УГА під час своєї безглуздої блуканини по Наддніпрянщині, ані Херсонська дивізія. Зимовий похід¹⁷ генерала Павленка¹⁸ був лицарським жестом недобитків української армії. Тільки на українських землях ми можемо мати почуття повної особистої вартості й творити повну історію. Самоліквідація корпусу СС була непотрібним характері. СС не вміли закінчити свого славного життя, тому тільки оборона Києва 1918 р. і Мотовилівка залишилися по них гідними для наслідування. Без великого духа не буде йти перемога за нашими прапорами й не будемо вміти гідно вмирати, як герої з-під Крут і Базару.

Мусимо зрозуміти, що центром нашого історичного життя є Київ, та що тільки посідання Києва затверджує за нами здобутки на інших фронтах. Київ є символом «руської землі», за яку згинув Святослав. Київ має для нас більше значення, як, скажімо, Берлін для Німеччини, чи Париж для Франції. Київ є святим містом,

15. Кравс Антін (1871-1945) – військовий діяч, генерал-четар.

16. 25 серпня 1920 р. згідно з розпорядженням політичного керівництва А. Кравс видав наказ усім галицьким частинам 5-ої Херсонської дивізії Армії УНР залишити фронт і перейти на Закарпаття.

17. Йдеться про Перший зимовий похід армії УНР запіллям Червоної та Добровольчої армій у грудні 1919 – травні 1920 рр.

18. Омелянович-Павленко Михайло (1878-1952) – військовий діяч, генерал Армії УНР, начальний командант УГА, керівник Першого Зимового походу.

це «матір руських городів», або «Єрусалим руських городів», як називають його чужинці. Містика оповиває Київ, і ми не сміємо нею нехтувати. Ми мусимо свято вірити, що апостол Андрей предсказав постання Києва й великої держави над Дніпром, і з цією легендою треба нам єднати заміри Творця, бачити на Сході Європи велику державу. Чар Києва є однаково сильний у кожному закутку України. Не військовий провід УГА запалив її в поході на Київ 1919 р., але свята містика Києва й атавістичні інстинкти «боронити колыску нашої нації». Не вільно нам забувати, що Київ і Дніпро є дійсно колыскою українського народу, тому в нашій военній доктрині мусимо поставити Київ і Дніпро як осередню точку, біля якої обертаються всі наші стратегічні плани.

*****

Війна була щоденним явищем у давній Україні, і завдяки війнам кріпилася й розросталася київська держава. На південній і східній межах війна ніколи не вгавала з кочовиками. На північних землях ішла війна з литовцями, а на заході з поляками й мадярами. Як кінчалася війна на одному кінці широкої київської держави, то вже на іншій окраїні збиралися военні хмари. Серед таких обставин український народ мусив бути завжди озброєний. Хоч провід війни був у руках князів і бояр, та одначе оборона рідної землі була потребою й конечністю всього населення. Увесь український народ так розумів війну. Це була «тотальна війна» українського народу.

Завдяки военній силі Україна мала военну славу в Європі. Наші полки стрічалися в бою з греками, болгарами, уграми, поляками, литовцями та з різного роду степовими ордами. Бо йшли з різним щастям. Але наші князі мали в той час найбільшу державу в Європі й ніхто пізніше не виявив у нашій історії більшої експансії від них.

Але найсвітлішою сторінкою київської держави була боротьба за панування над степом. З цією боротьбою в'яжеться наша цивілізаційна місія й оправдання нашого існування на грані двох

світів. Бо коли розглядаємо історію старинних і середніх віків, а навіть нинішніх часів, то однією з найважливіших історичних подій є боротьба між Азією і Європою, Україні припала в цій боротьбі найтяжча, але зате найпочесніша роль. Наслідники Святослава вже не мали сили через внутрішні міжусобиці оперти кордони України на Волзі. Кочовики вдерлися на чорноморські степи, а татарський напад підкосив з коренем молоду снагу нашого народу на кілька століть. Одначе ми боронили Європу перед ордами в середніх віках і тільки ми одні маємо історичне й моральне право продовжувати далі нашу місію на грані двох світів.

На Сході Європи нема колоній для нікого, а хто їх шукає, той знайде тільки чорну землю на могилу. На велетенській території, над якою стільки століть шаліли бурі від сходу, на якій проліто стільки людської крові й знищено стільки людської праці, не залишилося ні сліду з хижацьких полчищ. Україна пожерла ці дикі народи й сьогодні невідоме місце, де лежать їхні кості. Залишився тільки український народ, далі сильний і готовий до боротьби за своє право до життя. Хоч гекатомби, які складає він у сьогоднішній боротьбі з московськими большевиками, є велетенські, але це не доказ, що український народ фізично зникне, як це писали наші різні опортуністи про мільйони жертв голоду в Україні й писали з таким цинічним спокоєм, неначе б тут ішлося про мільйони курей.

Ми, націоналісти, мусимо зрозуміти, що в Україні ведеться правічна боротьба за панування над Сходом Європи і хоч би вона коштувала нам ще більше жертв, то ми мусимо її піддержати. Не тому, щоб ми не мали жалю за тими жертвами, але тому, що ми визнаємо закон боротьби й віримо в перемогу. А з політичного боку не має значення, скільки коштує перемога. Мільйонові жертви життя – це доказ, що український народ зберіг усі бойові прикмети своєї раси.

Наш народ знаходився в ще тяжчих обставинах протягом своєї історії. Хто в силі відгадати, які втрати мали ми ще в доісторичних часах, коли Східна Європа була закрыта перед історією!

Хто в силі обчислити жертви, які забрали обри-авари! А пізніше інші орди! Вже з історичних часів знаємо, що фізичний стан українського народу корчився не раз до малих гуртків у північних лісах. І, незважаючи на всі ті втрати, ми сьогодні числимо 45 мільйонів голів і маємо ті самі політичні ідеали, що наші предки.

Воєнна доктрина українських націоналістів не може забути про те, що кожна п'ядь української землі пересякла нашою кров'ю. Не потом, бо піт лле і невільник, але чистою кров'ю, пролитою в боротьбі. Бо наша бойова традиція – це не тільки княжі дружинники, козаки і галицька чи наддніпрянська армії, але й усі ті бродники, уходники й усі повстанчі загони, яким не вмів дати організаційних форм політичний чи військовий провід, але які скропили вільною кров'ю український чорнозем у правічній обороні «руської землі», гнані атавістичним почуттям потреби такої боротьби. Це все затверджує за нами право на Схід Європи й усякі зазіхання на наші землі з боку інших народів ми мусимо з обуренням відкинути.

Маю на думці Німеччину. Про територіальні апетити цієї держави в Східній Європі можна би не згадувати в воєнній доктрині, якщо би вони були тільки політичної натури. Одначе Гітлер в «Майн кампф» пов'язує майже існування німецького народу зі здобуттям Сходу Європи, а тим самим робить з цього світоглядову справу націонал-соціалізму. Нас мусить обурити така експансивність Гітлера. Що вложили ті пошукачі «равмів»¹⁹ у Східну Європу? Скільки крові пролили в обороні землі української перед навалою кочових орд Сходу? Бандити вони всі міжнародні, які хочуть з України зробити публічний дім, щоб могли провадити тут свої хижацькі плани. Звідки Гітлер дійшов до цього, щоби якраз Схід Європи вибрати для експансії німецького народу? Що його великий і ним обожнюваний народ вклав протягом віків у Схід Європи? Де ж були тоді німці, коли найбільша військова сила, яка коли-небудь була на землі, під проводом Бату-хана злягла на Східну Європу? Ціла середня Азія викинула з себе все, що мала войовничого, на підбій України. Наші предки не злякалися одначе тієї повені диких орд. Київ не піддався без

19. «Raum» - простір (нім.)

боротьби татарам. Ця оборона Києва гідна того, щоб поставити її на першому місці в світовій історії. По трупах киян і по звалищах величавих святинь вдерлися татари в матір городів руських. Чим супроти цього є оборона Карфагену, який облягали малі римські війська й яку давали нам у школі за зразок хоробрості, запеклості й посвяти для батьківщини? А Київ був першою твердинею, що здержувала татарів у їх поході на Європу. І тільки купа румовищ залишилася з величавих святинь, княжих теремів і домів. І де був тоді той вибраний німецький народ, якого на думку Гітлера покликав Бог до панування над світом? Німецький нарід розвивався тоді спокійно за нашими плечима. Поставали великі міста, будувалися високі готичні святині, романтичні замки...

У Києві немає тепер старих величавих будівель, які в той час дивували Європу, немає наглядних споминів могутності київської держави, але зате є в нашій крові свідомість і гордість, що ми, українці, врятували західну Європу перед подібною руїною, яка стрінула тоді Україну й що ми виконали в історії людства почесну роль. І по тих усіх нещастях, і по тих усіх боях Київ стоїть далі на своїх ославлених горах і дивиться з вірою в майбутнє. І тільки до Києва може належати Східна Європа.

Шлях на Схід Європи веде через Київ. Щоб опанувати Схід Європи, треба мати Київ, треба підбити український народ і знищити його фізично. Ми добровільно не віддамо нікому нашої місії на Сході Європи. Ми знаємо, до чого ми є зобов'язані Західній Європі, але й вона мусить зрозуміти, до чого вона є нам зобов'язана. Одначе дивитися на Україну як на європейську Абіссинію, яка має служити, щоби Гітлер переселяв сюди надмір німецького населення без найменшого признання і розуміння, що на східноєвропейському просторі живе великий нарід, який століттями бореться за своє право, право на життя, який захищав Європу своєю кров'ю перед небезпеками степових кочівників, який одначе не заломився в такій історичній праці ні фізично, ні морально, а що більше, то й нині веде рішучу боротьбу за місце між першими народами світу й за своє виключне право

на Схід Європи, трактування нас як абісінців в нинішньому стані боротьби з Москвою мусить нас обурювати. Що значить боротьба Гітлера з комунізмом в порівнянні з тією боротьбою, яку веде український народ від самого народження московського комунізму?

Свідомі нашої сили й нашої місії, ми мусимо вести незалежну політику, так як самотно й незалежно ведемо нашу боротьбу. Україна буде самостійною не тому, що Гітлер і Муссоліні зорганізують фашистівський похід на комунізм, а тому, що ми, українські націоналісти, так хочемо. Кожен думає за Україну, як територію, на яку можна простягнути експансію, все одно, чи військову, політичну, економічну, чи всі три разом. Ми все це мусимо мати на увазі, як беремо в рахунок європейські держави в нашій боротьбі.

Чужої допомогі не відкидаємо, але маємо завжди на увазі, що ніхто не дасть нам допомогі безкорисно й що народ, який визволяється при чужій допомогі, є слабший відвратно-пропорційно до зужитої чужої допомогі. Це доводить історія італійського Рісорджіменто²⁰, ну і звільнення України німецькими військами в 1918 р.

А втім, визволення при чужій допомогі було може й невідкличне для Греції, Сербії, Болгарії, для Італії, а навіть для Пруссії. Тільки завдяки війнам Хмельницького визволився прусський князь Курфюрст Бранденбурзький Фрідріх-Вільгельм з-під васальства Польщі²¹. В той же самий час німецькі ландскнехти²² допомагали полякам бити козаків.

І Гітлер говорить, що Німеччина є матір всіх народів! Однак український народ мусить власними силами стати на ноги. Тому ми не можемо узалежнювати нашої майбутності й визвольної боротьби від європейської, чи то світової політики. Навпаки, ми

20. Рісорджіменто – історичний період боротьби за об'єднання Італії.

21. Йдеться про Фрідріха-Вільгельма (1620-1686), маркграфа бранденбурзького, пруського герцога та курфюрста Священної Римської імперії. Внаслідок ослаблення Речі Посполитої, Бранденбург-Прусія здобули остаточний суверенітет, остаточно оформлений в Олівському договорі 1660 р.

22. Ландскнехт – німецький найманий піхотинець у Середньовіччі.

свою революційною активністю мусимо примусити світ достроюватися до нас. Хто має інтерес у тому, нехай нам помагає.

Так в пожарі, який роздмухує наша революція, будуть пекти свої бараболі, зглядно свою добру печеню, всі великі європейські держави, а навіть держави інших частин світу. Європа нинішня не хоче війни, бо боїться великих жертв. Одначе це не може нас обходити, бо ми і в мирні часи даємо такі жертви, що їм не дорівнюють і воєнні. Нам не треба журитись руїною Європи. Противно, якщо та Європа стає побічною причиною нашого поневолення, то нехай вона пропаде. Жертви української революції не для того, щоби, борони Боже, в Європі не вибухнула війна, але для того, щоби постала самостійна українська держава, хоч би Європа мала перемінитися в румовище, як нинішня Іспанія. Така Європа, як нинішня, яка заключає союзи з Москвою і Польщею, є нам ворожою, тому ми в своїй революційній боротьбі мусимо на перше місце ставити славу, добро і майбутнє української нації, а не добро Європи.

Ми боремося за «землю руську», а не за те, щоб бути щитом Європи. Коли ж із нашою боротьбою сплелася нерозривно справа оборони західноєвропейської цивілізації проти московського варварства, то це тільки прикрашує нашу боротьбу й надає їй світового значення. Ми боремося, щоб не загинула українська нація зі своєю культурою й цивілізацією, а не Європа зі своєю. Це важливе тим, що деякі українські опортуністичні політики хочуть зробити з нас трабантив²³ європейської культури й зворушити світ для визволення України з-під большевицького пекла. Така політика шкідлива, бо боремося ми в першій мірі з московським пеклом, а пізніше з большевицьким. Большевизм – це тільки форма уряду й може змінитися. Але московський дух так довго загрожуватиме нам на Сході Європи, як довго хоч один москаль залишиться живим.

---

23. Трабанти – охоронець державного керівника чи воєнного командира, почесний вартовий.

2. Козацькі часи

Уже раніше було згадано, що наслідники Святослава не пішли його воєнними слідами. У висліді простір землі від передмість Києва по Волгу й Чорне море став побоєвищем з кочовиками. Україна не опанувала степу. Правда, київські князі сипали вали від степів, але вали не могли стримати номадів і оборонити української землі, на якій уже буйно розвивалася культура. Коли появилися татари, то Київ був першою великою твердиною від степів. А в той час, як і сьогодні, тільки опертя на береги Чорного й Азовського морів, Кавказу й Каспію з Волгою могло забезпечити київську державу. Київські князі повинні були мати цілий ряд кріпостей над Волгою і Каспієм, щоб там боронити доступ до Києва. Те саме є важне й сьогодні. Щоб могли панувати в Києві, треба сильно опертися об Чорне море, Кавказ і Волгу. Так замкнений простір є один географічно-політичний твір, від якого опанування залежить не тільки самостійність української нації, але й саме її бути чи не бути.

З упадком київської держави впала й наша зорганізована військова сила. Українська земля дісталася під владу Польщі. Враз із українськими землями перейшла автоматично на Польщу місія, яку на неї накладала геополітика тих земель. І підтвердилося, що нема нічого гіршого, як велику місію перейме народ, здібний до звичайного вегетування, а не до якоїсь місії. Такою недолугою показалася Польща, хоч азійські пустині вже перестали в той час викидати з себе кочовиків. Оттоманська імперія почала була загрозувати Європі на інших відтинках. На Сході Європи не було в той час української держави, яка проявляла б свою експансію на Балкани і Чорне море та вдаряла в середину і крило Оттоманської імперії. Тепер знову по упадку Київської і Галицько-волинської держав витворилася на чорноморських степах така ситуація, що кримські татари зробили собі пасовисько з південної України. Українське населення мусило взятися до самооборони.

І тут ми приходимо до періоду козаччини. Український народ витворив з себе військовий тип козака, який зосередив у собі всі бойові прикмети нашої нації.

Війна, що її провадив український народ без жодної державної допомоги, гнаний тільки інстинктом самозбереження, не приносила до козацьких повстань, а головно до Хмельницького, помітних політичних успіхів для українського народу. Якщо б хтось у той час зумів був зібрати в одне всю ту енергію, запал, посвяту та одчайдушну відвагу, що її зужиткував наш народ впродовж століть від упадку Києва до Хмельницького на щоденну оборону свого майна й життя своїх зимівників від татарських загонів, то не тільки не залишилось би знаку від кримських татар, але козацький флот був би напевно заткнув хрест на святій Софії у Візантії. Українське козацтво здивувало світ своєю бравурою. Одначе всі ті партизанські бої впродовж століть, всі ті під'їзди, напади, оборони й засідки не принесли Україні більших політичних користей до походу Хмельницького. Україна належала тоді політично до Польщі, і наші воєнні здібності й безіменні подвиги йшли здебільшого на конто польської історії. Нам осталася з тих часів традиція славних діл поодиноких отаманів, але це не державницька традиція в повному значенні. Навіть Сагайдачного називали зневажливо тільки гетьманом «молойців».

Здобуток козацьких часів до Хмельницького – це перш за все воєнна романтика, але під політичним оглядом це кінцеві роки занепаду України – України Святослава Завойовника, Володимира Великого й Романа Галицького²⁴, якої авангард був над Волгою і Тмутараканню, коли то Дніпром плавали кораблі до Константинополя, а на заході поїли у Віслі коней українські комонники. Козацькі часи – це часи великого скорчення української землі. Ціла південна Україна була Диким полем. З упадком київської держави Україна забула про свою місію і через те ніколи – аж до нині – не могла стати політичним чинником на Сході Європи. Були короткі часи Хмельницького, Дорошенка й Мазепи, коли Україна була короткий час цим політичним чинником,

---

24. Очевидно, що мова йде про Романа Мстиславовича (бл. 1152 – 1205) – руського князя, засновника Галицько-Волинської держави.

а навіть схоплювала традицію Святослава. Але неуспіхи на воєнному полі не дозволили, щоб та ідея охопила цілий український народ і стала його політичним ідеалом. Тому козацькі війни, поза цими трьома гетьманами, велися головню під кличем оборони свобод і прав, незаведення унії і нероблення панщини, а не за основу великої й сильної держави. Наші запорожці так і не виявили охоти будувати великі кораблі та на постійно опанувати Крим і Чорне море. Геройство козаків, їхня лицарськість і всі їхні бойові прикмети ми беремо собі як дорогу спадщину. Але всі ті пакти, Зборівський²⁵, Білоцерківський²⁶, Переяславський, Гадяцький²⁷ і подібні – не для нас. Одначе не обвинувачуймо Хмельницького за його пакти. Єднаймо його ім'я з Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Батогом і спрямуванням української політики на Чорне море через спробу зайняти Волохію й Бессарабію. Всі знову пакти тих часів топчімо ногами, як їх зрештою топтали ті, що їх підписували в біді.

Хмельниччина важлива для нас з військового боку. Вона є доказом бойової спроможності українського народу. Це був єдиний момент у нашій історії, де цілий народ стояв під зброєю. Грушевський пише, що українське населення на землях, охоплених повстанням Хмельницького, не налічувало цілих два мільйони. Коли ж візьмемо до уваги, що армії Хмельницького виносили не раз 200-250 тисяч, крім залог по містах і тих усіх, що були зайняті фабрикуванням пороху, зброї, випасом худоби для війська, а також самим харчовим постачанням, то без зайвого перебільшення можемо з гордістю ствердити, що за Хмельницького увесь буквально український народ брав участь у війнах проти Польщі. Це була війна тотальна, війна цілої нації проти ворога.

25. Зборівський договір 1649 р. – мирна угода між Річчю Посполитою та Б. Хмельницьким, який легалізував державне утворення Військо Запорізьке та його самоврядні функції.

26. Білоцерківський мирний договір 1651 р. – угода між Річчю Посполитою та гетьманом Богданом Хмельницьким.

27. Гадяцький договір 1658 р. – угода між Річчю Посполитою та Гетьманщиною. Головним пунктом угоди було входження України в склад Речі Посполитої під назвою «Великого Князівства Руського» як третього повноправного члена держави.

Таку війну провадила півтора століття пізніше французька революція. Таку армію, як її мав Хмельницький, виставляли тільки найсильніші імперії й великі вожді. Битви Хмельницького належать до найбільших у світовій історії, а щодо числа військ, впроваджуваних у бій, можна ставити Хмельницького нарівні з Ксерксом, Батием, Тамерланом чи Наполеоном, дарма що таке порівняння може залякати наших поміркованих політиків і військовиків. Навіть у минулій війні 1917-20 рр. Україна не спромоглася виставити таку численну армію, як Хмельницький, хоч населення України виносило 20 разів більше, як за Хмельницького. Справа численності армії не є і сьогодні зовсім маловажна, хоч про перемогу не рішає масовість. Олександр Македонський міг побити сотні тисяч персів своїми малими силами. Наші князі могли малими силами розбивати цілі орди. Хоч і тоді українські сили не були малі. От і пише Лев Диякон, що Святослав зібрав аж 60 тисяч вояків до походу на Болгарію, без слуг, потрібних до обозної служби. Отже бачимо, що найбільшому вождеві за Київської держави й найбільшому вождеві за козацької доби не бракувало війська, хоч битву виграти доводилось їм не раз меншими силами від ворожих. В Європі панує майже однаковий військовий вишкіл і озброєння, тому чисельне відношення сил було все таки одним із важливих співчинників, що рішали про перемогу.

Правда, під Лейтеном²⁸ побив Фрідріх Великий на чолі 30000 війська аж 60000 австрійців, а під Росбахом²⁹ на чолі 25000 розгромив 50000 французів. Але це тільки одинокі випадки з часів семилітньої війни, де полководець здобув перемогу проти подвійного числа ворога. Не треба теж забувати, що це був Фрідріх Великий, найбільший вождь тих часів. Правда, раніше побив

---

28. Битва під Лейтеном 1757 р. – один з найвідоміших боїв Семилітньої війни між військами Пруссії та Австрії. Закінчилася нищівною поразкою австрійців.

29. Битва біля Росбаха 1757 р. – битва Семилітньої війни, в якій пруські війська Фрідріха Великого завдали поразки об'єднаним арміям Австрії та Франції.

Карл XII 70000 москалів під Нарвою³⁰, маючи тільки 12000 своїх шведів. Одначе регулярного війська у москалів була тільки половина, а решта належала до обозної служби. А втім тодішню армію Петра Великого можна вважати за армію якогось азійського Мітридата³¹. Бонапарт мав під Дрезденом³² 120000 проти 220000 союзників. Під Коліном³³ мав Фрідріх Великий 30000 проти 50000 австрійців, але не міг їх розбити. Так само Наполеон на чолі 160000 не міг побити під Лейпцигом³⁴ 280000 союзників. Під час прусько-французької війни Мольтке мав відразу чисельну перевагу. У перших днях війни перевалилося через Рейн 384000 пруського війська, якому Наполеон III³⁵ міг протиставити на початку тільки 250000. Безперечно, що ця диспропорція сил не була головною програною французів, бо в головних битвах прусаки не перевищували французів, а навіть були в меншому числі. Одначе стратегічна чисельна перевага осмілювала прусаків робити ризиковані маневрові обходи. Загально Пруссія мала змобілізованих під час тієї війни близько мільйона вояцтва і 200000 коней. При кінці війни було на французькій території 630000 пруського війська й 1750 гармат. Франція могла протиставити їм тільки 535000 війська, яке zorganizувач Гамбетта³⁶. У світовій війні тільки одна битва на мазурських озерах вказує, що малочисельною армією можна побити значно чисельнішу.

30. Битва під Нарвою 1700 р. – одна з перших битв Великої Північної війни, в якій шведські війська Карла XII розбили московську армію Петра I.

31. Мітридат – поширене ім'я серед володарів Понтійського царства.

32. Битва під Дрезденом 1813 р. – битва між армією Наполеона та військами австро-прусько-російської коаліції. Закінчилася перемогою французів.

33. Битва під Коліном 1757 р. – битва між військами Австрії та Пруссії, перша поразка Фрідріха Великого у Семилітній війні.

34. Битва під Лейпцигом 1813 р. – найбільша битва в світовій історії до Першої світової війни між військами Наполеона та союзними військами Австрії, Пруссії, Росії і Швеції. Наслідком програної Наполеоном битви було вторгнення союзників на територію Франції та зречення імператорського престолу.

35. Наполеон III (1808-1873) – племінник Наполеона Бонапарта, французький імператор у 1852-1870 рр.

36. Гамбетта Леон Мішель (1838-1882) – французький політичний діяч, прем'єр-міністр та міністр закордонних справ 1881-1882 рр.

Одначе у війні треба старатися виставити так багато війська, скільки можна. В нашій минулій війні 1917-1920 рр. мала чисельність нашої армії була теж однією з найголовніших причин нашої поразки. Під Крутами було тільки 300 студентів проти кількох тисяч п'яних і призвичаєних до війни матросів. Тут число мало перевагу. Під Мотовилівкою три сотні СС розгромлює в кілька разів сильнішого ворога. В дальшій війні українська армія мала завжди діло з кілька разів сильнішим ворогом. У майбутній війні ми не можемо злегковажити собі числа. Дух, запал і відвага – це одна річ, а друга, щоб ми у майбутній Мотовилівці не побили ворога тільки нашою моральною перевагою, але і числом. Треба змагати до того, щоб нам не бракувало бойових відділів і тому взяти собі за приклад часи Хмельницького, де все населення брало участь у війні.

Наша воєнна доктрина знає тільки тотальну війну, в якій мусять брати участь всі фізичні, духовні й матеріальні сили української нації. Лише в тотальній війні може проявитися вповні военний геній України, як це було за Хмельницького, коли то на бойовому полі українського народу з'явилася ціла плеяда героїв, що можуть бути гордістю найвибагливішої і найславнішої нації.

Богун, Нечай³⁷, Кричевський³⁸, Морозенко³⁹, Золотаренко⁴⁰, Жданович⁴¹ – були не тільки добрі виконавці планів Хмельницького й великі полководці під його рукою, але й самостійні вожді, які ні в чому не уступали маршалам Наполеона, а навіть їх перевищували. Одначе пересічний українець знає більше

---

37. Нечай Данило (бл. 1612 – 1651) – військовий діяч періоду Хмельниччини, полковник брацлавський.

38. Кричевський Михайло (? – 1649) – військовий діяч, козацький полковник.

39. Мрозовицький Станіслав-Нестор (? – 1649) – військово-політичний діяч періоду Хмельниччини, корсунський полковник. Вважається прототипом героя народної «Пісні про Морозенка».

40. Золотаренко Іван (? – 1655) – військовий діяч періоду Хмельниччини, полковник корсунський і ніжинський

41. Жданович Антін (? – після 1660) – військовий діяч періоду Хмельниччини, полковник, дипломат. Відомий як керівник рейду територією Речі Посполитої 1657 р., під час якого захопив обидві столиці.

про Мюрата⁴², як про Богуна. Ці полковники козацького війська натискали на Хмельницького, щоб він «*кінчав ляхів*», вони здобували для України Білорусь. Ішли походом на Бессарабію й Волохію. А всі ті герої не згинули природною смертю; полководці гетьмана Хмельницького гинули як Святослав на полі бою за українську землю. Ці герої поставили справу самостійності України на вістрі меча. **«Або здобути, або дома не бути!»** було кличем тієї кривавої й радісної епохи. Дома вони не осталися. Ми не знаємо сьогодні, де лежать їхні кості. Але зате пам'ять про них лежить глибоко в наших душах, а сьогоднішні українські націоналісти палають жадобою бути подібними до Байдів, Нечаїв, Богунів і Морозенків, оспіваних у думках.

Культ героїв та плекання нашої бойової традиції є фундаментальною справою, що на ній розвивається воєнна доктрина українських націоналістів.

Козацькі війни мали для нас більшу моральну користь, ніж політичну. У козацьких війнах ми виростили з рабів на народ володарів. Козак став уособленням лицарськості, гідності й месіанізму. Бо запорожці відчували вагу месіанізму, коли існування Запоріжжя зв'язали з потребою боротьби з бусурманами. Це були часи, коли турецька імперія загрожувала Європі. Боротьба з турками була святою боротьбою, бо це була боротьба хреста з півмісяцем. І ми можемо бути гордими, що запорожці здобули для себе в історії назву **«оборонців християнської віри»**. І сьогодні в нашій націоналістичній революції ми не сміємо забувати, що ми теж оборонці Христа проти чортівської влади Комінтерну⁴³. Перемога українського націоналізму на Сході Європи – це також перемога Христа над Антихристом.

Роль оборонців християнської віри відбирають нам поляки. Але це не має зменшити нашої свідомості, що запорозьке лицарство прикрасило свою історію обороною хреста, а тим самим поставило себе в ряди хрестоносних лицарів. Польща тут не

42. Мюрат Йоакім (1767-1815) – французький військовий діяч періоду Наполеонівських війн, маршал

43. Комінтерн (Комуністичний інтернаціонал) – міжнародна організація комуністичних партій, створена у Москві 1919 р.

при чому. Похід ісламу в Європу спиняла до 1526 р. Мадярщина. Перед тим, до 1497 р, певною мірою, навіть Молдова, а пізніше – козаки. Польща виступила тільки один раз зачіпно 1683 р, але і тоді в польському війську була значна частина наших козаків. Що більше, то Польща не раз обороняла Туреччину перед козаками, як наприклад покарала смертю козацького отамана Підкову за його протитурецькі виступи.

Наша козацька доба мала в собі і гірку сторінку. Ще ніколи, як тоді, не вийшло було наверх хамство, демагогія й нездисциплінованість нашої провідної верстви. Ті всі самозванці-гетьмани за часів Руїни й більша частина козацьких полковників – це одна велика хруніяда, мізерія і сваволя. Тільки деякі з козацьких старшин часів Руїни заслуговують на пам'ять українських націоналістів. Переважно були це свого роду галійські королики, яких наставив Цезар у Галії, сьогоднішні індійські магараджі, що приїзять звеличувати ювілей англійського короля й помагати англійцям співати «год сейв ди кінг»⁴⁴. Це ті африканські каліфи, що надають екзотики французьким парадам своїми мальовничими строями й гарними арабської крові кіньми. Такими короликами з ласки, магараджами без влади, спагами⁴⁵ без війська були майже всі самозванці гетьманської булави. Всі ті наші Тетері, Брюховецькі, Іскри⁴⁶, Кочубеї⁴⁷, Скоропадські, Пушкарі⁴⁸ й інші подібні зрадники української самостійності стались знаряддям ворожої політичної засади «дівіде ет імпера»⁴⁹ й кинули Україну в руїну. Вони побили Україну, а не вороги. Перший-ліпший московський князик, якого рід придержував ще стремено

44. «God save the King» - «Боже, бережи Короля» (англ.) – слова з британського гімну. Точно не встановлено про що йде мова.

45. Спагами або сипахами називали кавалерійські загони на Близькому Сході та північній Африці.

46. Іскра Іван (? – 1708) – військовий і політичний діяч. Донощик на гетьмана І. Мазепу.

47. Кочубей Василій (бл. 1640 – 1708) – державний і політичний діяч. Страчений за донос на гетьмана І. Мазепу.

48. Пушкар Мартин (1598-1658) – козацький полководець, полтавський полковник, керівник повстання проти влади гетьмана Івана Виговського.

49. Divide et impera – поділяй і владаруй (лат.).

при сідлі татарським беям, перший-ліпший польський шляхцюра, поводитися з тими нашими гетьманами часів Руїни як зі слугами. Нічого римського не було в тих негідників. Все робили вони для себе й своєї родини. Не мали амбіції й непогамованої жадоби стати панами Східної Європи без жодної чужої помочі, тільки при помочі вістря козацьких шабель. Такий Тетеря волів цілувати руки польського короля, а Іскра й Кочубей падати до ніг московського деспота, як стояти на «струнко» перед законною владою українського народу. Тому з тієї доби дійшло до нашої пам'яті найбільше крутіств, шахрайств і кривоприсяг, а ціла та доба в нашій історії називається Руїною. Серед таких відносин і людей не могло бути великих військових вчинків. Виступ Мазепи врятував одначе душу українського народу. Якщо б не було цього виступу, то ми були б неславно перейшли до історії. Трагедія під Полтавою є рівночасно найбільшим джерелом нашого пробудження. Союз Мазепи й запорожців з лицарським вікінгом з півночі буде мати величезний вплив на відродження нашої бойової сили. Наша революційна армія мусить собі присвоїти ударну силу союзної шведської піхоти з-під Полтави і при найближчій розправі ми будемо тими, що поженуть москалів не до Бендер, але в тайгу й тундру сибірську.

Козацькі воєнні походи вже під московською командою не можуть нам послужити прикладом, хоч козацькі полки виказують і в тих часах бойові прикмети української раси. В дійсності це були *«аскари»*⁵⁰ на московській службі. А нам треба показатися хоробрими під нашими, синьо-жовтими прапорами й золотим Тризубом. Полтава закінчила козацьку добу. Одночасно Схід Європи переходив під панування Москви. Ми втратили другий раз самостійність і випустили з рук наше первородство на Сході Європи. На місце польської експансії прийшла Москва. Україна дістала двох непримиримих ворогів і від того часу мусить бути завжди готова до війни на два фронти.

50. Аскари – арабський термін, який використовували стосовно набраних з місцевих племен військ.

3. Найновіші часи

Минула наша визвольна війна насуває дуже сумні рефлексії з військової точки зору. Ми одержали українську державу без великого бою, однак ми не вміли вдержати нашої самостійності, тому що не вміли зорганізувати відповідної військової сили. В попередніх розділах були вже деякі натяки на українську армію з минулої війни. Загально українська армія залишила нам традицію героїчної боротьби і з цієї традиції зродився наш націоналістичний рух. Однак воєнна доктрина українських націоналістів мусить спиратися на соборній традиції, яка має значення для цілого народу, а не є предметом культу одної провінції чи околиці. Для нас кожний бойовий вчинок має величезне значення, коли він є видний для цілої нації і коли ціла нація психологічно його відчуває.

Наша воєнна доктрина мусить заступати ідею одної націоналістичної армії, яка би вважала своїм центром Київ і була здібна та готова боротися за кожну п'ядь української землі з однаковим запалом і героїзмом. Тому ставлюся критично до УГА, бо вона своєю підкреслюваною при кожній нагоді окремішністю не давала змоги звести нашу минулу війну в одну політичну й військову команду. Безперечно, УГА має славні й гарні моменти. Однак це все для нас сьогодні невиспачальне, і майбутня українська націоналістична армія не може творитися на такій воєнній доктрині, яку мала УГА.

УГА не могла позбутися всіх провінціалізмів і загумінкового патріотизму. Воєнна доктрина УГА, а навіть її організація, були достосовані до малих цілей. Творці цієї армії бажали передовсім здобути при допомозі факту існування УГА признання Галичині права до самовизначення Мировою Конференцією. Військовий провід не всугерував в УГА, що вона тільки фактичним здобуттям Львова й досягненням лінії Сяну може вирішити справу Галичини в користь соборної України. Навіть у травні,

під час польської офензиви, коли УГА відступала в трикутник, обмежений Дністром і Збручем, команда УГА не вміла стати на соборницькому ґрунті. Більшість, головню молодих, старшин висловилося за переходом на Наддніпрянщину, але начальник штабу УГА та деякі з державних секретарів були за тим, щоб УГА перейшла до Румунії. Там, мовляв, вона піддається під протекторат Антанти, переорганізується й знову буде здатна до боротьби. Віра в доброзичливість Антанти⁵¹ й Найвищої Ради все ще не покидала більшості галицьких політиків і військовиків, що й польську офензиву пояснили собі, як якийсь фатальне непорозуміння.

Начальна Команда УГА надавала львівському фронтові другорядне значення, а генерал Павленко недооцінював історичного значення Галичини й будови Соборної України. Політичний і військовий проводи вірили в справедливість Антанти й паризької Мирової Конференції, більше як у силу армії, яку творили. Щоб сподобатися Антанті, Начальна Команда УГА оминала тверді й радикальні рішення. Мав це бути реверанс у сторону Антанти, що, мовляв, УГА є культурна й здисциплінована армія. А Антанта була більше зацікавлена дрогобицькою нафтою, як культурою й дисципліною армії.

Політичний провід у Галичині не хотів революційно розпалити галицьку масу, а й військовий не вмів надати позитивного революційного змісту галицьким відділам.

Перші початки УГА мали революційний характер, бо мусили його мати. Але пізніше його закинули. А тоді треба було творити тільки армію з революційними інстинктами, якщо думали своїми силами здобути Львів і перенести війну в Польщу. Так і бачиться, що в усіх операціях під Львовом команда УГА намагалася щоб усе те виглядало поважно й прилично, як водиться в Європі. Здається, що ціла та облога Львова була роблена більш для Мирової Конференції. Нема з того часу ні одного наказу начальної команди УГА, в якому було б сказано, що справу ставиться на вістрі меча: **«Або здобути, або дома не бути!»...**

51. Антанта – воєнно-політичний союз Британії, Росії та Франції, створений у 1904-1907 рр. Одна зі сторін у Першій світовій війні.

По здобуттю Вовчухи, хлопський розум говорив, щоби другий корпус зробив штурм на Львів, бо там були тільки слабі сили. Одначе Начальна Команда УГА побоювалася, що коли другий корпус займе Львів, то його частини здеморалізуються у великому місті і втратять свою боєздатність, тому не наказала виконувати наступ на Львів. І в цьому моменті треба дошукуватися причини пізнішого відвороту за Збруч. Начальна Команда УГА пояснювала свою відмову атакувати другому корпусу тим, що мовляв війська Директорії, які 14 грудня 1918 р. увійшли в Київ, розбіглися так, що вже 4 лютого 1919 р. українські війська мусили покинути Київ під натиском большевицьких військ. Як видно, то команда УГА не мала віри в дисципліну УГА, помимо того, що на кожному кроці підкреслювалася її регулярність і дисциплінованість.

Одинокий наказ УГА, з якого пробиває мужність, почуття відповідальності, взагалі стиль і дух героїв Плутарха, це наказ шефа штабу УГА генерала Курмановича перед Чортківською офензивою⁵².

Відчувається за цілий час існування УГА якась недовіра до наддніпрянської армії. Згідно з цією недовірою зроджувалися не раз дивовижні плани в Начальній Команді УГА. Коли в кінці березня большевики дійшли до Збруча, а під Львовом поляки розбили вовчухівську групу⁵³ й мали успіхи біля Яворова й Янова, то Начальна Команда УГА видумала плани, продиктовані більше розпукою, ніж розумом, щоб пропустити большевиків під Львів. Згідно з цим планом, мав I Корпус залишитися далі на своєму місці, а частини II Корпусу мали відійти з-під Львова на правий берег Дністра. Тому спротивився одначе командант V бригади отаман Шухевич⁵⁴ і не виконав наказу. Так само зробили й інші бригади.

52. Чортківська офензива 1919 р. – воєнна операція, найвидатніший наступ УГА по всій лінії фронту

53. Йдеться про військові підрозділи УГА, що брали участь у Вовчухівській офензиві – наступальній операції лютого 1919 р., головною метою якої було перерізати залізничне сполучення між Львовом та Перемишлем.

54. Шухевич Степан (1877-1945) – громадський і військовий діяч, отаман УГА.

Пізніше Начальна Команда УГА мала плани відвороту з-під Львова в Карпати. Я не розглядаю цього плану зі стратегічного боку, але з політично-ідеологічного. А в такому випадку не можна з ним ніяк погодитися.

Кожний народ має свої засадничі стратегічні шляхи. Доки на цих шляхах будемо мати борців, доти буде самостійна Україна. Якщо нас не буде видно на шляху Київ-Львів і Київ-Чорне море, то нічого нам не допоможуть ані політично, ані стратегічно навіть більші армії, зібрані в Карпатах. І тільки тоді можна говорити про самостійну Україну, коли всі наші плани братимуть початок з Києва й коли Київ буде в наших руках. Українська держава буде так довго політичним чинником, доки над Дніпром буде українська армія, чи хоч би партизани. А втім і УГА виявляла пізніше всі прикмети соборницької армії, коли опинилася на шляху Київ-Львів. Для відродження української збройної сили має більше значення похід обох українських армій на Київ, ніж здобування Львова на власну руку. Багато завинив політичний провід у Галичині, як і взагалі ціла наша політика в минулій війні. Через брак політичного проводу УГА не відіграла такої ролі, яку відіграти могла. Тут треба приписати більшу вину таки Команді УГА, яка показала вузько-галицькою і навіть не вміла дати своїм відділам нагоди по-геройськи вмерти. Бо коли вже нема розумного виходу з тяжкого положення, то треба вміти вмерти по-геройськи, щоб така смерть була джерелом сили для молодих поколінь. Без цього взагалі нема що думати пре здобуття держави. Клавзевіч уважає за мудрішу навіть найбільш дику розпуку, коли нема змоги стрічати небезпеку з мужеською відвагою, то значить, зі спокійною, але сильною рішучістю. Тому переходу УГА до Денікіна не можна ніяк оправдати. Його треба нап'ятнувати й соромитися ним. А вже ніяк не можна робити з цього героїства.

Трагедія Крут і Базару є невичерпним джерелом для віднови української націоналістичної армії. Безперечно, галицькі стрільці не винні, що їм довелося вмирати від тифу, а не від кулі. І хоч би з уваги на пам'ять про тих нещасних жертв політики проводу УГА треба зробити все можливе, щоб у майбутньому такого не

трапилось. В історії були випадки, коли цілі армії вигидали від холери, але їх вожді не переходили до ворога.

Наддніпряньська армія залишила по собі більше соборницької традиції. Рішав тут багато той факт, що та армія увесь час боролася на стратегічних шляхах нашої історії. Способи організування тієї армії були гірші від способу організування УГА. Бракувало тут дисципліни, як і повної воєнної доктрини. Вина за хиби в організуванні наддніпряньської армії лежить майже всеціло по стороні політичного проводу. Такий лібертин⁵⁵ української революції, як Винниченко, такий недотепа як Жуковський⁵⁶, що не надавалися на начальника пожарної сторожі в якомусь Пирятині, знищили всі можливості організації української армії. Те, що було зорганізоване, треба завдячувати поодиноким ідейним людям. Одначе і серед таких відносин на Наддніпрянщині були такі формації, як Січові Стрільці й Запоріжці. Наддніпряньська армія йшла на Крим, щоб створити для України морські шляхи. Наддніпряньська армія дала Крути, Мотовилівку й Базар. Тому націоналістична молодь захоплюється героями Крут і Базару, бо вони без сумніву герої соборної України, такої, яку в своїй уяві бачить націоналістична молодь.

Не пишу цих рядків з тією метою, щоб недооцінювати УГА й бувших членів цієї армії, які сьогодні знову готові виступити зі зброєю в руках проти ворогів України. Ніхто не хоче оплюгавлювати УГА і її вождів. Але такий погляд на УГА диктує жаль і розпука за втраченим золотим руном, за втраченим світлим майбутнім, яке в минулій війні стелилося перед Україною. Нехай усі зрозуміють, які будуть чутися діткненими цими словами, що український націоналізм не має на меті обвинувачувати творців української армії в минулій війні. Але для українського націоналістичного покоління є замало облягати Львів і здобувати Київ, щоб по кількогадинному перебуванні в ньому втекти без боротьби й обвинувачувати ворогів у хитрості й підступі. Для

55. Лібертин (від лат. Libertinus) Представник лібертинізму – прихильник вільної, гедоністичної моралі в XVII-XVIII ст.

56. Жуковський Олександр (1884 - ?) – полковник Армії УНР, військовий міністр УНР.

нас є замало, що Хмельницький облягав Львів і Замостя. Для нас замалі ті аполітичні ідеали, за які билася УГА і навіть Наддніпрянська Армія. Сьогоднішні часи вимагають від нас більших планів, більших жертв, більших боїв, більше ризику, розгону й слави. Ми хочемо не тільки облягати українські міста, але стратувати ворожі землі, здобувати ворожі столиці й на їх звалищах віддати салют Українській Імперії.

Для нас є замало робити Чортківську офензиву. *Ми хочемо виграти війну, велику й жорстоку війну, яка зробить нас володарями Східної Європи. Ми хочемо виграти ту війну стратегічно, а не тільки тактично. Тому війну українських націоналістів треба брати в цілості, а не на рати. Тому теперішні наші воєнні підготування мусять відповідати політичним вимогам ОУН і тому духові, що опановує молоде покоління українських націоналістів. Без уваги на те, чи наша націоналістична армія буде складатися з одного роя, чи з кількох мільйонів, чи вона буде організуватися над Дніпром, в темнім Поліссі, Закарпатті, Кубані, Зеленому Клині, Америці, чи деінде, – всюди і скрізь за основу організації націоналістичної армії мусимо прийняти засади воєнної доктрини українських націоналістів. Не гамувати духа народу, не душили його малими планами, не крутитися на одній провінції, але обійняти оком ціле побоєвище, на якому буде рішатися буття чи небуття українського народу. Треба впровадити з поліських «галів», з Закарпаття, з Галичини й інших країв українську масу на воєнний історичний шлях Святослава Завойовника. Треба показати цій масі цілу українську землю, браму народів, азійські степи й морські хвилі. Впоїти в ту масу переконання, що це все наше, що це все дав нам Бог і що від нас залежить це все забрати. Треба розбуджувати воєнний запал і жаждобу боротьби з кожним, хто проти нас. Треба шукати в нашій історії методів організувати революційну масу в сталеві фаланги й вести їх на підбій Східної Європи, а не Львова.*

Треба провокувати нашу уяву, щоб позбуджувати її до винаходжування нових форм боротьби, які є скриті у воєнній інтуїції генія української нації. Ось це є найважливіше завдання сьогоднішнього військового відділу при ОУН.

Критику бувшої української армії переводиться для дезінфекції хибних поглядів, а не щоб нападати на поодиноких людей. Треба рішуче знищити погляд, що ми війну програли тому, що Антанта не дала нам допомоги, але дала полякам і Денікіну, і що на військовому полі було зроблено в нас усе й що використано всі можливості, які тоді стояли отвором для здібних військових людей. Війну ми програли не через брак допомоги Антанти. В Україні було зброї для щонайменше півмільйонної армії. Україна була базою для південно-західного фронту московсько-царської армії. Кількамільйонна армія, модерно озброєна, знаходилася в Україні 1917 р. Майже два мільйони українських вояків зголосилося на службу Центральній Раді. І що тут говорити про брак помочі? Україна програла війну не через брак зброї, але тому, що не знайшовся ніхто вліті 1917 р., хто б став на чолі революційних сил українського народу, покинув війну з центральними державами й звернув її проти Москви. На всіх трьох військових з'їздах у Києві 1917 р. не знайшовся ні один військовик, що захотів би був розігнати на чотири вітри всю збиранину Центральної Ради, так як Кромвель парламент, а Бонапарт – Палату Депутатів, і узурпувати собі революційним способом владу в Україні та стати творцем нової епохи. Хмельницький взагалі не мав зброї, як поривався на знищення Польщі. Бракувало в Україні 1917 р. Сулли⁵⁷, Цезаря, Кромвеля, Хмельницького, Бонапарта або Гарібальді.

Останню війну програли ми на трьох військових з'їздах у Києві, які хотіли зберегти добрий тон відносно Тимчасового Правительства⁵⁸, як пізніше УГА відносно Мірової Конференції.

57. Сулла Луцій Корнелій (138-78 до н. е.) – римський полководець. Перемігши в громадянській війні, став диктатором.

58. Тимчасовий уряд Росії – російський уряд від лютневої революції березня 1917 р. до більшовицького перевороту у жовтні 1917 р.

Далі програли ми війну під Крутами, де 300 юнаків мусили битися з дикими матросами, не маючи навіть коменданта. І де ж були ті члени трьох військових з'їздів, що пустили 300 дітей на першу битву України з Москвою по Полтаві? Де ті члени Центральної Ради? На згадку про Крути мимоволі порівнюється загибель тебанської «святої дружини» в битві під Херонеєю⁵⁹. Однак тебанська свята дружина згинула остання, тоді, коли вся інша військова сила Теб була розбита. В цій битві були перші батьки, що полягли, а діти тільки закінчили гекатомбу. Наші батьки з Центральної Ради були далекі від битви й залишилися живі, щоб проститувати далі справу української самостійності. Пише Плутарх, що в битві під Каннами⁶⁰ згинуло кількадесят римських сенаторів. А скільки сенаторів Центральної Ради згинуло в українській війні? Отже вліті 1917 р. ми програли війну за самостійність, а не два роки пізніше. Те, що було пізніше, це вже був епілог. Україна мала силу здобути самостійність тільки вліті 1917 р. Центральній Раді здобули Україну німецькі війська. І хоч цей факт палить нас соромом, то не можемо замикати очей і як страус удавати, що ми цього не знаємо. Те, що зорганізувалося з війська в роках 1917-1920, треба завдячувати доброму геневі української нації, який не хотів, щоб український народ так легковажно все втратив.

Хто знає, серед яких обставин організувалися Січові Стрільці або Запоріжці, той буде бачити, що це просто диво, що все ж таки українська нація спромоглася зорганізувати маленьку армію, яка принесла себе в гекатомбу за гріхи й лайдацтва тих усіх з'їздів, конгресів і Центральних Рад, на які було таке багате літо 1917 р. Не з'їздами й нарадами відбудуємо Україну. Націоналістична Україна повстане як вислід нашої боротьби, нашої хоробрості й самопосягати.

59. Битва при Херонеї 338 р. до н. е. – антична битва, в якій війська македонського царя Філіппа II розбили армію грецьких міст-держав. У зіткненні проявив героїчну стійкість і загинув т. зв. Священний загін із Фів, що скаладався з трьох сотень осіб.

60. Битва під Каннами 216 р. до н. е. – найбільша битва Другої Пунічної війни, під час якої карфагенська армія під керівництвом Ганнібала завдала нищівної поразки римській армії.

Так само не дивізії генерала Галлера⁶¹ побили УГА, але те, що на другий день по перевороті у Львові 1 листопада не збіглося до Львова кілька тисяч українських селян з околиці, а за тиждень кількадесят тисяч з цілої Галичини. Щастя усміхається до людини, а так само до народів дуже рідко й то тільки на коротенький час. Хто вміє його схопити обома руками, той переможець, а хто прогавить відповідний момент, пізніше буде виправдувати свою непорадність наріканням на брак зброї, лихі обставини, брак союзників і буде виправдувати свою нездібність тим, що, мовляв, усе було зроблене, все було на найкращій дорозі, але, мабуть, не судилося.

Ширення таких поглядів, що все інше було причиною нашої поразки, а не ми самі, що все було в нас добре, – тільки демобілізує нас. Треба завжди здавати собі справу, що ми програли минулу війну й що тільки герої, які покрили своїми кістками українську землю, є вільні від підозрінь, негодувань, жалів і критичного ставлення як до осіб, так і до подій.

Кожному повинно бути ясно, що українське націоналістичне повстання не задовольниться такими політичними ідеалами, що були за минулої війни. Так само не задовольниться такою армією, якою була УГА і наддніпрянська армія, як теж не знайде місця такий військовий провід і його стратегія, на які здобулася українська армія в минулій війні. Треба забути про давні часи і вчуватися в нові. Всі оцінюють як слід тяжкі обставини, серед яких довелося організувати УГА й командувати нею в бою. Однак цих обставин, які стоять у нас завжди перед очима, не може вистачити, щоб УГА і бувший її провід послужили фундаментом при організації української націоналістичної армії.

Від часу, коли в Україні згинув останній воїн бувшої української армії, потекло багато води Дністром, Тисою, Дніпром, Доном і Волгою. Нові часи, нові світогляди, нові пристрасті жадають від нас величезної праці. Не треба лякатися того вулкану, що тепер

---

61. Галлер Юзеф (1873-1960) – польський військовий діяч, командувач т.зв. Благитної армії, створеної Антантою для боротьби з більшовиками. Використання Армії Галлера проти Української Галицької Армії вирішило хід українсько-польської війни 1918-1919 рр.

кипить в Україні. Треба стати в кратері самого вулкану, щоб вибух підніс нас догори й ми могли обійняти своїм поглядом, своїми планами, своєю воєнною доктриною цілу стихію. Наша воєнна доктрина мусить бути достосована до тієї вулканічної стихії. Ми не можемо стояти збоку, творити якусь там галицьку чи кубанську армію, снувати плани, які більше надаються для доброго партизанського ватажка, як для армії, і дозволити, щоб вулканічна стихія вибуху націоналістичного повстання розбилася на атоми, а не щоб спрямувалася в одне спільне русло, як це було за часів французької революції, або як це вміли перевести московські большевики.

Українські націоналісти повинні студіювати війни, які вели большевики на Сході Європи й в Азії за панування над шостою частиною земної кулі. В майбутній війні ми будемо мати подібні обставини, як мав їх Ворошилов, Блюхер⁶² чи Тухачевський. Це не апофеоз большевицьких маршалів, коли ми студіюємо, яким способом вони виграли війну не тільки з нами, але з десятками інших ворогів. Історія є вчителька життя, а без знання воєнної історії не можемо братися до організації армії й ведення війни. Треба знати, як большевики організували свою армію і чим визначалися їх полководці, бо ж нема де правди діти – ми програли війну, а вони – виграли. Коли хтось добачає в студіюванні большевицької війни й большевицьких вождів рекламу для них, то він стягає на себе підозріння, що його побоювання диктує заздрість. А втім, большевики – наші смертельні вороги, тому нам треба знати все про них, а не тільки захлороформувати себе спогадами про «давнє, славне минуле» й співати «*Ой та зажурились*».

Ми хочемо бути господарями Східної Європи й жити для майбутнього, а не для минулого. Ми беремо з нашої традиції все, що нам придатне, а те, чого нам бракує, ми не соромимося навчитися в другого, навіть у ворога. Студіюванням большевицьких війн і їх вождів не робимо реклами большевикам. Той український націоналіст, що такі студії вважає за понижуючі, є подібним до того лінивого студента з Галичини, що не читає «Вогнем і мечем» Сенкевича з патріотизму.

62. Блюхер Васілій (1890-1938) – радянський військовий діяч.

Не можна поминути нічого, що може збагатити наш практичний досвід при організації армії. Тут не можна керуватися якимись міркуваннями щодо людей чи певних випадків. Треба починати все наново, бо все, що було, – завело.

Треба все достосовувати до націоналістичного світогляду, бо це вихідна точка для всієї роботи при організації армії. Такого універсального ставлення фундаменту при розбудові нашої воєнної доктрини вимагає не тільки дух нашої епохи, але в першій мірі всі герої останньої війни й уже націоналістичної революції. Кості цих героїв не будуть перевертатися у гробі, як вони почують, що ми творимо таку воєнну доктрину, яка дасть змогу організації соборної української націоналістичної армії по цілому світі. Ніхто з цих героїв не буде вважати фантазією наш замір здобути Схід Європи й перенести війну на ворожі землі. Навпаки, кості героїв з-під Крут, Базару, галицької армії, що загинули від тифу, наддніпрянської по таборах, тих, що замордовані в льохах ГПУ⁶³ і по польських шибеницях, зможуть спокійно лежати в гробах, як ми в основу організації націоналістичної армії поставимо таку, а не інакшу воєнну доктрину, бо тоді побачать вони, що їхня саможертва не пішла намарно, але що на їхній крові виросло націоналістичне покоління, яке хоче такої України, якої візію мали ці герої, коли вмирали.

*****

В історії українського війська займає багато місця Легіон Українських Січових Стрільців. Цьому відділу деякі приписують навіть відродження українського військового духа. Безперечно, УСС мали величезний вплив на Галичину, і якщо не брати під увагу короткотривалого перебування Хмельницького в Галичині, УСС були для галичан першим військовим відділом від упадку Галицько-волинської держави. Поява УСС не була революційна. Старі політики хотіли щось мати на презент для цесаря, а молодь

63. ГПУ (Главное политическое управление) – відомство державної безпеки при Народному комісаріаті внутрішніх справ, створене в Україні у 1922 р., репресивно-каральний більшовицький орган.

далася полонити себе козацькій романтиці. А втім, заважила тут багато охота наслідувати поляків. Спочатку всі думали, що УСС будуть вести тільки пропаганду. Війна одначе перекреслила плани галицьких політиків. Австрія озброїла УСС в античні «Верндлі»⁶⁴ й гонведські⁶⁵ мундири та кинула їх у бій без потрібного військового вишколу. Що УСС не принесли ганьби нашій військовій традиції, то це треба завдячувати кільком бойовим і ідейним старшинам і молодим стрільцям, які палали жадобою не вести саму пропаганду, але битися з москалями. Політичний провід думав одначе, що УСС згинуть всі, як курчата восени. Навіть командант УСС Галущинський⁶⁶ пише у своїх споминах, що коли стрільців призначили на стежі в московському заплілі, то він носився з думкою поповнити самогубство, тому що був переконаний, що УСС згинуть на цих стежах. Як бачимо, то УСС не мали рівно ж команданта, бо командант з такою психікою як Галущинський надавався на команданта товариства голосільниць, а не бойового відділу, який під проводом якогось українського Пілсудського був би надав УСС іншого історичного значення, ніж те, яке вони сьогодні можуть мати в наших очах.

В дійсності ані наш політичний, ані військовий проводи не мали ніякого стратегічного плану щодо вжиття УСС і це різнило їх від Пілсудського, який знав, що легіони є на те, щоб битися з москалями й збудувати самостійну Польщу, хоч би при цьому мали всі втратити голови.

Одинокий поручник Кватернік⁶⁷, родом хорват, зрозумів, що УСС можна вжити до партизанських нападів в тилах московської армії. Наші військовики вважали цей план за божевілля. Цікаво знати, як Кватернік здійснив цей план? Невже ж він знав дещо з історії про запорожців і в відділах УСС бачив

64. Мова йде про австро-угорську однозарядну гвинтівку системи Йозефа Верндля зразка 1867 р. На момент утворення Легіону Січових Стрільців у 1914 р. ця зброя була безнадійно застаріла.

65. Гонвед – воєк Збройних сил Угорщини.

66. Галущинський Михайло (1878-1931) – культурно-освітній та громадсько-політичний діяч, командант Легіону Січових Стрільців.

67. Кватернік Петер (1882-1941) – хорватський військовий і державний діяч, поручник Армії УНР, організатор диверсійних груп.

їх нащадків? Українські історики повинні це розслідувати, бо практика показала, що надії Квартерніка не завели зовсім. УСС здобули собі славу, виконуючи тільки частину плану Квартерніка. Навіть ті кілька стеж, що дісталися в московське заплілля, зробили велике діло. Про це пише підполковник Олександр Доценко⁶⁸ в календарі «Червона Калина» під назвою «Невідома сторінка з легенди про УСС». Стежі УСС занепокоїли московське командування. Воно видавало спеціальні розпорядження й мусило рахуватися з морально-пропагандивним ефектом, який впливав з нападів стеж. Могли УСС багато більше зробити в той час, якщо б вони були мали доброго команданта і свою військову доктрину. Але наш військовий провід мав амбіції «унтерофіцера» австрійської армії. Одночасно брак правильного політичного світогляду й воєнної доктрини не дозволив УСС стати силою, яка могла б розсаджувати морально московські частини, в яких були українці. Політичний провід хотів зробити УСС театральним військом. Факт, що УСС попали в бій, не є заслугою українських політиків і військових командантів, лише простих стрільців, які палали жадобою боротьби з москалями. Щойно серед цих простих стрільців зродилася амбіція бути справжнім українським військом, але аж пізніше в Києві. Серед цих простих стрільців відродився воєнний дух предків, який у сполучі з інстинктом самозбереження давав їм перемоги над москалями й заступав брак військового вишколу й відповідного озброєння. УСС на початку світової війни знайшлися в сліпій вулиці, тому билися так, щоб виграти, а не так, щоб день перебути. І в цих боях вирости такі герої як Черник⁶⁹, Загаєвич⁷⁰, Старух, Турок⁷¹ і

68. Доценко Олександр (1897-1941) – військовий діяч, історик, публіцист, укладач двотомного збірника документів «Літопис української революції».

69. Черник Федір (1894-1918) – вояк УСС, сотник Січових Стрільців. Загинув у бою під Мотовилівкою.

70. Загаєвич Микола (1892-1918) – просвітній діяч, військовий, сотник Армії УНР. Загинув в бою під Мотовилівкою.

71. Можливо йдеться про сотника Січових Стрільців Михайла Турка (? – 1923), який загинув під час Лук'янівського повстання в Києві.

багато інших. Все слабе й кволе відлетіло від УСС. Залишилася сталь, яка дала підвалини під організацію СС у Києві. Отже легіон УСС був воєнною школою для старшин, які зужиткували здобутий досвід за три роки війни в Карпатах і на Поділлі при творенні національного українського війська СС.

Безперечно, що молодь з Галичини ставиться з пієтетом до Маківки й Лисоні. Але це тільки доказує, що тій молоді імпонують взагалі геройські вчинки і що в ній не згасли бойові прикмети наших пращів. Однак УСС не створили нічого, що лягло би в основу воєнної доктрини українських націоналістів. Навіть 1 листопада у Львові не зробили УСС, тільки відділи, зложені з українців зреволюціонізованої австрійської армії. Без порівняння вище стоять ці старі ландштурмісти⁷², що обсадили Львів і тим самим виступили в першій мірі проти Австрії, від УСС, які, будучи вліті на Наддніпрянщині, все ж таки трималися далі Австрії. Переворот у Львові 1 листопада визволив УСС з прикрого положення бути аскарами австрійського цісаря. УСС не вміли здобутися на великий жест, тому не вміли вони витиснути більшого знаку на психіці українського народу поза Галичиною. УСС не мали того впливу на воєнні й політичні події в Галичині під час українсько-польської війни, як СС на Наддніпрянщині. Гарна, сентиментально безжурна романтика лучиться з УСС. Однак вони не створили соборницького українського військового типу. Тип військовий, наш, чисто український, по-соборницькому закреслений, витворили корпус СС і Запоріжці.

Беручи з політичного боку, УСС були маленьким відділом аскарів біля «найяснішого пана». УСС мусили складати присягу австрійському цісареві за те, що дозволив їм носити жовто-синю кокарду на австрійській шапці.

Треба подивляти стрілецьку масу, що серед таких обставин вона не скомпрометувала українську воєнну традицію. З тодішніми політичними і військовими проводами могли УСС пропасти морально і фізично без будь-якої користі для українського народу. Додаймо ще брак такого командира, як мали польські

---

72. Ландштурміст – учасник воєнного ополчення в Австрії та Німеччині.

легіонери й маємо причини, чому УСС окрім свого героїства й ідейності не витворили ніякої військової доктрини.

Початок до відродження правдивої української військової сили дав Богданівський полк у Києві⁷³. Це був перший український полк, що присягав уже тільки українській владі. УСС не залишили нам нічого для наслідування під оглядом політично-ідеологічним. Безперечно, треба подивляти їх моральну силу, що вони серед таких поганих обставин, які вони мали в австрійській армії, видержали й прославилися героїськими вчинками. Одначе для нас уже не є приємливе становище УСС, коли вони по Берестейським мирі⁷⁴ опинилися на Наддніпрянщині. Що тримало їх ще й тоді в рядах австрійської армії, тяжко вияснити. Над Дніпром уже була українська держава й треба було перейти на службу тій державі, а не задовольнятися становищем прибічної гвардії Василя Вишиваного⁷⁵. Намір ужити УСС для перевороту у Львові був нереальний, як це пізніше виявили події. Взагалі УСС повинні були покинути австрійські ряди, коли Центральна Рада проголосила незалежність України. Коли цього не зробили, то їх становище мусило бути трагічно-комічне. Тому УСС багато більші здобутки осягнули в піснях, ніж у бойовому балансі нашої минулої війни. А і ці стрілецькі пісні є сьогодні ослабі для націоналістів. Военна доктрина українських націоналістів вимагає інших пісень – пісень сильних і жагучих, які були б грімким криком нашої молоді душі, і вогнем пристрастей і наших почувань. Такі пісні зродяться, як «Слово о полку Ігоревім» і «Гей, не дивуйтесь». Майбутній бойовий гімн українських націоналістів зродиться серед розгару боротьби, а не дорогою музичного конкурсу.

73. Перший український полк ім. Богдана Хмельницього – військова частина у складі російської армії, сформована весною 1917 р. на добровільних засадах. Утворення полку започаткувало українізацію військових частин імператорської армії.

74. Берестейський мир 1918 р. – мирний договір між УНР та Австро-Угорщиною, Болгарією, Німеччиною і Туреччиною.

75. Вишиваний Василь – псевдонім військового, громадсько-політичного діяча, поета, ерцгерцога Вільгельма Габсбурга. Під керівництвом В. Вишиваного Легіон Січових Стільців залишився осторонь державотворчих процесів на Наддніпрянщині 1917-1918 рр.

ВОЄННА ГЕОГРАФІЯ І КОРДОНИ УКРАЇНИ

Як було сказано попередньо, українська нація зв'язує своє історичне існування з певним кусником землі на земному глобусі. Земля, на якій мешкає український народ, має в тому рішачий вплив на нашу історію. Для нас мусить бути чужим поняття народу без землі. Все наше майбутнє зв'язане з землею, яку Святослав Завойовник називав «руською землею», а ми нині – українською землею. Кожна клітина життя українського народу є зв'язаною з українською землею, яка має вирішальне значення для нашої військової політики.

Держава з малим простором буде мати іншу військову доктрину, ніж держава з великим простором. Військові плани і перебіг війни буде залежати від ширини і довжини простору, охопленого війною. Знання терену, його геологічна структура, полог будова, атмосферні прикмети, підземні багатства, антропологічні і політичні відносини й загалом все, що на терені військових подій знаходиться, росте і живе, мало і буде мати величезний вплив на військові події.

Військова географія знову використовує всі знання географії, статистики, й зужитковує їх для своїх потреб. Однак це не вичерпує завдання військової географії. Військова географія буде тільки тоді мати своє значення для військової доктрини, коли вона буде вміти в'ясувати вплив явищ природи і простору на військові явища, як рівно ж зможе представити глибокий зв'язок і взаємний вплив між простором і народом з однієї сторони, та армією, її

озброєнням, використанням і провадженням війни з другої сторони. Военна географія має допомогти підготувати народ у воєнному дусі, як рівно ж дати народові можливість витворити собі ясний образ і осуд про стратегічне значення і положення власних земель, як рівно ж чужих держав.

Тому в суті речі военна географія є відмінна наука від звичайної географії. Перша покористовується відомостями, які здобула друга. Одначе головним завданням воєнної географії є розгляд підстав оборони держави: як природні кордони, положення столичних і важливих центрів, випадові або впадкові брами, оборонні місця в середині краю, і який вплив можуть мати на них ліси, ріки, озера і болота. Значення комунікаційних шляхів і розподіл господарських і фізичних сил народу. Всі ці явища треба розглядати під кутом кожночасної їх зміни й історичного розвитку. При таким розгляді треба все мати перед очима досвіди з воєнної історії, які були на даній землі, бо ці історичні досвіди є вказівки, які вчать нас нині, яке значення треба надати простору в війні і битві, до яких приготовляємо воєнну силу. Коли в той спосіб будемо трактувати воєнну географію, то зможемо собі уявити, що треба робити, щоби відповідно зорганізувати воєнну силу, озброїти її, де будувати твердині і як виховувати народ, щоби він вмів оборонити довірений йому історією простір. В той спосіб можна собі витворити один одноцілий погляд на всі справи, порушувані воєнною географією, який, річ ясна, знайде свій відгук у воєнній доктрині.

Треба ствердити, що наука воєнної географії не існує серед українського народу. Ще більше, то українці не займаються навіть звичайною географією українських земель. Про географію українських земель можна довідатись тільки з перестарілої географії Рудницького. Коли не беремо під увагу найновіших праць Кубійовича. Можливо, що на СУЗ наука географії пішла дещо вперед. Але военна географія не думає навіть зроджуватися. Завданням українських націоналістів є не тільки розпочати, але й зайнятися ґрунтовно воєнною географією сходу країни, бо це є фундаментальна справа не тільки нашої воєнної доктрини, але й нашого успіху на бойовому полі.

Воєнна географія має допомогти нашій воєнній доктрині розширити географічний змісл в нації і зродити тугу за саможертвою та зорганізованим намаганням заволодіти географічним простором. Воєнна географія нівелює існуючі кордони, бо вона розглядає українську землю як одну цілість. Ми мусимо собі уявити які є засадничі фронти української нації і її історичні воєнні шляхи. Поділ українських земель межі чотирьох займанців не має впливу на нашу воєнну географію, вона завжди під натиском історичного фатуму буде прагнути охопити всі українські землі й наглити український народ будувати свою воєнну силу згідно з потребами соборної України. І тільки наука воєнної географії України в цілості, себто всіх географічних земель, може послужити нам до вироблення правильної воєнної доктрини, в якій було би виразно представлене значення простору для нашої воєнної політики в минулому, тепер і в майбутньому. Йдеться про те, щоби витворити собі географічний образ України, за яку ми боремося. Що є для нас та «руська земля», за яку поклав голову Святослав Завойовник?

Українські націоналісти відкидають погляд, що мовляв соборна Україна має покриватися з етнографічними українськими землями, а що є поза ними, то нас нічого не обходить. Кордони української держави мають покриватися з нашими політичними, стратегічними і економічними потребами. Як далеко зайде український меч і плуг, так далеко буде сягати влада Володимироваго Тризуба. Безперечно, що велика частина майбутньої української держави буде покриватися з нашими етнографічними землями. Але не треба забувати, що велику частину треба буде повести згідно з геополітикою Західної Європи й історичною місією української нації. Окреслимо собі тепер цей простір, що називаємо його Україною.

Південні кордони України

Найтривкіший і найбільш догідний наш кордон лежить над берегами Азовського і Чорного моря. Азовське море – це є радше внутрішнє озеро українське, бо півострови Керч і Тамань відтинають його від Чорного моря. Над Чорним морем лежать ще інші держави. Одначе половина побережжя Чорного моря заселена українським народом.

Чорне море лучить Україну з широкими морями. Ця сполука не є все певне, бо щоби продістатися на широкі океани, треба переїздити через Дарданелли, Босфорський канал, згідно Гібралтар. Тому наша морська політика мусить бути великодержавною. Україна мусить мати відповідний військовий флот, щоби Дарданелли стали для неї отвором. Вистачить поглянути на карту Східної Європи, щоби засвідчитися, що життєвий центр України лежить над берегом Чорного моря.

Україна не має природного гідрографічного сполучення з Москвою. Москва має інші комунікаційні артерії й інші гідрографічні вузли. Гідрографія України вкаже нам відрізатися від Москви й іти ріками в Європу, а не в зимну Москву. Всі українські ріки, як Прут, Дніпро, Буг, Дністер, Дон, Манич і Кубань впадають у Чорне і Азовське море. З найдалших периферій українських земель можна заплисти водою до Чорного моря. Коли візьмемо під увагу, що Кривий Ріг, донецький басейн і кубанська нафта знаходяться відносно недалеко від Чорного моря, то нам стане ясно, що південна Україна вздовж морського побережжя є до певної міри тепер, а в майбутньому ще більше нашою засадничою матеріальною базою до провадження війни й оборони нашої самостійності. Рівно ж удача нашого повстання залежить багато від скорого здобуття промислової південної України морськими портами, щоби мати матеріальну базу до звільнення північних земель, як рівно ж зв'язок зі світом, який морем є найпевніший.

Зі стратегічного боку є не до подумання, щоби ще хтось інший був власником північного побережжя Чорного і Азовського моря

від дельти Дунаю до Абхазії. Всякі заміри відносно усамостійнення Криму чи то умежинародовлення треба відкинути з глибшим обуренням. Посідання Криму значить для нас більше, як посідання Сицилії для Італії. Італія без Сицилії не може бути великою морською державою, а Україна без Криму не може бути вповні самостійна.

Справа моря і Криму мають бути у нас предметом найбільш чуйної пропаганди серед українського народу. Наш народ мусить бути приготований психічно в разі потреби скотитися лавиною степів і скинути кожного в море, хто буде оспорювати наше право на Крим.

Самостійна Україна має всі дані стати одною з найбільших морських потуг, коли ціле північне побережжя Чорного моря і Криму буде в наших руках. При даному розвитку нинішньої техніки постануть вже в перших десятках років нашої самостійності мільйонові морські міста в південній Україні, з портів яких будуть випливати в світ найсучасніші торговельні і воєнні кораблі української держави. Велике майбутнє стелить перед нами море й ми це майбутнє мусимо взяти в наші руки. Тільки тепер, коли Україна є зв'язана з Москвою, вона відрізана від світу. Всі наші багатства ідуть в Москву проти води, тобто проти природи. По здобуттю самостійності весь економічний тягар Східної Європи пересунеться над Чорне море, тобто наша економічна політика буде згідна з геополітикою. Всі матеріальні багатства України будуть нести русла великих рік в Чорне море, а далі в широкий світ для товарообміну з цивілізованими державами світу.

Треба відкинути погляд, що Москва є тісно зв'язана економічно з Україною. Це є неправда. Москва грабує тільки Україну економічно, але це не значить, що не в силі обійтися без багатств українських земель, якщо таких не стане. Москва має величезні матеріальні засоби на своїх корінних землях і в Уралі і може бути вповні економічно незалежною державою. Москва є типом континентальною державою, без України і Білорусі. Доступ до Балтики в Ленінграді і в Мурманську чи Архангельську до Атлантичного океану дає Москві скорше сполучення зі світовими водними

шляхами, як через Чорне море. Москва ніколи не зможе надати Чорному морю його природного значення в зносінах народів, бо межі Москвою та Чорним морем служить перешкодою 40 мільоновий український народ. Царська Москва рівно ж не дбала про розвиток чорноморських портів, але балтійських. Тільки Самостійна Україна поверне Чорному морю світове значення. Торгівельний рух на цьому морі зросте в кільканадцять разів від нинішнього. По сполученню Дніпра з Двиною або через Прип'ять з Німаном рух на Чорному морі ще збільшиться. Вже тепер з Одеси до Києва доходять тяжкі річні кораблі. Жодних тяжких перешкод нема, щоби злучити Балтійське море з Чорним. Це буде найрухливіший канал на світі. По дальшому сполученню каналом Волги з Доном будуть мати змогу кораблі з північного моря запливати водою до пристані Енцелі на північному побережжі Персії над Каспійським морем, зглядно вгору ріками Сирдар'я й Амудар'я можна буде дістатися водою аж в центр Туркестану.

Це все не є неможливі плани. Багато з цих водних шляхів вже існують, багато робиться, найголовніше, що вони всі мають за собою історичне потвердження. Українці Київської держави перепливали Каспій кораблями, щоби підбити чи тільки послабити Закавказзя. Одначе віссю всіх тих водних планів і шляхів є Чорне море. Згідно з важливістю Чорного моря для існування самостійної України, його побережжя мусить мати відповідні фортифікації, в півніжжі Кавказу і лиманах Чорноморських рік мусить чатувати сильний морський і летунський флот.

Оборона Чорного моря не є тяжка, коли зважимо, що вхід в море веде через вузький Босфор, який все ми зможемо заткати мінами і закидати бомбами з літака. В разі, одначе, коли би ворожий флот дістався на Чорне море, то тут є мало догідного місця на десанти. Загалом наш південний кордон над чорноморським побережжям є найсильніший. Проти морської ворожої сили ми зможемо завжди виставити морську, сухопутну і летунську силу. Загроза від моря може бути більш дошкульна, якщо вона буде підперта сухопутним наступом. Базово до такого наступу може служити Румунія.

Кордони України з Румунією

Кордон від Румунії визначають в першій мірі стратегічні огляди. Ми ніколи не можемо згодитися, щоби Румунія відділювала нас від дельти Дунаю. Дунай має для нас велике значення, особливо по завершенню соборності Німеччини. Велика Німеччина має доступ до Чорного моря водами Дунаю. Ми мусимо тримати в наших руках дельту Дунаю, щоби контролювати вихід з Дунаю. Німеччина вже розпочала роботи над каналом, що має сполучувати Рейн з Дунаєм. В той спосіб Дунай набере ще більшого торговельного значення, а разом з цим і мілітарного. Здоровий розум, як не інстинкт, наказує нам опанувати дельту Дунаю, аби мати контроль над всім цим, що буде тут діятися, а далі, щоби могли брати належну участь в торговельному обороті Дунаю.

Посідання дельти Дунаю та рівно ж Закарпатської України дають нам відповідний вплив на політику придунайських держав. Ці держави зможуть опертися експансивності німецькій тільки тоді, коли українська держава буде сильна панувати над дельтою Дунаю, бо Дунай є найлегшою дорогою пенетрації в наддунайські держави.

Не треба забувати, що українське населення знаходиться і в північній частині Добруджі, що дає нам право і змогу опанувати обидва береги дельти Дунаю. Дальший кордон від Румунії може йти тільки по Пруті і все стреміти пересунути його на Серет в семигородські гори, в разі ворожого наступу з цієї сторони.

Під час націоналістичного повстання українські націоналісти в Бессарабії і Буковині мусять стрімко захопити цілу Бессарабію по Прут і цілу Буковину по Золоту Бистрицю і [???], як рівно ж опанувати ціле гирло Дунаю. Мішане населення північної Бессарабії і південної Буковини доказує, що Бессарабія може належати або до Румунії по Дністер, або до України по Прут і Дунай. Тут ніколи не будуть вирішувати етнографічні межі, бо тут ще не є усталений антропологічний хребет. Така стратегія покривається

в Бессарабії з нашою цивілізаційною місією. Наш меч має здобути Бессарабію і віддати її українському плугові, щоби зробив з Бессарабії одну з найкращих провінцій України.

В дійсності зі сторони Румунії не буде загрожувати велика небезпека Україні, хіба щоби Румунії поспішили на допомогу інші держави. Наступ з румунської сторони може іти тільки в напрямі на Одесу і криворізький залізний басейн. З нашого боку наступ мусить іти просто на Бухарест і нафтові центри в Дамбовіца і Бузеу на північ від Будапешту, як рівно ж в Бакеу в Молдавії по відкиненню румунського фронту за Серет. Зрештою, проти Румунії ми будемо мати завжди союзників серед задунайських держав.

Кордони з Мадярщиною і Чехословаччиною

Для України має величезне значення опанування Закарпаття. Через посідання Закарпаття і хребта Чорногори, Горганів, Високого і Низького Бескида ми фактично стаємо ногою в середній Європі. Посідання Карпатського хребта від Дунайця по Золоту Бистрицю підносить оборонність України не тільки в разі нападу з півдня, але і з заходу. Карпати будуть закривати вихід в наше запілля, бо легкий перехід через гори уможливорює нам скоре перекидання військ на Закарпаття.

Через Закарпаття ми маємо безпосередній зв'язок з середньою Європою, що є головно важливе по завершенні соборності Німеччини. Наші взаємини з Німеччиною будуть іти через Мадярщину й Словаччину, полишаючи Польщу на боці. Наш кордон на Закарпатті повинен покриватися з етнографічним. Спеціальне стратегічне значення має для України закарпатська залізна магістраль, що йде з Кошиць, Чоп, Великий Бичків, Борса. Ця залізниця переходить на всій довжині через нашу етнографічну територію. За сусіда маємо на Закарпатті лише Мадярщину, агресивну й войовничу. В союзі з іншими Мадярщина може бути загрозовою для України. Однак Карпати обмежують мадярську експансію тільки до Закарпаття. Натомість ми в разі війни маємо перед собою відкритою безмежну мадярську пушту⁷⁶.

В разі конфлікту з Мадярщиною ми мусимо спрямувати наш наступ в напрямі на Будапешт. Закарпаття мусить бути відповідно фортифіковане, щоби ще більше піднести оборонність Карпат в разі наступу з цієї сторони якогось сильнішого ворога, ніж Мадярщина. Такий ворог мав би за намір зайти в Карпати і вийти на багаті західноукраїнські землі.

76. Пушт – безлісі простори на Середньодунайській низовині в Угорщині.

Крім мадярів маємо на Закарпатті за сусідів словаків. Не знати, яка буде подальша політична доля цього маленького народу. З політичного боку ми мусимо одначе взяти опіку, щоби їх не з'їли мадяри. Що більше, то і етнографічну Чехію будемо брати в політичну опіку, щоби їх не з'їли німці. Нема сумніву, що українська держава буде останньою дошкою рятунку для чехів. Повториться така сама історія, як нині з большевиками. Самостійна і соборна Україна – це сильні плечі для чехів і словаків. З цього боку нема чого боятися експансії. Навпаки, наша політика буде намагатися поширити свої впливи аж до Праги, а вслід за цим і наша стратегія буде туди посуватися, якщо би Німеччина хотіла цілком відбити Чехію. Соборна Україна буде найбільшим оборонцем самостійності чехів і словаків.

Посідання Закарпаття і Карпат полегшує нам оборону західних кордонів України.

Кордон з Польщею

Наш західний кордон починається над Дунайцем. Тут ми стикаємося вже з поляками. Для нас має величезне стратегічне значення, що наші лемки висунулися на захід карпатським хребтом аж до Дунаєць. Лемківщина мусить перемінитися в український Верден, звернений зарівно проти ворога з півдня, як проти поляків. Посіданням Лемківщини Україна буде все загрозувати праве крило польського фронту, що буде оперувати на схід проти України.

Далі кордон з Польщею повинен іти по етнографічній межі, яка загально покривається зі стратегічною. Такий кордон завертає від Дунайця на схід і біжить містами Новий Сонч, Пивнична, Грибів, Горлиці, Змигород, Дукля, Риманів, Заршин, до Сянока, і звідтам вздовж ріки Сяну до Дубецька. На цьому відтинку є для нас важливим мати в руках залізничний шлях, що веде з Нового Сончу – Ясло – Ряшів – Ярослав – Перемишль. Тому не треба триматися стисло етнографічних кордонів, які подав географ. З Ряшова кордон повинен бігти просто на північ, до Ніска, а звідси через Тарногород, Білгорай, Щебрешин, Красностав, Любартів, Радин, Луків, Соколів, Дорогичин, Вільськ, до ріки Нарев. Тут починається наш північний кордон і рівночасно сусідство з білорусами. Так поведений кордон від Польщі є можливий до прийняття навіть світовою опінією.

Кличі, що наші кордони на заході мають опиратися на Віслі і Сяні, мають більше моральне значення. Фактично кордон треба пересунути далеко на захід за Сян і не доходити до Вісли. На схід від Вісли є чисто польське населення, а посідання Вісли ще не творить сильними наші західні кордони, так, приміром, як посідання на сході Волги. По обох берегах Вісли є корінне польське населення. Відколи сягає наша історія, то ми не опиралися на заході на Віслу. Вісла творить лук на наших західних кордонах, який зближується до нас тільки в найбільш вигнутій частині від

Сандомира до Дембліна. В цих місцях завертає Вісла на захід, так що дотик до Вісли почерез Люблин не піднесе оборонність наших західних кордонів. Ця оборона не зможе спиратися на Віслі, але на ряді природних і штучних укріплень.

Мусимо собі здати справу, що шлях з заходу на Київ, себто в глибину України, вів і подальше веде вододілом межі Прип'яттю і Дністром. Вхід на цей вододіл боронить з півночі польське болото, а з півдня – Карпати. Передше було згадано про стратегічне значення Низького Бескиду (Лемківщини), сучасно уфортифікованого. Далі, не треба забувати, що тільки посідання Львова отпирає дорогу на Київ. Без посідання Львова і лінії Карпат жодна армія не пуститься вперед на схід через верхню Волинь і нижнє Полісся. Наш західний кордон від Польщі є розмірно коротким, тому він мусить бути сильно уфортифікований. Це не значить, що ми тут маємо лагодитися до оборонної війни. Твердині і уфортифіковані райони мають тільки пересунути нашу воєнну базу на сам західний кордон і служити підставою до наступу. На польському кордоні мусить бути нашим планом вдаряти ворога просто в голову, себто зайняти Варшаву і дістатися в промисловий округ Сандомір Радом, Кельце і Краків.

Волинська і львівсько-томашівська височини дають можливість будувати твердині і цілі фортифіковані географічні райони в переходових місцях. Біля Кременця і Дубна досягає волинська височина аж 400 м. Тут повинна бути друга укріплена запора для західного ворога. Низький Бескид, Перемишль, Замосьць, Холм і Бересть Литовський – це перша лінія нашої оборони західних кордонів. Брак природних кордонів на заході полегшував польську експансію на схід. Одначе в нинішніх часах треба поставити непроходимий бар'єр польській експансії на схід при допомозі фортифікацій. Такий фортифікаційний бар'єр на заході є уже важний з огляду на це, що Польща буде мати свого союзника в Москві до нападу на Україну. Одначе будова «лінії Зігфрида»⁷⁷ на заході не має забити в нас наступального духа. Ці твердині мають служити нам як підставові точки заходу до наступу на Польщу.

77. «Лінія Зігфрида» – німецькі оборонні лінії на французькому кордоні, збудовані під час Першої світової війни у 1916-1917 рр. та 1930-х рр.

В цій фортифікаційній системі буде мати особливе значення Бересть Литовський і Лемківщина. В Берестю будуть перехресуватися шляхи межі західною Європою і Україною. Сюди рівно ж будуть вести з півночі на південь шляхи балтійських і скандинавських держав. Бересть буде мати величезне значення як річковий порт по перекопанні відповідного каналу межі Бугом і Прип'яттю. Такий канал вже існував, однак він тепер занедбаний. В українській державі цей канал буде мати велике значення, бо він буде сполучати Балтійське море з Чорним. Сам канал лежить на українській території. Бересть віддалений від Варшави на 170 км., а Перемишль від Кракова – 200 км., ця віддаль ще менша з Лемківщини. Ворожі столиці будуть все під загрозою нашого летунства. Бересть буде базою української армії проти випадку на Варшаву, а Перемишль – проти Кракова. Львів, Кременець і Дубно будуть становити другий ряд твердинь. Польща по втраті ЗУЗ зійде до третьорядного ряду держав. Вона буде однією з найбідніших держав в Європі. В додатку проти Польщі можна буде старатися здобути союзника в Німеччині. В кожному разі Польща навіть на етнографічних землях буде все для нас другим щодо сили ворогом по Москві. Однак ми будемо мати краще стратегічне положення, ніж Польща. Польща буде уже далеко від наших життєвих центрів, а ми будемо дуже близько від польських. Варшава віддалена від Берестя на 170 км., а від Києва – 670 км. Криворізький і Донецький басейн буде недосяжний для Польщі, в час коли ми [???] і Шлезький басейн будемо мати змогу поважно загрожувати. Зрештою, поляки по втраті ЗУЗ утратять багато зі своєї безпідставної експансії, а боротьба зійде до ролі непотрібного нікому буфера. Бо нинішня «моцарство-восьць»⁷⁸ Польщі ґрунтується тільки на нашій немочі.

Польща є непотрібна держава в Європі, якщо є самостійна Україна. Про політичне значення давньої Польщі висказується Клавзевиц. Він вважає розбір Польщі за логічний. Після нього Польща була «татарська держава», яка замість на Криму, вибрала собі місце на кордоні Європи над Вислою. Існування Польщі не було історичною konieczністю, тому ніхто не протестував

78. Великодержавність (з поль.).

проти її розбору, як і проти знищення держави кримських татар. Що більше, то Туреччина мала більший інтерес боронити державу кримських татарів, ніж Франція і Швеція Польщу. Коли постане самостійна Україна, то дійсно Польща стане безпотною державою межі середньою і Східною Європою.

Кордон з білорусами

Білоруси є наші союзники у визвольній боротьбі. З цього боку не потребуємо боятися експансії. Геополітика Східної Європи засуджує нас з білорусами на вічну дружбу. З огляду стратегічного для України є конечно посідати залізницю Бересть Литовський – Пинськ – Гомель. Тому, що українське направлення сягає по Нарву і Вигонівське озеро, треба попровадити кордон від Вигонівського озера в простій лінії на схід до Рогачова. Взагалі мусимо мати в руках не тільки залізницю Бересть Литовський – Гомель, але відсунути кордон так далеко на північ, де поліське болото переходить білоруську низину, щоби мати в наших руках цілий комплекс поліських боліт.

Вигонівське озеро має для нас велике значення, бо сюди переходить канал, що лучив Німан з Прип'яттю. (Канал Огінського). Правда, що клин Прип'ять-Дніпро заселяють білорусами. Одначе ці околиці є дуже рідко населені й це переходовий мішаний тип. Зрештою, навіть за Центральної Ради і за Скоропадського мала Україна в посіданні залізничну лінію Бересть – Гомель – мабуть тому, що білоруси були тоді ще більше податливі, як українці.

В кожному разі нашою життєвою konieczністю є відсунути якнайдалі на північ наші північні кордони від Києва. Зі стратегічних поглядів треба мати в наших руках Рогачов і Жлобін як важні комунікаційні пункти в доступі з півночі до Києва. Висла – Прип'ять – Дніпро, Березина – Дніпро, Дніпро – Сейм і врешті Дніпро – Десна підпирають нашу оборону Києва і роблять трудний доступ до Києва, якщо їх відповідно використається. Без відповідної річної флотилії, твердинь і фортифікованих районів Київ є найлегше здобути доступом з півночі.

За Хмельницького зайняв 1651 р. литовський гетьман Радзивіл⁷⁹ Київ, прибувши з півночі, а 1649 р. Хмельницький мусив

79. Радзивіл Януш (1612-1655) – князь, державний і військовий діяч, великий гетьман Литовський.

відривати з головної сили під Збаражем кільканадцять тисяч війська і послати Кричевського⁸⁰, щоби не допустив Радзивіла з Білорусі на Київ вилами Дніпро – Прип'ять. Це все примушує нас відсунути кордони від Києва і опертися об згадані вила рік в наших стратегічних планах щодо оборони Києва. Сам Київ мусить перемінитися в модерну твердиню, а на ріках мусить бути сильна річкова флотилія.

Поліські болота не будуть довго становити природну перешкоду. Полісся треба осушити, бо по осушенню всі користі будуть на нашій стороні. Замість болота постануть чисельні канали і шлюзи, які легко буде боронити, а в разі потреби знищити і унеможливити всякий перехід, як знищили англійці шлюзи в Фландрії і приневолити німецьку армію відступити. По осушенню Полісся збільшиться сама Прип'ять і поправиться першостан поліських лісів. Ряд каналів і насипів уможливить нам свободу і швидкість рухів. Полісся буде представляти для України більшу стратегічну вартість, як по Прип'яті будуть плавати річкові військові кораблі і торгівельний флот, замість передісторичних човників поліщуків і якщо Полісся буде перетинане сіткою каналів, шлюзів, озер і насипів.

Посідання обох берегів Прип'яті, зглядно цілого поліського болота, є важне для України також з економічних оглядів. Сюди веде водний шлях з Балтики на Чорне море через Вигонівське озеро. Просушені поліські болота дадуть багато доброго Україні і буде можливість розвести тут годівлю худоби й коней. Рівно ж буде можливість розвести тут на велику скалю управу конопель і льону. Оживлений водний шлях піднесе ще більше економічне значення Полісся.

Англійське товариство, що хотіло перед світовою війною зайнятися сполученням Прип'яті з Німаном, обчислило, що таким водним шляхом був би більший товарний оборот, як Суецьким каналом. (28000000 в 1936 р.) Подібні плани відносяться і до сполучення Дніпро – Березина – Двина.

---

80. Літом 1549 р. М. Кричевський отримав наказ стримати просування литовських військ Януша Радзивіла на Київ. Вирішальна битва відбулася 31 липня під Лоевом. Попри поразку козацьких військ, втрати литовського князя не дозволили продовжувати похід.

Не треба забувати, що нині вже до Києва допливають тяжкі річкові кораблі, себто по кілька тисяч тоннажу. Такі самі кораблі можуть плавати на ріках вгорі Києва по малій регуляції. Одначе це є наша місія, замінювати болота в урожайну землю і створити умови економічного і культурного розвитку цієї гілки українського народу, який від віків зв'язав своє існування з поліськими болотами. Не треба думати, що по просушенню Полісся зараз буде змога по ньому ходити, як по Чорноморських степах. Просушення Полісся вимагає довгого часу, праці і грошей. Одначе доконання такої титанічної роботи було би гідне українських націоналістів. Матеріальні користі були би величезні. Постали би торговельні міста, текстильні фабрики, ферми годівлі худоби і промислові осередки. Населення Полісся зросло би в казковий спосіб і це буде краща безпека нашої держави, ніж мертві і гнілі болота. Все треба мати на увазі нашу цивілізаційну місію на Сході Європи.

Зрештою, треба брати під увагу, що буде рівно ж самостійна Білорусь, яка все мусить йти разом з Україною, щоби оборонити свою самостійність проти Москви. Так само Литва буде тяготіти до України, щоби оборонятися перед Німеччиною та Польщею. Спільний ворог вимагає, щоби українські, білоруські і литовські бойові сили були під одною командою, і могли співстати чи то проти Польщі, чи Москви. Полісся невисушене і без потрібного руслу переходів було би перешкодою співділання з білоруською армією і литовською.

Кордон з Московщиною

Кордони з Москвою на півночі є найтяжчі, бо тут нема природних перешкод. Ліві допливи Дніпра мають здебільшого південно-західний напрям, тому не становлять майже жодної природної перешкоди для московської експансії на південь. Простір межі Гомелем і Вороніжем – це випадова брама московської експансії з півночі на південь.

Лихо є ще в цьому, що Київ лежить заблизько до етнографічного кордону і підходи до нього зі сходу і з півночі є майже без жодної природної перешкоди. Тому при встановленні північного кордону від Московщини ми мусимо керуватися тільки стратегічними оглядами. За всяку ціну треба відсунути кордони від Києва на північ і зблизити їх до Москви коштом підбою московсько-етнографічних земель. В кожному разі не буде це необдуманною експансією, якщо ми рішимося відсунути наш північний кордон на лінію Брянськ – Курськ – Вороніж – Саратов, а зі сходу опертися на Волгу. Тільки в такий спосіб зможемо ми скоротити наш фронт з Москвою. Давніше все було так, що москалі брали нас з двох боків або і з трьох, себто з півночі, зі сходу і з південного сходу. Наша стратегія мусить прагнути зліквідувати наступ москалів зі сходу і південного сходу. Щоби це досягнути, треба на сході сперти кордони України об Волгу і Каспій, а на південному сході – об Кавказ. В цей спосіб ми мали би з Москвою тільки один засадничий фронт, ведений на корінних московських землях. З такої стратегії випливають для нас такі користі.

Ми, спираючись об Волгу, висуваємо наш фронт на північ в московсько-етнографічні землі, а цим самим відсуваємо воєнну небезпеку від Києва – Харкова і донецького басейну. Ціла Україна стане тоді запіллям північного фронту, а не, як досі, – побоевищем. Посідання Брянська – Курська і Вороніжа відсуне значно воєнну небезпеку від Києва і Харкова.

Брянськ є віддалений від Москви – 350 км.,

а від Києва – 410 км.

Курськ є віддалений від Москви – 460 км.,

а від Києва – 430 км.

Вороніж від Москви – 470 км.,

а від Києва – 620 км.

Вороніж від Харкова – 280 км.

Коли Брянськ, Курськ і Вороніж є в наших руках, то москалі мусять відсунути свою воєнну базу на Орел, Єлець, Липецьк і Тамбов. В цей спосіб північний фронт знаходився би далеко від Києва і Харкова.

Опертя східних кордонів об Волгу забезпечує нас від всякого нападу зі сходу. В додатку ми дістали би безпосередній зв'язок з українським населенням у Сірому Клині (Казахстан) і будемо мати змогу зорганізувати війну проти Москви в Центральній Азії, щоби загрозити московські промислові осередки в середньому Уралі. Через Казахстан одержали би ми безпосередній зв'язок з Китаєм і Японією в Монголії.

Здобуваючи лінію Волги на сході, ми перетнемо Москві водний шлях Закавказзям і доступ до кавказької нафти. Ввесь величезний край, що простягається від лінії Вороніж – Саратов на півночі межі Доном і Волгою на півдні аж ген по Кавказький хребет впаде в наші руки безвідклично. Таку стратегію треба застосовувати вже в часі повстання.

По звільненню українських етнографічних земель ми мусимо переслідувати московські війська аж по Волгу. За Волгою ці відділи вже не будуть мати бази і не будуть представляти великого значення. Головний фронт перенісся би автоматично на північ і тут треба буде прагнути відсунути москалів за лінію Брянськ, Курськ, Вороніж, Саратов. Це був би наш засадничий і головний фронт з москалями, на якому мусили би чи згинути, або побити ворога. Щойно з такого фронту можемо розгорнути побічні фронти, які будуть нам коштувати мало, а ворогові наносити величезні шкоди. Ми будемо мати забезпечені плечі, а крила буде нам забезпечувати Дніпро і Волга. Математично

представляється такий фронт так. Коли задовольняємося етнографічними кордонами, себто такими, якими задовольнялася Центральна Рада, то цей наш етнографічний кордон буде довшим приблизно на 100 км. І так:

Рогачов – Почеп біля Брянська – 240 км.

Почеп – Суджа – 240 км.

Суджа – Старий Оскол – 180 км.

Старий Оскол – Новохоперськ – 260 км.

Новохоперськ – Морозовськ – 320 км.

Морозовськ – Ростов – 200 км.

Ростов – Сальськ – Винодільне – устя Куми – 620 км.

Разом – 2 060 км.

Це була би довжина кордонів на півночі і сході, за якими так тужать усі опортуністи. Слабкість такого кордону не полягає головню в тому, що він довгий аж на 2 060 км. Це є повітряна лінія, а на практиці вона буде трохи менша. Слабкість є в тому, що цілий пояс землі межи Доном і Волгою буде поза сферою нашого впливу і що на цьому просторі знайде ворог базу до наступу зі сходу на життєвий центр України – Донецький басейн і на бережжя Азовського моря, як рівню ж перетинає сухопутне сполучення України з Кубанщиною.

Примітивна стратегія наказує опертися об Каспій і Волгу, а тоді автоматично загроза зі сходу є зліквідована і фронт переноситься на північ. Такий північний фронт є наполовину менший від етнографічного.

Віддаль Рогачов – Брянськ виносить 280 км.

Брянськ – Курськ 200 км.

Курськ – Вороніж 200 км.

Вороніж – Балашов 280 км.

Балашов – Саратов 200 км.

Разом 1 160 км.

Прихильників етнографічних кордонів стримує від пересування нашого кордону за лінію Волга – Каспій уявне перебільшення про значення донських козаків, яких еміграційні недобитки мають претензії не тільки до землі, на якій жили колись

донські козаки, але рівно ж до Кубані і землі межі Волгою і рікою Уралом на сході, та Каспієм і південним Уралом на півночі. Що більше, то навіть серед деяких українських націоналістів прийнявся погляд, що Україна повинна разом з козаками створити фантастичний «союз», «чи спілку держав» на Сході Європи, в якому «українське вугілля, кубанська нафта і донецька пшениця взаємно би себе доповняли». Одним словом, було би при чому розперезати пояси і вести пантагрюелічне життя. Цю будь-що-будь дивацьку розв'язку наших східних кордонів мусить відкинути з належним обуренням наша стратегія.

Не «спількою держав» на Сході Європи забезпечимо існування української держави, але кріпким опануванням Каспія і нижньої Волги. Концепцію «Вольного Донського Війська» мусимо відкинути, як генерал Франко⁸¹ концепцію держави басків. В дійсності «Вільне Донське Військо» для України не особний народ, а донські козаки – москалі, які різняться від інших москалів тільки спеціально культурно-побутовим укладом життя та окремим територіальним станом посідання. Козацтво сповнило свою роль по завоюванні Сибіру. Його роль була одначе обмежена відколи заведено сталу військову службу. Російська революція не залишила козакам жодного місця, Україна тим більше не може, бо ці донські козаки є кровно москалі і все будуть ворожо відноситися до України. Зрештою, тих козаків тепер немає. Донської козацької людності було з вибухом світової війни 1,600000. На землях донських козаків лютувала кілька років домашня, московська війна. Що не згинуло і не втекло на еміграцію, було знівельоване і перемішане за часів большевицького режиму. На землях донських козаків постали колгоспи, прийшли нові люди і «козацькі землі донського війська» стали тільки міфом, який підтримують кілька спритних емігрантів, які є на послугах наших ворогів поляків.

Не знаю, чи знайшовся би нині хоч один географ, який би зумів подати кількість донських козаків в нинішнім СРСР. Зрештою, можемо прийняти, що дійсно донські козаки нараховують

81. Франко Франсіско (1892-1975) – іспанський військовий і політичний діяч, генерал, диктатор.

кілька мільйонів, що вони хочуть вести самостійне життя, відрубне від Москви, що Україна погодиться на це, щоби межі Доном і Волгою була донська держава. Що більше, деякі українські псевдополітики кажуть, що така донська держава була би буфером межі Україною і Москвою на сході, значить донці боролися би в майбутньому за східні кордони України, як колись боролися кордони царської імперії перед нападами азійських народів.

Часи одначе змінилися. Давні донські козаки слухали центральну владу московську. Коли вони будуть мати самостійну державу, то не будуть слухати нікого. Ще більше, тоді вони будуть шукати союзників в Європі і навіть Москві проти України. Така донська держава схоче мати доступ до моря, схоче мати донецький басейн, схоче мати гонори, почесні і все інше, на що собі може дозволити маленька держава, яка має сильні плечі. А самостійний Дон буде мати сильні плечі. Заопікується ним Італія, Німеччина, Польща і найголовніше – Москва.

В Москві може впасти комунізм, може постати демократична Москва, або може постати монархія. Тоді донська держава злучиться з Москвою або зробить союз з нею, і на наших східних кордонах буде вічне пекло. Всі, що схочуть ослабити Україну, будуть використовувати проти нас донців, які поставляться до України як, наприклад, Литва до Польщі. Вільна Україна не схоче терпіти провокацій і буде змушена вжити репресій, як Польща проти Литви. Але Литва є відсепарована, Донська держава буде мати за собою цілу Москву. В додатку самостійність Дону будуть ще гарантувати міжнародні договори і для України витвориться така ситуація, яку можна буде розв'язати тільки війною.

Якщо ми тепер не посунемо наші кордони на Волгу, але згодимося на «донську державу», то за кілька днів по здобуттю самостійності будемо змушені вести нову війну, але вже не тільки з Москвою, а і з донською державою. Така донська держава послужить базою для Москви до наступу на Україну зі сходу і до підбиття Кубані. Якщо до такої війни долучаться й інші держави, то наша справа буде засуджена на прогаш.

Деякі націоналісти кажуть, що донські козаки допоможуть нам бити большевиків. Це не відповідає правді, бо в большевицькій армії маємо нині донські червоні козачі дивізії. Одначе, як сказано, в Москві може прийти демократичний, або царський уряд. Можна з гори сказати, що тоді донці допоможуть Москві підбивати Україну, як це було за Денікіна. Треба все пам'ятати, що донці є і будуть москалями і що проти большевиків билися тільки з соціальних мотивів. Одначе перед «белокаменною Москвою» донці все впадуть на коліна. Каледін⁸² був проти автономії України, а Краснов⁸³ за гетьманську Україну, але тільки тому, що Скоропадський вів московську політику і відступив донцям Таганрог.

Ми мусимо собі раз здати справу, що за панування на Сході Європи йде розгрівка межі Москвою й Києвом. Є крайньо понижуючо для сорокміліонового народу розраховувати на те, що якийсь там мільон донців допоможе нам побити Москву, як рівно ж вважати донців нашим контрагентом. Якщо на просторі межі Доном і Волгою знаходиться ще нині московське населення, яке зачислює себе до донських козаків, то воно в часі нашої війни з Москвою мусить стати по московській стороні, або залишитися нейтральним.

Не треба дурити себе, що донці допоможуть нам бити комуністів, бо ми можемо робити повстання проти комуністичної Москви, а кінчити війну з якимось будучим царем на Кремлі. Йдеться про те, щоби на Сході Європи не визнавати жодних осібних політичних груп, ані творинь, бо це тільки пошкодить нам. Не треба захоплюватися глупо-альтруїстичними політичними концепціями, а треба сказати по-мужеськи і військово-му. **Україна має до сповнення велику місію на грані двох континентів. Щоби виконати цю місію, мусить оперти свій засадничий фронт на сході об Волгу і Каспій.** Ніщо не може спинити українських стратегів в стремлінні досягнути цей природний бар'єр. Хоч би донські козаки за Доном і Волгою не

82. Каледін Олексій (1861-1918) – російський державний і військовий діяч, генерал, керівник Донської республіки.

83. Краснов Петро (1869-1947) – російський військовий і політичний діяч, генерал, отаман Всевеликого Війська Донського.

були політичною фантазією, як це є нині, але дійсно особливим народом, який бореться за самостійність, то в інтересі української держави є не звертати на такі права донців жодної уваги. Навіть тоді, якби нам прийшлося переїхатися по донцях так, як генерал Франко по басках, то якась там непевна навіть числом станова група не може спинювати українську націю на історичному шляхові.

Так мусить ставитися до донської справи українська стратегія. Якщо одначе нашій політиці вдасться з'єднати донців для української справи, без жодних шкідливих для України політичних концесій, то це буде добре. Є знане, що приміром південні донці є українського походження. Є чорняві з лиця, середнього росту, але зручні і живого темпераменту, тоді коли донці верхнього Дону представляють московський антропологічний тип, себто мають ясні очі, руде волосся, сильну бороду і є більше спокійні, ніж з нижнього Дону. Наша політика мусить намагатися поширити українську свідомість межі донцями, а не підтримувати їх в самостійницьких поглядах.

Наші прихильники донської самостійності, чи як «спілки держав на Сході Європи» так далеко захопилися своїм проектом, що забули про українське населення, яке живе, розкидане межі Доном і Волгою. Українська стратегія мусить власне розраховувати на це населення в своєму поході на Волгу, а не на донців. Нема точних даних скільки живе українського населення межі Доном і Волгою, але безпосередньо є його не менше, як донських козаків. Найбільше українського населення є довкола Саратова. Взагалі від Новохоперська – останнього міста на сході до Саратова – і ген на лівий берег Волги тягнеться безперервний ряд українських колоній. В деяких місцях, як Єлань, Данилівка і Миколайськ навпроти Камишин творить українське населення значну більшість. Коли візьмемо під увагу, що близько Саратова знаходиться якраз автономна німецька республіка, яка числить 500 000 населення, з яких 76% є німці, а тільки 20% москалі, то побачимо, що українська армія знайде серед тутешнього населення більшу поміч, ніж по околицях,

де мешкають донські козаки. В кожному разі, ідучи над Волгу, ми мусимо опертися на українське населення і німецьке, яке знайде в українській державі знамениті умови культурного і матеріального розвою.

Ми, українці, боїмося простору, тому нам здається, що Саратов є на краю світу від нас, а Астрахань – то десь в нутрі Азії.

Тим часом етнографічний український кордон на сході не є так далеко від Волги. Від Новохоперська до Волги є всього 300 км., а від Морозівська до Царицина – 200 км. А Новохоперськ і Морозівськ, це є прецінь крайні наші міста на сході. Чистий розум говорить, що коли ми будемо мати силу вигнати москалів поза ці міста, то вже мусимо йти за ними аж до Волги. Потягнення кордону на півночі повз Брянськ – Курськ – Вороніж – Балашов – Саратов не повинно нікого злякати, що мовляв це вже чисто московські землі і нам нема потреби забирати ці міста. В дійсності ці міста є чисто московські, але південні повіти є чисто українські, або змішані з москалями. Ці міста є важливі для нас тим, що це є важливі залізничні пункти. Забираючи їх, ми відсуваємо воєнні московські бази від 150 – 200 км. на північ. Московської ірреденти в цих містах не треба боятися, бо Балашов має 100000 мешканців, Вороніж – 212000 мешканців, Курськ – 102000, то якщо ці міста опиняться на периферії української держави, то їх населення неймовірно зменшиться. Це будуть міста типово військові, з гарнізонами, депотами і різними парками. Не треба говорити, що і Україна по здобуттю самостійності буде мати якісь тісніші зв'язки з Москвою. Ці зв'язки не будуть кращими, ніж тепер межі СРСР і Польщею. Обидві держави будуть жити майже всеціло відсепаровані. Не говорю вже за духовну сепарацію, але навіть за економічну. Москва буде стреміти осягнути автаркію, а Україна рівно ж не потребує нічого від Москви. Економічне життя пересунеться на південь, тому і граничні міста з Московщиною будуть мати завмерлий характер. Зрештою, в нашому інтересі буде зірвати всякі зв'язки з Москвою, щоби привчити її забути про Україну і звернути свою увагу на Балтику чи Льодовитий океан.

Пересування наших кордонів над Волгу є важливе для нас з огляду на землі, які знаходяться межі Доном і Волгою. Треба мати на увазі, що землі від Вороніжа-Балашова-Саратова на півночі аж по Донець, Дон і Царицин на півдні належать в подавляючій більшості до так званого звичайного чорнозему, себто надаються до uprawи пшениці. Цей чорнозем переступає і на лівий берег Волги біля Саратова і переходить в каштануваті чорноземи, глинясті та суглинністі.

Число населення в згаданих провінціях не переходить ніде густоти населення 50 мешканців на 1 км. квадратний і в більшості спадає на 25 мешканців, а навіть 10 мешканців на 1 км. квадратний.

Візьмім до уваги якість землі, водні шляхи і рідке населення, то побачимо, що ці землі є природним резервуаром для перенаселеної України. Не треба страхатися московської ірриденти на землях межі Доном і Волгою, бо за кілька років нашої самостійності межі Доном і Волгою буде вже значна перевага українців.

Ми тільки бажаймо гаряче здобути ці землі і попровадьмо українську націоналістичну армію до Волги, і більш як певно, що по здобуттю миру, більша частина цієї армії залишиться на цих землях, щоби тут жити постійно. Маймо на увазі молоде націоналістичне покоління в ЗУЗ, яке вже не має землі для себе, хоч би ми прогнали всіх польських колоністів і забрали їх землю. Це молоде покоління треба умістити якраз за Доном і Волгою, бо воно буде не тільки плугом затверджувати ці землі для України, але рівно ж буде все готове вхопити кріс і боронити їх. Ці наші колоністи будуть мати для України таке значення, як вояки козаки для Москви.

Спершу не на донських козаках ми маємо опирати нашу політику на Сході Європи, а на тому українському населенні, яке тепер там живе і на тому, яке сюди прийде в часі війни і буде далі припливати по війні. Рівно ж землі довкола Саратова надаються до uprawи. З плином часу, коли агрокультура почне тут [???] іонарізуватися, тяжко собі навіть уявити, якого блискучого економічного розквіту досягнуть землі межі Доном і Волгою. Одним

словом, крім стратегічних оглядів промовляють і всі інші, щоби
 станули твердо ногою над Волгою. Саратов, Царицин і Астра-
 хань – це є три вістря нашого Тризуба, звернені на схід. Всякий
 ворог, що схоче вдертися зі сходу на Україну, мусить настроми-
 тися на них.

Кордони з Кавказькими народами

Над Каспійським морем стрічаємося ми з калмиками, які мають тепер навіть автономну область межі Волгою, Каспієм, рікою Манич і північним Кавказом. Калмики нараховують 130000 душ. Належать до раси монгольської і сповідують буддизм. Мало надаються до цивілізаційного життя і є здебільшого кочівниками. Для нас є важливим, що цей народець не є москалі. Ідучи вздовж західного берега Каспію, заходимо ми до Кавказу. З огляду стратегічного, політичного та економічного ми мусимо заволодіти Підкавказзям. Бар'єр Кавказу забезпечує нас від сухопутного нападу з Малої Азії. Це є рішачим.

Політичні огляди наказують нам заопікуватися всіма кавказькими народними племенами, бо це не є москалі, а що більше, всі ці народи і племена палають страшною ненавистю до москалів. Нашою ціллю є використати ненависть кавказьких народів в боротьбі з Москвою. Політично адміністративно діляться народи північного Кавказу в той спосіб.

Автономна республіка Дагестан. Має 57300 км. квад. і 950000 мешканців. Столиця Махачкала, колишній Петровск, над берегом Каспію. Дагестан є для нас важливим з огляду на залізницю, що веде з Ростова через Дербент до Баку. Населення становлять в більшості лезгини, які діляться на різні групи. Лезгини є гірський народ. Мають великі чорні очі, буйне волосся, понурий вигляд, невгамовний і відважний характер, якій часто переходить в непогамованість і дикість. Займаються рільництвом і годівлею худоби. Є добрі ткачі і вміють виробляти гарні речі зі сталі, як ножі і шаблі. Від 8 століття є магометанами.

Далі знаходиться в північному Кавказі 6 автономних провінцій. Себто 1) Чечено-Інгушія, 2) Північна Осетія, 3) Карачай, 4) Кабардино-Балкарія, 5) Черкесія, 6) Адигея.

1) Провінція Чечено-Інгушія знаходиться в горах. Місцевість більш замешкана є Урус-Мартан (15000). Адміністративний

центр є Грозний. Більшість населення займається рільництвом. Чеченці є войовничі і неспокійні. Є магометанами. Загально нараховують їх 240000. Опіралися довго московській експансії.

2) Північна Осетія. Треба зазначити, що є ще і Південна Осетія на південному схилі Кавказу, яку адміністраційно зачисляють большевики до Грузії. Одначе ми мусимо розглянути обидві Осетії як одну цілість, тому що сюди ведуть давні шляхи через Кавказ до Закавказзя. Є ще славна військова дорога, яка іде через долину Мамісон (2825 м.) і друга, що веде з Орджонікідзе (Владикавказ) через Казбек до Тифлісу. Всіх осетинів начисляють до 228000, з чого в Північній Осетії живе 147000, а в Південній – 61000. Мають високу поставу, очі і темне волосся. Південних осетинів вважають офіційно за християн, а в північній є християни і магометани. Займаються рільництвом і годівлею худоби.

3) Карачай. Карачаєвці є нащадками татарів, які виемігрували сюди з Криму, а провінція має понад 150000 населення, з чого половину становлять карачаївці, 25% черкеси, а решту – кубанські козаки. Займаються рільництвом і годівлею худоби. Адміністраційний центр є Мікоян-Шахар (3400 мешканців).

4) Кабардино-Балкарія. Кабардія простягається на підгір'ї і її замешкують кабардинці, які є посвоячені з черкесами і адигами. Кабардинці є найбільш елегантні з помежи кавказьких народів і їх одяг наслідують всі інші. Кабардинці є активні, енергійні і займаються рільництвом і годівлею худоби. Балкари є посвоячені з карачаями. Визначаються диким характером. Начислюють їх 25000. Ціла провінція Кабардино-Балкарія має 250000 населення, з якого 76% становлять кабардинці і балкари, а решту москалі, українці й інші. Адміністраційний центр є Нальчик.

5) Черкесія і 6) Адигея є замешкані в дійсності одним племенем, бо черкеси називають себе адигейцями. Черкеси є дуже свободолюбні, незалежні, горді, відважні і мстиві. Є магометани і суніти. Нараховують їх більш 70000. Займаються хліборобством, особливо знаменито управляють виноградом і годівлею худоби.

Такий є політичний поділ північного Кавказу. Вичислені повище племена найголовніші. В дійсності вони розпадаються на менші. З цього бачимо, що кавказькі народи творять квітчасту мозаїку під оглядом расовим, культурним, релігійним і мовним.

Деякі географи кажуть, що кавказькі народи треба розділити на дві головні групи, себто першу групу народів, які від найдавніших часів тут осіли, і другу групу, які прийшли пізніше. І так до першої групи зачисляють вірмен, грузинів, лезгинів, чеченців і черкасів, абхазів і осетинів. До другої групи зачисляють племена походження турецького або татарського.

Інші географи ділять кавказькі народи за мовою. І так розрізняють народи з іранською мовою, з мовою турецько-татарською і тубільні народи Кавказу. Найважніші народи є черкеси, абхази, чеченці і лезгини. Черкеси замешкують річище верхньої Кубані і трохи над Тереком і називають себе адигейцями. Черкеси разом з кабардинцями, які представляють найголовнішу частину черкесів, нараховують до 300000. Велика частина черкесів, майже півмільйона, виемігрувала 1864 р. до Туреччини, щоби уникнути московського підбою.

Можна ще й далі розглядати національний склад північного Кавказу, але це не є важливе для нашої стратегії. Для нас є важливе, що всі ці кавказькі народи без винятку ворожо настроєні проти Москви. Безперечно, що ми повинні використати їх до боротьби проти Москви, але з гори мусимо відкинути думку про якісь самостійні державки в північному Кавказі. Наша політика супроти кавказьких народів повинна бути відмінна від московської. Треба підтримати цивілізаційний, культурний розвиток цих народів. Це не є дикі народи. Навпаки, вони мають стару питому культуру, яка може і нас дечому навчити. От хоч би горда елегантна ноша черкесів і виробництво дорогої зброї. Далі треба мати на увазі, що ці всі народи є знамениті рільники, огородники, садівники, пасічники і добрі годівники худоби. Це все каже нам інакше ставитися до кавказьких народів, ніж наприклад, до калмиків. Окрім всіх цих прикмет, всі кавказькі народи є на вимерттю. Скоріше чи пізніше вони мусять розтопитися в українській масі,

яка буде осідати в Підкавказзі. З плином часу Підкавказзя стане високоцивілізованою країною. Почнуться промисел, торгівля, збільшиться населення, а Кавказ будуть перетинати на всі боки вигідні дороги. Гори Кавказу стануть приманливим місцем для туристів і для курортників. Серед цієї навали чужого елементу мусять згубитися кавказькі племена. Навіть фізична краса кавказьких народів вийде їм на шкоду, бо вона буде пособляти їх денаціоналізації. Кавказькі народи мають всі ерфактні воєнні прикмети, тому кровне мішання з ними вийде тільки на користь нашій расі.

Підкавказзя ми вважаємо етнографічною українською територією, тому не можемо ділитися тут з ніким владою. Для нас має Кавказ величезне стратегічне значення. Кавказ – це сильні плечі України. Звідси ми будемо все флангувати крило московської армії, яка буде наступати на Харків, Київ чи Донбас. З Кавказу ми маємо можливість маневру на схід в Казахстан. З Кубані ми опановуємо європейське побережжя Каспію. З Кавказу ми маємо можливість зв'язку з Англією через Індію. Якраз Кавказ послужив Денікіну базою до зорганізування війни з більшовиками. Чому ж український тодішній уряд не старався створити собі на Кавказі базу? Ми мусимо поправити минулу стратегічну похибку.

Вже з початку нашого повстання треба конечно вхопити Кавказ, не тільки тому, що цим завдамо великий урон Москві, але рівно ж тому, що відразу станемо підметом і перекреслимо всякі політичні комбінації нейтральних держав, чи союзних, про творення «Вільного Дону» чи «Вільної Кубані». В кубанців треба буде особливо сильно розпалити соборницькі почування, які змогли би спалити все і всіх, що буде їм стояти на перешкоді зі злукою з Україною. Маючи Кубань в руках, нам нема найменшої потреби думати, що над Доном живуть донські козаки. Хоч би такі і були числом кілька мільйонів, вони, взяті в два вогні Україною і Кубанню, мусять лежати покотом. Тому не треба нам оживлювати якийсь уявний козацький патріотизм, чи «козацький націоналізм», як це дехто з українських націоналістів відважується

робити, але в кубанських козаках треба збуджувати український націоналізм і післати їм військову допомогу.

Ми, українські націоналісти, мусимо здобути Кубань для Української Держави в той спосіб як Гарібальді здобув Сицилію і Неаполь. Ми тільки ідімо відважно і відверто до цілі, покажімося великими жовнірами на Сході Європи, а певно кубанські козаки не будуть нам кричати «Ганьба!», як одному з делегатів Центральної Ради. Підкавказзя має для нас велике економічне значення, бо тут є добра земля, вугілля, нафта і інші мінерали. Нині є тільки нафта експлуатована у повному розмірі, бо здобувається річно на Підкавказзі (Грозний і Майкоп) більш як десять мільйонів тон нафти. Підкавказзя зможе помістити від 25-30 мільйонів населення, коли господарство прийме раціональний вигляд і розвинеться індустрія.

З огляду на військову індустрію мусимо мати на увазі, що на середньому Тереку, Кумі, як рівно ж на Таманському півострові і біля Астрахані, почали большевики управляти бавовну. Треба додати, що цілий простір по обох боках Волги від Царицина до Каспія надається під управу бавовни, але тільки треба розв'язати проблему наводнення. І це буде завдання українських націоналістів – наводнити ці землі і в Богом забутих калмицьких степах створити невичерпані джерела сирівцю для промислу і в цей спосіб надати іншу оцінку поняттю степів.

Як бачимо отже, то Підкавказзя є з економічного боку конечно нам потрібне, бо з Кавказу ми будемо мати змогу завдати Москві удар в найбільш діткливе її місце, яким є якраз Баку. Як би ми не дивилися на цю справу, то мусимо собі сказати правду, що Апшеронський півострів з його нафтовими шибамі маємо забрати для себе. Це, зрештою, буде стратегічна конечність. Якщо ми будемо гнати московську армію з України, дійдемо до Волги з Каспієм і опануємо Підкавказзя, то мусимо вже дотягнути до кінця і вигнати москалів з Баку. Кавказькі народи не мають сили самі визволити себе від москалів, тому, що вони чисельно слабі. Можливо, що ще Грузія зможе визволитися, бо по втраті Чорного моря Грузія не буде мати для Москви жодного значення.

Одначе москалі будуть триматися в Азербайджані з огляду на нафту, яку вони зможуть вивозити через Каспій до Красноводська і ще далі закаспійською залізницею до Ташкенту, а далі через Оренбург до Московщини, зглядно через Турксиб⁸⁴ до Сибіру і на Далекий Схід.

Нашим найбільшим стратегічним завданням по зайняттю Підкавказзя буде зайняти Баку з Апшеронським півостровом і перетяти всякий доплив нафти до Московщини. Сам Бог призначив ереванський півострів для України, уміщуючи його над Каспієм, а не над Чорним морем. В закавказькій нафті будуть зацікавлені не тільки москалі і українці, а й інші світові держави. Одначе нікому з них не є так близько і догідно добувати цю нафту.

Якщо ми станемо над Волгою і захопимо Підкавказзя, то справа Апшеронського півострова є абсолютно перерішена на нашу користь. Азербайджанці є ослабі і малі, щоби могли поважно нам перешкоджати зайняти нафтові крани, або хоч би використовувати їх для наших потреб. Треба пам'ятати, що азербайджанці живуть в неприкритій незгоді з вірменами і наша політика мусить використати цю незгоду на нашу користь. Зрештою, як поглянемо на географію Східної Європи, то переконаємося, що закавказські народи одержать автоматично самостійність, як тільки визволиться Україна. Себто ми своєю боротьбою з Московією приносимо грузинам, вірменам і азербайджанцям свободу. Що найбільше, по звільненні України зможе затриматися на Закавказзі якась відсепарована частина московсько-большевицької армії. Під претекстом знищення такої армії, мусить такий український Граціані або Бадольйо⁸⁵ перейти Кавказ допомогти закавказьким народам знищити московські сили і, як звичайно в таких випадках буває, зайняти Апшеронський півострів і Баку і не вступитись звідси, доки ми не забезпечимо собі потрібне до експлуатування апшеронської нафти. Для цього буде для нас

84. Турксиб (Туркестансько-Сибірська магістраль) – залізнична дорога з Сибіру до Середньої Азії, побудована у 1927-1930 рр.

85. Бадольйо П'єтро (1871-1956) – італійський військовий діяч, керівник воєнного вторгнення в Ефіопію.

важливим зайняти і втримати в руках залізницю вздовж Каспія, що веде з Дербенту в Баку. Нема тут нічого неморального, що ми хочемо забезпечити для себе Апшеронський півострів. Як не ми, то хтось другий захопить його, бо Азербайджан має понад 3000000 населення, з чого більше ніж 700000 перепадає на Баку! Такий маленький народець не в силі нічого зробити з нафтою. Зрештою, як і азербайджанці будуть ворохобитися, то ми будемо мати вірмен проти них. Вірмени, знову стиснені межі чужими расово, культурно, релігією і всім іншим татаро-турецькими народами, будуть все шукати опертя в Києві. Апшеронський півострів є довжиною 60 км., шириною – 25 і на цілій довжині вибігає в Каспій. Є це один могутній басейн нафти, щодо величини – другий в світі. Фахівці кажуть, що вся нафта, яку до цього часу вибрано, майже не зменшила резерву, який ще знаходиться. Положення Апшеронського півострова полегшує нам його опанування, бо на ньому ще нема населення. В Баку знаходяться рафінерії, а саме місто має дуже мале населення, це улегшить нам його зайняття і забезпечення наших прав. Мусимо могли тягнути користь з нашого географічного положення.

*****

В той спосіб виглядають кордони української держави. Простір, охоплений цими кордонами, є власне та руська земля, за яку наклав головою Святослав Завойовник, а в останньому часі наш Вождь полковник Євген Коновалець. Рівно ж і українські націоналісти не сміють зректися ані одного квадратного метра з цієї землі. Тільки в цей спосіб проведені кордони дадуть українському народові змогу проявити себе в історії. Тільки такі кордони піднесуть оборонність України і дають всі можливості для українського народу розвинути до максимуму свої духовні і фізичні сили. Так зазначена Україна – це є наш стовп хребетний. Тут буде сконцентрована вся сила українського народу і тут лежить наша підстава до дальшого походу в наше майбутне.

Охопимо тепер поглядом цей простір і стараймося пізнати всі добрі і злі прикмети цього простору. Зі стратегічного боку він є для нас корисний. Волга – Каспій – Кавказ – Чорне Море – Прут. Карпати і Поліські болота підносять значно оборонність наших кордонів. Що більше, то на цих відтинках граничимо чи будемо граничити з народами, які є замалі, щоби могли поодинокі нам марно загрожувати, а деякі з них, як білоруси, будуть нашими природними союзниками проти Москви і проти Польщі. Залишається на заході Польща, від якої не відділяє нас жодний природний кордон і тут він мусить бути зміцнений за допомогою фортифікаційних робіт. Найбільш загрозливий відтинок є на півночі від Москви по всій довжині від Гомеля по Саратов. Тут рівно ж нема природних кордонів. Навпаки, властивості терену дозволяють на рухому війну величезними арміями і жодна природна перешкода не спиняє москалів в їхньому наступі на Київ і на Донбас, що з Чорноморськими портами.

Брак природних кордонів мусимо заступити штучними, себто твердинями і фортифікованими географічними районами. Під такими географічними районами розумію більший простір терену в догідному для оборони місці. Такий район повинен бути приготований оборонити себе, навіть коли ворог відрубас його сполучення з головною бойовою силою. Такий географічний район мусить мати не тільки потрібні запаси провіанту і воєнного матеріалу як твердиння, але рівно ж тут повинна бути уміщена певна індустрія, виріб гранат, набоїв і скриті й репараційні парки. Такий район – це не буде в роді Перемишля, чи Вердена, на який може сконцентруватися ворожий наступ. Це лабіринт з укріпленнями, фортами, засіками, підмінованими полями, електричними дротами, підземними залізницями і добрими дорогами. Такий район буде служити довго до концентрації армії під час мобілізації, а в разі ворожого наступу він буде непоборимою перешкодою для ворожої армії.

Такі географічні райони є особливо важливі, коли кордон від ворога є дуже довгий і який легко прорвати в слабому місці. На нашому кордоні від ворога з Московщиною якраз треба буде

підперти оборонність укріпленнями, географічними районами. Треба буде укріпити такий район довкруги Курська, до чого надається тутешній горбуватий терен. Такий район заслонював би доступ москалів на Київ і на Харків, як рівно ж давав би опертя нашій армії в наступі на Москву.

Другим таким районом буде клин межі рікою Доном і Хопером. Цей клин є рівно ж горбуватий, а береги Дону і Хопера тяжкі до переходу. Цей район, відповідно фортифікований, може вважатися за нездобутній. Він загородить дорогу московському наступові просто на південь в Донбас, як рівно ж флангує московський наступ на Київ і Харків, чи на Саратов. Царицин мусить стати твердинею, а всі переходи через Волгу – уфортифіковані.

Взагалі українська лінія «Зігфріда» на півночі від Москви мусить бути дуже сильна і над її укріпленнями треба буде вічно працювати. Це конче треба робити з огляду на «географічний натиск» в цьому місці на Україну, а натиск можна представити числами. От приміром українців є 40 мільонів, а москалів є 80 мільонів, тому московський географічний натиск на Україну буде в рази більший від нашого на Москву. Не треба забувати одначе, що географічний натиск є змінний. Він залежить від географічного положення і від життєвих факторів даного народу. Найсильніший географічний натиск на Україну є в нинішньому часі, бо він діє зі всіх сторін. І так 25000000 поляків 130000000 москалів, 17000000 румунів 8000000 мадярів. Разом біля 180000000 чужинців тиснуть на 45000000 українців. Себто географічний натиск ворогів на Україну мається як 1:4. Дійсно мають чого застрашитися слабодухи. Треба одначе знати, що під час війни, зглядно нашого повстання, не буде діяти ввесь ворожий натиск, бо не всі наші вороги живуть в згоді, а деякі з них відчувають також географічний натиск своїх сусідів.

Ворожий географічний натиск під час війни, який назвемо для більшої ясності «воєнним натиском», можна рівно ж представити цифрами населення. В дійсності одначе тут рішає в перший мірі дух, пізніше – географічне положення і матеріальні

засоби. Фрідріх Великий розбив з 5 мільйоновою Пруссією 90 мільйонну коаліцію ворогів, а український народ програв би таку війну. Тяжко нині передбачити, який буде воєнний натиск ворогів в часі нашого повстання. В кожному разі він буде виглядати значно менший, як це вказали числа. Річ в тому, що наші вороги одержать відповідний натиск від своїх ворогів, а це тільки уможливить нам визволитися і збудувати Україну в таких місцях, як вище було зазначено. З цією хвилиною натиск географічний уложиться на нашу користь. Одначе це не може нас задовольняти. Безперечно, що на північ Прип'яті буде самостійна Білорусь, а румунському натискові можна буде протиставитися мадярським і болгарським. Зрештою румунський і мадярський натиск є обмежений до маленької частини української території і поважна небезпека нам звідси не загрожує. Польський географічний натиск по втраті ЗУЗ і білоруських земель зменшиться числом, але не морально. Одначе поляки будуть відчувати тоді натиск Німеччини, Литви і Білорусі, а це посилить наше стратегічне положення на заході.

Цілком інша справа є на півночі з Москвою. Географічний натиск Москви буде обмежений тільки до простору від Гомеля до Саратова і що найбільше, ще до слабих білорусів. Москва не буде мати жодного іншого ворога тут на Сході Європи. Україна новою політикою може знайти союзників проти західних ворогів, проти Москви союзників не буде, а хоч би й були, то їх поміч буде тільки моральною. Москва буде межувати в Європі тільки з Україною і Білорусією, тому ці дві держави будуть мусити самі оборонити себе. Тому ми мусимо посвятити велику главу північним кордонам з Москвою.

Вздовж політичних кордонів тягнуться звичайно фронти першого опору в сторону ворожого наступу і тут знаходяться чолові станoviща для нападу на ворога. Пости першого опору мусять знаходитися якнайдалі від центру держави. Політичні кордони не мають одначе нічого спільного з головними фронтами діючих армій. Україна буде мати все щонайменше два головні фронти, себто на заході проти поляків, на півночі, а

зглядно і на північному сході – з москалями. Головні фронти або стратегічні є назовні головних матеріальних запасів держави, яку називаємо підставою військового ділання держави, або, популярно, військовою базою. Стратегічні фронти є залежні від такої бази. Коли фронт є далеко від бази, то виринають труднощі комунікаційні, а коли заблизько, то перешкоджає це в підготовчій праці. Мусить отже існувати певна віддаль межі стратегічним фронтом і військовою базою. Ця віддаль буде залежати від ширини і глибини даної бази, розмірів фронту, засобів лучби, числа військ на фронті і комунікаційної сітки. Надужиття такої віддалі можуть привести до згуби.

Засадничою підставою військового діяння, або військовою базою називаємо частину держави, або цілу державу, де є зорганізовані головні осередки військової потенції держави. Давніше цим потенціалом було майже саме населення. В сучасній війні самих чоловіків не вистачає. Виряд і утримання модерних армій вимагає старанного приготування цілими роками і великої площі краю. Нинішня військова база складається з багатьох чинників, як населення, промислових централів, копальні вугілля, залізо, нафта, морських портів і т.д. Простір, де ці чинники найгустіше сконцентровані, є якраз військовою базою. Територія, що знаходиться за цією базою, є передпіллям, забезпечуючим доступ до цієї бази.

Коли ми поглянемо на Україну в повище поданих кордонах, то побачимо, що військова база України не є сконцентрована в одному місці, але розкинена по всій Україні. Безперечно, що таке розположення не є добре і його треба буде більш сконцентрувати. Сама природа вказує, що наша військова база мусить лежати на південній Україні. Себто там, де знаходиться залізна руда, вугілля і нафта. Але, на щастя, залізо і вугілля на Україні є розділені довжиною двісті кілометрів і можна використати водне сполучення, як рівно ж використовувати водну енергію Дніпра. Кавказська нафта становить осібний рід продукції. Зрештою, ропу треба спроваджувати трубами до рафінерій, уміщених над Азовським морем. Міста Кривий Ріг, Керч, Донбас, Грозний і Майкоп дають

сировину, найпотрібнішу до ведення війни. Коли ж додамо, що над берегами Азовського моря можна управляти бавовну, то це ще підносить значення воєнної бази України. В чорноморських портах точиться торгівля і тут лежать доки до направи і будови кораблів.

Загально маємо сказати, що це, що ми називаємо тяжкою індустрією, найкраще умістити в області Дніпропетровська, себто там, де Дніпро робить найбільший закрут. Під стратегічним оглядом треба провести канал із Запоріжжя до ріки Молочна в Азовське море. В разі якоїсь блокади Криму з Чорного моря Дніпро буде мати через той канал сполучення з Азовським морем, а цим самим з Доном і вуглем в Донбасі. Зрештою, з економічних оглядів оплачується цей канал, бо він значно скорочує водну дорогу з Дніпра до Азовського моря. Слабою стороною цієї воєнної бази є те, що тут є відносно рідке сільське населення і багато чужого елемента, а далі те, що від сходу і півночі немає жодної перешкоди. З тої причини будемо шукати безпеки над Волгою. Однак і Волга не забезпечить нас добре, тому що ми не заселимо густо землі, що лежать межі Доном і Волгою. Тут мусить нами керувати думка, що мільйон українських колоністів становить мільйонову армію, готову в кількох днях до бою. Особливо згадані повище географічні укріплені райони треба буде заселити українським населенням. На наше щастя не є велика віддаль до Волги і північних кордонів від земель з густим українським населенням. В Україні найгустіше є заселені Подільщина, Правобережна височина, Лівобережчина. Отже простір, на якому є найгустіше населення, займає майже три п'ятих цілої території Української Держави. Тільки Полісся, Південна Україна, Кубань і землі межі Доном і Волгою є рідко заселені. Густота населення на Поділлі і Лівобережжі дає нам змогу перевести швидко мобілізацію і концентрувати армію в догідному місці, багато скоріше, як це зможе зробити ворог. Москалі ніколи не зможуть перевести мобілізації разом з нами з огляду на величезні простори і меншу залізничну сітку, як в Україні. Передумовою швидкої мобілізації є одна добра залізнична сітка, як рівно

ж добрі шляхи. Це питання нашої екзистенції, чи ми в перших роках нашої самостійності зуміємо пов'язати Царицин, Саратов, Вороніж, Курськ і Брянськ на всі боки з іншими центрами України, як рівно ж землями з густим населенням. Але не лише мусимо подумати про добрі шляхи до московського кордону. Україна має центральне положення відносно своїх ворогів. Це є упривілейоване становище, бо дає змогу вести війну по внутрішніх лініях, а хто веде в той спосіб війну, то точно виграє.

Ми знову мусимо приготуватися до війни по внутрішніх лініях не теоретично, але і психічно, себто такий спосіб війни, а не інший має сповідувати наша воєнна доктрина. В цей спосіб ми зможемо бити ворогів по [???]. Безперечно, що і цей спосіб війни має слабкі сторони для нас. Справа є в тому, що наші історичні вороги лежать по протилежних сторонах, себто вони діють акцентрично на український центр. Перемога над одним з цих ворогів не є перемогою рівночасно над другим ворогом. Треба з кожним вести осібну війну, тому що вороги не мають можливості злучити разом свої сили. Натомість Україна може злучити свої воєнні сили з білоруськими і литовськими. В такому випадку поліські болота вийшли б нам тільки на шкоду, бо розділювали б нас від білорусів. Наша армія, яка би могла з Поділля простою дорогою на північ спішити білорусам на поміч, буде змушена обходити окружною дорогою на Київ – Гомель. Просунення Полісся в Українській Державі приносить не тільки матеріальну користь, але підносить нашу оборонність.

Щоби провадити одначе війну на два фронти, мусимо мати дуже багато добрих залізниць і шляхів. Слабкість стратегічну представляє положення Києва. Столиця є мозок держави. Тут є нерв війни. В столиці є великі склади моральної енергії, і по її упадку наступає частковий параліч державного організму. Про значення Києва для України не буду говорити, але тільки про те, що Київ є на периферії нашого стратегічного фронту з Москвою. Навіть по відсуненню кордону на Брянськ і Курськ положення Києва є експоноване відносно Москви і ми ніколи не зуміємо добре обезпечити Києва. Але ця небезпека буде нашою силою.

Ми будемо вічно гризтися і працювати над обороною країни, а не дрімати в хуторянському холоді. Треба забути за Україну хуторів, чумацьких возів, козацьких січей, яких не боронив навіть мур, але дерев'яний частокіл.

Націоналістична Україна має бути з граніту, цементу і сталі, опоясана модерними фортами. Замість чумацьких возів мають бігати поспішні поїзди, які за кілька днів змогли б зосередити на московські кордони кількамільйонову армію з потрібним військовим матеріалом. Особливо сильний і великий повітряний флот мусить мати Україна. Щойно тоді зможемо провадити війну по внутрішніх лініях, навіть проти більше, ніж двох ворогів.

Коли ми пересуваємо військову базу України над морські береги, Кривий Ріг, Донбас і Кубань, то це не значить, що інші українські землі є менш важливі. Втрата кожної української провінції під час війни уменшує нашу військову спроможність, а підносить ворожу. Однак навіть по втраті ЗУЗ, Поділля, Правобережжя, а навіть Києва не є знищена наша військова спроможність. Тільки без Кривого Рогу, Донбасу, Кубані і морських портів ми є без матеріальних засобів провадити війну. Тому морське побережжя, Кривий Ріг, Донбас та Кубань є військовою базою. Без цієї бази ми є засуджені знову на «чотирикутник смерті» десь на Поділлі.

Безперечно, нашу військову індустрію треба розміщувати по цій Україні, однак тяжка є засуджена зістати над берегом моря. Вона у цьому місці є найкраще захищена перед ворожим летунством. Тому ми вже нині мусимо мати ясний погляд, де лежить життєвий живчик України, щоби вже на початку повстання заволодіти ним.

Не захоплюватися Карпатами, не блукати по Поділлю, але заволодіти Чорноморськими портами, Донбасом і Кубанню, це в нинішніх інтересах допоможе нам більше до здобуття держави, як здобування Львова, чи здобуття якогось подільського міста. В той спосіб треба задивлятися на кордони України й таку оцінку треба давати просторові в Східній Європі. На цьому просторі буде жити від 60-65 млн. людей, з чого випадає 50 млн. на українців, решта є меншини, які відразу треба ділити на прихильників до

нас і ворожі. До перших належать німці, калмики, татари, болгари, вірмени і кавказькі народи. До других – москалі і поляки. Наше щастя, що ці меншини не живуть збитою етнографічною масою, але розкинені по цілій Україні. Початково можуть мати більшість москалі з донськими козаками межі Доном і Волгою, але вже по кількох роках нашої самостійності вони будуть в меншості. Військові гарнізони, залізнична обслуга, адміністрація будуть українські, а розвій доріг притягне сюди хмару українських безземельних із ЗУЗ і Поділля. Тут треба спрямувати українських емігрантів з Америки. Не треба потішуватися, що ми зденаціоналізуємо всіх москалів, що живуть по Україні. Одначе, можемо собі вже згори сказати, що ми потрафимо їх вдержати в послуху в Українській Державі. Для нас буде важливим обсадити військовими колоністами смугу землі здовж північного кордону й усунути звідси московський елемент. Вздовж кордону будуть вартові станиці на зразок польського КОПу⁸⁶, і біля цих станиць повинні осідати українські воєнні колоністи. Це саме відноситься до залізничних станцій. В той спосіб ми будемо мати обсажені українським населенням життєві нерви цієї землі. Пізніше розростеться українське населення і меншини згубляться. Бо треба вірити, що українська нація по виборенню свободи виявить відповідну демографічну енергію.

Український народ мусить досягнути подвійне число населення протягом 25 літ, якщо схоче вдержатися на Сході Європи. Землі українські можуть вижити 100 мільйонів людності, хоч деякі націоналісти кажуть, що Україна є перенаселена.

Це є правда, що український народ чує голод на землю, особливо на ЗУЗ. Одначе в Українській Державі не забракне землі. Україна в повище поданих межах виносить більш як 1000000 кв. км. На цьому просторі живе нині округло 60000000 населення, себто на 1 км² припадає пересічно 60 людей. Коли візьмемо під увагу, що в Німеччині на 1 км² буде біля 140 мешканців, а в Бельгії поверх 200, то можемо прийняти, що на Україні може легко жити 100 мешканців на 1 км², себто 100 млн. населення.

---

86. Корпус охорони пограниччя (КОП) – окремих воєнізований підрозділ в Прикордонній службі Польщі.

Отож візьмемо під увагу, що при національній рільничій господарці можна підняти урожай хліба, щонайменше, 100% від дотеперішнього, а далі, що Україна має можливості розвинути в індустріальну державу, то побачимо, що 100 млн. населення для України не є цілком забагато. Безперечно, коли думаємо про Україну модерну, націоналістичну, себто з інтенсивною економікою, а не екстенсивною. Саме Підкавказзя може вмістити від 25-30 млн. населення по організуванню тут модерного господарського життя. В кожному разі Україна сканалізована, висушена, наводнена, індустрійна, з раціональним сільським господарством, одним словом Україна націоналістична зможе вмістити 150 мільйонів населення, в повище поданих межах.

Таку Україну треба нам мати все перед очима. Все одно, чи ми зачинаємо організувати українське націоналістичне військо з малого гуртка, чи ми це робимо на ЗУЗ, СУЗ, Далекому Сході, чи Америці, то нашій воєнній доктрині повинен присвічувати ідеал так окресленої України.

Важка і кривава дорога чекає нас, щоби здобути таку Україну, але тільки в боротьбі за таку Україну ми можемо охопити всі моральні і матеріальні сили нашого народу. В боротьбі за таку Україну ми певно не розпорозимося. Противно, кожний українець захопитья такою воєнною ідеєю і не буде жалувати для неї життя. Не буде місця в Україні на отаманів, галицьку армію, наддніпрянську, петлюрівську, кубанську, не буде місця на три уряди, а буде тільки одна Українська Націоналістична Армія з одним Вождем на чолі.

Так окреслена Україна, це ще не є імперіалізм. Це тільки мінімум, з якого не можемо ніяк зректися, бо нам треба такої України, щоби мати вихідну підставу до подальшого поступу вперед. Така Україна має бути для нас тільки резервом моральних і матеріальних сил. Вона має призвичаїти нас тільки до нашої місії в історії, так як опанування Апеннінського півострова призвичаїло римлян до їхньої місії.

Україна має велику і славну місію до роблення. По здобуттю України ми маємо стати на східноєвропейським просторі

озброєні на чотири сторони і розпочати другий розділ нашої праці, себто опанування Центральної Азії, щоби влучити її в коло нашої культури і цивілізації, Про наші завдання в Центральній Азії буде далі мова.

XX XX XX XX XX

Східноєвропейський простір вже своєю шириною приневолює нас думати глибоко охоплювати світ в широких рамах, а не зі степового кургану.

Не можна мати на землях політичну і військову концепцію якоїсь там дивачної Чорногорії, або якого ліпшого козацького отамана, чи князика з часів упадку Київської держави. Треба вміти пристосувати наші політичні, а головню стратегічні заміри до географічного положення.

Ідеалом українця не може бути Швейцарія, бо геополітика Східної Європи не зносить такої аномалії. Тут мусить бути все велике і без меж, бо тут нема кордонів для експансії. Хто вже раз відважується бути паном Києва, то мусить не тільки стати кріпко ногою над долішньою Волгою, але рівно ж перейти Урал та взяти під свої військові та політичні впливи цілий той шмат Західної Азії, що нині гне спину під Москвою. Одним словом мусимо іти слідами Святослава. В нас вважають Святослава Завойовника слабим політиком. Ще й тепер називають його наші історики князем, що шукав чужої землі, а свою втратив. І цей туманний погляд впихають в голови нашої дитвори, забуваючи, що коли Святослав шукав нові землі, то Україна була володаркою Східної Європи, а коли його пізніші походи почати вдовольнятися «етнографічною» Україною, то втратили не тільки землю, але і честь.

Походи Ігоря і Святослава на Волгу, підбій срібних болгар над середньою Волгою, здобуття Хозарської столиці Ітиль (нинішня Астрахань), підбій Каспійського і Чорного Моря – це є найкращий подвиг в історії українського народу відколи він почав жити організованим і свідомим життям.

Святослав відсунув межі Київської держави над Волгу, а тим самим віддав під плуг всі землі, що простягалися від Чорного моря до Волги і Каспію. Український народ мусив стримувати дикі орди над Волгою, якщо Україна бралася поважно сповнювати свою місію. Такий підбій диктувала тоді Україні воєнна геополітика, що східний кордон України муситься сперти об нижню Волгу, щоби чути ся безпечним в Києві.

Святослав громив дикунів, щоби віддалити від Києва заграви огнищ степовиків і геть очистити арабський шлях Київ – Багдад. Цей шлях, це була культурно-економічна течія, яка плила з Києва в степи західної Азії, а тим самим Україна клала підвалини під нову цивілізацію.

Найбільша наша експансія в нинішніх днях не може ще мірятися з експансією Київської держави. Для вічевої демагогії говориться у нас не раз за «ясний Дін», з якого треба зачерпнути шоломом води. В дійсності фраза про ясний Дін є поетичною нісенітницею, яку мусить справити воєнна доктрина українських націоналістів. Вона не мала і не має жодного стратегічного значення в нашій історії. Поетична фраза про «ясний Дін» походить з часів, коли Київська держава вже була ослаблена внаслідок внутрішніх сварок і експансія наших князів, а радше їх дефензива, була тільки по Дон. Одначе посідання нижньої Волги і Каспію забезпечують Україні той простір, що простягається між Дніпром і Волгою та Кавказом. Одинокий Святослав Завойовник поставив був справу східних кордонів України на тривких стратегічних законах.

Воєнна доктрина має бути все синтезом найбільшого воєнного вчинку і політичної напруги даного народу. Тому і воєнна доктрина українських націоналістів має прийняти в свою основу воєнні подвиги Святослава Завойовника, як рівно ж мілітаристичного духа тодішньої України.

Це є передумовою нашого мілітарного успіху в нашій визвольній боротьбі. Наша націоналістична революція мусить взяти за вихідну точку діла Святослава Завойовника, бо тільки вони можуть виправдати наші посягнення по володарство над

Східною Європою. На степах не може бути ніколи твердих кордонів, тому мусимо оперти їх на природні перешкоди. Україна тільки тоді закріпить своє панування над Доном, Дніпром і Чорним Морем, як опреться на Сході об Волгу, Каспій і Кавказ. Тому, що нащадки Святослава не пішли його слідами і не укріпилися над Волгою, тому мусили миритися зі степовиками на передмістях Києва, а в середніх віках Київ був «кресовим» фортом на Сході Європи. На наш сором мусимо признатися, що ми за винятком частинного пересування Сходом Європи за княжих часів, занедбали цю проблему і цим самим заперечили нашу місію і взагалі потребу нашого існування на землі як народу.

Весь український народ не живе для того, щоби спокійно заїдати благодаті своїх географічних земель і зачаджуватися у власному смороді. Так, як кожний великий народ, і український народ мусить мати велику ціль в житті. Ця ціль – досягнення найбільшого вершка духовного і фізичного розвитку, можливого на цій планеті і сповнення свого призначення в історії. Для людей з матеріалістичним світоглядом, або для наших інтелектуальних і опортуністичних снобів не є важливою суть життя народів. І не для них є ця доктрина українських націоналістів, а для того революційного, молодого націоналістичного активу, що хоче нести Україну на шпиль світової історії.

Україна мусить витиснути на історії людства такий вплив, приміром, як греки або римляни на нашій культурі, чи цивілізації. І хоча наша планета не вічна, хоча вона колись перестане існувати і переміниться в щось інше, мусимо мати амбіцію, щоби навіть тоді, як з землі постане якесь друге тіло, щоби серед руїн старої землі знаходилися пам'ятки про існування нашого народу на землі. Лише таке глибоке сприймання життя може оправдати наше існування і надати нам сили виконати нашу місію в нинішніх часах.

Ми мусимо погодитися з цим, що живемо на грані двох світів, себто гранично з Близьким Сходом. Близький Схід не є тільки юрти киргизів та їх стада коней, овець і верблюдів. На цім Сході

є щось більше і містичніше. Тут постав зародок людської матеріальної і духовної культури. Всі великі релігії світу постали в далеких пісках і високорівнях Азії. Тут є колыска Індogerманської раси і тут перший раз чоловік почав молитися одному Богові і перший раз запустив в землю плуг. Київ мусить витиснути тепер свій вплив на кожному полі. Бачимо в природі задля великих творів крутяться різні сателіти. В політичному житті рівно ж так було і буде далі. Коли сильний, здоровий організм не вміє прив'язати до себе меншого, то він є засуджений на загибель, або на насмішливе животіння, зглядно на вегетацію. Старий Рим імпонував всім народам сателітам і тим втягнув їх у політичні заміри. Навіть байдужим з них мусила імпонувати ширина політичної концепції римлян і їх вміння приміювання до простору на воді і суші, або нинішня Англія, яка рівно ж зуміла примінитися до того простору, який захистить утружаючі води. Але з другого боку маємо Китай, який обмежив свій простір і який скидається на неповороткого парубка-нетягу, який заважає кожному танцю і платить в корчмі рахунки за тих, що хоч менші ростом, але зате зручніші від нього.

Таким парубком-нетягою, який є тільки завадою другим, був Український уряд у нашій визвольній війні. Цей уряд поставив був себе в таке глуповатеньке положення, що нічого дивного, коли наші політичні стремління виглядали комічними в очах чужинців, а ми зі соромом згадуємо за них.

Розуміється, руки геть від армії! Про неї і чужинці, а навіть деякі вороги, згадують з пошаною. Традиція української армії зродила націоналістичний рух і держить при житті Організацію Українських Націоналістів. Але Клавзевіч каже, армія є продовженням політики на полі бою, тому геройство армії не може у [??] поступити комічності і непорядності в політиці. Тому Україна показала дуже [??] в минулій визвольній війні. Бракувало нам великої, відповідної нашій місії і нашому географічному положенню, політичної і військової концепції. Що Українська армія існувала і що вона по-геройськи боролася і що найважливіше – героїчно гинула, це ще не доказує, що та армія

була плодом здорової військової доктрини. Це більше поодинокі люди з внутрішніх імпульсів і на власну руку кинулися до організації армії і до боротьби з ворогом.

Люди, які організували українську армію, були незнані українським масам. Це були переважно люди, захоплені традицією і романтикою. Їх манили лицарські віки, давні часи, коли наші предки боронили кордонів України шаблями і гарматами. Горстка ентузіастів вслухалася в шум революційних подихів на Україні і відчувала розмах і громовий удар варязьких полків Святослава і тупіт атакуючої козацької кінноти і вони організували гайдамацькі частини. Глухий, і тяжкий гул страшною запорізької піхоти переймав цих людей і вони творили запорізькі [???]. А були і такі, яким причувався твердий, різкий як удар сталевого меча, рівномірний крок наступаючих фаланг союзної, шведської армії під Полтавою. Були Січові Стрільці, які мали вже за собою карпатські бої, Маківку і Лисоню, а тепер в Києві взялися із запалом відновлювати традиції збройної боротьби з ворогом. Але таких героїв було дуже мало. Найбільше зло було одначе в тому, що український уряд не дав одної військової концепції, її не мав і не старався мати. Тоді уряд не знав надати напрямні, скоординувати боротьбу, дати їй одну велику ціль і стати в проводі всіх збройних українських сил, почавши від регенерації військ, а скінчивши на всяких отаманах, партизанах і милицях. Дилема запалити схід Європи українською, військовою і політичною доктриною, щоби в огні здобути якнайбільше, була страшною для нашого військового, офіційного проводу. Тодішній військовий провід України не був доріс до революційної війни, яку накинули Україні внутрішні московські і воєнні європейські доктрини.

Генерал Микола Капустянський пише в своїм знаменитім творі «Похід Української армії на Київ – Одесу», що провід армії був зладив записку Директорії, що спровадити війну проти Румунії, Польщі і Москви є понад сили. Це була правда, спровадити війну в той спосіб, як до цього були звикли старшини в регулярних частинах без добре організованої армії, без запілля і без

адміністрації було неможливо. Але в тодішні часи було можливо провадити революційну війну на всіх згаданих фронтах, проти всіх ворогів зовнішніх і внутрішніх, чого доказом є війни французької революції і большевицької.

Під час революції не ліквідується фронтів інакше, як цілковитою перемогою на них. Французька революція не мирилася з цим, хоч на неї йшла війною Європейська Коаліція, а внутрі Франції була сильна реакція. Московські большевики рівно ж з ніким не пробували миритися, хіба для того, щоби завдати ще більший удар противників.

Ми, націоналісти, мусимо мати відвагу признати московським большевикам це, що нам бракувало. Нам бракувало розуміння нашої місії на Сході Європи, а також безличності і захланності вважати цілий Схід Європи за свій, а кожную чужу воєнну силу, що знаходилася на тому просторі, за ворожу Українській Державі. Що більше, то ми і на корінних українських землях вважали можливим обговорювати з ворогом про демаркаційні лінії, а навіть співпрацю. Жодні наші вороги, ані червоні, чи білі москалі, ані поляк, румун чи маляр не думали, що з українською армією можна співпрацювати, доки вона знаходилася на землях, до неї мали претензії ці вороги.

Побіч військової бракувало нам рівно ж і політичної концепції. Римляни у програних двох битвах з Пірром⁸⁷ не хотіли навіть починати з ним переговорюватись, як довго Пірр знаходився в Італії, хоч римська влада не простягалася в той час на цілу Італію. Наші опортуністичні політики назвали би це безумством, що побитий Рим не хоче переговорювати з побідником, який, до речі, показався для них дуже ласкавим. Але тут показалася власне здорова політична концепція римлян. Історик Моммзен⁸⁸ пише, що римляни воліли програти ще кілька битв, а навіть загинути, ніж переговорювати з ворогом-чужинцем в Італії. Такими самими впертими показалися римляни і пізніше, коли Ганнібал

87. Пірр Епірський (319/318 – 272 до н. е.) – відомий античний полководець, цар Епіру та Македонії, один з найзапекліших супротивників Риму.

88. Моммзен Теодор (1817-1903) – німецький історик, найвидатніший спеціаліст з історії Стародавнього Риму.

бушував 16 років навколо Риму і витеребив найкращі римські легіони. Чогось подібного бракувало українським урядам. Натомість большевики були вперті. Вони виказали велику енергію і здібність, коли організували війну проти всіх армій на землях давньої Росії. Ту війну вели вони з різним щастям, але в кінці перемогли. Імпонує та большевицька захланність, щоби здобути більший шмат землі, дарма, що це приносило новий фронт, нову загрозу і нові бої.

Візьмімо хоч би цей випадок, що з початком 1919 р. большевики мали замір знищити донські війська і кубанські. Але коли виявилось, що українські військові сили на лівому березі Дніпра є слабкі, то большевики протягом місяця захопили Харків, Полтаву і Київ і навесні притиснули українські війська до Збруча. В тому самому часі вели вони війну проти Гурка⁸⁹, Колчака⁹⁰, Юденича⁹¹, донців, кубанців, Денікіна. Сам Ленін остерігав Троцького, щоби не поширював фронти на Україну. Одначе та непримиримість большевиків до всіх ворожих армій на території тодішньої царської Росії, те замилювання до війни всіх проти всіх, а головно знаменита воєнна доктрина, давали большевикам моральну і фізичну силу воювати, падати, знову відроджуватися і в кінці перемогти.

Перемогти большевики мусили, бо мали добру воєнну доктрину. Ця доктрина робила кожного большевика борцем за визволення всіх поневолених. Вона вмiла впоїти в большевиків жадобу підбою і збудила в них любов до простору. Суть большевицької воєнної доктрини є виказана просто, але правдиво і захоплює в марші Будьонного, який тоді співала большевицька армія. «Дайош Варшаву, дай Берлін і врізалися в Рим», співали на кожному фронті большевики. Звичайний московський босяк не мав поняття де лежить Варшава, Берлін і Рим, але в своїй уяві

---

89. Гурко Василій (1864-1937) – російський генерал, командувач Західного фронту 1917 р.

90. Колчак Олександр (1874-1930) – російський військовий і політичний діяч, керівник Білого руху.

91. Юденич Ніколай (1862-1933) – російський воєнний діяч, один з керівників Білого руху.

він вважав їх за ціль свого підбою. Хоч у висліді не дійшов до цих міст, але став паном шостої частини земної кулі.

А тим часом на українській стороні був жах перед простором. Особливо, Галицька армія мала цілком неоправданий страх, як опинилася за Збручем. Ця армія мала замалу воєнну доктрину, щоби здобути Львів і опанувати Галичину по Сян. Вона не мала при собі революційного елемента, а з другого боку не могла бути вповні регулярною армією з огляду на брак технічного вирядження і загальне виснаження через світову війну. Зрештою, Галицька армія мала риси провінційної армії і не була створена і вихована до потреб Соборної України. При її організації більше зверталось уваги на це, щоби показатися перед Європою, ніж щоби продовжувати заповіт Святослава. Кінець Галицької армії доказує, як далеко бракувало їй доброї воєнної доктрини. Наддніпрянська армія закінчила своє існування Базаром, а Галицька – безглуздою блуканиною від одного ворога до другого.

Бувші старшини Галицької армії називають її побут над Дніпром ще й тепер засадничою назвою «анабазис»⁹². Тільки найманці грецькі назвали свій відворот по смерті Кира Молодшого⁹³ анабазисом, тому, власне, що були найманцями. Одначе жовніри Олександра Македонського, Цезаря, Помпея, Святослава Завойовника, Карла XII і Наполеона не називали своїх походів анабазисом, тому власне, що не були найманцями, але боролися для величі своєї вітчизни, або свого володаря. Правду сказавши, то Галицька армія була тільки в Києві, а це не дуже далеко від Збруча, якщо візьмемо до уваги повну довжину і ширину України. І що мала в собі Галицька армія з дружинників Святослава, які з буйним поривом йшли над Каспій і на Балкани? Побут на рідній землі і то ще в центрі України називати «анабазис», то є вже військовій кпини. І це вже є майже злочинною річчю, поширювати і поглиблювати серед української молоді «гіпотезу» анабазису Галицької армії. Далі можна нині зауважити, що більшість старшин розповідають про свій побут на Наддніпрянщині

92 Анабазис – тривалий військовий похід по ворожій території.

93. Кир Молодший (424-401 до н. е.) – політичний та військовий діяч Персії, син царя Дарія II Нота.

як про щось жахливе. Не встидаються навіть висказувати певної радості, коли 1920 р. дісталися до Галичини, але в заплomboваних вагонах в дорозі до Тухолі. Замало мала в собі Галицька армія таких старшин, як сл. п. сотник Юліан Головінський. Про це не треба забувати, коли ми нині беремося творити воєнну доктрину українських націоналістів.

Ми, українські націоналісти, мусимо призвичаїтися до головокругного простору Східної Європи. Не зовсім була схопила той простір і Наддніпрянська армія. А навіть Корпус СС залишився на початку 1919 р. в Києві, не пішов на лівий берег Дніпра. Воєнна доктрина не може позбирати причини, чому корпус СС не став у Києві і чому взагалі українська армія не пересунула воєнний театр до околиці Вороніжа і Саратова. Воєнна доктрина узгляднює голі факти без обставин і дає науку на будуче. Обставини ніколи не будуть сприяючі для нас, як ми йдемо в наступ на нижню Волгу. *Але тим не менше ми мусимо там дістатися, хоч би цілий світ став нам впоперек дороги.* В цьому випадку буде для нас приміром Святослав Завойовник, а обставини не можуть в жоднім випадку мати впливу на наше завдання перед історією.

Мусимо ствердити, що від вибуху української революції аж до Базару українська армія не вмiла поставитися до простору. А простір не мав тільки поганих сторін для нас. Він мав і добрі сторони, тільки в нас не було військових, які би вмiли охопити його в нашу військову і політичну концепцію. Я вже згадував про те, що український уряд скидався на парубка-нетягу, який скорше був завадою на Сході Європи, як поміччю. Цей уряд не вмiв оборонити Лівобережжя 1919 р. і большевики, зайнявши його, вдарили на крило і тили Донської армії і приневомiлили її стрімголов втікати на південь в напрямі Кубанщини. Замість помочі мав тільки шкоду від України малий Дон. І як могли мати донські козаки якийсь респект до України, коли вони мали багато більшу армію і більшу політичну й військову концепцію від тодішнього уряду українського.

Рівно ж ціле літо 1918 р. вели донці і кубанці війну з большевиками, а Україна сиділа спокійно. Кубанці просили допомоги у гетьмана, але вона не прийшла. Кубанці звільнили самі свій край від большевиків. За це десь восени заключено цілий ряд конвенцій, як залізнична, торговельна, консульярна і т.д. межі Україною і Кубанню. Це були чисті кпини, бо старший брат з молодшим почали гратися державницької політики. Хто бачив в світі щоб материк робив з провінцією якусь державну конвенцію? *Треба було вислати військо на Кубань, побити більшовиків, подати поміч кубанським соборникам і злучити Кубань нероздільно з Києвом. Бо Кубань – це є чисто етнографічна українська земля і прилучення її до Києва вимагає інстинкту збереження, хоч би політичні й інші обставини були проти цього.* Кубанці мають чистішу українсько-запорозьку кров, тому жодні жертви не можуть нас відстрашити зайняти Тмутараканське князівство і опертися об чарівний Кавказ.

Гетьманський уряд не дав допомоги кубанцям. Що більше, то цей уряд просив кубанську делегацію в місяці жовтні, щоби Кубань вислала на Україну кілька дивізій козаків, бо по відході німців і австріяків залишаться без оборони східні і північні кордони України. Це вже була чиста компрометація перед кубанцями. Такий уряд ніколи нікому не заімponує на Сході Європи.

Гетьманський уряд повинен був бути вдоволений, що кубанці самі себе звільнили від большевицьких банд і горлорізів і що якщо не мав сили післати на поміч війська, то повинен був здобувати симпатії кубанців грішми і зброєю. Тодішній гетьманський міністр закордонних справ Дмитро Дорошенко пише, що щось нібито давав гетьманський уряд кубанцям. Але в дійсності все це робилося по капарськи. Далеко більшу поміч дав Скоропадський донцям і Денікіну. І є ще нині деякі українці, які вихвалюють заслуги Скоропадського для України. Одначе та надана матеріальна підмога Денікіну, це була чиста зрада України.

Лише большевики показалися майстрами в прилучуванню провінцій. Їх війни з Україною, Доном, Кубанню, Уралом, Дагестаном і зі всіма народами та племенами, що живуть довкола

брами народів, велися в більшості силами тих народів. Москва давала ідею, гроші, почасти зброю і спритних агітаторів та організаторів політичних і військових.

Ми, українські націоналісти, не можемо обезцінювати український народ так, як це роблять тодішні українські політики. Не можемо розповідати, що в Україні не було таких здібних людей як слюсар Ворошилов, вахмістр Будьонний, невідомий Блюхер, або навіть поручник царської гвардії Тухачевський. В Україні було багато більше талановитих людей, ніж ті большевицькі зайти. *Тодішня Україна мала таких здібних людей, що вміли зорганізувати таке військо як СС і Запорозжців, яке без пересади можемо ставити як ідейний приклад для української націоналістичної армії.*

Україна мала сотки повстанчих отаманів, які потрапили через п'ять років боротися проти московської окупації. Всі ті наші малі військові були далеко здібніші від московських військових. Але начальний політичний і військовий український провід не дорівнював пересічному московському комісарові. *Український провід не давав змоги розвинутися воєнному й політичному генієві України.* У висліді мусив бути трагічно-комічний кінець. Трагічний тому, що найбільш ідейні й здібні люди засіяли своїми костями українську землю, а комічний тому, що всі комедіанти політичні повтікали за кордон і далі компрометують визвольну боротьбу українського народу й жирують на крові невинних жертв, полеглих внаслідок злочинної роботи тих цинічних комедіантів.

Безперечно, що для Галицької армії мусили видаватися страшними тодішні відносини в Східній Європі. Тому її недобитки відітхнули з певного роду полегшенням, як повернулися до Галичини, дарма, що вона знаходилася в руках другого ворога. Галицька армія має деяку свою заслугу в історії минулої визвольної війни. Вона має за собою облогу Львова, Чортківську офензиву й, врешті, здобуття Києва. Але все це є для нас замало. Поведінка Галицької армії по втраті Києва не має нічого гідного тепер для нас до наслідування. Саме здобуття Києва опоганив факт, що генерал

Кравс дозволив вивісити московський прапор біля українсько-го⁹⁴. *Цей вчинок обкидував болотом тріумфуючі українські відділи по вулицях Києва. Воєнна доктрина українських націоналістів виключає цю можливість, щоби побіч українського прапору маяв і ворожий прапор на українських землях.* І ми мусимо бути горді за той полк гайдамаків, що страчував копитами своїх коней московський прапор. Хоч це і не була безпосередня причина наступу чорної Москви проти нас в Києві, але краще втратити Київ в бою, ніж добровільно погодитися, щоби побіч нашого прапору маяв ще й ворожий. Хоч би були вибили в Києві всіх до ноги, але треба було відразу стріляти денікінців, як вони вдиралися в Київ. Вони б були відскочили, а за цей час ми могли б усадовитися в столиці й задержати за собою морально-політичний, а найважливіше, військовий трофей.

Втримавши Київ в руках, ми за кілька днів мали би тисячі повстанців, які були би зжерли тих денікінців, які відбиті від Києва, і які зле почувалися в його околицях, так як українська армія по втечі з Києва. Команді Галицької армії бракувало тут вже не безличності, але попросту інстинкту самооборони. Це була останнього роду непорадність. *Спроба генерала Кравса їхати на переговори до генерала Бредова⁹⁵ є для нас болючою наукою ще раз, що до ворога ідеться в гостину кованими возами із залізною таранею, а не з оливною галузкою.* В майбутньому жоден наш націоналістичний генерал не може собі на це дозволити. *Ворога треба бити й приневолювати, щоби ворожий генерал приїхав до нашого табору, віддав вартівному коня і зброю, а потім з задраною головою благав ласки українського генерала, як це зробив Верцингеторикс⁹⁶ в таборі Цезаря по упадку Алезії⁹⁷.*

94. Згадано події 30 серпня 1919 р., коли на вимогу присутніх на демонстрації прихильників денікінських військ генерал А. Кравс дозволив поруч з українським прапором повісити російський триколюр.

95. Бредов Ніколай (1873- після 1945) – російський військовий діяч, генерал Добровольчої армії.

96. Верцингеторикс (82 до н.е. – 46 н.е.) – вождь кельтського племені арвернів, керівник антиримського повстання.

97. Алезія – гальське місто, відоме облогою Юлієм Цезарем у 52 р. до н. е.

Ми мусимо мати почуття особистої гідності й поводитися так, щоб ворог мав до нас респект. Мусимо поводитися на Сході Європи як господар на власному господарстві, а не як наймит. Галицька армія дала мало прикладів, що вона почувалася добре на господарстві, яке їй визначили були історичні події. Я тому довше розвівся над тою непорадністю, бо вона нам дуже шкодить і знецінює нас в очах чужинців. Можемо як хочемо оправдувати цю подію, але те, що денікінці вибивають Галицькій армії Київ з рук тоді, коли вона береться парадувати, мусить ставити нас в насмішливе положення перед нами самими й чужинцями. Такі випадки є далеко гірші від героїчної поразки, бо вони обезцінюють нас в наших власних очах і ми чуємося морально нижчими перед нашими ворогами. І нічого тут не pomoже нарікання на підступного ворога, бо хитрість, сполучена з відвагою, є одною з головних воєнних чеснот, а непорадність є її протиставленням. В історії воєн є багато таких випадків, де хитрість і відвага давали перемоги.

Римський трибун Гай Клавдій⁹⁸ здобув подібно підступом і нахабністю Месину від карфагенців, як Бредов Київ від Кравса. Перемоги Ганнібала над Требією⁹⁹ і Тразіменським озером¹⁰⁰ основувалися рівно ж на підступі й вони не зменшують воєнного генія Ганнібала.

Наш Хмельницький і Богун рівно ж здобували свої перемоги над поляками в великій мірі тому, що були не тільки хоробрі, як леви, але й хитрі, як лиси. Так ми нічого були б не втратили на вартості, якщо би підступом були здобули Львів і в руках держали Київ. Взагалі, в нас багато говориться про нашу лицарську в боротьбі та про підступність ворога. В дійсності така лицарська є шкідливою, бо вона не впливає з самопевності себе Взяття римлянами Алезії вважається остаточним завоюванням Галії.

98. Гай Клавдій Нерон (? – після 201 до н.е.) – римський політичний та військовий діяч, один з воєначальників у Другій Пунічній війні.

99. Битва при Требії 218 р. до н. е. – одна з битв Другої Пунічної війни, в якій армія Карфагену завдала нищівної поразки римлянам під командуванням консула Тіберія Семпронія Лонга.

100. Битва біля Тразіменського озера 217 р. до н. е. – переможна битва карфагенського полководця Ганнібала проти римських військ під командуванням консула Гая Фламінія.

самого, але скоріше як заслона нашої слабості. Одначе краще перейти до історії з плямою хитрунства, ніж з плямою бути перхитреним і осмішеним.

Я довше розвівся над нашим відношенням до простору, бо ми тільки в початках Київської держави розуміли як поборювати простір, а пізніше за Хмельницького. Поза тим в минулій війні ми взагалі злегковажили собі простір наших земель, тому в нас було все куце, без розмаху й належної величини. У боях за опанування Східної Європи мав не раз більше значення Махно, ніж українська армія. Завинила тут наша політика, що не вміла накинути народові політичного ідеалу, але ще більше завинив військовий провід, який не вмів створити одної воєнної доктрини, яка б була синтезом політичних і бойових прикмет нашого народу, його традицій і планів на майбутнє. У висліді ми мали Центральну Раду, гетьмана, Директорію, Уряд Західної Облaсті Української Народної Республіки, большевицько-український уряд в Харкові, уряд Кубанщини, міністра для жидівських справ, але не мали українського соборницького уряду. У висліді панував в Україні політичний розгардіяш. На військовому полі мали ми Наддніпряську армію, Галицьку, Кубанську, різного роду самостійних отаманів, але не мали одної соборницької армії з одною воєнною доктриною. Тому й біди тих розділених збройних українських сил приписують чужинці генералові Павленку, Петлюрі, Петрушевичу, а тільки зраду й ганьбу записують на рахунок цілої української нації.

Одначе для українських націоналістів лишилася в спадщину кривава слава, полишена на побоевищах героями України. Та слава й традиція приказує нам піднести вгору пошматовані в боях прапори й повести український народ до остаточної побідної війни.

Історія доказує, що тільки ті народи відіграють визначну роль, які мали добрі воєнні прикмети й вміли витворити відповідну воєнну організацію. Поодинокий чоловік і цілі народи можуть найкраще показати свої прикмети на полі бою. Тільки на війні чоловік виявляється в правдивому світлі. Нічого дивного,

що воєнні справи виповнюють майже всеціло історію людського роду.

Український народ має найкраще розвинені воєнні прикмети й інстинкт, які є найважливішою і найкращою спадщиною по наших предках. *Тільки духовні мародери й нікчемні боягузи можуть верещати, що український народ є народом пацифістів.* Одначе наші вороги й світова історія вважають нас народом войовників. В дійсності воно так є. На жодному полі не проявлялися так позитивні прикмети нашої нації, як на воєнному. Всі пацифістичні ідеї, які нам старалися прищепити вороги свої і чужі, відбилися від душі української нації, як горох від стіни. *Жодна з пацифістичних ідей не прийнялася у нас і український народ ніколи ще не був так здібний битися як нині до останньої краплі крові, за своє право на життя і за своє місце в історії.*

Українські націоналісти мають зорганізувати ту жадобу вибороти собі силою місце у світі засадами воєнної доктрини, яка була би в стані охопити кожну думку, кожний вчинок і жертву, які є потрібні до здобуття Соборної Української Держави, й яка б була гідною виразницею замірів і думок нашого незаступимого Вождя полковника Євгена Коновальця. Бо тільки така воєнна доктрина забезпечить нам перемогу під час націоналістичного повстання.

НАЦІОНАЛІСТИЧНЕ ПОВСТАННЯ

Завданням ОУН є:

- I. Викликати повстання на всіх українських землях.
- II. Надати йому зорганізованих форм і зорганізувати з повстанчих мас українську націоналістичну армію.
- III. Поширити й закріпити владу на українських землях.
- IV. Знищити живі ворожі сили й перенести війну на ворожі землі.

I) Українське націоналістичне повстання зможе тільки тоді вдатися, коли українські маси будуть просякнуті ідеологією ОУН. Треба одначе брати рівно ж в наші плани, що міжнародні воєнні події можуть прискорити вибух повстання на Україні, заки націоналістична ідеологія встигне опанувати до коріння українські маси. Одначе навіть тоді, як міжнародні події приспішать вибух повстання в Україні, то його позитивний вислід залежатиме тільки від виявленої сили українського народу. Тому вислід визвольних змагань українського народу й його незалежність залежать від енергії і сили, які він виявить в часах повстання.

Всяке повстання мусить мати сильну організацію, щоби воно не виродилося у стихійний бунт без позитивних здобутків. Організація революційного проводу ж відбувається з гори на діл, так само як при регулярній армії. Повстання буде мати від самого початку належний напрям, якщо в округах, повітах (районах), селах чи колгоспах існує вже з гори місцева націоналістична, революційна влада. Така влада мусить мати велику моральну вартість, силу волі, віру, рішучість і безоглядну відвагу. Місцеві

націоналістичні провідники мусять вміти скоро орієнтуватися, бо в час повстання буде повно таких ситуацій, в яких тільки самостійне блискавичне рішення зможе запевнити перемогу повстанню. Такі прикмети мусять посідати нинішні націоналісти. А можна це здійснити тільки тоді, коли вже нині будуть знати всі націоналісти воєнну доктрину українських націоналістів. Тоді найменший націоналіст з якогось забутого колгоспу, радгоспу, чи волинського, взглядно закарпатського, села буде діяти згідно вимог тої доктрини.

Зорганізовані націоналісти творять авангард повстання. Кожний український націоналіст мусить бути в першій мірі жовніром. Дальшу й головну силу повстання становлять всі українці, які не виступлять проти нас зі зброєю в руках, як приміром комуністи. Рівно ж поміч національних меншин, як татар, німців чи болгар треба прийняти за винятком жидів. Українська маса не може лишатися нейтральною в часі повстання. До повстання треба втягнути цілий український народ, а націоналісти мають провадити й надавати націоналістичну форму повстання.

Найголовніше завдання лежить на провідниках націоналістичної організації по селах, взглядно колгоспах. Це є найменші організаційні клітини ОУН на ЗУЗ. На ЗУЗ село буде робити повстання в містах, де переважає ворожий елемент. На ЗУЗ село мусить зробити повстання і йти на місто, а тим самим повстання на ЗУЗ буде відбуватися з долини, а не згори. Отож нема для нього взірців з польського повстання, або московського, яке відбувалося в містах, а села годилися з доконаним фактом. Село нищило дідичності інших ворогів нової, революційної влади й вже було по революції. На ЗУЗ села мусять облягати великі міста, як 1918 р. Львів. Українське міське населення буде тільки тероризувати місто й в цей спосіб допомагати селу. Так само на Закарпатській Україні й на Буковині головну роль під час повстання буде відігравати село.

Інакше справа представляється на СУЗ. Великі міста на СУЗ, як Київ, Харків і Одеса мають релятивну більшість українського населення, а середні міста, як Полтава, Херсон, Дніпропетровськ,

Запоріжжя, Єлисаветград, Миколаїв мають переважаючу більшість українського населення. Навіть Донецький басейн має такий процент українського робітництва, що воно має всі вигляди захопити промислові осередки революційним шляхом. В той спосіб на СУЗ повстання буде відбуватися рівночасно згори й з долини, тобто міста й села виступлять рівночасно і при доброму проводі під час повстання ані один ворог не буде мати змоги втекти з українських земель, або зорганізувати оборону.

Треба мати на увазі, що в українській націоналістичній революції вирішальним чинником буде національна ненависть і в такому випадку жодна соціально ворожа верства не буде мати до неї вступу. Що на всіх українських землях забулювався тісно гніт національний із соціальним, то це тільки додасть сили нашому повстанню і зробить наші бойові кличі яснішими й сильнішими удари.

Всяке повстання мало й буде мати тим більші вигляди на успіх, чим більшу територію воно охопить. Повстання не можна сконцентрувати в часі і просторі як регулярну армію до великих і рішачючих ударів. Повстання діє на великому просторі подібно як процес випаровування, а тим самим розпорошує ворога на просторі. Чим більша територія охоплена повстанням, тим слабший ворог. До поширення повстання потрібно певного часу. Повстання не може мати всюди однакову силу. В одному місці буде напруження більше, а в другому менше. Одначе з часом воно обіймає ворожі сили, як полум'я.

Під час повстання не грає ролі чи терен, обнятий повстанням, має багато населення, чи мало, й чи воно багате, чи бідне. Є загально знаною річчю, що бідне й загартоване в біді населення виказує найбільше бойових прикмет. На початку повстанці не повинні пориватися на великі ворожі сили, а тільки прагнути поширити засяг повстання у вороже запілля, тому що тут є звичайно мало ворога й населення має більшу відвагу до виступу.

Велике значення має для повстання опанування малих повітових міст. Тож в перших початках повстання багато таких міст буде в руках повстанців, а багато буде таких, що не буде

змоги здобути в перших днях. А малі міста значать багато для висліду цілого повстання. В таких містах є залізнична станція, пошта, більша кількість зброї, склепи, аптеки, малі фабрики, певна кількість авт й автобусів. Опанування такого міста має для повстанців велике значення. Повстанці можуть припинити залізничну комунікацію, маючи в руках станцію, або самі в певних розмірах користати з неї. Захоплення повітового міста паралізує ворожі рухи в повіті. Воров не буде мати змоги швидко пересувати свої відділи, а повстанці будуть мати час і засоби краще зорганізуватися до оборони. Далі, зайняття повітового міста дає змогу опанувати й обкласти своїми розпорядками сусідні села й призвичаїти населення до революційної влади, як рівно ж втягнути його в революцію. В містах, далеких від головних або поважних ворожих сил, можна зорганізувати сильну базу, зглядно оборонний табір, для знищення якого воров муситиме зужити велику кількість своїх сил. Це буде ослаблювати його в іншому місці, а повстанці будуть мати змогу поширювати повстання на ворожих тилах. Одним словом, здобуття і оборона малих міст дає змогу кристалізації повстання. Із пливкого стану починають витворюватися точки оборони, як це бачимо в Іспанії. Якщо українські повстанці здобудуться на такі оборони як Алькасар¹⁰¹ в Іспанії, то перемога буде по їх стороні.

Але найбільша користь із зайняття і оборони малих міст є ця, що повстанська влада буде мати змогу зорганізувати більше бойових відділів, які в початках будуть мати вигляд напіврегулярних, а з бігом часу, по певній бойовій тактиці приберуть вигляд і форму регулярного війська. Це будуть вже перші відділи революційної, націоналістичної армії.

Важливою в початках повстання є взаємна допомога, яку мусить дати село селу, колгосп колгоспові, а повіт повітові. Село

---

101. Алькасар – традиційна назва середньовічних фортець в Іспанії. В творі згадано події, що увійшли в історію під назвою «Облога Алькасару» в Толедо під час громадянської війни в Іспанії. У липні-вересні 1936 р. прихильники Франсіско Франко чисельністю близько тисячі осіб утримували оборону толедського замку, чекаючи на підтримку. Героїзм та стійкість оборонців Алькасару надали морально-психологічної переваги франкістам у військовому конфлікті.

чи колгосп, що перевело вдало повстання, мусить спішити сусідньому на поміч, що не має досить сил справитися з ворогом. Села одного повіту мусять спішити на поміч населенню в повітовім місті, або навіть і здобути місто, а те далі спішити на поміч сусідньому повітові. Точного шаблону не можна тут подати, одначе рішає засада Наполеона, що відділ, який не має точно означеної задачі, спішить все на місце, де чути гук гармат. Ця засада є особливо важною для повстанців, які в початках не будуть мати спільної команди, зв'язку й генерального штабу. Бо загальний вислід повстання мало скористається з цього, як якесь село чи колгосп знищить в себе ворога й заложить в себе «Холодний Яр». Повстанці мусять шукати ворога. Ми вже раз переживали революцію, яка не хотіла вийти поза свій повіт. Це був 1918 рік. Тоді майже без жертв переведено переворот на ЗУЗ, на цьому безкровному переворотові й скінчилося. Не було зрозуміння, що треба йти на підмогу в те місце, де ворог збирається до протинаступу.

Майже місяць боролася горстка війська в мурах Львова, а Край не післав підмоги, хоч на місцях не було ворога. Якби вже першого дня по перевороті кожний повіт в Галичині вислав був курінь війська під Львів, то якнайдалі за кілька днів було би в мурах Львова кількадесят тисяч революційного війська, яке було би вбило польський спротив в самому зародку й не дало йому розвинутися. Замість того на ЗУЗ тішилися тоді з легкого перевороту й не обчисляли цілості. Меткий, підприємливий, відважний і ризиковий місцевий повстанчий провід буде запорукою позитивного вислїду повстання. Засада «моя хата скраю – нічого не знаю», є злочином в таких випадках. Подавати поміч сусіднім селам чи колгоспам буде особливо важливим в нашому повстанню, бо ми будемо мати до побороювання не тільки збройну ворожу силу і ворожу адміністрацію, але й цивільний ворожий елемент. Все московське робітництво й всі польські колоністи, що знаходяться на українських землях, є ще більшими ворогами української націоналістичної революції, як збройна ворожа сила. Перші хвилі нашого повстання мусять бути тому звернені

проти московського, польського й румунського елемента, щоби мати безпечні тили у подальшій боротьбі зі збройною, ворожою силою. А це може нам удатися, коли несподівано заскочимо вороже населення і напіввійськові організації й знешкодимо їх доки наблизить їм на поміч військова сила.

Кожне повстання є жорстоке й криваве, а тим більше буде таким наше націоналістичне. Не можна потішати себе легкою перемогою, особливо українське село потерпить багато в повстанні. В часах повстання не буде пощади для колгоспу чи села, хоч би воно було навіть невинне. Українське село мусить прийняти боротьбу з ворогом, бо воно має тільки дві можливості. Коли не буде ставити ворогові спротиву під час загального повстання, то ворог без страт спалить його, а людей здесятькує або вивішає. Коли ж село буде боронитися, то або оборонить себе, або ворог здобуде його й знищить. В обох випадках користь буде по стороні ОУН. Масу є тяжко пхнути до спротиву, але як вона вже відбудеться, то тоді є страшна.

В нас мусить бути законом, що жодне українське село не може без спротиву здаватися ворогові й добровільно класти голову під ніж. Це викликало би упадок духа довколишнього населення, а ворога тільки розізлило би. Тому є важливим вже під час вибуху повстання зв'язати масу з самим повстанням, щоби вона була примушена ставити пізніше опір ворогові. Одним словом, масу треба загнати в сліпу вулицю під час повстання, де вона мала би до вибору перемогу або смерть у боротьбі. Може декому буде виглядати задрастичне таке формулювання, однак тим не менше це таки буде есенцією нашої воєнної доктрини під час повстання. **Великий і здоровий народ мусить вибороти собі волю, або згинуть по-геройськи в боротьбі.**

Як треба чинити проводіві, щоби масу загнати в сліпу вулицю не належить до воєнної доктрини, бо це поступування не буде однакове по всіх українських землях. Однак на всіх українських землях залежить вислід повстання від почувань маси. Лише під час повстань народи переживають найвищий підйом духа й лише тоді людські пристрасті осягають вершок кипіння.

Хто вміє послужитися тими пристрастями, використати їх, дати їм ідеологічне означення, як рівно ж спрямувати їх в один бік до наступу, цей творить переворот в історії.

В повстанні висуваються на перше місце жорстокість і ненависть. Не ходить мені доказувати, що жорстокість є нерозлучиме явищем повстання чи революції, бо події в Україні за часів минулої визвольної війни й під час перших років колективізації занадто болюче свідчать, що таке є жорстокість і ненависть. Українські націоналісти мусять використати рівно ж у своїй боротьбі ненависть до ворога й жорстокість. Наші вороги протягом цілої історії поводитися з нами дуже жорстоко.

Ми тільки тоді будемо мати моральну перевагу над ворогом під час повстання, коли виявимо ще більшу жорстокість супроти них. Маса прагне помсти за свої жертви й пониження і не треба докучати їй під час виконання тої помсти заповіддю про любов до ближнього. Зрештою, український народ не виявляв ніколи непотрібної жорстокості й ненависті. Це тільки наші вороги впоїли в нас, що ми жорстокі, покликаючись на події за повстання Хмельницького. Одначе тоді не було так страшно в Україні, бо ж поляки цілий час повстання домагалися щоби шляхта, а з нею і жиди, вернули до своїх маєтків. Супроти ворожого елемента треба виявити таку жорстокість в часі повстання, щоби десяте покоління боялося поглянути в бік України, а не то, щоби мати охоту йти на неї підбоєм.

Жорстокість і ненависть мусить бути однакова щодо історичного ворога, так і до свого, який є проти повстання, або буде старатися переводити в життя якусь іншу ідеологію, або політичну концепцію, ніж націоналістична.

З вибухом повстання треба розв'язати всі політичні партії й усіх підпорядкувати повстанчій націоналістичній владі. Зрештою, саме повстання поділить українську суспільність на наших прихильників, нейтральних і супротивників. Нейтральних треба буде всіма способами втягнути в повстання, супротивників треба буде вважати ворогами й приноровити до них таку кару, як до ворогів.

Побіч жорстокості й ненависті повстання відзначається тим, що має нахил руйнувати все, що носить вороже тавро, або репрезентує ворожу неволю. Маса не розбирає, що треба нищити, а що лишити, що має велику вартість, а що безвартісне, що є патріотичним ділом, а що вандальським. Ідея, в ім'я якої готується повстання, виправдує і освячує крайні вандалізми й найбільш гидкі жорстокості.

Гаслом кожного повстання є нищити вороже майно. І тут не може бути винятків чи застережень. Бо коли від маси жадається найбільшої жертвенності, а саме жертви крові, то вона ніколи не зрозуміє тих розумових причин, які забороняють їй нищити матеріальне вороже майно.

Ще тепер бувші українські жовніри з УГА говорять, що Львів можна було здобути 1919 року, *«бо хлопці добре билися, але наші старшини не хотіли стріляти гарматами на Львів, бо жалували камениць»*. Дуже примірна пересторога для українських націоналістів. Поминаючи на боці зручність ворожої пропаганди, яка вміла вщепити в українських жовнірів недовіру до своєї команди, хоч правду кажучи, ця недовіра мала деяку підставу. Тепер вже є знаним, що по заняттю Вовчух під час облоги Львова хлопський розум говорив, щоби другий корпус УГА зробив штурм на Львів, бо там були тільки слабі сили й зрештою засади стратегії так диктували. Але начальна Команда УГА побоювалася, що коли другий корпус здобуде Львів, то його відділи здеморалізуються у великому місті і втратять свою бойову вартість, тому не наказала другому корпусові наступати. Тут не є для нас важливим спосіб думання Начальної Команди УГА, але жовнірської маси УГА. Ця маса відчувала, що ті львівські камениці й цегольні – це свідки поневолення і ворожої сили. Маса відчувала, що як довго стоять камениці у Львові, так довго той Львів буде ставитися до неї ворожо й чигати, як її знову поневолити.

Треба мати все на увазі, що маса інстинктивно прагне знищити все, що в її очах є власністю ворога, або підносить його силу. Я маю на увазі польські двори на ЗУЗ і мотомеханізовані станції, зглядно урядження, в колгоспах і радгоспах на СУЗ.

Тут не можна давати поради масі двори й колгоспи палити, а рільниче знаряддя нищити. Маса сама знає, що зберегти. Якщо якийсь колгосп зробить повстання, то він не спалить авта, якщо такі будуть, але використає їх для своїх комунікаційних потреб. Так само на ЗУЗ ніхто не вистріляє коней землевласників, тільки забере їх на потреби повстання. В нинішніх часах мотомеханізовані станції на СУЗ і польські двори на ЗУЗ відіграють таку роль в поневоленні українського народу, що народ майже ототожнює їх з самою неволею. МТС (мотомеханізовані станції) тримають фактично в економічному й до певної міри в політичному поневоленні український народ на СУЗ. Проти цих сучасних «цитаделей» московського імперіалізму звернена вся ненависть українського селянина. Треба власне під'юдити ту ненависть проти МТС, бо по знищенню їх впаде ґрунтовно ціла економічно-експропріаційна система Москви в Україні. Безперечно, що українське населення стане перед маревом голоду коли знищить МТС і позбавить себе в той спосіб господарських знарядь. Це, мабуть, наводить деяких націоналістів, щоби порадити українським масам на СУЗ не нищити речі, потрібні до управи ріллі, бо мовляв не будуть мати чим управляти землі й забракне калачів. Такий погляд розчуленого емігранта відкидає воєнна практика революційної боротьби на СУЗ.

Коли якийсь народ дає кілька мільйонів жертв від голодної смерті, тому що не хотів згодитися добровільно на колективізацію, то такий народ готовий вкинути в горіючий дьоготь такого дорадника, що під час повстання не буде давати поради, як скоро й радикально знищити ворога, але буде дзявкати про те, щоби, не дай, Боже, не розбилося якесь колесо в тракторі. Зрештою з політичного боку є дуже важливим, щоби власне розбити на початку повстання МТС, бо хоч населення буде позбавлене рільничих машин, то все ж таки користь буде більша, бо москалі втратять свої твердині. Зрештою зі знищенням МТС не буде ще населення позбавлене всіх рільничих знарядь і можливостей управи ріллі. В Советській Україні знаходиться тепер близько 3000000 коней. Великий процент землі оброблюється ще й нині

кіньми. Український селянин певно без жертв з голоду переведе тракторну обробку землі на кінну. Там, де не буде коней, то селянин мотикою обробить землю під бараболю і городину. Зрештою, і всі трактори не будуть знищені. Безперечно, що на другий рік по повстанню Україна не буде *«шпихліром Європи»*. Треба тільки чекати кілька років, доки наплодиться відповідна кількість коней і назбирається відповідна кількість плугів. Але повстання не робиться для того, щоби Україну робити на другий день шпихліром Європи, але для того, щоби мати свободну державу й змогу вільного життя і розвиватися.

Ми мусимо сказати, що навіть тоді, коли би український народ став перед маревом голоду, то його першим завданням є і буде нищити колгоспи, радгоспи й МТС, бо це є bastiони московсько-більшевицької економічної системи й політичного поневолення українського народу. З військового боку нищення МТС є особливо важливе, бо большевицька армія знайде тут свою базу в операціях на задньому фронті. Ніхто з українських націоналістів не в силі дати нині пояснення як має український селянин обробляти землю під час повстання, як не стане колективів і МТС. Одначе всі, що знають і відчувають душу українського селянина, й мали стик з його правічною рільничою культурою, будуть спокійні за його роботу на полі. Як не буде плуга, то селянин здійме десь зі стріхи середньовічне, старе, дерев'яне рало й поскородить чорнозем. Як не буде коней, то зажене корови, яких у Советській Україні є нині більше як 5000000. Коли ж не буде коней і корів, то селянин мотикою обробить стільки землі, щоби не загинути з голоду. А мотики вже не забракне, бо її мав і печерний чоловік. В кожному разі, не буде голоду в Україні, якщо наше повстання буде тріумфувати й чорнозем не буде гірше оброблений, ніж тепер моторами, бо за плугом буде йти вільний ратай Соборної України й Бог мусить благословити його працю. Не було голоду в Франції, як селяни французької революції нищили господарський інвентар своїх феодалів і мотиками почали обробляти землю, яку їм дійсно дала у власність одинокий раз в історії революція.

Трохи інакше стоїть справа з польськими дворами на ЗУЗ. Польський двір не є тільки визискувачем робочої сили українського села, але також символом польської влади й центром деморалізації. У дворі громадаються всі польські сили. Кожний поляк знаходить там моральну й матеріальну поміч. Звідси беруть початок всі польські патріотичні імпрези. Польський «ксьондз», учитель, дитяча школа, стшелец¹⁰² і вся польська голота знаходить пристановище в дворі. В польському дворі стають покритками всі українські, бідні дівчата, що стають тут на роботу.

За це все власне й ненавидить українське село польський двір. Польський двір як мешкальний будинок не має для нас значення. Дуже дивним видається погляд, а здається що навіть порада, на підставі якої польські двори треба врятувати від руйнуючого запалу натовпу під час повстання, бо з них будуть добрі приміщення для шкіл в Українській Державі, яка в початках не може мати засобів збудувати школи, чи якісь інші потрібні будинки.

Воєнна доктрина каже одначе, що треба знищити до фундаменту польські двори й на тому місці зробити спортові площі, щоби молода генерація юнаків Соборної України гартувала своє здоров'я на тому місці, де прадіди й батьки тратили силу й честь.

Якщо український народ вийде побідною рукою з повстання, то кожне українське село збудує собі школу, яка би не тільки духом, але зовнішньою формою нагадувала, що в Україні настали нові часи й що школа являється центром духовного відродження на селі. Український народ був би дійсно найбільший непотріб на планеті, якби не вмів використати природних багатств української землі, як каміння, заліза й лісів і збудувати величаву школу для свого молодого покоління.

Неспалений польський двір, чи існуючий колгосп кпив би собі з нашої революції і наводив би на масу пригноблення. Не знищені свідки неволі були би для маси грізним мemento, що прийде день відплати, що марно пішли на повстання, бо комуністи, москалі чи поляки вернуть, щоби знову засісти у своїх дворах.

102. Йдеться про члена польського Спортивно-гімнастичного товариства «Стрілець» – легальної парамілітарної організації в міжвоєнній Польщі.

Не можна стримувати, або обмежувати здорового гону маси нищити все вороже, який вона плекає в душі й поєднує тісно з позитивним вислідом повстання. Пощо здалося ощаджування польських дворів під час відвороту УГА 1919 року за Збруч? Хіба на це, щоби двори стали осередками, де концентрувався польський спротив, а по відвороті УГА польське військо мало добрі місця на відпочинок і потрібні магазини.

А пощо здалася великодушність Начальної Команди УГА, яка строго заборонила нищити нафтовий басейн в Дрогобичі й Бориславі? Безперечно, що це був чемний реверанс Начальної Команди в сторону Мірової Конференції, але рівночасно це був незугарний і невійськовий афронт в сторону української армії і самого відчуття про суть і правила війни.

Чи не краще було знищити ґрунтовно цілий басейн, щоби поляки й донині не могли користати з нього! Було би остаточно більше нафти для будучої Української Держави. Треба дійсно дивуватися, що загал Галицької армії не вияснив собі в інший спосіб, як це думала Начальна Команда, заборону нищити нафтовий басейн.

Треба взяти до уваги, що повстання в Україні буде відбуватися серед особливо страшного знищення. Українське націоналістичне повстання має нищити два ворожі імперіалізми, які мають за собою вікові традиції поневолення України. Ця боротьба мусить скінчитися чиєюсь катастрофою. Або нашою, або московською і польською. Наші вороги будуть тепер подекуди страшніші й давніші. Втрата українських земель викличе в наших ворогів сором і жаль за втраченими українськими землями, як рівно ж пекуче почуття пониження за втраченим історичним міфом. Розпука рятувати те, що було істиною протягом цілих поколінь, піднесе бойову силу ворогів і вони понесуть страшну війну на молоді революційні сили Української держави. В цій боротьбі треба буквально здобувати кожну хату, кожне село чи колгосп і кожну фабрику. Тому треба бути приготованими до цього роду війни. Треба із нашої сторони розбудити в масі всі пристрасті, всю довговічну ненависть до ворогів, тому що вони

понижували й поневолювали Україну, видерли нам наше право до життя і розбивали наші мрії про наше історичне призначення панувати над Сходом Європи.

Коли уявимо собі яким жорстоким буде наше повстання і з якими ворогами будемо мати справу, то дійсно в інструкціях до нашого повстання немає місця на інструкції про такі марні речі, як охорона дворів польських поміщиків чи тих магазинів, що вбудував московсько-більшевицький уряд. Це є примітивні речі, щоби ними клопотатися. Нам ідеться здобути українські землі, хоч би не лишився камінь на камені.

В нинішній Іспанії гинуть не то дрантиві двори польських панів або комуністичні буди, але безцінні твори мистецтва й архітектури й ніхто з іспанських націоналістів не жалкує за ними. Генерал Франко довів на руїнах Алькасару, що націоналістична Іспанія збудує ще кращі замки, церкви й створить ще величавіші твори мистецтва. Тим більше нам нема потреби журитися і вважати це недоречністю, коли розлючені українські селяни спалять польський двір чи зруйнують магазин колгоспів. По здобуттю української держави наступить період відбудови всього знищеного. І ніхто не може сумніватися, що геній українського народу перевищить самого себе під час періоду розбудови. А все це буде мати відбиток націоналістичного духа, який виявиться в архітектурі навіть в найменшому й найбільш забутому селі.

Я розвівся тут над справою тих польських дворів чи колгоспів, бо їх знищення має для нас символічне значення, а позіставлення непорушеними може мати необчислимі шкоди. Маса ідентифікує польський двір чи будинки колгоспу з ворожою владою і заборона чи тільки порада охоронити це все може дати ворожій пропаганді велику зброю проти українських націоналістів. Поляки пустять чутку, що націоналісти бояться нищити польські двори, бо бояться, що поляки можуть вернутися і помститися. Така пропаганда остудить запал маси до повстання й вона займе вичікуюче становище. Комуністична пропаганда буде говорити, що націоналісти – буржуї і хочуть лишити для себе двори, щоби пізніше мати де панувати по скінченню війни на місці польських

панів. Порада залишити будинки колгоспів може мати просто катастрофічні наслідки. Маса може зрозуміти, що націоналісти схочуть по закінченні війни завести знову колгоспи й поставиться не тільки байдуже, але в певних випадках і ворожо до такої поради. Ми є оборонцями індивідуального володіння землею і в такому разі всі ті магазини колгоспів і МТС є непотрібні, бо кожен український селянин хоче мати свою комору на збіжжя й свій нерухомий і рухомий господарський інвентар на подвір'ї.

Український селянин піде *«з вилами на панцирник за землю»* і треба йому дати ту землю і не забороняти спалити й знищити все те, що до цього часу забороняло йому володіти землею. Що більше, такому нищенню дворів і колгоспів треба надати символічне підґрунтя. От недавно австрійські націонал-соціалісти спалили символічно концентраційний табір, в якому тримали їх за часів Шушніґа. Нехай так символічно палять українські селяни колгоспи, бо вони є без порівняння гірші концентраційні табори, ніж той австрійський. Комуністи нищили двори з соціальної ненависті, а ми зробимо це з колгоспами й польськими дворами з національної, тому таке знищення не буде вандалізмом, але символічним знищенням ворожої влади. Для такого нищення треба виробити відповідний ритуал, щоби він пізніше увійшов в історію, як це нині можна бачити в Парижі на пам'ятці знищення Бастилії. У багатьох селах і колгоспах знищення дворів і будинків колгоспів буде самотнім знаком, що дане село чи колгосп приступило до повстання і далось загнати в сліпу вулицю. Зрештою, без такого знищення наше повстання не набере відповідної жорстокості. Націоналістичне повстання мусять бути вульгарним, в якому має згоріти все вороже – мертве і живе. Якщо ми хочемо кинути селянина з вилами на панцирники, то було би не смачною і шкідливою дрібницею доказувати корисність полишення непорушеними дворів і будинків колгоспів.

В більшій мірі як проти дворів і колгоспів, буде звернена ненависть проти живих сил ворога. Хто є тим живим ворогом для поневоленого народу? В першій мірі озброєна ворожа сила,

себто військо, а далі – вороже населення на українських землях. Під час повстання це населення не буде таке зрізнене, як нині. Воно ціле буде допомагати ворожій армії. Всі комуністичні організації, стшельці, соколи, поліція, польські колоністи, московські робітники, українські хруні, або зрадники нарівні з армією є тою живою, ворожою силою, з якою боротьба мусить бути безпощадна, жорстока й зоологічна. Бо наше повстання не має тільки за завдання зміну політичного устрою. Воно мусить витягнути Україну з чужого, ворожого елементу й з недоброго, власного рідного. Тільки під час повстання буде нагода вимести буквально до останньої ноги польський елемент із ЗУЗ і в цей спосіб закінчити польські претензії про польський характер цих земель. Польський елемент, що буде чинно ставити спротив, мусить улягти в боротьбі, а решту треба стероризувати й примусити до втечі за Віслу. Бо не можна до цього допустити, щоб по здобуттю ЗУЗ польський елемент міг тут жити побіч українців. ЗУЗ в майбутній Українській Державі мають бути чистими під національним оглядом, бо ці землі мають особливо важливе значення для майбутньої Української Держави й тому не буде часу на боротьбу з польським елементом. Якщо би такий ще вийшов не розторощений зовсім з повстання.

Інша справа на СУЗ, де в східних частинах ще не є означений географічний характер земель, а навіть антропологічний тип ще не вироблений. На Східних Землях лишиться багато чужого елементу, помімо жорстокої боротьби, яка буде тут вестися. Однак треба пам'ятати, що чим більше пропаде під час повстання ворожого елементу на українських землях, тим легше буде відновлюватися будова Української Держави й тим сильнішою вона буде.

Ми мусимо вже раз зрозуміти, що москаль є жорстокий противник, й що цю жорстокість можна знищити тільки приноровленням ще більшої жорстокості. Йдеться про те, щоби нашій жорстокості й ненависті надати відповідне моральне оформлення, а не зменшувати чи взагалі гальмувати інстинкти маси, як це робили політики з Центральної Ради. Не треба забувати,

Михайло Колодзінський

що ненависть є найстрашнішою зброєю поневоленого народу. Викликання ненависті до всього ворожого, збільшення і практичне пристосування її під час повстання буде однією із заповорок вдалого висліду нашої боротьби.

II). Повстанню треба надати організовані форми

Сейто повстання мусить мати свою верховну владу, яка має не тільки його викликати, але й ним керувати. Повстання без сильного проводу є це бестія без голови. Організація повстанчої влади є зовсім відмінна від організації державної влади, хоч повстанча влада становить зародок і підставу пізнішої державної влади. Чим сильнішою і здібнішою покажеться повстанча влада, тим сильніший буде державний апарат.

В українській дійсності повстанчою владою буде під час повстання ОУН. Поза цією владою українські націоналісти не признають жодної іншої влади на українських землях.

Підставою повстанчої влади є повстанча влада по селах, тому під час повстання треба в першій мірі прагнути, щоби в кожному селі і містечку була повстанча влада, готова кожної хвилини виконувати накази головної повстанчої влади.

Попередньо було сказано про значення сіл і містечок під час націоналістичного повстання. Від їх ударного виступу й вибухової сили буде залежати вислід повстання. Тому повстанча влада на селі чи містечку є найбільш вразливе місце кожної повстанчої влади. З правила повстанча влада на селі мусить бути сконцентрована в руках одного провідника. Від його відваги, знання запанувати над положенням і від його організаційного хисту буде залежати майже все. Провідник села мусить мати зв'язок з безпосередньо вищою владою в повіті, зглядно районі й на наказ свого вищого провідника робить приготування до повстання і його переводить, а що найголовніше – організує його. В який спосіб переводиться повстання на місці не можна подати в якихось певних формах. Правилom одначе має бути знищити наперед живу силу ворога, чи це буде рада колгоспу, обсада МТС, станція ГПУ, постерунок польської поліції, стшелец, чи озброєні

польські колоністи, мадярська жандармерія чи румунська сигуранца¹⁰³, зглядно військовий відділ цих ворожих держав.

Коли перший виступ удався, то такий провідник села стає автоматично представником начальної влади, що підняла повстання. Тепер починається його політична робота, бо по знищенню ворожої сили провідник є переможцем і паном положення. В цій хвилі такий провідник мусить вміти бути законодавцем, адміністратором, стратегом і суддею, Першим його завданням мусить бути, з'єднати собі масу села. Всіх способів треба вжити, щоби масу втягнути в повстання і зв'язати її з ним. Такі речі, як символічне спалення польських дворів, державних емблем ворожих держав і інших явних позначок ворожої влади й духа чужої нації, як рівно ж прилюдний суд і екзекуція над конфідентами, зрадниками й тими ворогами, які жорстоко знущалися над селом, можуть тільки піднести повстанчий настрій серед мас. Публічні суди мають велике педагогічне й психологічне значення. Маса бачить, що судиться жорстоко, але й справедливо. Судити треба так, як французька революція свого короля, або гетьман Мазепа зрадника Іскру й Кочубея. Не боятися найбільшої строгої справедливості, але рішуче відкинути методи Чека, які були звичайними масакрами й морами, й які може мають оправдання в московській психіці, але нам є і мусять бути чужі. Тому наше повстання мусить бути жорстоке, але й справедливе. Ми маємо відразу виступити як суверен Української Землі, який не має страху карати публічно кожного злочинця. Комуністичних комісарів не можна так страчувати, як большевики царську родину, але так, щоби цілий світ бачив українську справедливість і почуття правоти. Тому під час повстання не можна допускати до самосуду. Все треба віддавати судові. По розправі з ворогом явним і тайним мусить провідник приготувати село до оборони й впорядкувати свій повстанчий відділ. Як приготувляти українське село до оборони не можна подати. Загалом українське село не надається до тривкої оборони, бо легко може стати жертвою вогню і не становить майже жодної оборони проти гармат, як приміром іспанські села, в яких все є муроване з каміння.

103. Сигуранца – таємна політична поліція у міжвоєнній Румунії.

Одначе й українське село можна приготувати до оборони перед ворожим відділом, що не має гармат. Ворогом для українського села будуть ворожі літаки. Одначе й проти них можна до певної міри боронитися. Провідник села мусить все зробити, щоби село впхнути до боротьби з ворогом без вигляду на кінцевий вислід. В загальній сумі перемога буде на боці повстання.

Далі провідник мусить призначити в селі адміністраційну владу, яка мусить заопікуватися пораненими, хворими, дітьми й апровізацією. Село під час повстання мусить творити одну велику родину, опановану одним почуванням і бажанням.

Найважливішим одначе завданням сільського провідника буде спішити на допомогу сусіднім селам, які не дали собі ради з ворожою владою, а далі в злуці з бойовими відділами сусідніх сіл старатися зайняти повітове місто і взагалі поширювати засяг повстання. Така початкова рухливість повстання дасть їм перемогу у всіх селах в повіті чи районі, бо хоч би десь у якомусь селі в повіті утвердилася ворожа влада, то це ще невелика загроза, бо повстанці із сусідніх сіл прибіжать на час і в зародку зліквідують ворога. Загроза є тоді, як повстанці задовольняються перемогою в селі й не спішать на допомогу загроженому сусідові. Тоді ворог може одержати допомогу з міста, де вже буде знаходитися більша ворожа сила. По одержанні допомоги ворог буде пробувати перебрати ініціативу в свої руки й вирушить на пацифікацію сіл, які охопило повстання. Треба мати все на увазі переворот у Львові 1918 року, до якого не прибула негайно допомога з сіл і повітів, хоч там не було ворога. Поляки мали час зорганізуватися до оборони, а по одержанні допомоги виступити з ініціативою.

З другого боку маємо приклад з повстання проти Скоропадського, в якому села рушили на Київ. Під навалюю повстанчих загонів спротив Скоропадського був здушений по всій Україні, а Київ був у руках Директорії. Всі, що не дописали під час перевороту на ЗУЗ, виправдувалися тим, що мовляв на СУЗ був загін СС, який вирішив долю повстання проти Скоропадського. Не можна опрокидувати значення Мотовилівки, але на Буковині був рівно ж Курінь УСС, а переворот у Львові виконало рівно

ж регулярне військо. Львів був зайнятий, тільки бракувало на ЗУЗ того стихійного походу дядьків в кожухах із обрізами, щоби передефілювати у Львові перед своєю українською владою. А не було тому того маршу, бо по селах і містечках не було людей-командантів, щоби вміли й хотіли організувати загони іти викурити ворога з міста.

Отже засадою в повстанні буде розбивання ворога на малі відділи, формування їх, а потім знову наплив в те місце, де знаходиться ворог. Повстання можна собі уявити як повінь, що залила якусь землю. Вода нагло обливає нижчі місця, а дещо вивищені оббігає зі всіх боків. Чим раз новий наплив води заливає по якимсь часі й вивищені місця і їх покриває. Позалишаються тільки дуже високі горби, яких вода не може залляти. Одначе могутні хвилі ударяють зі всіх сторін в горби й по якимсь часі такі удари зі всіх сторін розіб'ють і знівелюють горб. Повінь – це є повстання якогось народу, вивищені місця – це ворожі оборонні точки, в яких не вдалося заскочити ворога ненадійно й він ставить спротив. Нарешті високі горби – це будуть головні точки концентрації ворожої оборони, зайняття яких дає остаточну перемогу повстанню.

Інстинкт самозбереження наказує повстанцям ліквідувати скоро менший ворожий спротив, щоби сильнішою хвилею облягти головні сили ворога. Серед такого власне ліквідування розкиненого ворога творяться і фронти. Чим більш нагальне повстання, чим населення візьме в ньому більшу участь, чим повстання краще підготовлене й кероване, тим менше витвориться фронтів, тим скорше ворожий спротив уляже загладі. Прикладом служать знову СУЗ, де спротив Скоропадського поза Києвом був хвилиевий і мінімальний. Ця хвиля залляла майже відразу вищі місця і спинилася перед Києвом, щоби по місячному підгризанню знівелювати й цю ворожу твердиню. Все це сталося тільки тому, що повстало ціле українське населення і не задовольнялося довершеним переворотом у своєму селі, але в гарячковому стані спішило під Київ. Якщо би бодай якась мала частина цієї гарячки була охопила українське населення в Східній Галичині, то безперечно, що польський спротив у Львові був би може навіть не проявився, а

коли би з корінної Польщі прийшла допомога, то була б застала над Сяном сильну українську оборону.

Взагалі, здобутки у перших днях повстання є вирішальними для висліді повстання. Це, що прогавиться у перших моментах вибуху, можна здобути пізніше тільки затяжною війною, яка вже ведеться після правил регулярної війни. Прикладом може служити нинішня Іспанія, в якій повстанці не мали належної підтримки в кожній частині краю і не могли відразу багато здобути. У висліді потворилися точки спротиву, різні Алькасари, щоби врешті-решт скристалізуватися в правильний фронт. Повстання перемінилося у війну.

З політичного боку приклад з Іспанією не підходить до нас, бо в Іспанії одна частина іспанців зробила повстання проти другої, себто в Іспанії є правдива домашня війна брата проти брата. І впливи не виступають тут так яскраво на зверх, щоби іспанську війну не можна назвати домашньою війною. В Україні є одначе інша справа. Тут все наше повстання буде яскраво політичне, тобто воно відразу буде звернене проти історичних ворогів, без огляду на те, чи ворожою силою буде командувати москаль Муравйов¹⁰⁴, чи хохол Коцюбинський¹⁰⁵, чи поляки самі підуть здобувати Україну, чи Пілсудський зробить з Петлюри наліпку для своїх імперіалістичних замірів.

Якщо в певних часах українська маса ставилася до ворожої сили нейтрально, то тільки тому, що бувший уряд в Україні нічого не зробив, щоби в масі розбудити політичну ненависть до історичного ворога й кинути її до боротьби. Одначе та нейтральність української маси була тимчасовою. Вона скоро опам'яталася, але тоді українські провідники не видобули з тої маси сили, потрібної до боротьби, як це зумів вчинити геніальний Карно¹⁰⁶, або пізніше Гамбетта.

104. Муравйов Михайло (1880-1918) – військовий діяч Радянської Росії, організатор більшовицького терору в Києві у лютому-березні 1918 р.

105. Коцюбинський Юрій (1896-1937) – український радянський діяч, син письменника Михайла Коцюбинського.

106. Карно Лазар (1753-1823) – французький державний і військовий діяч періоду Французької революції. Відзначився визначними організаційними здібностями у військовій справі, організувавши у 1795 р. чотирнадцять армій на захист революції.

На нашу думку ці власне сільські провідники повстання є запорукою того, що маса від часу вибуху буде мати владу й буде знати що робити. Треба мати на увазі, що такий провідник повстання на селі, це найкращий елемент українського народу. В часі повстання може бути командантом тільки людина енергійна, відчайдушна, а при тім зі здоровим хлопським розумом. В таких людях дримає великий геній, який з політичного боку може бути не раз чорним генієм, а це є річ політичної освіти маси й її патріотизму, як рівно ж верховної повстанчої влади, чи Махно буде отаманом бандитів, чи новим Кривоносом. Безперечно, що за Хмельницького не мав місця на попис Махно, бо Хмельницький зумів дати таким типам кращу ціль, аніж бушувати в Гуляйпільщині. Не треба забувати, що давати може тільки така влада, що має що давати й є сильна в разі непослуху *«прикувати до гармати»*, як це робив Хмельницький. Кривоніс рівно ж був би заклав гуляйпільську республіку, якщо був би бачив, що Хмельницький є слабшим за нього.

Коли одначе візьмемо під увагу Махнові бойові вчинки, то мусимо признати, що вони є надзвичайні. А людей з такими бойовими прикметами має кожне село. ОУН мусить їм тільки дати нагоду проявитися.

Я розглядаю потребу й роль команданта в селі під час повстання тільки з теоретичного боку. Без огляду на те, чи він вже є визначений тепер, чи появиться в часі повстання, але його завдання і роль все будуть зводитися до цієї праці, що подана в розділі.

Сільський командант підлягає безпосередньо повітовому командантові, чи районовому, себто командантові, який буде мати владу над кільканадцятьма селами. Не треба думати, що повіт чи район під час повстання має точно збігатися з теперішнім адміністративним поділом в Україні. В початках повстання не перестерігається адміністративних меж. Енергійний повітовий командант розтягне не раз свою владу й поза адміністративний повіт. Мені ходить взагалі про другий рівень повстанчої влади в часах повстання і назву повіт і район беру тільки з технічного

боку, а не щоби з гори обциркувати засяг влади команданта другого рівня. Повітовий командант має аналогічне завдання під час повстання, як і сільський, тільки більш об'ємисте. Найважливішим його завданням буде організувати більший бойовий відділ з повстанців підлеглих йому сіл, щоби з цим відділом міг зводити бої з подальшими ворожими відділами, які опиняться в повіті, або поспіють туди. Він рівно ж мусить старатися зайняти повітове місто і закріпити повстанчу владу в повіті.

Під час, коли сільський командант може ще сам дати собі раду при проведенні повстання в селі, то повітовий мусить вже вміти створити собі відповідний штаб, якщо організація повстання має поступати вперед.

Теоретично повітовий командант повинен мати:

I. *Організаційно-статистичного референта*, який мав би за завдання організувати повстанчі сили повіту й мати точну статистику повстанчих і ворожих сил. Знання статистики повстанчих сил є дуже важливе при організації партизанського відділу, про що буде писано далі.

II. *Розвідчий референт*. Він має прийти на поміч організаційному й доставляти відомості про ворожі сили.

III. *Вишкільний референт*. Він має негайно розпочати потрібний військовий вишкіл, щоби повстанці могли перетворитися у відділ бодай з грубшого подібний до регулярного війська.

IV. *Матеріальний референт*. Він має подбати про певність зброї, яка у руках повстанців, і зорганізувати справу заосмортрення у военний матеріал.

V. *Санітарний референт*. Він має зорганізувати санітарну опіку не тільки повстанців, але й цивільного населення в повіті, охопленім повстанням.

VI. *Провіантовий референт* має зорганізувати справу про харчування повстанців і постачання міста під час повстання.

VII. *Технічний референт* має дбати про всю повстанчу техніку. Сюди будуть входити вибухові матеріали, засоби зв'язку, газова війна, використання авт, мотоциклів, а навіть танків, які рівно ж можуть потрапити в руки повстанців, особливо на СУЗ.

VIII. *Пропагандивний референт* має вести пропаганду на користь повстання. Це є надзвичайно важливий референт. Взагалі повстання виграється пропагандою нарівні зі зброєю. До цього треба надзвичайно інтелігентного референта, щоби знав як вести пропаганду в перших днях повстання. На початку повстання йтиметься про те, щоби масу приєднати до повстання і щоби вона не потрапила в паніку або дефетизм. Треба вміти чим раз більше розбуджувати ентузіазм в масах і втримати все в точці кипіння. Роблення пропаганди під час повстання є практичною справою й імпровізацією згідно з часом і обставинами. Тому не можна її теоретично обговорювати. Тут йтиметься про відчуття, якої пропаганди хоче маса й на що ловиться. Треба пам'ятати, що повстанчий провід не сміє випустити маси з-під свого впливу. Вона мусить вірити в повстання, бо в противному разі піде проти нього або стане байдужою. Зрештою, для інтелігентного пропагандиста є величезні можливості попису під час повстання. Ця справа особливо нині важна, бо в минулій війні український уряд взагалі не робив пропаганди серед мас.

Коли говоримо про пропаганду, треба згадати й про роль священників під час повстання, як про моральних двигунів і незрівнянних пропагаторів. Не підлягає сумнівові, що багато з українського духовенства опиниться в повстанчих рядах вже в перших днях повстання. Вони можуть додати повстанню певної сили, освятити його, зробити з нього релігію. Духovenство повинно відігравати таку роль в нашому повстанні, як старі пророки, себто їх роль повинна бути біблійна. Сила кожного повстання залежить від почувань мас. Щоби селянин пішов «з *вилами на панцирник*» мусить мати відповідний до цього настрій. Наша воєнна традиція знає повно прикладів, де монахи й священники вели військо чи повстанців до бою. Особливо в наших відносинах, коли большевики виповіли безоглядну війну всякій релігії. Повстання потребує освячення, а український народ є релігійний. З другого боку, не можна допустити до голосу під час повстання опортуністичне духовенство.

З подібною організацією праці зможе повітовий командант запанувати повітом і зорганізувати сильну повстанчу владу. Така організація не буде однакою в кожному повіті чи районі. Одначе до неї треба прагнути, бо на час повстання в районах чи повітах буде можна організувати зорганізовану бойову силу або партизанів.

Вище було сказане, яке значення мають малі міста в наших відносинах, тому від повітових командантів буде залежати чи повстанча влада закріпиться в них. Бо найважливішою річчю для повстанчого проводу є втримати в руках повіти й райони, в яких вдалося повстання, щоби мати базу до поширення повстання і перемінити його в правильну війну проти ворога. Треба мати на увазі, що населення під час повстання любить сильну владу. Коли ж повстанча влада не в силі забезпечити населення, то воно впадає в апатію, а часом може ставитися навіть ворожо, коли йому прийдеться платити надто дорого за своє співчуття до повстання.

Третій рівень повстанчої влади – це окружний командант. Поняття округи буде залежати від географії. Округа не все мусить охоплювати кілька повітів. Не раз буде вона розтягтися на великий простір, як приміром Карпати чи Волинь, не раз обмежуватися до одного більшого міста. Одначе тут не ходить про визначення наскільки великою має бути округа, а тільки яка її функція під час повстання. Окружна повстанча влада може проявити свою діяльність аж після опанування більшої кількості території повстанцями. Організація окружної повстанчої команди буде подібна до повітової, одначе завдання окружного команданта будуть багато більші й важніші. Головним завданням окружного команданта буде підпорядкування собі всіх бойових сил в підлеглих повітах і скоординування їх бойової роботи. Себто окружний командант має надати повстанчим ватагам вигляд регулярної армії. Поява окружних команд значить, що повстання вже перемінилося у війну з ворогом і на території, охопленій повстанням, почали кристалізуватися фронти. На території, де скріпилася повстанча влада, вже не є потрібні повстанчі бойові

відділи, ані партизани. Все це впливає в тому напрямі, де сконцентрувався ворог. Зачинається правильна війна. На повстанчому терені організується влада й наладжується адміністрація. В той спосіб затверджується нова політична влада, яка вкладає всю енергію, щоби виграти війну, започатковану повстанням. Доки ведеться війна, то окружний командант вкладає всю енергію, щоби якнайшвидше перевести організацію повстанців в регулярну армію і дати їм відповідний виряд. До помочі мусить мати військовий штаб. Попри чисто військову роботу, мусить окружний командант зорганізувати адміністрацію. В багатьох округах будуть знаходитися фабрики, копальні, чи взагалі промислові осередки. Потреба буде охоронити, що лишилося не знищеним під час повстання і урухомити виробництво, яке існувало до повстання. Це відноситься головню до СУЗ, де індустріалізація в Україні є високо розвинена. Для висліду нашої визвольної війни є справою першої черги, чи якийсь окружний командант буде вміти по зайняттю Одеси чи Дніпропетровська не тільки зорганізувати повстанців в регулярну армію, але рівно ж урухомити виробництво в здобутих містах. З другої сторони, не можна віддавати більше уваги виробництву, а занедбувати справу організації армії.

Окружна команда вже буде мати поміч і пораду з Проводу ОУН, верховної повстанчої влади. Організація Проводу ОУН не належить до тієї праці, тільки військовий відділ при Проводі ОУН.

III. Організація повстанчих мас в українську націоналістичну армію

Кожне повстання і в кожних часах закінчувалося тільки тоді перемогою, коли організатори повстання вміли перемінити повстанчу масу в регулярну армію. Люди, які перевели цю переміну, є або великими вождями, як Хмельницький і Вашингтон, або геніальними організаторами, як Карно. Повстанчу масу не є так легко перемінити в регулярну армію. Сама військова освіта тут не буде вирішувати. У військовій доктрині повстанчої армії мусять знайти відблиск всі політичні й соціальні ідеали, в ім'я яких вибухнуло повстання.

Українські повстанці в 1918 р. розійшлися негайно по здобуттю Києва, тому що ударні кличі повстання були звернені майже виключно проти Скоропадського, якого селянство ненавиділо, а поводити повстання не хотіли і не вміли вплести в ті кличі ненависть проти москаля в кожному відтинку. Отже, по поваленню Скоропадського повстанці розійшлися додому з почуттям добре сповненого патріотичного обов'язку, хоч большевики вже переступали кордони Української Держави. Директорія не вміла перемінити повстанців у регулярну армію, хоч повстання закінчилося блискучою перемогою. Не будемо далекі від правди, як скажемо, що брак сильної політичної програми розігнав повстанчу масу. Тому в військовій доктрині українських повстанців не можна полишити на боці політично-соціальної справи. Жодний геній не зорганізує української армії, коли політику України буде вести Винниченко чи Левицький¹⁰⁷. Переводити й організувати, довести до перемоги повстання може тільки революційна організація, яка є історичним твором душі нації. Військовий апарат революційної організації має перевести технічно організацію повстанців у регулярну армію.

107. Левицький Кость (1859-1941) – державний діяч, прем'єр-міністр ЗУНР.

Така організація мусить йти згори в діл. Тобто при Проводі ОУН мусить бути на випадок повстання Генеральний штаб, який би замінив повстання на війну й закінчив її перемогою. Повстанці ніколи не зможуть відразу розгромити живі ворожі сили, які знаходяться на землях поневоленого народу й які можуть припливати на вістку про вибух повстання.

Як передше було сказано, повстання діє на великому просторі подібно як процес випаровування. В перших початках йтиметься про те, щоби цей процес охопив якнайширший простір. Ідеальний стан буде тоді, коли повстання пошириться на всі етнографічні українські землі. Одначе повстанці не можуть мати в початках прикмет регулярних військ, тому вони будуть діяти здебільшого в запіллi і на крилах ворожих відділів, а тільки в рідких випадках будуть пориватися на більші ворожі сили. Одначе ця повстанча тактика найбільш вказана й доцільна. Ворог, оточений зі всіх сторін повстанцями, муситиме дробити свої сили й висилати багато менших відділів у всіх напрямках, охороняти залізничні шляхи й станції, мости, греблі й всі інші об'єкти, які мають життєве значення для ворожої армії. При такій повстанчій тактиці не буде мати сили забезпечити себе й найсильніший ворог. В додатку малі ворожі відділи становлять якраз вимряну здобич для повстанців. Задачею повстанців буде якраз знищити ті ворожі відділи. Знищення малого відділу на початках повстання не буде може мати великого матеріального значення. Зате необчисленне буде моральне значення. Така перемога збільшує відвагу партизанів і підносить жадобу боротьби в народі. Інтенсивність повстання збільшується і повстання зі стану випаровування починає згущуватися на поодиноких місцях на подобу хмар. З таких хмар мають вилітати блискавки й громи на більші ворожі відділи. При згущуваності повстанчих сил в одному місці їх бойова організація зближується до організації правильної армії. Рівно ж і повстанча тактика уступить багато місця тактиці модерної армії. Команданти сіл і команданти повітів вже від першого дня вибуху мусять стреміти надати підлеглим собі повстанцям організацію регулярної армії, бо тільки в той

спосіб зможуть успішно братися до боротьби з відділами ворожої армії. Без прийняття організаційних форм регулярної армії, без відваги нападати на більші ворожі відділи, повстання буде затягуватися, ворог, опритомнівши з першого заскочення, буде намагатися взяти у свої руки ініціативу.

Організувати повстанців у регулярну армію не є аж надто тяжко у нинішньому часі, коли візьмемо під увагу, що майже все населення переходить на військовий вишкіл модерної армії. Про можливість і, що більше, про потреби організації повстанців в регулярні відділи маємо аж забагато прикладів з минулої визвольної війни. Так воно буде й в будучім повстанні, а навіть краще, бо можна використати здобутий кривавий досвід.

Організувати повстанців в регулярні відділи можна буде тим краще, чим надійнішу адміністрацію зорганізувала повстанча влада в своїм селі, районі, тим більше – окрузі. Одначе з психологічного моменту є важливим фактичне опанування здобутого терену з огляду на населення. Населення любить сильну владу під час повстання. Коли повстанча влада не в силі забезпечити населення, то воно впадає в апатію, а часом може ставитися навіть ворожо до повстанців, коли йому прийдеться платити занадто дорого за своє співчуття до визвольного руху. Бо треба пам'ятати, що найбільш хоробрий народ із найбільш войовничими звичаями, при найбільшій ненависті до ворога і в догідному стані не схоче надовго підтримувати повстанців, як ці його не потрафлять вирвати з атмосфери постійної небезпеки.

Треба мати на увазі, що не все населення є настроєне ідеалістично й велика його частина буде відноситися до повстання пасивно. Одначе цієї частини населення не можна собі легковажити. Тими пасивними будуть здебільшого батьки родин, які не мають відваги включитися в повстання і наставити себе з родинами на риск. Далі будуть тут належати ті, що не вірять в перемогу повстання, хоч бажають йому перемоги. Вони будуть звичайно остерігати й других не мішатися у повстання. Далі ті, що зібрали собі маєток і їм тяжко з ним розставатися. Багато буде таких, які не брали ніколи участі в жодній війні. При кінці

знайдуться серед кожного народу різні авантюристи, спекулянти й звичайні бандити, які тільки думають здобути особисту користь з повстання. З минулої війни маємо багато доказів, що такі типи людей існували в Україні й тепер вони не перевелися.

Вище було говорено про потребу втягнути цілу масу населення в повстання. Тому таких пасивних треба зорганізувати для оборони їх власного села чи району. З ідейних повстанців і з тих, яких манить боротьба, треба зорганізувати регулярні відділи для боротьби з ворогом. Ідеалісти й гарячковий елемент започатковують повстання і становлять бойову силу кожного повстання. Це є найздоровіший елемент поневоленого народу й це є ті славні партизани, ватаги чи загони, як їх зовуть у нас в Україні.

Історичний розвій партизанів, їх організацію, тактику й їх значення для наших визвольних змагань обговорив я в обширнішій праці *«Партизанська війна»* й цікавого читача відсилаю до неї. Тепер займаюся партизанами тільки з теоретичного боку, остільки оскільки вони повинні зайняти місце в нашій воєнній доктрині з огляду на свою стихійну появу під час повстання, а навіть війни.

Різниця між повстанцями й партизанами є мрачна. Можна загально сказати, що кожний партизан є повстанцем, а не кожний повстанець є партизаном. На мою думку, назва партизанів підходить до тих повстанців, які становлять окремий бойовий відділ, не зв'язаний зі своїм районом. Партизанів організує внутрішній порив і сприяючі обставини. Не конче мусить бути повстання, щоби зорганізувався партизанський відділ. Це не є одначе відділ регулярної армії, бо своїм способом воювання, зовнішнім виглядом і своєрідною дисципліною не мають нічого спільного з відділом регулярної армії.

Партизани творяться в стихійний спосіб, серед відповідних обставин, з яких повстання є найкращим. До партизанів вступає найбільш вартісний бойовий елемент. Це є бойова еліта кожного повстання, бо партизани лучать в собі не тільки ошоломлюючий гіпноз повстання, але й холодно вираховану відчайдушну відвагу. Повстанча маса розбігається в разі неуспіху, але на полі

бою лишаються все партизани. Партизани так тісно зв'язані з українською військовою історією, що й воєнна доктрина українських націоналістів мусить зайнятися цією стихійною формацією воєнного генія українського народу й використати їх характерну рису українського народу, імпровізувати бойові формації, яких тактика являється вершком воєнного мистецтва, а їх бойова вартість є необчислима.

Ми мусимо ствердити це явище, що під час кожної української війни виступали на воєнну арену партизани. Їх організація поступала стихійно, без допомоги генеральних штабів, а не раз і проти їх волі. Не можемо забути, що на СУЗ багато партизанських відділів боролосся з більшовиками через 5 років і залишили по собі назви. Махно, Антонов, Струк¹⁰⁸, Григор'єв, Гуленко-Гулий¹⁰⁹, Заболотний¹¹⁰, Соколовський¹¹¹, Зелений¹¹² і інші, це все є партизани, які покривали своїми загонами майже цілі СУЗ. Межи цими партизанами були старшини навіть з освітою генерального штабу, священники, селяни, політичні засланці, сільські учителі, каторжники й всяке шумовиння, на яке багата кожна революція і кожне повстання. Були тут люди освічені й пів дикі, або цілком дикі. Були тут ідеалісти й опортуністи, патріоти й зрадники. Але в партизанському відділі знайшли вони всі роботи. Тяжко дошукатися серед такої збиранини цільної політичної платформи. Одначе партизани не питають за нею, бо їх головним гаслом є бити ворога в ім'я оборони рідного порога. В цьому власне полягає сила партизанів і за цю їх безкомпромісовість в боротьбі підтримує народ і через те вони є небезпечні для ворога й невловимі. Завдяки цій підтримці населення міг Махно «гуляти» аж

108. Струк Ілько (1886-1969) – військовий діяч, повстанський командир, командувач 1-ої Повстанчої армії УНР.

109. Гулий-Гуленко Андрій (1886-1926?) – військовий діяч, отаман, генерал-хорунжий Армії УНР.

110. Заболотний Семен (1894-1922) – військовий діяч, керівник антибільшовицького повстання на Одещині.

111. Соколовський Дмитро (1894-1919) – повстанський отаман, керівник загонів на Волині, Київщині та Поділлі.

112. Зелений – псевдонім громадського діяча та повстанського отамана Данила Терпила (1886-1919).

п'ять років на Дніпропетровщині й аж тоді зникнути, як більшовики кинули на нього таку масу війська, що з нею можна було провадити війну після засад модерної тактики.

Повстанча влада мусить вміти використати бойову силу партизанів, невміння використати цієї сили, це величезний і непростимий прогріх. Український уряд не вмів використати вповні бойову силу партизанів, які влітку 1919 р. оперували в тилах большевицьких військ. Большевики натомість використали вповні сприяючих собі партизанів, так далеко, що деякі партизанські відділи стали основою краще зорганізованих відділів большевицької армії. Така переміна партизанських відділів у регулярні є дуже важлива й характеристична під час повстання. Така переміна починається з того моменту, як партизанський відділ долучається до стану регулярного війська, або провідник партизанів самостійно старається надати своєму відділу військову форму.

Провідники партизанів є все енергійні люди, що вміють підчинити собі підлеглих партизанів. Близьке життя з регулярним ворогом переносить рівно ж і на партизанів прикмети регулярної армії. Тому партизани надаються найкраще до перемини повстанчої маси в регулярні військові частини. Лиховісна дивізія Котовського¹¹³ є найкращим доказом, яка регулярна сила може витворитися з партизанської банди.

І серед українських партизанів було багато таких, які перемилися в регулярні відділи, які ні в чім не уступали українській регулярній армії. Найкращим прикладом може послужити дивізія Юрка Тютюнника¹¹⁴. Під час повстання мають неоціненне значення такі партизани, що добровільно переминюють себе в регулярне військо. Партизани, це найактивніший духовно елемент повстання і суто природний добірний кадр. Партизани є конденсаторами повстання і було би глупою річчю виступати

113. Котовський Григорій (1881-1925) – радянський військовий і політичний діяч, командир червоних військових підрозділів 1917-1921 рр.

114. Йдеться про Херсонську дивізію, сформовану у лютому 1919 р. з військового підрозділу Юрка Тютюнника (1891-1930) та повстанських загонів отамана Матвія Григор'єва.

проти цього стихійного явища, або не вміти використати їх в бойових і політичних цілях. В нас відігравали партизани цю велику роль, тому що покривали майже всю Україну своїми відділами. У даному випадку вони могли дійсно заважити на переможному висліді визвольної війни. Що так не сталося, завинили інші причини, які одначе не можуть зменшити бойові сили партизанів і їх питомого тягара на терені воєнних подій в минулій війні. І в будучім нашім повстанні партизани покриють цілу країну, тому ОУН мусить мати вже нині ясний і докладний план, як використати цю стихійну силу для своїх цілей.

Безумовно, що військова влада мусить прагнути підпорядкувати собі партизанські відділи, щоби їх діяльність була згідна з планами й замірами тієї влади. Часом військовий провід стареється підчинити собі партизанські відділи в той спосіб, що визначає їм на командирів старшин регулярної армії. Це треба робити обережно, бо часом такі приділені старшини не мають найменших даних бути командантами партизанських відділів і можуть тільки нашкодити. Краще є залишити партизанському провідникові команду його відділу, бо такі провідники є загально знамениті організатори й здібні люди. Майже всі українські партизанські провідники показалися знаменитими організаторами й добрими командантами в бою, хоча в більшості не мали фахової військової освіти. Найголовніше, що такі стихійні команданти партизанів мають довіру і авторитет серед партизанів і населення. А це довір'я не так легко здобуде призначений військовим провідом старшина, хоч би він і посідав потрібні прикмети на провідника партизанського відділу.

Військовий провід мусить дбати, щоби доставити партизанам зброю і набої і взагалі допомогти їм в оперативних і політичних справах. Для таких корисних справ є потрібним післати відповідного старшину спеціаліста. Така поміч має велике значення, бо партизани й населення будуть переконані, що військовий провід дбає за них. Це є найкращий спосіб знайти зв'язок з повстанчим населенням. В непевних часах повстання населення оцінює найкраще навіть найменшу допомогу вищої влади. Політичний

агітатор без грошей, або старшина без зброї, а тільки із наміром викладати повстанцям політичну доктрину, або командувати партизанами, не досягнуть нічого, а тільки пошкодять. Там, де грозить ворог, нема місця на гучні політичні промови. Тут ціниться тільки матеріальна допомога. І таку допомогу мусить дати ОУН, якщо схоче приєднати до себе партизанів і населення. Але серед найбільш свідомих повстанців і партизанів мусить бути той спосіб поступування, щоби їх підпорядкувати головній команді.

В Україні оголошували деякі партизани власні політичні програми. Не треба переоцінювати цього факту. Маса не тому підтримувала Махна, Григор'єва, що вони кидали свої політичні програми, а тому, що Махно, Григор'єв і багато їм подібних боронили ту масу від нещастя громадянської війни. З огляду на любов населення до партизанів, мусить старатися воєнна доктрина зблизитися з ними й їх собі підпорядкувати. Не кожен партизанський провідник піде на таке зближення. Багато одначе прийдуть і їх треба прийняти, як робив це Петлюра і більшовики. З плином часу чим раз більше партизанів буде прилучуватися до регулярної армії, особливо тоді, коли ця армія буде мати за собою великі перемоги й чимраз більшу територію буде охоплювати центральна, повстанча влада. Всякі занархізовані партизани позникають самі, або їх зліквідує армія. Бо тільки тоді, коли ідейні партизани злучаться з регулярною армією, може та армія запускатися з успіхом в боротьбу з анархізованими партизанами. Одним словом, головна військова влада мусить мати великий такт і розуміти психологію партизанів, коли хоче підпорядкувати їх собі й використати планово їх бойову силу. Підпорядкованим партизанам треба визначити район до операції і підтримувати їх зброєю і грішми. Цей спосіб поступування збільшить партизанські відділи й піднесе їх бойову вартість.

Пасивну роль під час повстання відіграють відділи охорони, які виставило саме населення для самооборони проти бандитів і для втримання порядку на місцях. До цих відділів охорони треба втягнути всіх тих, які відносяться до повстання пасивно, про що

була передше згадка. Такі охоронні відділи не можуть рівнятися з партизанами щодо відваги ризикувати. Вони звичайно будуть стерегти свій район чи село й їх тяжко буде посунути в інше місце під час повстання. В цьому прив'язанні до району лежить їх значення. Такі охоронні відділи будуть боронити порядок в своїй околиці з великим накладом самопожертви, тому було би зле замінювати їх якимись регулярними військовими відділами, присланими військовою командою згори. Такі прислані відділи не мають довіри в населення і ніколи не можуть підтримати в народі відповідного духа й витягнути від нього без спротиву потрібні до війни засоби.

Під час повстання треба рішуче йти назустріч народові й віддати в його руки охорону місцевого порядку й у той спосіб робити його в частині відповідальним за визвольну війну. Такою організацією з нутра народу було «Вільне Козацтво» в Україні. Планова підтримка з боку тодішнього уряду була би зробила з «Вільного Козацтва» не тільки сільську варту, але рівно ж прекрасні й патріотичні, виростаючі на традиції кадри для організації регулярної армії, бодай на початку нашого державного відродження.

Принципом для нас мусить бути підтримати всякий позитивний організаційний порив, який виходить стихійно з маси. Гасити цей порив і замінювати нежиттєвим проектом якогось канцелярійного політика або стратега було би доказом нашої глупоти й невігластва, що таке є повстання і що запевняє йому успіх. І нічого тут не допоможе нарікання, що мовляв маса була несвідома. Добрий і талановитий провід робить з найтемнішої маси свідому й конструктивну, а нездібний провід здеморалізує і найкращу масу. Немає доброї і злої маси. Є тільки добрі й злі провідники. Хмельницький з далеко гіршої маси, ніж була в минулій нашій війні, доказав, що значить добрий провід і чого можна dokonувати з нашою масою. Безперечно, що в тому наріканні на масу приховується нездібність наших провідників в минулій війні й тільки так це треба розуміти.

Я не хочу сказати, що провід має лишати вільну руку масі й довіряти всім її інстинктам і поривам. Політичний і військовий провід мусить не тільки втручатися, але й керувати повстанням. Але це керування не може не рахуватися з дійсністю і керуватися тільки своїм хотінням. Перш за все військовий провід ОУН мусить відкинути погляд, що йому буде важливо вже на самому початку повстання вести війну так, як цього учили у школах генерального штабу. Повстання має стихійний характер, тому змінило ґрунтовно тактику й стратегію. Повстання витворює свою питому енергію і перевертає не раз догори ногами існуючі поняття про ведення війни. Треба мати велику інтуїцію і дар імпровізації, щоби в організацію армії під час повстання взяти всі ті новини, які творить воєнний дух нації.

Жодне повстання не може закінчитися перемогою, якщо провід не приступить від самого початку до організації революційної, регулярної армії. Ми вже сказали, що повстання має районний характер, себто, що повстанці мають нахил боронити свій район. Немає сумніву, що в Україні знайдеться багато людей, які будуть завзято боронити свій район. Спочатку будуть це повстанці, які вибухнуть масово й знищать ворога. Одначе звільнення району, це ще не значить виграна війна. За ворогом треба гнати аж у його землі, а це можуть робити вже добре зорганізовані відділи. Вже в ході самого повстання виділяються з поміж повстанчої маси найбільш відважні й ідейні, які не можуть вдовольнятися звільненням свого району. Вони схочуть більше ризикнути й підуть шукати за ворогом в інші райони. З такого елемента починають організовувати регулярні відділи й згадані повище партизани. Повстанська маса має нахил організовуватися в регулярні відділи, бо партизани – це здебільшого індивідуалісти, які не мають змоги проявитися в регулярнім відділі. Грає тут велику роль жадоба слави. В кожному разі з повстанчої маси виділяється дуже мало партизанів. Подавляюча більшість має нахил перетворитися в організовані відділи. Практичне переведення цієї організації вимагає часу й відповідних людей.

Разом з організацією регулярних відділів починають витворюватися фронти. Тепер є власне момент, щоби військовий провідник повстання надав сильні підстави організації народжуваної армії. Хмельницький творить з такої повстанчої маси небувалу до сьогодні в нашій історії повстанчу армію, Директорія одначе прогавить все. Розуміється, що така переміна повстанчої маси в регулярні відділи вимагає часу й матеріалу. В додатку кипить війна на кожному місці. Вся увага мусить бути звернена на війну. Військовий провід має з-під землі виривати регулярні відділи й кидати їх на фронт. Це вже буде концентрація стихії повстання в руках генерального штабу. На цьому моменті повстанча бестія одержує військову голову. Важко перевести в подробицях і на кожний випадок, як така організація повстанчої маси в регулярну армію буде переводитися, тому що це залежить від дуже багатьох чинників. В першій мірі заважуть тут політичні ідеали, в ім'я яких вибухнуло повстання, а далі люди, які на місцях візьмуться за цю організацію. Від тих командантів сіл, колгоспів і районів буде залежати сила сотень, куренів і полків революційної націоналістичної армії. Від окружних команд буде залежати пов'язання тих відділів в дивізії, корпуси, а навіть армії. Від військового штабу при Проводі ОУН буде залежати дати воєнну доктрину молодій революційній армії, організаційні форми, які відповідали би духові українського народу революційної епохи. Далі заважить при цьому до певної міри, який воєнний матеріал буде до розпорядження, як рівно ж відношення світових держав до цієї боротьби.

Під час організації партизанів в регулярні відділи треба передати охорону районів на ті охоронні відділи повстанців, які з попередньо поданих причин не є здібні ризикувати далеко від свого села чи району. Треба мати на увазі, що в тих часах не все й всюди можна провести мобілізаційний примус. Треба використати принцип добровільності. Тих, що хочуть битися, треба посылати на фронт і не залишати в тилах для втримання порядку. Порядок мусять перейняти на себе охоронні відділи. Вони мають втримати лад і порядок і охороняти його від бандитів, як

рівно ж від ворожого нападу. Рівно ж влада має впроваджувати при допомозі охоронних відділів той політично-суспільний лад, в ім'я якого робиться повстання. Від сили й конструктивної здібності охоронних відділів залежить сила й значення начальної повстанчої влади на місцях. Головна повстанча влада не буде мати ніколи так багато зорганізованого війська, щоби могла вживати його до закріплення влади у здобутому терені. Треба пам'ятати, що кожний зорганізований відділ треба посилати скоро на фронт. Повстанча влада буде дуже слаба, якщо вона муситиме обсаджувати етапи, залоги й сторожі регулярним військом, організованим з тяжким трудом. В цей спосіб розпорозиться тільки регулярне військо й не буде потрібних сил на театрі війни. Галицький уряд рівно ж поповнив цей прогріх, що по етапах було більше війська, ніж на фронті. Про шкідливість такого розпорозення регулярних сил дає найкращий приклад Денікін. Його армія в серпні 1919 р. числила 200000 війська. Одначе він розсипав їх на фронті від Волги й Царицина через Орел аж поза Київ. Тому-то й на головному напрямку біля Курська й Орла мав він в рішаючий момент 6000 війська, а під Царицином – 3000. Зате проти української армії тримав 20000, хоч із стратегічного боку це був для нього фронт третьостепенної вартості. Решту армії розсіяв по Україні до боротьби з партизанами й для забезпечення запілля. Вислід такого розпорозення сил знають всі. Приклад Денікіна може не є влучний для нашої дійсності, бо Денікін знаходився на ворожій йому, або нейтральній йому території. Одначе він таки й не старався зорганізувати охорону запілля з місцевого населення, хоч були в Україні й москалі. Одначе найважлишою справою є, що охоронні відділи з місцевого населення зв'язуються з повстаннями і тим самим даються втягатися в сліпу вулицю. Краще є передати в руки охоронних місцевих відділів апровізацію армії, ніж вживати до цього регулярне військо.

Треба мати на увазі, що організація армії не може відбуватися без допомоги запілля. А запілля тим швидше й краще дається зорганізувати, як повстанча влада потрапить зорганізувати з

пасивної частини населення охоронні відділи до служби в етапах. Організація армії під час повстання, це є найтяжча праця, від якої залежить не тільки вислід війни, але й подальше майбутнє народу. Принципи, що ляжуть в основу при організації армії, мусять дати їй сталеву підставу. На чолі всіх принципів мусить стояти принцип безоглядної, а навіть, з соромом мусимо додати, жорстоко-дикої дисципліни. Коли повстанча маса розуміє потребу дисципліни, то вже війна майже виграна. Побіч дисципліни мусить відбуватися шалена централізація з долини до гори. Сільського команданта треба безмилосердно підпорядкувати повітовому, цього – окружному, цього – начальній команді. При організації треба узгляднити нашу традицію. Нові організовані відділи повстанців мусять відчувати, що вони є прямі нащадки дружинників Святослава Завойовника й Запорожців, чи героїв націоналістичної революції.

Наша військова традиція є така багата й захоплююча, а при розумному використанні її можна багато скоріше переіменити повстанчу масу в регулярну армію. Особливо військовий провід мусить вважати на зміст і форми нашої традиції при організації, бо в тому змісті, а навіть формах криється велика моральна сила, якої не може заступити тільки фахове військово знання. Особливо організатори УГА мало звертали увагу на традиції і не вміли навіть надати відділам Галицької армії історичної назви, але шаблоново заступили територіальною. Я думаю, що замість називати – 2 Коломийська бригада – треба було назвати – бригада імені полковника Височана¹¹⁵, побратима полковника Богуна й організатора повстання на Покутті проти поляків у 1648 р.

Не видно було в Галицькій армії традиції Галицько-Волинської держави, тому галицький стрілець не міг почуватися свідомим нащадком закованих в панцирі дружинників Романа Галицького й Данила. Ніхто й не знав, що Роман і Данило, це одні з найбільших полководців українського народу й найкращі представники жовнірських прикмет нашого народу. Я не хочу сказати, що технічна організація УГА була не добра. Організація на

115. Височан Семен (? – 1666) – керівник антипольського повстання в Галичині у 1648 р.

курені, бригади й корпуси була добра, тільки було зле, що все це мало дуже слабкий зв'язок з традицією. А традиція є головною моральною підставою воєнної доктрини. Бачимо в Італії, що кожний великий чи малий військовий відділ має свою історичну назву. Це не є маловажлива справа при організації нашої армії, чи якийсь курінь буде мати назву свого місця походження, чи він буде носити горде і славне ім'я Святослава Завойовника, Хмельницького, Богуна, юнаків з-під Крут, кривавого Базару, Данилишина чи Головінського чи сл. п. Євгена Коновальця.

Військовий провід має рівно ж постаратися, щоби такі назви не стали пустим звуком, але щоби вони впливали на жовнірську душу, як розпечене залізо. Тільки тоді та повстанча маса переміниться в армію, гідну народу, який протягом цілої історії купається в крові. Імена поетів чи суспільних діячів, хоч як заслужених, не підходять сюди. В технічній організації повстанців в регулярну армію треба узгляднити не тільки досвід сучасних армій, але й всі ті новості, що принесе повстання. Повстання змінює пануючий спосіб провадження війни. Французька революційна армія перемінила догори ногами тодішню тактику й стратегію. Наша визвольна війна й взагалі війна на просторах бувшої царської Росії велася у зовсім інший спосіб, як світова війна. І будуче повстання в Україні принесе багато змін в тактику й стратегію нинішніх армій, хоч би з огляду на те, що нині є летунство і танки. Які це будуть зміни, важко нині сказати, як тяжко було передбачити ті тачанки, що їх винайшов Махно. Завданням нашого військового проводу буде стежити за такими змінами в тактиці під час повстання і старатися застосувати їх в організації повстанчих регулярних відділів.

Треба мати віру в воєнний геній української нації, який безумовно проявиться. Але завданням військового проводу буде належно оцінити й використати все те, що дасть нам скорішу перемогу в руки. Треба признати, що большевики вміли знаменито витягувати для себе користь зі всіх тих новин, які приносила громадянська війна. Маю на думці кінноту й її спосіб воювання, себто рейди в глибоке вороже підпілля. Рейд генерала

Мамонтова¹¹⁶ на большевицькі тили переконав і большевиків про значення і вагу кінних мас в громадянській війні. Большевицька військова команда зорганізувала буквально цілу масу кінноти й кинула її на денікінські тили. Нині не підлягає жодному сумніву, що без тої кінноти не були би большевики так скоро справилися з Денікіним і польською армією в Україні. Тільки український уряд не спромігся на організацію великих кінних мас, хоч територія України добре надається до кінних рейдів, а українці при звичаєні до їзди верхом.

Майбутній український військовий провід мусить уміти витягнути користь з тих кривавих досвідів, які мали місце на Сході Європи від 1918-21 р. Большевики взяли ідею організувати кінні маси від Денікіна, а тільки розвинули її в широкому масштабі. Треба все пам'ятати, що під час повстання ведеться боротьба в цілком іншій формі, як звичайна війна. Все тут треба імпровізувати, відгадувати й відважуватися на рішення, які не раз не мали прецеденту в історії воєн.

Вожді регулярної армії звикли до розумового й логічного розрахунку, опираючись на певну існуючу військову організацію. Революційні вожді мусять розуміти, що в громадянській війні все залежить від поривів, почуттів і пристрастей, а найменше від сухої логіки. Тому повстанчий провід мусить знати психологічні прикмети душі маси й вміти використати їх в боротьбі. Без знання вчуватися в душу маси й без творчої імпровізації і без знання використовувати й керувати народною стихією, ніхто не буде вождем революції. І завданням військового відділу при ОУН є виховати власне гурт людей, які побіч теоретичного військового знання вміли би відгадувати будучність, себто на підставі студювання історії українських воєн, військової географії України й нинішніх політичних відносин на Сході Європи, могли вирвати з темної будучності тайну нашого успіху на театрі війни. Від таких організаторів має залежати, чи повстанчий провід зуміє перемінити повстанчу стихію в регулярну армію. І не йдеться тут тільки

116. Мамонтов Юхим (1889-1922) – військовий командир і отаман Західного Сибіру.

в регулярну армію, бо приміром УГА була рівно ж регулярною армією, але йдеться більше про це, щоби та армія вмiла поводитися на просторі Східної Європи й розторозити всяку ворожу силу, яка буде стояти на перешкодi українській державі. Одним словом, в основу організації нашої революційної армії мусить лягти воєнна доктрина українських націоналістів, щоби та армія була нею не тільки по формі, але й по внутрішньому змісту.

Під час повстання треба конечно звернути увагу на організацію спеціального відділу, для якогось світлого бойового вчинку, який мав би велике моральне значення. Такий відділ мусив би мати величезний розмах і силу. Він мав би щось такого зробити, що надало би печать цілому повстанню. Сила виступу такого відділу повинна бути така велика, щоби опромiнила ціле наше повстання в кожному закутку і зірвала до боротьби й те населення, що не відважується до боротьби.

Приходить на думку бій під Мотовилівкою. Цей бій надав пляму нашому повстанню проти Скоропадського, а навіть рішив про вислід повстання. Коли ми нині розглядаємо повстання проти Скоропадського, то оцінюємо його силу, ідейність і хоробрість зі становища битви під Мотовилівкою, а не з політичної програми Винниченка.

Вислід повстання залежить від таких геройських боїв, які приносять ворогові більші моральні втрати, а повстанню надають розгонову силу. Такою морально-розгоною силою під Калатафімі¹¹⁷ здобув Гарібальді «Королівство двох Сицилій»¹¹⁸ на чолі «тисячі відважних»¹¹⁹. Іспанський Алькасар дав рівно ж іспанським повстанцям моральну перевагу. Провід повстання повинен думати завчасно про організування такого відділу, бо це є *«свята дружина революції»*. Розходитьсь про те, щоби наше повстання зробило вже на початку якийсь героїчний чин і

---

117. Битва під Калатафімі 1860 р. – перша битва військових підрозділів під керівництвом Дж. Гарібальді під час Другої війни за незалежність Італії.

118. Королівство Обох Сицилій – назва держави на півдні Італії у 1815-1861 рр.

119. Йдеться про т.зв. «Червону тисячу» – військовий загін під керівництвом Дж. Гарібальді, який відіграв важливу роль в процесі об'єднання Італії.

видало із себе героїв, які вирішили би вислід повстання якоюсь історичною перемогою.

Безперечно треба припускати, що під час нашого повстання будуть геройські моменти, подібно як в Іспанії. Але провід мусить подбати, щоби на якийсь один вчинок сконцентрувати увагу цілого українського народу, а навіть цілого світу. Не входимо в те, як практично зорганізувати такий відділ святої дружини революції, бо це залежить від багатьох обставин. Йдеться тільки про те, щоби кожний зорганізований відділ в часах повстання прагнув до цього, щоби своїм вчинком заслужити на назву «*Святої дружини*» революції. Перемога або смерть такого відділу є однаково важлива для повстання. Перемога дала би повстанню величезну моральну й матеріальну користь, а смерть створила би легенду. І хоч би навіть наше майбутнє повстання було зліквідоване, то такий відділ своєю смертю дав би невмирущий догоровказ для боротьби наступним поколінням. Бо перемога є в руках Бога, але героїство наше є в наших руках. І жодна сила в світі не може спинити нас творити геройські вчинки, які би дивували цілий світ. Ця потреба героїзму й героїчного ставлення до життя мусить лягти в основу організації не тільки святого відділу революції, але й в організації цілого суспільного життя українського народу. А під час повстання є найлегше прищепити українському народу героїчний світогляд. Тому наше повстання не слід вважати тільки як певну політичну комбінацію, чи конечне зло, при допомозі якого ми маємо мати державу. Навпаки, наше повстання буде переможним закінченням націоналістичної революції і започаткуванням нової історії.

Під час повстання вийдуть на гору всі шляхетні прикмети душі нашого народу, вся його хоробрість, відвага, лицарство і здібність панувати над Східною Європою. І всі духовні прикмети українського народу, які покажуться серед страхіть повстання, як цвіт папороті в страшну святоіванську ніч, мусять лягти в воєнну доктрину української армії під час її організації.

Організація української армії під час повстання не відноситься тільки до етнографічних українських земель, але й до цілої земної кулі, де живуть українці. ОУН мусить втягнути до боротьби за визволення України всіх українців, де б вони не жили, й визначити їм терен до боротьби під час повстанчої війни в Україні.

Про організацію українського війська в Центральній Азії, Далекому Сході, Америці й Європі буде мова на відповідних місцях. Одначе при організуванні цих відділів треба мати на увазі засади воєнної доктрини українських націоналістів.

III/2. Поширити й закріпити владу на українських землях

Українське повстання має охопити всі етнографічні українські землі, якщо воно має закінчитися успіхом, себто відбудуванням Української Держави. Величезним злочином є ділення на СУЗ, ЗУЗ, Бессарабію, Буковину й Закарпатську Україну. Без огляду на це, в якій частині землі вибухне наше повстання, треба його поширювати на всю українську територію, бо першою передумовою успішного повстання є його поширення. Проста логіка говорить, що як повстання вибухне на ЗУЗ, то його треба конечно перекинути й на СУЗ, бо в такий спосіб сила вибуху є більша. Зрештою засада соборності вимагає поширення повстання на всі етнографічні українські землі.

В нас дуже легко й часто забувають про засаду соборності й про те, що передумовою успіху повстання є його поширення на всі українські землі. Чуються часто погляди, що раніше буде Українська Держава на СУЗ, а ЗУЗ мусить чекати, тому що Польща є ворогом большевиків і що повстання на ЗУЗ могло би ослабити Польщу, а підтримати большевиків. Погляд безпідставний. Беремо ситуацію, що Польща веде війну з большевиками, чи одна, чи в союзі з другими європейськими державами, чи ні. Коли большевицькі війська займуть ЗУЗ, то не тільки треба робити проти них повстання і проти поляків, але перекинути його на всі українські землі, себто й на СУЗ. В цей спосіб москалі не зможуть використати нашого виступу проти поляків на ЗУЗ, бо будуть мати повстання на цілих СУЗ, а поляки не зможуть використати повного повстання проти москалів на СУЗ, бо будуть мати повстання на цілих ЗУЗ. У висліді почне творитися фронт проти поляків і проти москалів. Правда, в той спосіб ми унеможливуємо війну межі Польщею і большевиками, а море нашого повстання розділить їх, що більше, то вони тепер будуть союзниками в здавлюванні нашого повстання. І це є якраз ідеальний

стан для нас, бо ми своїм повстанням викинемо з українських земель двох ворогів, які билися на наших землях за їх посідання і навіть при допомозі українського народу, бо ж вороги будуть користатися з фізичних і матеріальних засобів українського народу. Одначе український народ не є підметом боротьби. 35000000 українців мусить підпомагати большевиків, а 7000000 поляків. Коли вибухне наше повстання, то з тих семи мільйонів на ЗУЗ разом з тими 35 млн. на СУЗ твориться нова революційна армія, яка нагло стає підметом на українських землях. Безперечно, що будемо мати в такому разі два фронти, проти поляків і москалів. Одначе це є географічна конечність.

Україна мусить вже раз зрозуміти, що тільки тоді зможе бути господинею Східної Європи, коли зможе оборонити себе рівночасно на польському й московському фронті. Чисельна перевага ворогів не грає тут вирішальної ролі, бо польський фронт від московського є дуже далеко, а центральне положення України дозволяє на операції по внутрішніх лініях. Про вислід бою будуть рішати одначе моральні прикмети нашої нації.

В кожному разі ми приготовляємо український народ до повстання на всіх українських землях і віримо в нашу перемогу. Всякі інші комбінації вийдуть тільки нам на шкоду. Особливо комбінація, яка каже, що коли на СУЗ вибухне повстання, то українці на ЗУЗ повинні сидіти тихо, щоби поляки не допомагали большевикам придушувати повстання. Забувають одначе при цьому, що коли українці на ЗУЗ сидять тихо під час повстання на СУЗ, то поляки стоять над Збручем і мають більшу можливість втручатися в повстання на СУЗ. Коли ж до повстання на СУЗ долучиться і повстання на ЗУЗ, то тоді поляки стоять над Сяном і Віслою. Все те, що стратять під час такого повстання поляки, одержать повстання на СУЗ. Правда, ще одержимо рівно ж і війну з поляками. Одначе є більші вигляди на перемогу, коли цілий український народ бореться проти москалів і поляків, ніж як тільки на СУЗ проти москалів, зглядно на ЗУЗ – проти поляків. Отже тільки страх перед війною проти москалів і поляків створює погляд деяких людей, що українське повстання треба

робити частинами, або як СУЗ робить повстання, то українці із ЗУЗ повинні сидіти тихо, щоб не стягнути польської біди.

В політичному жаргоні такий погляд називається уенерівщиною, себто орієнтація на Польщу, при допомозі якої мається виборювати не соборну Україну, але таку, яку можна, щоби тільки представники уенерівщини мали де позаймати посади й репрезентувати Україну в «політичному концерні» Європи. На ділі це є підлі комбінатори й більші шкідники українського народу, ніж історичні вороги. Бо такі українські політики, що проповідують потребу сильної польської армії, є зрадники української соборності, як зрадниками були Скрипник¹²⁰ та інші, що проповідували потребу сильної большевицької армії.

Не знаю чому серед українського суспільства прийнявся погляд, що приміром такий Целевич¹²¹ і Мудрий¹²² є великі патріоти в порівнянні зі Скрипником. Це зовсім хибний погляд. З точки зору українського націоналізму немає різниці між такого роду політиками й їм треба всіма силами перешкодити, включно з фізичним витеребленням, щоби такого роду люди не мали змоги забирати голосу під час повстання.

Хто не вірить, що революційна сила українського народу переможе Москву й Польщу разом, тому немає що робити серед українських націоналістів. Він тільки приносить шкоду, своїм впливом ширить зневіру в революційну силу й цим самим перерішує хід революційної боротьби на не користь революції. З політичного боку можна згадати як саме буде відбуватися повстання. Концепція, що Польща мусить бути на стороні фашистських держав у війні проти ССРСР не виправдує нашої пасивності на ЗУЗ. Навпаки, тут треба буде зробити повстання, щоби у Польщі наварити внутрішньої каші й вилучити її, щоби вона не мала голосу у формуванні нового політичного устрою на Сході

---

120. Скрипник Микола (1872-1933) – радянський партійний і державний діяч, керівник першого радянського уряду України

121. Целевич Володимир (1891-1943/1944) – громадсько-політичний діяч, депутат польського парламенту.

122. Мудрий Василь (1893-1966) – громадсько-політичний діяч, заступник голови польського Сейму.

Європи. В нашому інтересі є, щоби Польща втратила під час завірюхи всякий вплив на схід і північ поза Віслу. Не витримує критики, що мовляв не треба робити повстання проти поляків, бо це скріпить сили большевиків, і що більше, що фашистські держави не дозволять або попросту допоможуть полякам здушити його. Погляд нереальний. Якщо держави протибольшевицького блоку зачнуть війну з большевиками, то для цього польська армія не є потрібна. Зрештою, як ми робимо повстання на ЗУЗ, зорганізується нова революційна сила, яка заступить польські війська на большевицьким фронті.

Зрештою, коли держави протикомуністичного блоку з'являться над берегами Дніпра, то тут перенесеться все, від чого буде залежати вислід війни. І для цього, щоби бути сильним над Дніпром під час таких подій, треба конечно викликати повстання на ЗУЗ, щоби дати моральну допомогу СУЗ і поставити всіх перед доконаним фактом, що українську справу треба брати в соборницькому масштабі, а не частинами. Йдеться про те, що під час боїв протибольшевицького блоку з большевиками українські націоналісти мають здобути собі штурмом вирішальне значення про долю Східної Європи.

Це буде тільки тоді, коли ми всюди будемо намагатися поширити вогонь націоналістичного повстання, без огляду де воно почнеться. Зрештою, примітивний інстинкт наказує українцям на ЗУЗ робити повстання, як тільки воно почалося на СУЗ. Не чекати чия візьме, але без огляду на наслідки кинутися в туманну боротьбу історії. Це буде природний відрух душі великого народу.

Коли на СУЗ вщухає повстання, коли там зірвалися всі стихійні сили українського народу, було би злочином проти історії і проти власної крові приглядатися збоку як скінчиться вибух на СУЗ. Тут не можна вагатися, але треба з таким пекельним вибухом починати, щоби заки вороги, союзники й нейтральні зорієнтувалися, що сталося – український народ вже був духовно об'єднаний до рішучої боротьби проти всіх і вся, що нам буде стояти на перешкоді зорганізувати таку державу на Сході Європи, як ми хочемо.

Держави протикомуністичного блоку не можуть допомагати полякам здушувати наше повстання проти поляків на ЗУЗ, бо тоді би втратили всі свої впливи на СУЗ серед українців. Вони мусять закрити очі на це все, що буде робитися на ЗУЗ, а тому, що вони на СУЗ будуть у війні з большевиками, то наше повстання на ЗУЗ буде мати забезпечені плечі від большевицького нападу.

В кожному разі поширення повстання на всі етнографічні землі дає нам чим раз більшу силу. Йдеться про це, щоби ми не стали на ласці протибольшевицького блоку, але творили власну революційну силу. А цю силу можна буде створити тільки революційним шляхом. Політичні користі промовляють отже, щоби повстанням охопити всі етнографічні землі й поширити його на Сирій і Зелений Клин. Чим в більшому місці пройде наша сила, тим страшніші будемо для ворога, тим ми будемо мати більшу повагу в союзників і приятелів.

Соборницький принцип під час повстання є особливо важливий з морального боку. В такому моменті є якраз нагода засвідчити соборність української нації. Кров'ю і жертвами, а не пустослівними деклараціями український народ мусить зіллятися в одну націю під час повстання. Націю, яку вже не могло би розбити ніщо. Не таку націю, як 1918 р., що існувало дві окремі армії і два окремих уряди, а Кубань називала Україну сестрою. Українське повстання має ще тісніше акцентувати українську націю, як націонал-соціалізм Німеччину. А це станеться, коли ми на всіх українських землях розпалимо до білого пристрасті й жадобу українського народу здобути собі волю. В цьому процесі творення Української Держави жоден метр української землі не може лишитися поза впливом націоналістичної революції. СУЗ, ЗУЗ, Закарпатська Україна, Буковина, Бессарабія, Кубань, все мусить стреміти прилучитися до повстання, в якому місці воно б не вибухало. Хто знає, які талани видасть з себе така Буковина чи Закарпатська Україна. Може якраз тут, десь у глухому куті України, росте герой українського відродження, так як маленька Ніцца народила італійському Рісорджіменто Гарібальді.

Найбільша політична глупота подається в тому погляді, що раніше треба будувати Україну на СУЗ, а на ЗУЗ рекомендувати спокій, щоби не дразнити поляків. Це є злочинна думка. Злочинна в тому значенні, що вона ділить український народ на дві половини. Коли на СУЗ постане Українська Держава, вона ж не може не думати, що на ЗУЗ продовжується гноблення українців. В противному разі не треба такої Української Держави, що не схоче інтересуватися долею українців, які є поза нею. Якщо би якийсь новий уряд склеївся на СУЗ, то це був би зрадницький уряд, який за миску чечевиці продав не тільки своє первородство на Сході Європи, але зробив зраду відносно етнографічних українських земель. Це була би скоропадщина й українські націоналісти мусили би зараз же на другий день по повстанню такого уряду повалити його.

Треба рішуче відкинути думку, що треба будувати Україну яку можна, а не таку, як хочеться. Ми мусимо вічно повторювати, не тільки українській владі, але й чужинцям, що ми боремося за Україну Соборну й що на жодну іншу концепцію ми не згодимося, хоч би ми мали й цей раз програти.

Така геройська програма не є програшною, бо з її традиції виростуть нові борці, так як нинішні націоналісти виростили з традиції визвольної війни. Хто боїться тої боротьби, то для нього нема місця в рядах націоналістів, а хто поза рядами націоналістів буде ширити сепаратистські погляди, то його треба буде нищити, як скаженого пса, бо така дефетестична пропаганда тільки ослаблює націоналістичну революцію.

Безперечно, що в Україні буде багато урядів і претендентів на уряд. Проте в часі повстання треба їх всіх знищити. Всякими способами треба вбивати масі в голову потребу одного націоналістичного уряду. Не важливо в якому місці утвориться цей уряд і де він буде перебувати. Важливе є те, що цей уряд буде робити згідно з засадами українського націоналізму. Націоналістичний уряд мусить прагнути поширити свою владу якнайскоріше на всі українські землі й знищити всі інші ривалізуючі з ним влади. Безперечно, що начальним принципом націоналістичної влади

мусить бути централізація і то жорстока централізація, яка би нищила не тільки границі над Збручем, Дністром і Карпатами, але яка би рівно ж нівелювала такі поняття як Волинь, Галичина, Бессарабія, Буковина, Карпатська Україна і т.д. Французька революція рівно ж знищила історичні провінції і завела поділ держави на департаменти, за допомогою яких зробила з французів одну націю, свідому своїх цілей.

Українська націоналістична революція має до сповнення багато більші цілі, ніж французька, тому для централізації мусять позникати будь-які провінціалізми. Мусимо створити одну українську націю, яка однаково має почуватися у добрі і злі, в перемогах і нещастях від Дунайця по Кавказ і Каспійське море.

Засаду залізної централізації під час повстання можна перевести тільки тоді, коли центральна рада потрафить створити сильну езекутиву й буде радикально винищувати спроби непослуху.

В часах повстання потрібно сильної адміністрації, а не дешевенької демагогії і шлямазарної розгнuzданості. Кожний зорганізований націоналіст, хоч би він був у найдальшому закутку української землі, а його влада розтягалася на маленький присілок, мусить взяти той присілок під свою владу. Все мусить йому підлягати, а з другого боку він мусить за всіх дбати й завести порядок, і виконувати розпорядки центральної влади. Такий представник революційної влади на місці мусить вміти примусити населення виконувати його накази. Його увага мусить бути звернена на все. Він всюди мусить заглянути й вчити людей порядку й дисципліни. Ця дисципліна може виглядати примітивно, але повстання не має писаних кодексів. Населення мусить знати від самого початку повстання, що нова адміністраційна влада є інша від попередньої. Тому від першого дня треба виробити для революційної влади увагу і пошанівок.

Центральна Рада в Києві дала нам сумний взірець, як не повинна виглядати революційна влада. Дорошенко у своїх споминах за Центральну Раду пише, що якийсь там повітовий комісар на Чернігівщині підперізувався шнурком і дозволяв стороннім

залазити в свою канцелярію. Дорошенко в ролі губернатора приїхав був на контроль до цього комісара і застав в канцелярії повно людей, які поводитися, як в корчмі. Самого комісара прийняв був Дорошенко зразу за сільського пастуха, бо мав він розкуйовджене волосся і носив стару, чорну рубаху, підперезану шнурком. Така хамська демагогія вбила Українську Державу. Такий комісар був добрий доглядати пасіки або пасти свиней на громадському вигоні, а не управляти повітом під час революції, в якому треба було організувати рівночасно все від початку. Інакше виглядав з тих часів большевицький комісар. Він не підперізувався шнурком, але перев'язувався стрічкою з набоями навхрест, а при боці мав наган.

Якщо український націоналіст буде знати в часі повстання тільки вишивану сорочку одягнути й підперезатися шнурком, а в кращому випадку одягнути шаровари, а не знатиме в своєму районі зорганізувати сильної езекутивної влади, перед якою тремтіли би свої і чужі, то така влада буде виглядати на якусь ефемериду, не здібну до життя, лише до смороду.

Багато може поправити центральна влада. От бачимо як Гітлер зі своїми міністрами їздив з пропагандою по цілім Рейху. А наші міністри не хотіли й кроку зробити з Києва. Що більше, прем'єр Винниченко вважав себе переобтяженим працею до того рівня, що не мав часу прийняти на аудієнцію навіть губернаторів, хоч їх було всього кілька в Україні. Можна собі нині уявити який коломиїковий розгардіяш уявляла собою вся та адміністрація Центральної Ради. Безперечно, що з неї не можна брати прикладів. Як організується центральну владу треба нам вчитися від большевиків, хоч нашим давнім адміністраторам це дуже не до вподоби, а даліше – від фашистів і націонал-соціалістів.

Загально в цьому випадку можна приноровити приповідку, що, *«від голови риба смердить»*. Центральна влада, так як сильний магніт куски заліза, вміє витягувати з народної гущі найздібніші одиниці й дати їм місце в організуванні влади. Одначе мусить бути тут все гармонійне. Сильну владу можна тільки тоді

зорганізувати, коли до цього є відповідні політичні передумови. Тому організація і сила націоналістичної влади на українських землях є тісно зв'язана з політичною роботою ОУН. Українську масу треба насаперед здобути для ОУН ідеологічно-політично, а все інше піде відносно легко. Одначе під час організації влади в перших початках треба мати все на увазі, щоби ту владу простягнути на всі українські землі, і щоби вона була сентралізована. Під зовнішньою і внутрішньою формою та влада буде основана на мілітаристичному принципі, бо тільки такий упрощує справу організації і виконання влади.

IV. Знищити живі ворожі сили й перенести війну на ворожі землі

Повстання ОУН має знищити живі ворожі сили на українських землях. В попередніх відділах було сказано, що до тих сил належить рівно ж побіч регулярної армії, ціле вороже населення і всі ті меншини, що ставляться ворожо до української самостійності. Від зрізничкованості ворогів залежати буде й спосіб їх нищення. Ворог, який виступить проти нас чинно, мусить бути знищений фізично. Решту ворожого населення треба тримати під терором. Не треба соромитися тої методики, бо ми маємо до діла з ворогами хитрими, або грубошкірими. Поляки, москалі та жиди, які чинно будуть нас поборювати, мусять бути знищені. Одначе не треба думати, що знищиться 3,5 млн. жидів чи мільйон поляків. Треба взяти під увагу, що тільки в початках повстання затратить боротьба всякі форми. З бігом часу почнуть організовуватися фронти, а повстання переміниться у війну й жорстокість зменшиться.

Зрештою там, де встановиться наша повстанча влада, мусимо дбати, щоби надати повстанню форми правильної війни й тим самим примусити ворога обходитися з нами як з воєнною стороною. Вороги будуть трактувати від самого початку українських повстанців як бандитів. Так само мусять трактувати ворогів і українські повстанці. Ворогів маємо примусити трактувати нас в боротьбі як жовнірів. Тут є тільки один спосіб, який практикував полковник Богун. Поляк Чарнецький вважав козаків за бунтівників і наказав вбити на палю одного сотника з полку Богуна. Богун навмисно наказав вбити на палі кількох поляків полку королівської ланової піхоти і повідомив Чарнецького, що за кожного козака він накаже вбити на палі кількох поляків. Чарнецький¹²³ був вимушений залишати життя полоненим козакам, бо боявся бунту в своєму війську.

123. Чарнецький Стефан (1599-1665) – польський полководець, відомий жорстокістю до повстанців Б. Хмельницького.

Жодна регулярна армія не відважиться робити жорстокості, коли знає, що противна сторона відплатить з надвишкою. Тому, коли поляки будуть наших повстанців вішати, треба рівно ж вішати польських жовнів, особливо старшин, які впадуть в повстанчі руки. Така репресія мусить бути під час повстання, а ще більше вона мусить бути того роду, щоби поширити терор серед ворожої армії. В кожному разі ми мусимо бути здібні відплатити ворогові тою жорстокістю, що він буде до нас приноровлювати. А нас відразу зрівняє з ворогом.

Загально кожне повстання є дуже жорстоке, бо дає велику нагоду для схудобіння людської душі. Тому якщо не можна оминати жорстокості, то треба її бодай вміти зужиткувати для закріплення нашої перемоги. Ми тільки на цьому виграємо, як перед жорстокістю нашого вибуху польські колоністи на ЗУЗ почнуть в паніці утікати за Віслу. Ми і так мусимо згодом відібрати від них землю, отже буде краще, як вони самі в паніці підуть. Це саме відноситься до московського робітництва по містах на ЗУЗ. Одначе багато цього робітництва залишиться.

ЗУЗ можемо під час повстання звільнити зовсім від польсько-го елементу, але на СУЗ, ні. Коли обіпремо наші кордони об Волгу, то в кордонах Української Держави опиниться велика меншина московська. Так само і 3 і пів мільйона жидів не виріжемо під час повстання, як це проповідують деякі з націоналістів. Безперечно, що гнів українського народу до жидів є особливо страшний. Ми не маємо потреби цей гнів гамувати, противно – збільшувати, бо чим більше згине жидів під час повстання, тим буде краще для Української Держави, бо жиди будуть одинокою меншиною, яку не сміємо охопити нашою денационалізаційною політикою. Всі інші меншини, які вийдуть живими з повстання, будемо денационалізувати. Одначе це політика дальша. Під час повстання одначе всі ті меншини будуть нашим ворогом, з яким треба вести безпардонну боротьбу. Одначе ціль нашого повстання не є тільки звільнити українські землі з-під ворога, але рівно ж перенести війну на його землі.

Наша визвольна війна мусить закінчитися великою епопеєю. Так як повстанці армії французької революції пішли на підбій Європи, так наша революційна армія, яка зродиться під час повстання, не затримається на кордоні етнографічної України, але перейде в ворожі землі, щоби стратувати їх копитами своїх коней, щоби закидати ворожі столиці бомбами з наших літаків і щоби по звалищах ворожих столиць проголосити постання Української Держави.

Цього імперіалізму нам потрібно, щоби ми звільнили нашу рабську душу від того почуття нижчості супроти наших ворогів. Навіть між націоналістами є погляди, що не треба йти на Москву, бо це зродить пізніше у москалів охоту реваншу, себто походу на Київ. Але москалі мали і будуть мати охоту не тільки йти на Київ, але забрати цілу Україну. Тому наш імперіалізм треба спрямувати в Московщину, щоби москалі перейшли з наступу до оборони.

Я думаю, що москалі сильно заломляться, якщо би ми мали силу розбити їх армію і здобути Москву, щоби спалити Кремль і наповнити смердючі вулиці Москви гомоном колон нашої піхоти і гармат. І таке розбиття і приниження москалів і поляків мусить бути ціллю нашої воєнної доктрини.

Українська революційна армія мусить відчувати посмак тріумфу. Армія, яка дефілює в здобутій ворожій столиці, є сильна армія. Така дефіляція означає символічно, що ворог лежить роздавлений, а переможний народ має невичерпне джерело віри у власні сили і невгнуту бойову гордість. Особливо у наших відносінах є питання життя або смерті закінчити наше визволення стратванням ворожих столиць.

На Сході Європи немає місця для польського і московського імперіалізму, бо він засуджує український народ на череду фелаків. Визволення України не полягає тільки у звільненні українських земель від ворогів, але більше у визволенні нашого рабського духу з почуття нижчості. А таке почуття вищості нації є тільки тоді, коли наше визволення закінчиться славною епопеєю, себто походом на ворожі землі. Проголошення соборної Української Держави має наступити на звалищах Москви і Варшави.

З військового боку не можна собі легковажити нинішньої польської експансії на схід. Польща мусить бути експансивною, якщо не хоче зійти до непотрібного нікому буфера між Східною і Середньо-західною Європою. Зрештою, полякам не бракує експансії. Нинішнє політичне розбиття поляків не має великого значення для нас, бо в війні буде рішати молодь. А польська молодь є дуже поважний противник. Без огляду на політичні переконання, посідає польська молодь шовіністичне виховання. На цю молодь має беззастережний вплив Сенкевич.

І можуть наші безхребетні інтелектуалісти обуритися проти політичного шовінізму Сенкевича, можуть навіть деякі розінтелектуалізовані поляки вважати його твори за отруту на молоді душі, але це не зменшить в нічому того великого впливу, який мав і має Сенкевич на молоді польські душі своїми творами. Всі ці легіонери, що 1914 р. з Пилсудським йшли на війну, це духовні діти Сенкевича, а похід на Київ 1920 р. – це ніщо інше, тільки потреба дістатися на давні «дикі поля», на яких здобували славу герої Сенкевича. Така експансія поляків є психологічно оправдана, коли візьмемо під увагу, що від 15 століття Польща звертає всю свою увагу на Схід. На сході збирала вона славу і сором, перемоги і програші, але одного не дасться заперечити, що давня польська держава сягала від Балтики по «дикі поля».

Цю ягайлонську ідею має і нинішня молода польська генерація, і стара верства легіоністів, яка має нині в руках владу. Поляки здають собі добре справу з цього, що вони завдяки своєму географічному положенню мусять вмішати в кожную більшу європейську авантюру. Не треба бути наївним та потішувати себе, що вони з тих авантур не будуть знати витягнути найбільшої користі. Головна річ, що польський народ має відповідне духовне наставлення до походу на Схід. Це є зрештою життєвий інтерес Польщі не допустити, щоби постала самостійна Українська Держава, хочби навіть в таких кордонах, які нині має советська Україна. В кожному разі Польща є психологічно настроєна проти України, як і Москва, тому боротьба з цими ворогами мусить лягти в основу нашої воєнної доктрини. Польща не хоче

терпіти під боком жодної України, так як і Москва, тому самостійна Україна може бути на звалищах Москви і Варшави. Цього вимагає рація існування українського народу.

Ці два народи є галапасами в історії народів, а їх сила впливає тільки з нашої немочі. Тому ми все мусимо пригадувати українській нації, як римський Катон¹²⁴, що Москва і Польща мусять бути знищені. «Цетерум цензео, Московіям Полоніямкве деляндас ессе»¹²⁵...

---

124. Катон Старший або Марк Порцій Катон (234-149 до н. е.) – римський державний діяч, письменник. Непримиримий противник Карфагену, автор латинського виразу «Ceterum autem censeo, Carthaginem esse delendam» («А поза тим вважаю, що Карфаген треба зруйнувати»).

125. «А поза тим вважаю, що Москву і Польщу треба зруйнувати» (з лат.)

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ в націоналістичній революції

Український народ має три більші еміграції на землі, себто на Зеленому Клині, в Центральній Азії, або Сірому Клині і на американському континенті.

Перші дві еміграції не треба зачисляти до еміграції у власному тому слова розумінні. Коли вживаємо назви еміграції для означення українського населення у Зеленому і Сірому Клинах, то робимо це чисто з технічної причини. В дійсності українське населення в Зеленому і Сірому Клинах треба вважати за автохтонне населення, яке зросло своєю кров'ю ті азійські землі, щоби мати право господарювати на них і вважати за свої. Так само, як бурів¹²⁶ в південному африканському союзі не можна вважати за емігрантів, але за автохтонів, так і українське населення в Зеленому і Сірому Клинах треба вважати не за емігрантів, але за автохтонів тих земель і втягнути їх в нашу визвольну боротьбу, щоби вони одержали ті землі для майбутньої Української Держави.

Зелений Клин треба вважати за домінію Української Держави, а Сирій Клин – за нерозлучні, азійські посілості Української Держави. Підставу до такого ставлення справи диктує геополітика України, її місія на Сході Європи, стратегічно-оборонне забезпечення кордонів на сході опертям їх на Алтайські і Джунгарські гори, а що найголовніше – воля українського народу на матірних землях і азійських.

¹²⁶ Бури – нащадки бельгійських, голландських, німецьких та французьких колоністів у Південній Африці

І ця воля буде якраз рішати про приналежність Зеленого і Сірого Клинів у недалекій війні. Треба вічно мати на увазі, що українське населення в Азії знаходиться в теперішніх кордонах СРСР, а тим самим воно вже нині бере безпосередню участь в боротьбі проти Москви. Українське населення в Зеленому і Сірому Клинах має вже нині бажання заволодіти цими азійськими землями політично, які воно підбило культурно і економічно. З тих причин українська воєнна доктрина не вважає українське населення в Азії еміграцією, але авангардом українського імперіалізму в Азії. Це населення мусить вже нині вести боротьбу з московськими наїзниками і здобути ці землі для себе, для української нації і щоби майбутня Українська Держава мала простір до розросту і експансії духовної і економічної.

Зелений і Сірий Клини треба рахувати як величезну, азійську провінцію, імперію Української Держави в Азії. І за цю імперію мусить боротися українське населення в Азії, а український народ на матірних землях мусить докласти всіх зусиль, щоби азійські провінції тісно злучити з Києвом. Зелений і Сірий Клини є в нинішніх часах тереном боротьби Москви з українським народом і ОУН мусить стреміти до цього, щоби на цих азійських просторах розгромити московську владу і зорганізувати тут базу до боротьби з Москвою не тільки нині, але і в будучності.

Може якраз українській нації вийде на користь, що Москва наповнила ці азійські простори політичними українськими засланцями. Точніше про роль українського населення в Азії подамо при обговорюванні східних кордонів української держави.

По цім, що сказано, не можна вважати українське населення в Зеленому і Сірому Клинах за еміграцію в такому виді, як це мається справа з українською еміграцією на американському континенті. Азійське населення вже бореться в передових позиціях всередині ворожої держави, а американська еміграція не має змоги боротися активно, бо знаходиться в межах нейтральної держави, яка уможлиблює боротьбу за Українську Державу, але в цілком відмінний спосіб, ніж вона тепер ведеться на корінних українських землях під займанцями і на азійських просторах, де живуть українці.

Роль американської еміграції в націоналістичній революції

Роль американської еміграції в нинішній нашій боротьбі є одначе велика. Сам факт, що на американському континенті, а головню в Сполучених Державах і в Канаді живе більше мільйона українців, які завдяки устрою цих держав мають змогу розвиватися культурно, політично і економічно, має велике значення для теперішньої нашої боротьби, а рівню ж в часах повстання в Україні.

Боротьба за визволення в нинішніх часах є дуже складна. До цієї боротьби треба втягнути всіх, що мають кровні зв'язки з українським народом, що відчувають в душі атавістичний гін належати до української нації без огляду на це, чи вони живуть тепер на українських землях, чи в мільйонових містах Чикаго і Нового Йорку, чи в пралісах Парани і Аргентини. Для здобуття Української Держави кожен українець має віддати всі свої сили. Боротися за Україну і вибороти її волю мусить однаково бажати не лише бойовик, що гине на польській шибениці, або в московській ГПУ, але рівню ж і всякий інший українець, все одно, чи він перемінює степ в ріллю на азійських степах, чи в бразильській Парані і канадській Саскачевані. Однаково є відповідальний за свою роботу на користь української революції український ремісник і купець у Львові, Одесі і Владивостоці, як в Чикаго, Новім Йорку і Ріо-де-Жанейро.

Лише тоді можемо дивитися з повною вірою в перемогу, коли кожен українець, де б він не знаходився, знайде собі місце в боротьбі, яку веде тепер український народ за своє визволення. Кожна сила є важна, кожна праця є важна. Має велику заслугу той, що гине зі зброєю в руках, але рівню ж є потрібна праця того, що складає відозви, що пише статті, що організує націоналістичні гуртки, що робить пропаганду у світі про боротьбу українських націоналістів і що віднімає собі від уст і дає на бойовий фонд ОУН.

Наш націоналістичний рух – це дуже складна і тяжка машина. Не може тут бути нічого недоцільного, нічого призабутого, нічого злегковаженого, бо революційна боротьба є дуже широка і глибока. В цій боротьбі має змогу брати участь кожен українець відповідно до свого місця і умов перебування, фізичних здібностей і потреб ОУН.

ОУН є власне душею націоналістичної революції на українських землях. Вона організує боротьбу і провадить її. Вона дає ідейні підстави націоналістичній революції, як рівно ж координує всі ті імпульси, почування і практичні почини українських націоналістів і дбає, щоби націоналістична революція закінчилася реальним успіхом, себто здобуттям Української Держави, яка має відповідати моральним і фізичним силам українського народу. ОУН визначає кожному українському націоналістові місце в боротьбі за Соборну Україну, а так само і американській еміграції.

Яку ж роль мала би відіграти українська еміграція на американському континенті в боротьбі за Українську Державу?

Праця української еміграції в Канаді зводилася б:

1. Зорганізувати в рядах ОУН всіх українців, які живуть на американському континенті, щоби зберегти їх від денаціоналізації і зберегти для української нації.

2. Підготувати еміграцію політично і військово до боротьби за визволення України.

3. Підтримувати український націоналістичний рух в нинішній боротьбі морально і матеріально.

1. Українська еміграція в Америці живе розкинено по американському континенті і в цьому її слабкість, як кожної іншої еміграції. З плином часу вона неминучо мусить згубитися серед американського моря. Це є закон і від нього не можна втекти, хиба що відстрочити на певний проміжок часу. Одинока безпека перед швидкою денаціоналізацією – це сильна українська політична організація, яка би не тільки дбала втримати американську еміграцію культурно і звичаєво українською, але яка давала би американській еміграції моральну насолоду, що вона

не пропала для української нації, але в нинішньому часі може зробити велику користь для свого народу. Така самосвідомість підносить в своїх очах людину, а зорганізовану еміграцію робить важливим чинником в житті свого народу, дарма, що багато хто з такої еміграції не бачили рідної української землі.

Такою організацією, яка підносить морально еміграцію, яка дає еміграції вищі цілі, ніж втримання рідної мови, звичаїв і культури є якраз ОУН.

ОУН уможливує українській еміграції висунутися на один із головніших чинників в боротьбі за самостійність, а тим самим надає глибокого змісту життю американської еміграції. Відповідно до визначної ролі, яку накладає на американську еміграцію український народ в своїй боротьбі за самостійність, мусить ця еміграція здати собі справу зі свого історичного обов'язку і докласти всіх зусиль, щоби гідно виконати роль, яку на неї покладає історичне призначення. Ідеї переводять в життя люди. Тому американські націоналісти мусять прагнути до того, щоби втягнути в ряди націоналістичної організації всіх українців на американському континенті і оберетти їх перед загубленням в американській гущі.

Бже нині чути крики тривоги з Америки, що теперішня українська молодь винародовлюється. Вона кінчить англійські школи, говорить по-англійськи, набирається американської культури, світогляду і якщо в даному місці немає сильного українського центру, в якому можна би бодай до певної міри знайти противагу американським впливам, а найбільше якщо самі родичі не знають задержати дітей для своєї нації, то згідно з невмолимим процесом асиміляції, наша молодь станеться духом американською, хоч би ще й говорила по-українськи.

Одначе український центр, українська школа, український танок і навіть наша церква не в силі рівно ж втримати надовго американську молодь для української нації. Нинішнє молоде покоління летить думками в небосяжні горизонти. Молоді душі відчувають інтуїтивно, що вони мають доконати великих діл в історії. Туга бігти вперед у незнану даль нуртує в душах молоді.

В нинішніх часах молодь кожного народу має сповнити велику задачу в майбутньому і тому державні нації приготовляють її до цього відповідно.

Саме знання української мови, належність і ходження до «Просвіти» і церкви, а далі збирання грошей на краєві інституції не вбереже українську молодь в Америці від денационалізації. Хоч просвітянсько-культурницька робота є важлива, але вона ніколи не задовольнить молоді. Молодь хоче романтики, хоче вражень і захоплення, хоче, щоби було видно, що вона живе. Одним словом, українську молодь в Америці може тільки одна справа зберегти перед асиміляцією. І не тільки зберегти, але й дати їй працю, серед якої молодь знайде свою ціль в житті. Тільки ОУН може використати українську молодь в Америці і дати їй поле до попису, багато краще, як це вона знаходить в американському світі.

Правда, велика частина української молоді в Америці вже там народилася. Вона не бачила української землі, тільки знає про неї з оповідань родичів, знайомих і книжок. Треба припустити, що ця замєриканізована українська молодь не дуже переймається новинами за Україну, розбиту, побиту і уярмлену, Україну, яка не має планерів, авт, літаків і цілої тої американської цивілізації, яка безперечно подобається кожній молоді. Але не у вигоді лежить насолода життя, а в боротьбі. А інстинкт боротьби є сильно розвинений в англійській нації. Якщо цей інстинкт перейняла українська молодь разом з американською цивілізацією, то ця молодь є тим більше цінна для нас і її майбутнє буде славне. Треба тільки зворушити душу української молоді в Америці, щоби вона навіть тоді, коли не вміє говорити по-українськи, почула в душі тугу на чимось незнаним, за своїм рідним.

Всі з нас пам'ятають гарну пісню про «євшан-зілля». Маленький синок половецького хана потрапив у неволю до київського князя. Виховувався в княжих теремах і не пам'ятав, що він народився в юртах кочівників, що пив кобиляче молоко і належав до народу кочівників. Виростав він на гарного молодця і ані один спомин про рідні, широкі степи, табуни коней і верблюдів, про

своїх рідних не залишився в його душі. Аж одного разу прибув на двір київського князя старий дід. Був це перебраний половець. Він мав намовити молодого ханського сина, щоби цей втік від київського князя, бо це його ворог, а його рідні, його держава є в степах. Там чекають на нього шатра із золотої парчі, табуни бистрих коней, тисячі хоробрих комонників, а в вежах гарні дівчата половецькі. Але всі ці намови старого діда відбивалися як горох від стіни від молодого кагана.

Йому, вихованому в достатках київського двору, не могли заімпонувати шатра і стада. Йому було жаль залишати Київ і він не хотів втікати зі старим дідом. Тепер дід кинувся до останнього способу здобути душу молодого хана. Він вийняв цвіт «євшан-зілля», яке зберігало в собі запах степів, іржання коней і шум крил вільних степових орлів. Ціла половецька традиція була укрита в цім «євшан-зіллі». Ціла історія вільного народу номадів. Його блукання по безкраїх азійських степах, його великі бої і лицарське вільне, аж до безтями, життя. Вигідний замок київського князя видався йому найпоганішою тюрмою, а ціла культура і цивілізація, в якій виховався, найбільшим варварством. Він почув нараз в своїх жилах кров номадського народу, потайки покинув тереми київського князя і летів на крилах до брудних веж і юрт свого кочівничого народу, бо зов крові є сильніший від призвичаєння і чужої цивілізації.

Таку притчу полишили нам наші предки з княжих часів. В дійсності під тим ханським сином треба розуміти український народ. Він хоч і прибере чужу цивілізацію і чужі уподобання, але його душа і кров без надуми піддаються запахові «євшан-зілля». Йдеться тільки, щоби вміти знайти це чарівне «євшан-зілля», яке здобуває людські душі. Наш народ не чув довго його запаху. Ми століттями жили як раби, а для раба є чужий запах вільного подиху степів. Одначе призначення не забуло і за нас і ми вже нині маємо своє «євшан-зілля». В бур'янах, на грядках засміченої і опльованої традиції скривалося й росло наше «євшан-зілля». По довгих століттях неволі може ОУН принести запах того «євшан-зілля» для української молоді в Америці, яка

вже народилася і росла в чужій землі. Ця молодь не знає традиції українського народу, не знає його славної минувшини, його біди і терпінь. Все, що чула ця молодь про український народ, то було все низьке, нужденне й бідне, що жадало тільки допомоги з Америки, що тільки терпіло і кричало порятунку у світі. Так в дійсності було.

Але поза цими неприємними відомостями повинна почути українська молодь в Америці і щось інше і приманливе про землю своїх батьків. Вона мусить знати і відчути, що обіцяна земля батьків є велика, що вона лежить на грані континентів і різних світів і що та земля буде відігравати велику роль в майбутньому. Далі та американська молодь мусить знати, що на батьківській землі є великі і глибокі ріки, високі гори, широкі степи, великі ліси і природні багатства. Одначе це не є ще правдивий запах «євшан-зілля», яким треба ловити душу української молоді в Америці.

Правдивий запах «євшан-зілля» – це те, що ці землі скупав своєю кров'ю український народ і з тої крові виростає правдиве «євшан-зілля» української землі. Запах цього зілля – це традиція про ті величезні бої, які зводив український народ в давнину, щоби запевнити собі панування над Сходом Європи, це повні романтики, запалу і молодечої легкості козацькі часи, це кривава традиція української армії. Але найсильніше приголомшуюче «євшан-зілля» – це Крути, святе місце української молоді, це кривавий Базар, Голгофа українського народу, а далі революційна боротьба українського народу під проводом ОУН, яка видала таких героїв як Білас і Данилишин. Це, врешті, героїчна смерть творця і вождя ОУН полковника Євгена Коновальця, який своєю кров'ю забезпечив перемогу ідеям ОУН.

І таке «євшан-зілля» несе ОУН українській молоді в Америці. Якщо запах крові з батьківських земель, якщо муки політичних в'язнів і паціфікованих, якщо бойовий крик українського народу і смерть вождя ОУН не зворушать американську молодь і не огорне її душу тугою летіти в ті далекі землі своїх батьків, ставати в ряди борців і битися, битися до перемоги за те, щоби на

цих землях зацвіло нове, вільне життя, щоби вони зайняли перше місце в світі – якщо, повторюю, українська молодь в Америці не буде здібна відчутти цього зову крові обіцяної землі, то нехай така молодь буде проклята.

Дехто говорить, що американська молодь є призвичаєна до вигід, яких не може їй дати приналежність до українського народу. Такий погляд є понижуючий і філістерський. Не завинив в цьому український народ, що деяка його частина змушена емігрувати на чужину і там шукати кращого життя. Якщо однак українська еміграція знайшла кращі умови життя, то її обов'язком є підпомагати прадідівські землі не тільки матеріально, але в разі потреби і життя віддати.

Мусимо знати, що історія і традиція творяться тільки на прадідівських землях. І коли українська молодь в Америці не родилася на українських землях, а український народ не робив матеріальних вкладів на її виховання, то все ж таки ця молодь кров'ю належить до українського народу і якщо не хоче бути у світі байстрюком, то мусить зв'язати своє майбутнє з українським народом.

Придбання американського громадянства не є жодною рекомпенсацією для української молоді в Америці за відречення від свого народу. Така молодь не може чути морально і кровно співвласницею тієї культури і цивілізації, яку створила англосаксонська раса в Америці. Такому зукраїнізованому українцеві все бракує історичної підстави чути добре в минувшині, а не лише в теперішності. Навіть чистокровні американці кажуть, що Америці бракує тисячу років історії. Це є правда. Цивілізація – є набута річ. В Українській Державі рівно ж піднесеться вона, але тут ніколи не буде бракувати тих тисячу років історії. Протинно, націоналістичний рух бере свій початок від того часу, коли в приимерках історії почала кристалізуватися українська нація і коли Бог призначив їй місце в історії.

Український націоналізм – це синтез всього, що було славного, великого і войовничого в житті нашого народу, не тільки в останні часи, але від найдавніших. Поняття «Україна» для

націоналістів, це не є посади, послы, партії, література, авта, літаки, радіо і родюча земля. Націоналістичний зміст України сягає глибше і дальше.

Україна – це боротьба вічна і безнастанна праця, повна трудів, жертв і невигод. Для націоналістів Україна – це не тільки це, що нині є на українських землях. Для нас починається Україна ще від того часу, як у всесвіті панував хаос і як Дух-Бог уносився в просторах і роздавав призначення для землі і народів, які мали зродитися на тій землі і запанувати на ній. Наша націоналістична Україна сягає далі в той бурхливий час, коли раси, племена і народи шукали собі місця на землі. Коли наші предки були ще номадами і на своїх возах добилися на український степ, зайняли його збройною рукою і перемінилися поволі на ньому в українську націю.

Нашими українськими князями є Олег, Ігор, Святослав, Володимир, які на чолі українських ратаїв ішли на підбій чужих земель, або теребили дикі орди і підбивали степ під українську культуру. Рівно ж є нашою Україна, коли вона упадала, розбита княжими межиусобицями і татарськими наїздами.

Ми, націоналісти, признаємося до України, яка по світлім розцвіті і створенню Київської держави, скотилася врешті через лінивість, байдужість і замилування до спокою у польську і московську неволю.

Нашою є Україна козацька, повна бойового і лицарського духа, яка блиском своєї зброї осліплювала очі наслідникам Магомета і Польщу завалила. І нинішня Україна є такою націоналістичною, яка б вона не видавалася чужинцям. Правда, нині на Україні нема нічого захоплюючого. Там панує неволя, голод і сором. Але тут рівно ж йде запекла боротьба з наїзниками. Тут нині муруються підвалини під будучу Україну, яка мусить бути першою у світі. І мабуть нині немає на землі другого народу, якого молодь мала би до сповнення таку світлу місію, як українська. Ця молодь має зібрати увесь моральний капітал, який криє в собі наш народ. Зібрати всю славу минувшину і творити щось нове, могутнє, що бачив би цілий світ. Треба надати новий зміст

історії людства, надати Східній Європі наш політичний устрій, який буде синтезом нашої душі, нашої історії. І генія української нації.

Нам не бракує нічого до творення світлої історії, лише охоти до праці, завзяття і запалу. Коли так будемо розуміти Україну, то кожному українцеві буде видаватися примітивними забаганками американська цивілізація, яка би мала виправдати денационалізацію нашої молоді на еміграції.

Суть життя не становлять матеріальні користи, але духовні. Убогі духом є найбільшими жебраками. Не можна порівнювати навіть душевний стан того юнака, який майже серед диких матеріальних обставин, пішки, голодний і босий робить саботаж ворогові по українських землях з тим юнаком в Америці, який живе серед великого комфорту і вважає, що за цей комфорт має він право забути кровну приналежність до українського народу.

Життя мусить мати ідею. Багато щасливіші є ті українські діти, що обідрані пасуть худобу, від тих, які на чужині користаються з добродійств чужої цивілізації. Краще почувається той українець, що їде хлопським возом по сільській дорозі, від того, що гонить автом по американських, асфальтових шосе.

Скажуть деякі, що і в Америці є коні, ліси і ріки і природа подібна до української і що тут можна знайти те все, що на Україні. Так, це правда. Але ті американські ліси, поля і ріки, це тільки декорація для української душі, фата-моргана його туги за українською землею. В американській природі немає нашої історії, не росте наше «євшан-зілля» і немає тут наших ларів і пенатів¹²⁷. Націоналізм не відкидає значення ваги техніки і цивілізаційних здобутків людського духа в нинішньому часі. Але це є другорядна річ. На першому місці мусить бути боротьба за самостійну Україну, себто на першому місці ідея, а пізніше – матерія.

Під час боротьби американців за самостійність з англійцями, послав англійський вождь свого ад'ютанта на переговори до вождя повстанчої, американської армії Вашингтона. Елегантний

127. Лари і пенати – давньоримські добрі духи і боги, охоронці дому.

англійський старшина здивувався дуже, коли його привів службовий старшина повстанчої американської армії на одну галявину. Серед галявини знаходилося велике вогнище, біля якого сидів сам Вашингтон зі своїм штабом на землі і витягав з вогню печену бараболю. По прочитанні повновастей англійського посла, запросив його Вашингтон сісти біля нього і їсти печену бараболю. Англієць був дуже радий, що йому вдалося побачити самого Вашингтона і скоро зайняв місце побіч вождя ворожої армії, про якого лунала легендарна слава по цілому світі. Одначе англійцеві не могло поміститися в голові, яку ціль має Вашингтон, що покинув вигоди і тепер сидить в болоті на землі і їсть печену бараболю зі своїми повстанцями. Цікавість перемогла англійця над добрим вихованням і він спитав Вашингтона, яку ціль має він в житті, що веде його в той спосіб, як нужденний ковбой. Вашингтон спокійно відповів: *«Ми живемо для ідеї»*. Така була відповідь будівничого держави, в якій живе переважно українська еміграція в Америці. Українська американська молодь повинна студіювати визвольну війну американців. Підставою цивілізації в Сполучених Державах є їхня самостійність, а цю самостійність здобули Сполучені Держави повстанням і війною. Нехай собі українська молодь в Америці пригадає Вашингтона, Лінкольна, генерала Гранта¹²⁸ і Рузвельта. Бо для поневоленого народу такі в першій мірі американці можуть служити за приклад. Правда, що нинішній, меткий дух американізму, повний експансії, радості і легкості в сполучі з шалено розвинутою технікою, а далі найвище в світі піднесений життєвий стандарт – все це мусить подобатися молодим людям. Нинішня Україна в протиставленні до Америки виглядає так, як Америка Вашингтона проти нинішньої Америки.

Українська молодь в Америці мусить мати амбіцію старатися допомогти, щоби Україна в Східній Європі зайняла таке місце, як Сполучені Держави в Америці. Не насолоджуватися здобутками чужої цивілізації, до якої ми не маємо історичного права, але ставати в ряди борців, щоби зробити вільною, самостійною

128. Грант Улісс (1822-1885) – військовий генерал Півночі в Громадянській війні в США, президент США.

і щасливою країну своїх батьків, обіцяну землю українського народу. Поле до перегонів в історії, а не автами, має нинішня українська молодь. Земля, за яку маємо боротися, не є гірша від американської. І на Україні є великі степи, високі гори, великі ліси, урожайна земля, а найголовніше, що український народ має до сповнення більшу місію, ніж Америка. Український націоналізм виступає як реформатор не тільки політичний, але і моральний. Україна є положена на грані двох світів і тим самим мусить брати активну участь у всіх азійських питаннях. Нині назрівають тут найбільші конфлікти, які коли-небудь були на землі. Україна мусить бути в них підметом, тому українську націю чекає слава будучність. І в ім'я тої світлої будучності, приманливого і незнамого призначення треба працювати і приготівлювати себе українській молоді в Америці.

2. Українська еміграція в Америці мусить приготівити себе політично-військово до боротьби за визволення України. Не думаю за ту політичну підготовку, яку ведуть всякі партії, гуртки, інституції і різного роду спекулянти. Ця політична підготовка мусить бути згідна з ідеологією ОУН.

Йдеться про те, щоби українська еміграція в Америці не тільки зрозуміла свою національну приналежність, але щоби та маса зрозуміла в той спосіб поняття нації, як це представлено в попередньому розділі.

Йдеться про те, щоби мати Україну в першій мірі в душі, а не в голові.

Йдеться про те, щоби українська еміграція зрозуміла і відчула глибоко в душі ту боротьбу, яку тепер веде український народ на матірніх землях, як рівно ж політичні ідеали українського націоналізму.

Український народ має сильну волю і бореться за це, щоби стати господарем Сходу Європи. Треба здавати собі все справу, що Самостійна Україна може постати тільки по трупі Москви і Варшави. Значить на Україні буде постійно щонайменше два головні фронти. Всі українці в Азії і Європі мусять боротися чинно за своє визволення. Українська проблема є глобального

значення. Це не є якась Чорногорія або передвоєнна Сербія. Соборна Україна – це значить держава з 50-70-мільйонним населенням тільки в Європі. Боротьба за такий політичний твір викличе відгомін у цілому світі, а постання Української Держави внесе ґрунтовну зміну в теперішній політичний уклад в світі. В таких обставинах буде мати нагоду кожен українець, де б він не жив, брати активну участь зі зброєю в руках у боротьбі за будову Української Держави.

Нині в світі йдуть шалені озброєння, хоч війни кожен боїться, хто має багато до втрачення. Ми, українські націоналісти, хочемо війни, бо вона відродить морально український народ, зцементує його у свідому націю і під час війни ми здобудемо Українську Державу. І хочби цілий світ був проти війни, то ми мусимо її викликати своєю революційною працею. Безпосередній тягар боротьби спадає і спадє на націоналістичну молодь українського народу. Ця молодь має велику задачу до сповнення, але разом велику честь і славу. Вона має нагоду боротися і перебувати своє молоде життя на побоевищі. Вона має нагоду насолоджуватися і спокюватися бойовим розгаром і творити історію.

Українська націоналістична молодь не хоче згодитися з роллю євнуха в історії і вона йде слідами героїв з-під Крут і Базару. Перемога або смерть в боротьбі – це мусить бути клич і гаряче бажання української молоді. Ми, українці, створимо не тільки Українську імперію, але і будемо першими в світі, коли знову будемо вважати для нас за найбільшу честь вмирати на полі бою, але під жовто-блакитними прапорами, як це було в звичаї наших предків, які встидалися смерті в ліжку.

І українська молодь в Америці мусить прилетіти на кожне побоевище, де буде видно жовто-блакитні бойові стяги. Одним словом, американська еміґрація мусить зорганізувати українсько-американську армію, яка мала би в недалекій війні взяти чинно участь в боротьбі за Українську Державу.

Це є найважливіше завдання, яке ставить воєнна доктрина українських націоналістів до американської еміґрації. Тяжко нині сказати, коли, де і з ким буде битися така армія. Не знати, як

уложаться блоки світових фронтів. Тим більше ми мусимо себе військово приготувати, щоби все бути готовими. Не думаймо нині, в який спосіб така націоналістична армія з американських емігрантів дістанеться на Україну, чи взагалі там, де зможе битися з ворогами України. Історія дає нам багато прикладів, що це все є можливе, що це все вже було, як тільки дана еміграція є зорганізована і якщо вона хоче битися.

Італійський революціонер Гарібальді приїхав 1848 р. зі своїм легіоном аж з південної Америки до своєї вітчизни і брав участь в тодішній війні італійців проти Австрії. За часів світової війни чеські легіони перейшли Східну Європу і Сибір і окрешною дорогою через Тихий і Індійський океан дісталися на свої матірні землі. І польські легіони Галлера склалися переважно з польської еміграції в Америці. І українська націоналістична армія дістанеться з Америки туди, де зможе боротися з ворогом. Треба тільки щоби така армія була і щоби її морально-бойовий стан був високий.

Зі споминів Дорошенка довідуємося, що було можливо організувати 1919 р. військо з українців, полонених в Італії, колишньої австрійської армії і перевести його в Україну. І хоча з Італії морем є дуже близько в Україну, то тодішні українські політики не знали як це перевести в діло. Українські націоналісти не сміють показатися такими недолугими, як ті колишні українські дипломати і торгівельні місії, які замість амуніції та ліків купили за кордоном пару сот тисяч синьо-жовтих кокардок і вислали в Україну.

Про вислід в майбутній війні буде рішати український народ на матірних землях. Одначе не можна недооцінювати тих користей, які дадуть під час повстання всякі націоналістичні відділи, зорганізовані поза межами України, десь в Америці, Балканах, над Балтикою чи в Далекому Сході. Зі всіх сторін світу мусимо марширувати концентричним маршем на Москву і Варшаву. Американська еміграція має найбільші можливості і нагоду приготуватися і зорганізуватися та вишколитися якнайкраще до майбутньої війни.

Військова підготовка, яку веде тепер ОУН в Америці, має величезне значення для будучої боротьби за нашу самостійність. В Америці є улегшена справа доброї військової підготовки, бо українська молодь може вступити в ряди американської армії і в ній підготовлятися з тою свідомістю, що в майбутньому принесе своїм знанням велику користь під час і пізніше, по закінченню війни в рядах армії здобутої української держави.

Америка дає нагоду нашій молоді вивчити воєнну техніку, яка в американській армії стоїть чи не найвище в світі. Початки для вишколу летунів розпочала ОУН. Факт, що українські націоналісти в Америці розпочали організовувати летунські школи і купили власний літак не можна нині ще як слід оцінити. Ми, члени народу, який донедавна вважав себе заголюканим, темним і неповоротним, беремося власними силами опанувати небо для успішнішої боротьби з ворогом. Це великий крок не тільки в революційній боротьбі українського народу – але це передусім моральний здобуток. Моральне значення того націоналістичного літака може бути більше від цілих ворожих ескадр. Але побіч моральної сили нам треба думати і за реальну. Один літак в Америці, а навіть кілька, не повинні нам завернути голови. Нам треба використати Америку там, де її можна буде використати з найбільшим вислідом для нас. Це станеться тоді, коли українська молодь в Америці буде вступати масово в ряди активної американської армії, а передовсім до морського і повітряного флоту.

Тяжко нині передбачити, яку користь зможе принести Україні кільканадцять американських українців, які скінчать старшинські школи в американській армії. Такі старшини може будуть змушені перебрати на себе організування українського флоту і летунства вже в найближчому майбутньому. Безперечно, що і той, закуплений націоналістами літак, вивчить летунів. Але нам треба багато, дуже багато, бо Україна велика, а наші вороги розпоряджаються великим повітряним флотом. Брак наших летунів муситимемо заступити чужими, як це робить Китай. І тепер вже чужинці думають за нас.

«Сурма»¹²⁹ з травня-червня 1934 р. подає, що англійський авіаційний журнал «Ейроплен», писав так в тому часі: «Коли Україна буде визволятися, то Англія буде мати багато роботи з постачанням для України військової авіації. В такому випадку для англійських летунів буде дуже добра нагода зайняти посади інструкторів-організаторів та старшин в українській авіації. Пізніше, коли Україна здобуде незалежність, то їй будуть потрібні військові літаки і ціле устаткування для цивільної авіації. Пізніше, коли Україна стане нашою союзницею, та коли Москва нападе знову на Україну, а через неї на Європу, то Англії прийдеться без сумніву послати значні авіаційні сили на поміч українському повітряному флоту. А можливо рівно ж, що коли українську авіацію, незначну розмірами, знищать москалі, то англійському летунству прийдеться заступити в цілості українське в боротьбі».

Так думають вже нині за Україну англійські летунські кола. Хоч з одної сторони це потішно чути, але з другої і соромно, що англійці думають більше про будучність України, ніж ми самі.

Українська молодь в Америці мусить взяти собі за точку амбіції, щоби вона, а не хто чужий, забезпечила Україні під час майбутньої визвольної війни інструкторів і старшин до летунства і флоту. Та українська молодь, вишколена на модерних, американських літаках і дредноутах¹³⁰, мусить пізніше дати своє знання для організації і ведення боротьби в Україні при допомозі найкращих технічних засобів. Україна не повинна відчувати брак летунів і організаторів цієї страшної, технічної зброї.

Від американської української молоді в Америці залежить, чи Україна під час повстання буде потребувати від Англії чи іншої держави тільки літаків, чи рівно ж і інструкторів. Мертвий матеріал все знайдеться. Треба одначе людей, щоби використали цей матеріал. За гроші все дістанеться машину. Було їх повно і за минулою визвольною війною в Україні, але не було кому їх оживити. І в майбутній війні нам не забракне машин, але треба мати

129. «Сурма» – нелегальний орган Української Військової Організації у 1927-1934 рр.

130. Дредноут – клас найпотужніших артилерійських броньованих кораблів в ХХ ст.

ще і людей, щоби вмiли об'їздитися з машиною і знали бойову тактику летунства і мали знання організувати технічну війну. Таких речей можна навчитися, однак, тільки в армії. Один, чи навіть кілька приватних літаків, не зробить цього. Таке військовоє знання треба добувати через безнастанні військові студії. Щоби бути добрим морським старшиною, треба вчитися 7 років. Такі справи повинна мати українська молодь в Америці перед очима і використати цей передчас, заки Україна не покличе її на поміч.

Не знаю які умови існують, щоби вступити до американської армії. Однак і серед найтяжчих умов треба використати нагоду і впахитися в ряди американської армії, щоби вивчитися від неї модерного способу провадження війни. Особливо молоді українські націоналісти в Америці повинні пам'ятати, що їх брати у ворожих арміях не мають нагоди вивчитися військової техніки, бо ворог з розмислом не приділяє їх у військової, технічні відділи. Чого не можна навчитися в ворожих рядах, того мусять навчитися українські націоналісти в рядах американської армії. Безперечно, що ми є свідомі ворожої сили. Наші вороги мають літаки, танки, гармати, гази, а ми нічого, крім завдання, запалу і віри в перемогу.

Ми, однак, будемо голіруч пхатися вперед, наступати широким фронтом, будемо в'їдатися в ворога на кожному кроці, доки не захитаємо його довіри до техніки і не наженемо в його душу зневіру. Однак ніхто не сміє забути, яку користь можуть нам принести такі українські націоналісти, які будуть вмiти володіти технікою. З цієї причини українська молодь в Америці має святий обов'язок доповнити це все, чого буде бракувати Україні під час війни. Коли так дивимося на справу, то українська націоналістична молодь в Америці має багато більшу місію, ніж вона собі могла приписувати.

Справу масового вступу в американську армію повинно трактуватися в Америці серед української еміграції, як приказ історичної конечності. Зорганізуванням цього всього повинен зайнятися Військовий Штаб в Америці. Цей штаб повинен мати в руках військовий вишкіл всіх націоналістичних відділів

в цілій Америці. Цей штаб підлягав би Військовому Штабові при Проводі ОУН і виконував би його зарядження у військових справах. Праця Військового Штабу в Америці повинна обіймати всі ділянки, які є потрібні для військового вишколу еміграції і для створення апарату, який би був здібний у відповідний момент повести українську націоналістичну молодь на поле бою.

В першій мірі Військовий Штаб в Америці мусив би нав'язати тісну співпрацю з В[ійськовим] Штабом при ПУН-і, щоби узгіднити напрямні і обсяг вишколу, спільну команду і все інше, що підлягає під поняття армії. Військовий Штаб в Америці мав би за задачу видавати друком всі військові праці, вироблені при ПУН-і для поширення військової науки серед своїх членів і далі по світі, з огляду на те, що в Америці можуть знайтися на це фонди і є велика свобода рухів.

Військовий Штаб в Америці подав би націоналістичним відділам військово-тактичну організацію, щоби вони були більш здібні до війни. Військовий Штаб в Америці призначував би людей до американського війська і провадив би евіденцію вишколення людей. Військовий Штаб в Америці має велике значення. Може прийти момент, що в Америці буде політична нагода zorganizувати українську армію і повести на поле бою. Цю технічно-практичну працю мусить виконувати Військовий Штаб. В такий час не буде мати Військовий Штаб в Америці майже ніякої помочі від української еміграції в Європі, крім моральної. А все ж таки треба, щоби Військовий Штаб в Америці поступав однозгідно з вимогами нашого руху і щоби в разі нагоди поставив якнайбільше українців під зброю і вмів завести їх на побоєвище, де буде рішатися вислід нашої визвольної війни. Військовий Штаб при ПУН-у повинен вже тепер zorganizувати і тримати кріпкий зв'язок з Військовим Штабом в Америці і спільно приготуватися до всіх евентуальностей, які можуть розкрити будучі воєнні події перед українською еміграцією в цілій Америці, а не тільки в Сполучених Державах чи Канаді. Нині нам невільно нічого призабути, нічого зіставати, що позістало би осторонь революційної боротьби українського народу і не було використаним. Мусимо

навчитися вплітати нашу визвольну боротьбу в глобальні відносини і вибороти собі місце підмету в тих відносинах. Мусимо бути приготовані скрізь і всюди виступити як зорганізована бойова сила, бо тільки в такий спосіб можемо прискіпити нашу перемогу і використати кожного українця поза межами матірних земель.

Українська еміграція в Америці повернеться у своїй подавляючій більшості в Україну, як тільки створиться Українська Держава. Приклад польсько-американської еміграції, яка в малій кількості вернула до відбудованої Польщі, не каже для нас нічого. Самостійна Україна буде потребувати якнайбільше українського населення. Мусимо здати собі справу з цього, що Соборна Україна може постати по розтрощенню Москви і Польщі, а в такому разі кордони Української Держави не будуть держатися сліпо етнографічних кордонів, але будуть відповідні з політичними, стратегічними і економічними інтересами української нації. При нашій добрій поставі не тільки Схід Європи, але і цілий Казахстан буде належати до Української Держави. В такому випадкові перед українським народом одкриваються величезні можливості політичного і економічного розвитку. Така Українська Держава буде потребувати мільйонів нових рук до опанування політичного і економічного цих просторів. Українська еміграція з Америки знайде широке поле до економічної експансії, багато більше від того, яка має на американському континенті. Американський дух, підприємливість, рухливість і методи організування економічного життя, – всі ці позитивні прикмети американізму будуть великою поміччю для Української Держави. Замість перемінювати бразилійські і канадійські праліси в урожайну землю, будуть мати можливість і обов'язок українські емігранти з Америки робити подібну працю в межах Української Держави, на славу і могутність української імперії. Зрештою вороги відібрали нашому народові землю і він з нужди почав емігрувати. В Українській Державі вся земля повернеться в руки українського народу, тому на Україні буде місце для повороту еміграції з Америки, яке особливо в Бразилії і Аргентині попадає в тугу за рідною землею.

Мусимо брати під увагу, що постання Української Держави змінить політичний уклад світу. Вслід за цим зміняться рівно ж і економічні відносини. Україна буде мати центральне положення межі Азією і Європою. А нинішня Азія – це вже не дикий степ, по якому ганяють номади. Казахстан вже перерізують в багатьох місцях залізничні і автомобілеві шляхи. Побіч зникаючих юрт киргизів починають чимраз густіше виринати на урожайному степу хутори українських переселенців і політичних засланих. Саме існування Української Держави над Дніпром оживить ще більше Сірий Клин, багатий на ліси, степи, левади, озера і мінеральні багатства. Підприємливі українці знайдуть тут величезне поле до попису, а перше місце межі ними знайде еміграція з Америки, яка знайде на цих просторах подібні умови праці, як нині має їх в Аргентині, Бразилії чи Канаді. Тільки що праця в Сірому Клині буде давати моральне задоволення американській еміграції. Вона буде сповняти велику культурну місію, подібну до тих перших англійських емігрантів, які дали основу для нинішніх Сполучених Держав. Еміграція цілої Америки може зайняти перше місце в рядах тих українських піонерів, що будуть закріплювати молоду українську імперію на грані двох континентів і світів.

3. Перше завдання нинішньої української еміграції в Америці є матеріальна поміч для ведення визвольної боротьби. Завдяки економічним обставинам в Америці, паде на тамошню українську еміграцію тягар і обов'язок матеріальної помочі для ОУН.

Колись сказав один багатий емігрант в Америці, що як буде Українська Держава, то він купить гармату для неї. Намір гідний похвали, але без практичної користі для нинішньої, революційної боротьби. Такий українець і подібний до нього мусить знати, що Українська Держава буде мати дуже багато гармат, літаків і іншої зброї. Нині наша зброя є в руках ворога і ОУН потребує нині крім моральних засобів рівно ж і матеріальних, щоби могли приготувати українську революцію, яка би була в стані відібрати ворогові зброю і обернути проти нього.

Для ведення революційної боротьби потрібні гроші. І ці гроші мусить дати українська еміграція в Америці, якщо хоче гідно виконати почесну роль, яку приписала їй історія в визвольній боротьбі українського народу. Така матеріальна поміч мусить бути стала і велика. Розростові української революції не сміє стояти на перешкоді брак матеріальних засобів. Українська еміграція в Америці тим більше повинна взяти на себе жертву гроша, як нині вона ще не має нагоди давати жертви крові.

Всі великі почини мали своїх жертводавців, які помагали грошем зреалізувати їх. Коли під час першої карфагенської війни на Сицилію стратили римляни флот і римська держава, вичерпана довголітньою війною, не могла збудувати новий флот, без якого було неможливим остаточне здобуття Сицилії, тоді врятувала римську державу жертвенність приватних громадян. Ці патріотичні римляни з власного пориву і на власний кошт збудували 200 кораблів і озброїли 60000 залоги до них і передали цей величезний флот до розпорядимості держави. При помочі цього флоту побили римляни карфагенський флот біля островів Егада¹³¹ і в цей спосіб закінчили довгу 23-літню першу війну з Карфагеном. Римляни здобули Сицилію і в цей спосіб поклали основи під пізнішу світову імперію. Приклад, що приватні громадяни на 23-му році тяжкої війни виставили за власні гроші 200 воєнних кораблів і озброїли 60000 залоги є безпримірним в історії. Безперечно, що українська еміграція не розпоряджається такими фінансовими засобами, як римські громадяни, але від неї не вимагається будова крейсерів. Йдеться про те, щоб дати по можливості і в доцільний час. Коли би той емігрант, який заміряє купити гармату для Української Держави, хотів пожертвувати вже нині цю гармату (себто гроші на неї на революційну боротьбу), то це був би рівно ж небувалий приклад жертвності в історії нашої визвольної боротьби. В тім, так пекучим для нашої боротьби часі, конечним є підкреслити народну приказку: «Хто зараз дає, два рази дає». І тут треба ствердити, що без жертви, крові і гроша не можна

131. Битва біля Егадських островів 241 р. до н. е. – морський бій Першої Пунічної війни, в якому римський флот здобув перемогу над флотом Карфагену.

здобути і оборонити держави. В цій жертвенності лежала таємниця успіхів старинних римлян.

Часи італійського відродження дають нам багато прикладів на жертви, які складав італійський народ в грошах. Коли Гарібальді їхав 1848 р. з Монтевідео до Італії зі своїм легіоном, то на цю експедицію зложив один італійський купець 30000 лір. А далі експедиція Гарібальді на чолі «тисячі відважних» і здобуття королівства двох Сицилій відбувалася на кошт збірок жертвенного італійського громадянства, яке хотіло бачити вільною свою Вітчизну. Ці збірки виносили мільйони. Рівно ж наші вороги ляхи складали великі мільйони на справу повстання. І легіони Пілсудського могли зорганізуватися в самостійний військовий відділ, бо польська суспільність не жалувала гроша для тих, що давали життя за ідею.

Безперечно, що і українцям в Америці не можна закинути браку жертвенності. Одначе мусимо собі здати справу з цього, що ОУН є напередодні проголошення повстання, а до цього треба гроша. Якщо би націоналістичне повстання мало деякі хиби через брак гроша, то це було би найбільш болюче свідоцтво, що ми не доросли бути державною нацією. Поневоленому народові може забракнути на якийсь час фізичних сил до боротьби, але грошей не повинно забракнути ніколи. Це тим більше відноситься до нас, українців, що хочемо бути господарями Східної Європи. Українська еміграція в Америці мусить сповнити і цю третю задачу, яку накладає на неї момент історії.

УКРАЇНА І ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ

Якщо визначаємо східні кордони України на Волзі і Каспії, то це не значить, що тут кінчиться наш східний кордон. Це тільки природний кордон України в Європі. Одначе ми мусимо перейти і в Центральну Азію з оглядів стратегічних, політичних і економічних. Геополітичне положення України є цього роду, що ми не можемо спокійно замкнути очі на це все, що робиться на Схід від Волги і Каспія.

В першій мірі мусить нас цікавити все те, що робиться і буде робитися в Азії, бо наше географічне положення на грані двох світів примушує нас до цього. Особливо є для нас важливим все те, що робиться нині в московській частині Азії.

Під політичним оглядом представляється московська Азія в той спосіб:

1. Союзна республіка туркменська межує на півночі з Казахстаном і автономною областю каракалпаків. На схід – з Узбекистаном, на півдні – з Афганістаном і Персією, а на захід – з Каспієм. Має 443649 км² і 1270000 населення, з якого 70% творять туркмени, 12% – узбеки, а москалі і українці – 10%. Туркменська республіка має для України особливе значення, з огляду на її сусідство з Персією і Афганістаном, що дозволяє пенетрацію в ці держави, а далі в Індії і Перську затоку. Особливе значення має залізниця Красноводськ – Полторацьк – Мерв. Звідси відходить бічна залізниця до Кушка над афганістанським кордоном. Звідси легко продовжити цю залізницю через Герат до

Кабулу, а далі до Лягоре, а з другого боку через Кандагар в долину Інду. Коротше сполучення можна одержати, продовжуючи лінію Оренбург – Ташкент – Лягоре. Одначе такому продовженню стоїть на перешкоді майже непрохідне гірське пасмо Тянь-Шань і Памір. Натомість з Кушка на Герат немає цих труднощів. Така туркмено-афганістанська магістраль скоротила би наполовину теперішню дорогу до Бомбею або Калькутти. Подорож до Австралії або на Далекий Схід скоротилася б майже на один тиждень. Безперечно, що велика частина торгівельного руху продовжувалася б далі морською дорогою, а решта перейшла би на цю залізницю.

Україна має величезний інтерес в тому, щоби створити сполучення з Індіями через Афганістан, як рівно ж через Персію з Перською затокою. Вистачить поглянути на карту, щоби переконатися як близько є до Індій з Європи залізницею: Ростов – Дербент – Баку – Красноводськ – Мерв – Кушка – Герат – Кандагар. Коли ж візьмемо під увагу, що по сполученню каналом Дону з Волгою, а Дніпра з Балтійським морем, зможуть заходити кораблі з Середземного моря і Балтійського прямо водою аж до Баку і [???]идзелі, тоді зрозуміємо, яке значення має для нас Каспій і Туркменістан.

Нині не існує сполучення з Індіями через Афганістан, з огляду на політичні відносини між Великою Британією та Москвою. Одначе з постановом Української Держави ці відносини зміняться і туркменсько-афганістанська магістраль буде мати найбільший рух в цілому світі. Не може бути найменшого сумніву, що ця туркменська магістраль мусить бути в наших руках, бо туркмени не будуть знати що з нею зробити. Зрештою, туркмени є ще напівдикі і малочисельні, щоби могли що-небудь децидувати. Під оглядом економічним Туркменська республіка є рівно ж важна. Тут вдається бавовна, але треба переводити іригації. Збіжжя треба довозити. Дальше знаходиться тут сіль, главберська сіль¹³², нафта і озокерит. Столицею республіки є Ашхабад (80000), одначе більше значення має місто Мерв, яке лежить в

132. Глауберова сіль – мінерал, який використовується в медицині та виробництві скла та соди.

надзвичайно багатій околиці. Туркмени належать до турецької раси. Є знамениті кіннотники, розгнuzдані, войовничі і напів номади. Розкинені на великому просторі, не можуть грати якоїсь політичної ролі.

2. Союзна республіка Узбекистан має 172000 км², де живе біля 5000000 населення. Це є одинока республіка в московській Азії, яка має значення з огляду на густе населення. 74% населення становлять узбеки, а москалі тільки 6%. Узбеки є народом осілим і належать до найбільш здібних рільників в Азії. Узбекистан має для Москви спеціальне значення з огляду на бавовну, яка цілковито покриває запотребування СРСР. Ташкент з 500000 населенням є столицею республіки. Узбеки є найбільш розвинені межі турецькими племенами в Туркестані. Мають історичну традицію, бо від XII віку домінували над Туркестаном. Нині одначе узбеки починають розбиватися етнічно, бо мішаються зі сартами мішаним племенем, в якому переважає іранський елемент. Рівно ж мішаються узбеки з киргизами, з чого повстала нова етнічна група курама. Це все вказує, що узбеки не творять певної, закінченої національної спільноти і не можна припускати, що вони можуть створити якусь самостійну державу. Не можна одначе трактувати узбеків на рівні з киргизами. Узбекистан треба втягнути в коло української політики.

3. Федеративна республіка Таджикистан має 143000 км² і близько 1350000 мешканців, в більшості таджиків. Таджиків є іранського походження, спокійні і знамениті рільники, особливо визначаються спритністю в наводнюванню своїх піль, які без води є безплідні на урожай. Таджиків затрачують рівно ж свою етнічну відрубність, через мішання з народами турецького походження, так далеко, що нині багато таджиків вже навіть не говорять по-перськи. Головне місто є Сталінабад, давнє Душанбе (48000). Таджикистан має велике міжнародне значення, бо сюди через Памір веде шлях в Індії.

4. Найбільше значення має одначе для нас автономна республіка Казахстан. Вона простягається від нижньої Волги і Каспія аж до Монголії і Хін. Як рівно ж від Уралу і західно-південного

Сибіру до Туркменистану, Узбекистану і Киргизстану. Поверхня Казахстану виносить 2853000 км², з 6900000 населенням.

Казахстан є для нас дуже важним тому, що тут є велике число українських поселенців. Вже давніше було сказано, що українське населення в Казахстані не можна вважати еміграцією, але автотонним населенням. Ми в нашій боротьбі з Москвою мусимо прагнути зорганізувати в Казахстані бойову силу з українського населення, як рівно ж дати йому поміч з України і зорганізувати тут українську владу. Важною справою є це, що в Казахстані є українське населення, яке може стати до боротьби з Москвою за владу над Казахстаном. Половину всього населення в Казахстані становлять казахи, народ турецько-татарського походження. Є це типові номади, які переходять зі своїм стадом від Каспію аж до Алтаю.

Большевицька влада змінила значно соціальні відносини краю. На степах північного Казахстану постало багато колгоспів і радгоспів, в яких силою уміщено переважно політичних засланих з України. Постали промислові райони, в яких добувається олово, цинк, мідь, нікель, а навіть золото. В Казахстані знаходиться половина запасів міді цілого СРСР, крім цього видобувають тут вольфрам, молібден і азбест з високовартісним волокном. По обох берегах ріки Ємби знаходиться нафта. Її запаси займають друге місце по Баку. Крім нафти є в Казахстані великі поклади вугілля, яких запаси виносять 70-80 мільярдів тон. Крім степових, піскових частин є в Казахстані багато доброї землі, яка надається під управу збіжжя, цукрових буряків і бавовни. Загалом можна сказати, що Казахстан є винятково багатю країною і що він має перед собою славне майбутне.

Ми мусимо зробити все, що зможемо, щоби Казахстан не залишився при Москві. Москва по втраті України звернула би свою експансію на Центральну Азію і за кількадесят років в Казахстані постала би для нас величезна загроза. Ми мусимо відкинути москалів і в Азії на північ. У зв'язку з цим ми мусимо підробляти справу і політично. Треба переконати і Японію, що для неї є краще, якщо Україна буде спиратися на Алтай і Джунгарію і граничити через Монголію з Японією, зглядно Манджу-куо.

Не знаємо, які наміри мають японці щодо московської Азії, однак без огляду на них ми мусимо мати свої наміри. Далі буде говорено, для якої цілі повинна бути вжита далекосхідна українська армія. Нам все треба використати, щоби в Центральній Азії розпалити війну проти Москви, бо це буде відтягати її сили з Європи. Коли ми виграємо війну в Європі, то негайно треба вислати експедицію в Казахстан, щоби злучитися з далекосхідною армією і надати провід всім народам Центральної Азії, які будуть битися з Москвою.

Не треба однак переоцінювати бойову силу казахів, узбеків, киргизів і туркменів, а навіть українське населення в Казахстані. Всі вони не зможуть вигнати Москву з Центральної Азії. Вони можуть тільки допомогти українській армії розбити московську, але звільнити Центральну Азію може тільки велика і добре організована українська армія. Так само, як в Європі народ, підбитий Москвою, не визволиться без України, так само і в Центральній Азії. Можуть японці розбити московську армію на Далекому Сході, та це ще не звільнить Казахстан, Узбекистан, Таджикистан і Киргизстан. А тяжко подумати, щоби японці дійшли аж до Уралу і Каспійського моря. Тільки Україна може по звільненню допомогти визволитися народам центральної московської Азії. А задарма ніхто нікого не визволяє. Зрештою, ми бачимо, що ці народи з себе уявляють. Ніхто з них не є здібний зорганізувати яку таку модерну державу, а найбільше казахи, типові номади. Зрештою, як сказано, в Казахстані є українське населення, яке переважно живе з управи ріллі, себто має найбільші дані рішати про політичну долю Казахстану в часі найближчої війни. Похід в Казахстан молоді української націоналістичної армії буде власне нашою епопеєю, якою мусить закінчитися наша війна.

Москва розбудувала на Уралі великі індустрійні центри. Казахстан постачає велику частину головних сирівців. Ми мусимо відтяти Москві це джерело сирівців, як рівно ж створити в Казахстані воєнну базу, з якої б ми загрозували московським індустрійним центрам на Уралі. Мені здається, що у цьому треба добачати руку Провидіння, що наш народ переселювався в

північний Казахстан. Еміграція наша в Казахстані є дуже побажана не тільки з економічного огляду, але передовсім зі стратегічного. І в цьому лежить перевага Казахстану над Зеленим Клином, який з військового боку є пасивний для нас по здобуттю Української Держави. Йдеться про те, що Зелений Клин буде відділений від України, а Казахстан – злучений безпосередньо, тому кожен українець, поселений в Казахстані, це одним жовніром більше, це однією ниткою більше, яка буде зшивати Казахстан з Україною.

Все, що виїде з вільної України до Зеленого Клина, буде втрачене для нас. Українське населення на Зеленому Клині втопиться в хінським, коли по відсуненню звідси Москви зміняться політичні відносини і хінці з Манджу-го будуть мати свободний доступ на Зелений Клин. Яка-небудь наша оборонна постава в цьому місці буде засуджена на невдачу з огляду на Японію. Зелений Клин треба використати нині в нашій визвольній боротьбі і не захоплюватися думкою, що там постане домінія України, а здати собі справу, що самостійна Зелена Україна – це ніщо інше, як тільки стиль японського імперіалізму в Азії. Маємо там вже нині самостійне Манджукуо, Монголію і автономний уряд північного Китаю.

Чи хочуть японці дозволити в будучині, щоби Україна мала змогу створити на Зеленому Клині дійсно свою домінію – тяжко повірити. Це буде дуже добре, як дозволять, щоби Україна мала культурні і торгівельні зв'язки з Зеленою Україною. Про політичну співпрацю не буде мови. А Україна не буде висилати на Далекий Схід війсьничий флот з Чорного моря, щоби постигла її доля Цусіми. Замість виснажувати наш імперіалізм на згори втрачені або неясні позиції, треба його звернути на Казахстан. Замість будувати війсьничий флот для Зеленої України, треба будувати річковий війсьничий флот на Волзі і Уралі, треба зв'язати Казахстан з Україною залізничними шляхами, автострадами, летунською сіткою, треба будувати тут фортифіковані райони, тримати все сильну армію, мати вічно напоготові великий летунський флот, бо це все має органічний зв'язок з українським материком.

Справу Казахстану треба буде порішити в часі найближчої війни, бо по упадку большевизму в Москві, вона буде знаходитися в багато гіршому положенні, ніж в минулій революції. Хто, наприклад, забороняв Центральній Раді здобути Казахстан? Рішучо ніхто, тільки брак військової сили і такого наміру. Найближча війна може поставити Москву в таке трагічне положення, що Казахстан буде легко здобути, згідно його здобуття не буде мати нагоди відчутти московський народ, який буде зайнятий чимось іншим, от наприклад хоч би взаємним замордуванням себе.

Упадок большевизму в Московщині принесе в цій країні страшний хаос. При цій нагоді можна буде легко здобути Казахстан. Пізніше, коли Москва впорядкується і задержить в своїх руках Казахстан, то вже треба буде робити нову війну, щоби здобути Казахстан. А боротьба за Казахстан мусить бути між нами та Москвою. Без утрати Казахстану Москва буде далі домінуючою державою в Центральній Азії. Тоді тут нічого не зміниться! Всі народи Центральної Азії будуть далі поневолені Москвою, а багатства їх земель будуть йти на закріплення Москви. Центральна Азія буде знову замкнена перед доступом Європейської цивілізації, а наша цивілізаційна місія втопиться в солончаках Каспію. Ні, так не може бути! Центральна Азія мусить бути створена для європейської цивілізації, а її економіка зв'язана зі світовою економікою. Її стара культура мусить вийти на світ Божий і показати цілому світові те все, що робилося і творилося від найдавніших часів в Туркестані. Це все мають зробити українські націоналісти. Ми маємо увійти до Узбекистану і Таджикистану, як прийшли сюди колись гопліти Олександра Македонського.

Нам треба, врешті, мати зв'язок з Хінами й Індіями. А ці зв'язки ведуть через Центральну Азію. В майбутньому будуть єднати Україну з Хінами і Далеким Сходом залізничні шляхи, які як стріли будуть мчати по пісках і степах, де колись випасалися стада орд Чингізхана.

Центральна Азія стане відкритою країною і людство скористається тільки на цьому. Україна одначе має бути тою, що створить цю країну. Тому, що узбеки, таджики і туркмени не в силі

самі визволитися, а тільки при нашій допомозі, тому вони мусять лишитися під нашим політичним впливом. З Казахстану треба одначе зробити українську домінію. Наша політика має видумати таку державну форму для Казахстану, щоби вона була приємлива для казахів, які тут становлять більшість, одначе з огляду на своє кочівниче життя не можуть мати впливу на політичну долю своєї країни. Вони хочуть дальше випасати худобу і встидаються плуга, тому за якийсь час мусять згинуті, або зредуватися до тої ролі, яку мають індіани в Америці. Одначе все таки треба знайти таку політичну форму для Казахстану, яка подобалася би більше казахам, ніж нинішня, хоч ця форма не змінить гогого факту, що українське населення має мати верховну владу і що Казахстан має бути тісно злучений з Україною. Казахстан є наша азійська Україна – Імперія України, за якою тужать молоді українські націоналісти. При визначенні кордонів цієї азійської України треба звернути особливу увагу на північ. Якщо вже маємо здобути Казахстан, то треба затвердити межі на північ від залізничної лінії Оренбург – Картали – Кустанай – Кокчетау – Славгород – Барнаул – Кузнецьк. В часі війни ми мусимо старатися захопити індустрийний басейн в Магнітогорську. На сході треба нам конечно повести кордон до горішнього Єнісею, щоби мати в руках величезні поклади антрациту в кузнецькому басейні. Запас антрациту в цьому басейні подають геологи на більше, ніж 600 мільярдів тон. Значить, Україна не буде мати потреби боятися, що по вичерпанню донецького вугілля вона стане залежною від імпорту. На сході кордон треба оперти на Джунгарських і Алтайських горах.

Такий поділ Центральної Азії є неунікненною конечністю. Італійський учений Ауреліо Палміері¹³³ писав вже перед десятима роками в своїй книжці «Політична географія СРСР», що з огляду на національне пробудження народів в СРСР, цей союз мусить розпастися на три самостійні держави, себто: Великоросію, яка буде наскрізь азійською державою, Україну – себто напівазійську державу, і Білоросію. Цей учений передбачає, що

133. Палміері Ауреліо (1870-1926) – італійський священик, теолог, науковець, директор славистичної секції Інституту Східної Європи в Італії.

колоніальні прикмети українського народу заведуть його в Центральну Азію. Одночасно Україна буде грати величезну роль в Європі. Одним словом, Україна, а не хтось інший, буде на конто своєї власної історії продовжувати політику Петра Великого. Українські націоналісти не мають потреби бути скромнішими в своїх імперіалістичних замірах, ніж передбачає цей італієць.

Не знати яку політичну форму прийме Казахстан, чи як домінія України, чи як союзна держава, зглядно величезна провінція, прилучена впрост до України. Політична форма є важливою з пропагандивно-моральних оглядів. Одначе, яка б та форма не була, то про здобуття Казахстану від Москви буде рішати українська зброя. Одначе, яку би там політичну форму не прибрав Казахстан, то області: Оренбург, Актюбінськ, цілий округ Ємби, як рівно ж східні береги Каспію, треба прилучити адміністративно й політично до України. Йдеться про те, щоби нафтові терени над Ємбою були під безпосередньою управою України. Так само цілий Каспій та ріка Урал, зі стратегічних поглядів, мусять бути прилучені до України. В той спосіб брама народів буде східним кордоном України. Заразом брама народів буде тріумфальною брамою українського народу в його поході в Казахстан. Римляни будували тріумфальні брами своїм побідним військам. Таку тріумфальну браму збудувала для нас географія. Брама народів – це географічний, тріумфальний лук експансії українського націоналізму. Хто з українських націоналістів не схоче перейти цим луком, щоби понести культуру в Центральну Азію? Так, ми є призначені здобути середню Азію для європейської культури. Беручи культурно, то Казахстан є «бонус нулліус». Не можна вірити, що большевицький устрій надав Казахстанові підставу до розвою, бо большевизм взагалі не є в силі його дати. Большевики висисають і грабують Казахстан. А пам'ятаймо, що імперіалізм, який не має на меті поступу і цивілізації, є гнилим імперіалізмом, як цей московський. Ми, українські націоналісти, маємо пересунути межі Європи аж до Алтаю і Джунгарії.

Зрештою, наше геополітичне положення України змушує її займатися азійськими справами, якщо вона хоче бути великою державою. Таке втручання в азійські справи вийде нам тільки на користь. Ми виб'ємо діру в нашому хуторянському патріотизмі і в наші груди вдарить струмок чистого азійського повітря. Ми не заснемо під гарним українським небом, але будемо пектися на пісках Казахстану. Нам треба, щоби нас обвіяла пурга сибірська і степовий бурун. Ми тоді втратимо наше сало, а наберемо мускулів, потрібних до великих діл в історії. Казахстан буде площею воєнних вправ, «*Екзерцірпля*»¹³⁴ українських націоналістів.

Тут, у вічній боротьбі зі степом, у вічній обороні кордонів перед москалями, буде молоде українське націоналістичне покоління гартувати свою волю, духа і мускули. Тут воно буде рівно ж здобувати матеріальні багатства. Казахстан криє необчислимі можливості економічного розвитку. Цього всього буде треба Україні і цілому світові. Багатства Казахстану треба відкрити для світової економіки. Це піднесе матеріально місцеві племена. Їх культурно-цивілізаційні потреби будуть зростати, а вслід за цим зросте економічний рух. І нема тут нічого неморального, коли узбеки будуть плекати більше бавовни, туркмени – годувати расових коней і виробляти чудові килими, а казахи залишать номадське життя і будуть займатися раціональною годівлею худоби, коней, овець і верблюдів. Цих всіх речей буде потребувати Україна і ціла Європа. А ми не ідемо в Центральну Азію з наміром грабувати. Нам потрібна бавовна, але ми мусимо платити за неї ринкову ціну узбекам. Ми мусимо знищити ту економічну систему, яку ввели большевики. Узбеки самі будуть побільшувати засівну площу під бавовну, як побачать, що це їм виплачується. Наша місія є не лупити ці азійські народи, але втягнути їх в європейську цивілізацію і піднести їх матеріально і культурно.

Так, як Катон розкрив тогу з африканськими смоками перед римським сенатом, так воєнна доктрина українських націоналістів розкриває перед ними красу і чар азійських посілостей.

134. Тренувальний майданчик (з нім.).

Треба виховувати тільки націю і підготовлювати духовно до її ролі в Азії, а вже знайдеться український Сципій Африканський¹³⁵, який поведе бойову українську генерацію на підбій Центральної Азії.

Було би найбільшим політичним злочином супроти історичного призначення, даного Всемогучим українській нації, не виховувати її до історичного діла і не впровадити український імперіалізм на історичний шлях.

Крім згаданих республік в Центральній Азії є ще тут автономна республіка каракалпаків і киргизів. Одначе вони поділять долю Казахстану.

Інша Азія московська, а точніше Сибір, не цікавить нас з військового боку. Для нас є одначе важливо, щоби Японія зайшла якнайдалі на захід в Сибір. Про долю Сибіру будуть рішати Японія і Москва, а не сибірські народи. Ці народи є напівдикі і розкинені на такому просторі, що про якусь політичну організацію цих народів не можна навіть думати.

Автономна республіка Якутія має 3030000 км² і всього 327000 мешканців.

Автономна область Ойратів має 93000 км² і 121000 мешканців.

Ці всі три республіки можуть відпасти від Москви і це був би найдалі посунений імперіалізм Японії в Сибірі. Для нас було би добре з політичного боку щоби Японія зайняла Сибір аж по Єнісей. В той спосіб Москва була би обмежена тільки на Західний Сибір.

Для нас є тим краще, чим Японія зайде глибше в Азію, бо ми будемо мати союзника в Азії. На політичний устрій східного Сибіру і вчислених республік ми не будемо мати впливу, хоч українська далеосхідна армія може відіграти тут велике значення. Одначе політичні користі збере Японія.

---

135. Публій Конелій Сципій Африканський (236-183 до н. е.) – видатний римський військовий і державний діяч. Відзначився під час Другої Пунічної війни висадкою в Африці та вдалими воєнними діями проти Карфагену на його території.

ПРОМЕТЕЙСЬКИЙ СОЮЗ українського націоналізму і месіанізму

Політична концепція прометейського союзу є нісенітницею, а тому що її висувають і підтримують наші історичні вороги, вона є загрозлива і шкідлива для нас. Цю концепцію голосять деякі українські політичні кола, а навіть деякі з українських націоналістів думають про «спілку держав на Сході Європи», «козацький націоналізм і самостійність кавказьких народів». Ідею прометейських народів мусимо з цілою силою відкинути. Для нас є тільки український народ Прометеєм, прикованим до скелі, якому розривають серце всі вороги, але не в силі його убити, що більше, він стає все більш небезпечний для наших ворогів. Ми не хочемо цим сказати, що інші народи, підбиті Московією, не варті нічого, навпаки, ми ставимося з пошаною до їх визвольної боротьби, однак не хочемо себе зрівнювати з ними, бо вони всі одержують в дарунку самостійність, як тільки визволиться Україна. Україна є матір'ю для всіх цих народів, а не товаришем.

Визволення цих народів залежить від України. Коли приглянемося добре до всіх поневолених народів, то побачимо, що поза Україною можуть відігравати політичну і військову роль тільки білоруси, закавказькі народи і туркестанські. В європейській Московщині знаходяться ще рештки угро-фінських племен. Всіх цих народів живе близько 3600000 в європейській Московщині, але треба бути дуже наївним, щоби думати, про самостійну державу чудів (250000), пермяків¹³⁶ (150000),

136. Комі-пермяки – угро-фінський народ, корінне населення частини Пермського краю.

вотяків¹³⁷ (500000), черемісів або марів¹³⁸ 430000), чувашів (1100000) чи зирян¹³⁹ (225000). Це саме відноситься до татарсько-турецьких народів. Казанські татари (2800000), башкири (700000) й інші татарсько-турецькі племена, яких число в європейській Москві доходить до 4000000, не є здібні створити самостійну державу. Ми не повинні себе дурити, що підтримкою самостійності цих народів поб'ємо скоріше Москву. Ці народи є засуджені на денационалізацію, так само як німецькі колонії в Україні і кавказькі народи, тому немає потреби порівнювати боротьбу українського народу за визволення з боротьбою цих всіх екзотичних народів.

Є велика різниця в боротьбі, яку веде Україна і Білорусь від боротьби, яку ведуть, наприклад, казахи. Казахи хочуть, щоби в Казахстані не сіяти збіжжя, бо вони не мають достатнього місця на випас худоби. Якщо би хтось дійсно дав казахам самостійність, то вони знищили би все, що тут зробив большевизм і повернулися б знову до того способу життя, яке було кілька століть тому. Подібно кавказькі народи, а до певної міри Туркестан. Ці всі народи не борються за таку самостійність як Україна, але за те, щоби могли вести далі напівдикі життя. Політичне значення в боротьбі з Москвою має тільки Україна, Білорусь і закавказькі народи. Все інше є тільки предметом боротьби між Москвою і Японією в Азії, а далі Москвою і Україною в Європі.

Україна автоматично стає в провіді поневолених народів в нинішній Московії, але це не значить, що вона має зараз всіх за один стіл саджати. Цей провід дає нам наше число населення, географічне положення і наша культура. Одначе з військового боку треба віднести ворожо до так званого блоку «Прометейських народів»¹⁴⁰. Фактична боротьба ведеться між Україною

137. Вотяки – російська застаріла назва удмуртів.

138. Череміси або марійці – фіно-угорський народ, корінне населення Республіки Марій Ел.

139. Зиряни або Комі-зиряни – угро-фінський народ, корінне населення Республіки Комі.

140. «Прометейзм» – ініційований і керований міжвоєнною Польщею рух емігрантських політичних організацій народів колишньої Російської імперії для боротьби з більшовицькою владою та створення власних національних держав.

та Москвою за панування на межі двох світів. Всі інші народи і племена – це тільки менші або більші статисти. Ми не сміємо порівнювати спосіб визволення каталонців, фламандців, чехів і тим подібних менше чи більше карликуватих народів з Україною, тим більше немає великого політичного ані військового сенсу ставлення на рівні з українцями всяких народів чи племен, поневолених Москвою. Не можна поважно говорити про самостійну державу самоїдів¹⁴¹, остяків¹⁴², зирян, вотяків, калмиків чи кавказьких племен. Це все ще напівдикі народи. Вони мусять бути політично залежними від Москви або України. Навіть якби їм дав хтось самостійність, то схід Європи і Центральна Азія залишалися би далі пустелею. Такі самостійні держави не змінили би нічого на грані двох світів. З цієї причини не можна ставити на рівні визволення України з усіма цими екзотичними народами. Все мусимо мати перед очима, що Україна має сповнити величезну місію в історії людства.

Україна, борючись з Москвою, робить велику послугу цілому світові, бо нищить найбільш брудну жорстоку і небезпечну ідею большевизму. Якщо ми станемо твердо в Києві, то Білорусь і закавказькі народи дістануть самостійність як дарунок нашої перемоги. З цієї причини немає потреби класти на рівній стопі всі ці народи з Україною. Вже не говориться тут про якусь там донську державу. Проти неї мусимо бунтуватися нашим інстинктом самооборони. Ми не можемо відректися через мільйон донців нашої місії на грані двох світів і лишити відкритими східні кордони України. Нашим моральним наказом є одначе втягати всі поневолені Москвою народи в наш політичний вплив, а тим самим в нашу місію. Безперечно, що треба використати всі здібності цих поневолених народів, але не для «прометейського союзу», чи «спілки держав на Сході Європи», але для слави і могутності Української імперії.

Воєнна доктрина українських націоналістів не може знати хамського сентименталізму, з якого заглядає шкурний матеріалізм

---

141. Самоїди – назва фіно-угорських етносів уральської мовної сім'ї. Проживають в Сибіру.

142. Остяки – узагальнююча назва народів Сибіру.

товстого раба «про українське вугілля, донську пшеницю і кубанську нафту». Ми маємо здобути браму народів нашими націоналістичними відділами і дати в їх рядах місце для всіх поневолених народів, які є здібні ще сяк-так блищати на історичній арені.

Безперечно, що ми входимо в колізію з месіанізмом і імперіалізмом, обом поняттям можна давати різне розуміння. Ми мусимо зрозуміло подавати кожному поняттю націоналістичне значення. Треба признати, що месіанізм і імперіалізм мають велике значення в пропаганді. В дійсності одначе месіанізм є шильд, що закриває імперіалізм. Жодна держава не голосить месіанізму, якщо поза тим немає імперіалістичних цілей. Це не змінює фактичного стану речей, що народ може видати поміж себе багато одиниць, які є готові до безкорисного месіанізму. Безперечно, що це є прикмета шляхетності даного народу, але це цілком немає нічого спільного з реальною політикою даного народу, що більше, держава використовує месіанізм поодиноких громадян, щоби поширити свій політичний вплив. Смерть Байрона в Греції вміла використати Англія для поглиблення свого впливу на Егейському морі. І так роблять всі держави. Безперечно, що в нашу воєнну доктрину мусить ввійти в основу месіанізм і імперіалізм, але ми мусимо сказати, як ми це розуміємо.

Ми збираємо всі поневолені народи до війни з Москвою, в ім'я великих цілей, які має виконати Україна, а не Москва. Ми не можемо розуміти так месіанізм, що розіб'ємо Москву, а потім скажемо так як Центральна Рада всім кавказьким народам, калмикам, казахам, киргизам, туркменам і т.п., щоби вони робили собі що схочуть з дарованою свободою. Це був би не месіанізм, але онанізм політичний. На другий день по такому визволенню їх би забрала знову Москва. Ці народи треба визволити, користуючись з тої допомоги, яку вони можуть дати і взяти їх в опіку Української Держави. При цьому месіанізмі треба мати на увазі тільки народи, які є ворогами Москви, а не такі, що на другий день будуть ворогами України, як наприклад, донці. З цього виходить, що українські націоналісти мусять надати поняттю месіанізм іншого змісту. Засадою мусить бути, що з цього

месіанізму мусить мати користь Україна і ті народи, щодо яких ми голосимо наш месіанізм.

Кавказькі народи не будуть мати нічого зі свободою, як ми їх залишимо на власну долю. Вони будуть і надалі їсти вівсяний корж з медом і різатися взаємно. Одначе коли ми визволимо їх з-під Москви, заопікуємося їхньою культурою, їхнім побутом, гігієною, школою, коли ми поправимо їхню життєву стопу, піднесемо економічно Кавказ, побудуємо багато доріг, втягнемо їх в культурне життя Європи, оживимо їхню традицію, дамо їм місцеву автономію, то це буде ідеальний месіанізм, бо кавказькі народи будуть мати змогу знайти місце для себе в історичній місії українського народу. З такого месіанізму будуть мати користь і кавказькі народи, і Україна. Ми не можемо прагнути до бруталного винародовлення цих народів, як Москва, навпаки, там треба підтримати їх етнічну окремішність з огляду на позитивні прикмети цих народів. Це саме відноситься до калмиків, казахів, киргизів. В ім'я нашого месіанізму ми визволимо ці народи, щоби їх цивілізувати і охороняти від фізичної заглади, яку їм несе Москва.

Тяжко відучити казахів від номадства, коли вони управляють його віками, або киргиза привчити мешкати в хаті, коли він звик мешкати в юртах. Це все мусить іти поволі. Наша цивілізація мусить мати такі прикмети, щоби киргиз на них ловився, а не силою гнати його в колектив. Одним словом, наш месіанізм мусить мати голову, а не бути якимсь нервовим інстинктом, який без крихітки розуму готов визволяти кожного, хто тільки кричить з болю, навіть донських козаків. Наш месіанізм мусить бути політично обґрунтований і обдуманий для української нації. З цієї причини ми не можемо співчувати баскам, хоч вони боролась за самостійність, як рівно ж з нинішньою боротьбою хінців проти японського імперіалізму. Навпаки, нам імперіалізм вказує стати по стороні генерала Франка і Японії. Так само не можемо довільно кидати фрази про наше месіанство в боротьбі поневолених Москвою народів.

Наш месіанізм полягає в першій мірі в тому, щоби збудувати українську імперію, а не щоби ставити на одному рівні визвольну боротьбу України зі звичайним бунтом казахів чи башкирів. А вже рішучо ми не можемо буцімто в ім'я месіанізму підтримувати такі концепції політичні як «свободний Дон», «козацька нація» і «прометейський союз», бо вони всі є на нашу згубу. В той спосіб треба розуміти наш месіанізм, який має заслонювати наш імперіалізм. Імперіалізм мусить бути головною рисою нашого руху, однак він мусить бути історично й морально оправданий. Імперіалізм має служити загальному поступові людства і творенню нових культурних цінностей.

Імперіалізм, який не має на цілі поступу і цивілізації, є гнилим імперіалізмом, як нинішній московсько-більшевицький і польський. Позитивний імперіалізм довершується в формі підбою, а негативний – поневоленням. Перший імперіалізм здобуває якусь землю і другий народ, щоби його втягнути в сферу вищої цивілізації, другий знову має на меті тільки луплення підбитого народу. Образно позитивний імперіалізм можна представити в той спосіб, що завойовник в чесному бою кидає противника на землю, а пізніше допомагає йому підвестися і прикладає фляжку з водою до уст. Це є чистий підбій, де слабший улягає сильнішому. Характерним прикладом позитивного імперіалізму є підбій Персії Олександром, бо вона ставала отвором для грецької культури. Підбій Галії Цезарем дав можливість загізнитися в Європі латинській цивілізації, а тим самим цей підбій був благословенний.

Позитивним імперіалізмом є найновіший підбій Абісинії, бо він зміцнив рільництво і відкрив перед абісинцями всі можливості розвитку, як і культурний світ. Такий позитивний імперіалізм є якраз імперіалізмом українських націоналістів.

Навпаки, негативний імперіалізм має завдання лупити підбитий народ, все одно чи це буде Мітридат, Атілла чи нинішня Москва і Варшава. Негативний імперіалізм мучить і лупить підбитих і спихає їх до худоб'ячого стану. Образно представляємо цей імперіалізм так, що підбитий народ тягне плуг, а переможець

б'є його нагайкою. Ми рішучо мусимо застерегтися проти цього другого роду імперіалізму, а тільки такий приходить на думку, як пригадаємо собі слова Декалогу українських націоналістів «Будеш стреміти до зросту, могутости і слави Української Держави навіть шляхом поневолення чужинців». Автор Декалогу мав на думці імперіалізм, але не влучно висловив його. Тут вже є деяка комічність, бо чужинців ми не можемо поневолювати, тільки найбільше – ворогів. Я собі пригадую, як перед кількома роками перекладали цей Декалог для німецького студентства, одначе ніхто не мав відваги подати чужинцям цю точку в точному перекладі. Тоді було запропоновано змінити цю точку на «буду стреміти до зросту Української Держави навіть шляхом підбою ворогів». З цим поневоленням чужинців рішучо не можна показатися перед чужинцями. А в нашій націоналістичній ідеології рішучо не може бути нічого такого, чого б ми встидалися. Так само і воєнна доктрина українських націоналістів мусить розрізняти підбій від поневолення.

Безперечно, що в основу нашої воєнної доктрини мусить лягти імперіалізм, але ми рівно ж мусимо собі сказати, як той імперіалізм має виглядати. Схід Європи, беручи політично, є «бонус нульліус». Живуть там такі народи як киргизи, сарти, калмики, кавказькі народи і донські козаки, яких деякі емігранти хочуть рядити народом, хоч є чистокровні москалі.

Ці всі народи, а далі ті, що живуть в Центральній Азії, як туркмени, узбеки, таджики, казахи, башкири і татари на Уралі, це є предмет нашої експансії. Але не такої експансії, щоби місце гнилого московського імперіалізму зайняло наше безглузде поневолення. Наш імперіалізм має за мету втягнути ці народи в обсяг європейської цивілізації і дати їм можливість усестороннього морального і фізичного розвитку.

Ми мусимо заїмпонувати цим народам нашими воєнними подвигами в боротьбі з Москвою, а далі, нашою культурою. Більшість цих східних народів – це вроджені войовники, отже Київ мусить їм заїмпонувати на полі бою. Правду сказавши, то ми підбили ці народи для Москви. Завоювання Кавказу коштувало

Москві півмільйона жертв, щонайменше дві третини з них припадає на українців. І все це ми робили на славу Москви, а на нашу ганьбу, бо нашими руками лупила Москва кавказькі народи. Одинокий Шевченко заступився за відважних борців Кавказу в поемі «Кавказ», тому вони вважають його за пророка не меншого, ніж у нас.

Тому наш імперіалізм мусить мати щось притягаюче. Він мусить бути імперіалізмом чистих лицарів, а не темних духів. Плутарх оповідає, що Дарій¹⁴³ молив богів, щоби вони допомогли йому побити Олександра. Коли ж одначе доля призначила занепад перської імперії, то щоби на троні Кира¹⁴⁴ засів Олександр. Отже доки ще Олександр здобув мілітарно Персію, він вже був її здобув своїми моральними прикметами. Українські націоналісти можуть рівно ж заімпонувати східноєвропейським народам, коли присвоять собі гарні бойові прикмети наших батьків. Тоді ті народи будуть з власної волі горнутися до Києва.

Наше геополітичне положення, як рівно ж наші духовні прикмети, наказують нам бути імперіалістами. Тільки імперіалізм виводить народи на шлях слави, значення і добробуту. Імперіалізм мусить бути в крові нації, а не штучний. Мусить нас гнати вперед незнана туга простору з незваними землями, переможними боями і славою. Коли з цим всім лучаться великі культурні здібності, то імперіалізм є творчий і приносить благодать для людства.

Про саму істоту імперіалізму висказався найкраще Плутарх в своїй історії про Пірра, коли Пірр вибирався на війну до Італії, хотів його відрадити від цього Кінеас¹⁴⁵, якого Пірр уживав все до посольств. По обіді Кінеас сказав: «Кажуть що римляни є войовничий народ і панують над багатьма сильними народами. Коли боги дадуть нам перемогу над римлянами, то як ми використаємо цю перемогу?». Пірр відповів «Ти питаєш мене про

143. Дарій III Кодоман (? – 330 до н. е.) – останній цар Персії з династії Ахеменідів.

144. Йдеться, мабуть, про засновника династії Ахеменідів, царя Кира II Великого (бл. 590 – 530 до н. е.).

145. Кінеас – фессалійський грек, учень оратора Демосфена.

справу, яка є надто ясна. Якщо ми поб'ємо римлян, то всі міста в Італії пристануть до нас. В той спосіб буде ціла Італія в наших руках, якої силу, багатство і могутність ти краще знаєш, ніж хтось другий». Кінеас помовчав трохи і сказав: «Але, мій пане, що будемо ми далі робити, як здобудемо Італію?». Пірр не спостеріг, до чого зміряє Кінеас і продовжував: «Близько Італії простягає до нас руки Сицилія, дуже багатий і густо заселений острів, який легко здобути. Від смерті Агатокла¹⁴⁶ панували там анархія, сварка, безправство і демагогія». «Це є гарно почути – говорив далі Кінеас, – але здобуття Сицилії не буде хіба остаточною ціллю нашого воєнного походу?». «Коли тільки боги дали нам перемогу – відповів Пірр, – а це буде тільки підготовка до великих підприємств, бо хто з нас захоче тоді зректися недалекої Лівії і Картагіні? По здобуттю Африки, ніхто з ворогів, які живуть ще нині, з нами міряться не буде мати відваги ставити нам чоло». «Дійсно – відповів Кінеас – з такою силою можна буде здобути не тільки Македонію, але і цілу Грецію опанувати. Коли ж одначе всі ці країни покоримо собі, що ж тоді будемо робити?» Пірр засміявся і сказав: «Тоді, мій дорогий, заживемо в спокої, будемо проводити дні в бенкетах і будемо вести поважні розмови». Кінеас побачив, що загнав Пірра там, де хотів, і сказав «А чому ж вже нині не можемо ми вже жити в спокої і проводити дні в бенкетах і мудрих розмовах? Чому ми маємо проливати безпотрібно кров, терпіти багато злиднів, переносити труди воєнні, щоби осягнути те, що вже нині можемо робити?».

Пірр розлютився тільки на слугу Кінеаса, який не відчував жадоби просторів і не мав спраги робити підбоїв, але волів сидіти бездіяльно і пирувати. Пірр пішов таки в похід на Італію, ведений нестримною силою підбоїв. Без цього походу був би лишився малим короліком в гористім Епірі, за якого ледве була б лишилась чутка в історії. Похід на римлян поставив його між найбільших стратегів старинного світу.

146. Агатоکل (Агафокл; 361/360 до н.е. – 289 до н.е.) – сицилійський цар, військовий противник Карфагену.

Така сама внутрішня сила гнала вперед Олександра Македонського, Цезаря, Святослава Завойовника і Наполеона. Гнала вона і большевиків до підбою шостої частини світу. І тому імперіалістичному ворожому гонові треба протиставити наш імперіалістичний гін, а не задовольнятися тим, що і на етнографічних українських землях можна вести сите життя. Нам не тільки треба проводити дні в бенкетах і нудних розмовах, але в боях тяжких і безнастанних за незнані землі, за славу, за те, щоби ми зайняли перше місце в історії, а не були тільки етнографічною масою, яка готова зносити і неволю, щоб тільки могла тягнути з обдирства і лінивства, на своїх ситих землях.

Українська еміграція на Зеленому Клині

Передше було сказано, що українське населення на Зеленому Клині не треба уважати за еміграцію у властивому значенні, а тільки як технічний вислів, бо українське населення на Зеленому Клині творить там релятивну більшість і, що найважливіше, має політичні тенденції звільнити Зелений Клин з-під Москви і прилучити його як домінію до Києва. Рівно ж і міжнародні події вимагають від нас вважати наших братів в Зеленому Клині за тамошніх автохтонів, а не за таку еміграцію, як в Америці. Рівно ж і ця обставина, що матірні українські землі і Зелений Клин знаходяться в межах большевицького союзу каже нам цілком іншу роль надати українцям на Далекому Сході, ніж там в Америці. Матірні українські землі і Зелений Клин є політично зв'язані з собою, хоч географічно розділені. В кожному разі Зелений Клин є для нас тереном бою майже так само, як матірні землі. Події над Дніпром будуть мати вплив і відгомін над Пацифіком і відвратно.

Під Зеленим Клином розуміємо нині цілий той шмат Сибіру, що носить назву в большевицькій політичній адміністрації «Далекого Сходу» і простягається від границь Манджуко на півдні до Льдовитого океану на півночі від Охотського і Японського моря на сході, до озера Байкал на заході. Ціла ця територія має близько 3 мільйонів км². Зелений Клин в стислішому значенні є трикутником, між Охотським і Японським морем і ріками Уссурі з Амуром і гірським пасмом Станового хребта, бо тут є найгустіше населення і головні осередки, як Владивосток, Нікольськ, Уссурійськ, Спаськ, Хабаровськ і Благовіщенськ. Цей трикутник надається рівно ж під управу ріллі і тому він є базою армії большевицького маршала Блюхера. Втрата цього трикутника задецидує про цілий Далекосхідний край, тому що українське населення становить в цьому густозаселеному трикутнику

релятивну більшість 800000 і виявляє самостійницькі аспірації, ми мусимо охопити нашою воєнною доктриною це населення і вжити його планово до розтروщення Москви в Азії. Тут мусимо робити в ім'я засади нашої воєнної доктрини, що ОУН мусить призначити поле до боротьби кожному українцеві, без огляду на те, де він знаходиться. Одначе Зелений Клин є нерозривно зв'язаний з Україною в часі яких-небудь воєнних подій в СРСР.

В майбутній війні чи то в Європі, чи в Азії відіграють українські етнографічні землі першорядне значення. На перше місце висувається Наддніпрянщина і Кубанщина. Їх значення підноситься велика густота населення, геополітичне положення, природні багатства, відкритість кордонів зі всіх сторін, Чорне море і близькість Західної Європи.

В разі війни Москви з Японією стає Україна глибоким запіллям для большевиків. Українські дивізії, хліб і промисел будуть вирішувати, чи Москва оборонить Далекосхідний край перед японцями. Правда, большевики розбудовують промисел на Зеленому Клині, будують нову залізничну магістраль, яка називається Байкало-Амурська магістраль. Вона починається в Тайшет, обходить Байкальське озеро з півночі перетинає вугільний басейн над рікою Бурея і переходить через Амур біля Комсомольська. Кілька бічних ліній еднає цю магістраль з амурською залізницею. Одначе всіх цих уряджень не вистачає в разі великої війни і нинішнє населення на Зеленому Клині не в силі забезпечити під час війни велику армію. Сюди мусить прийти з допомогою Азія і Україна.

Не буду довго доказувати, що повстання в Україні завдає Москві смертельного удару, бо вона втратить резерви людського матеріалу і всі матеріальні припаси. Одначе найбільша загроза для Москви лежить в географічному положенні України. Повстання на Україні буде впливати на сусідні поневолені Москвою народи. Через Чорне море можуть одержати допомогу з Європи українські повстанчі війська. Повстання на Україні може замінити цілий СРСР у велике побоїще, на якому кожен може щось для себе здобути. Таке ставлення України є особливо грізне для Москви,

коли вона буде провадити війну на Далекому Сході. В разі європейської війни українські землі будуть вже близьким запіллям для Москви і разом побойщем.

Отже українські землі можуть мати подвійне значення. В разі війни на Далекому Сході є вони глибокою, але дуже важливою базою для Москви. В разі європейської війни будуть вони ареною, на який зустрінуться різні армії, блоки і світогляди. Може бути московсько-польська війна, чи протибольшевицького блоку, одначе все як тільки Москва втрутиться в війну в Європі, то автоматично українські землі стануть тереном воєнних подій. В обох війнах, чи то в Азії, чи в Європі буде мати вирішальний голос український народ, якщо він потрафить бути підметом подій. Безперечно, що під час такої війни ми мусимо мати тісні зв'язки з тими державами, що будуть провадити війну з Москвою. І не тільки під час війни, але ж вже нині українські націоналісти мусять здобувати собі у держав, ворожих до Москви, право бути підметом у найближчій війні. А підметом у війні можна бути тільки тоді, коли мається збройна сила в руках. Таким місцем, де можна приготувляти заздалегідь правильні відділи української націоналістичної армії, є Маньчжурія.

Наша військова політика на Далекому Сході повинна йти в тому напрямі, щоби переконати Японію про вагу збройного виступу ОУН під час війни Москви з Японією. Японія повинна поставити в свою політичну програму, щоби була соборна Українська Держава, яка би притягувала до себе схід Європи і Центральну Азію, а тим самим відвертала увагу інших держав від того, що Японія буде робити в іншій Азії. Японію треба звичайно ж зацікавити нашою військовою спроможністю, а не пропагандою про культуру, пресу, школи і т.д. Цей багаж не має значення там, де може кожної хвилі бути Токіо, Йокогама і Осака, зруйнована московськими бомбами. Японцям треба запропонувати співпрацю як військовий союзник. Можливість організувати українську націоналістичну армію на Далекому Сході дає ця обставина, що на Зеленому Клині знаходиться українське населення, політичні засланці, і що найголовніше, більша половина армії Блюхера складена з українських дивізій.

В разі війни треба на Далекому Сході зорганізувати українську націоналістичну армію, а нині зорганізувати сильний революційний рух на Зеленому Клині. Партизансько-саботажний рух українського населення в такому догідному терені як Зелений Клин може стати головною причиною розпаду армії Блюхера в разі війни з Японією¹⁴⁷.

Большевики кинуть в перший вогонь на японців українські дивізії, щоби не мати в запіллі непевних військових відділів і тому, що українці уявляють із себе добрий бойовий матеріал. Такі відділи будуть змушені добре битися, або якщо вони покажуться дійсно ненадійними, то перейдуть на сторону японців. Для большевиків є краще, щоби вони перейшли до ворога серед бою, ніж щоби мали збунтуватися десь в тилу. Перехід фронтових відділів до ворога можна все залатати надійними резервами. Зрештою, хоч би прийшлося втратити большевикам і частину фронту по такому переході, то вони зискають на цьому, що в тилу будуть мати спокій, втім найкраща засада є висилати непевні відділи на фронт, а в тилу мати певні відділи, щоби змусити з заду непевні відділи битися, або їх знищити. Але найголовніше є це, що поневолений народ все мусить йти на перший вогонь.

Не будемо далекі від правди, коли приймемо, що большевики схочуть вести війну на Далекому Сході українськими руками, з огляду на це вже нині українців не залишають військових частинах в Україні, але якраз висилають їх до Далекосхідної армії. Що більше, українці, по закінченні військової служби в Далекосхідній армії не вертаються на Україну, але оселяються на Зеленому Клині. Це все побільшує наші можливості зорганізувати націоналістичну армію на Далекому Сході.

Наша пропаганда мусить розбити армію Блюхера з нутра, щоби вона розложилася, а з розложених частин зорганізувати українську націоналістичну армію. Кожну пропаганду треба підтримувати ділом, тому вже з вибухом війни ОУН мусить мати військовий відділ, який мав би крім чисто бойових завдань ще і пропагандивні.

147. Після не надто вдалих боїв радянських військ проти японської армії біля озера Хасан маршал В. Блюхер був заарештований та розстріляний.

Існування самостійного українського націоналістичного відділу буде робити велике враження на українців в армії Блюхера і буде збуджувати в них охоту залишати ряди большевицької армії. Такий військовий націоналістичний відділ був би ядром, біля якого мали би пізніше скупчитися всі українці в Азії, який наша пропаганда з'єднає для визвольної війни. Це була би «свята дружина» української націоналістичної армії на Далекому Сході. Нинішня українська еміграція в Маньчжурії мусить дати початкові кадри до такого відділу. В ході війни буде напливати доповнення із втікачів большевицької армії і рівно ж українського населення Зеленого Клина. Вже нині втікачів з большевицької армії можна рахувати на тисячі, їх в більшості можна буде затягнути в ряди української націоналістичної армії, але треба вже віднині вести відповідну пропаганду. При браку відповідної пропаганди з нашого боку, може завести цих втікачів жадоба боротьби у ряди білих москалів, чи інших ворожих, або шкідливих груп чи орієнтацій.

Наша військова політика мусить прагнути до того, щоби вже нині мати на Далекому Сході самостійний український націоналістичний військовий відділ, з цим відділом були би зв'язані всі наші військові і політичні заміри на Далекому Сході, а в першій мірі в Казахстані. В такому відділі можна вишколити і zorganizувати військовий штаб на Далекому Сході згідно з воєнною доктриною українських націоналістів і політичними вимогами ОУН.

Коли слідкуємо за діями націоналістичної молоді в Маньчжурії, то мусимо набрати віри, що з далекосхідної Січі можна zorganizувати відділ, який ні в чому не уступав би Січовим Стрільцям під Мотовилівкою. Що більше, то далека віддаль від Києва додавала би цьому відділу чару, романтики, як також великого бойового розгону. Цей відділ мав би бути магнітом для всіх українців по большевицькій стороні. Як би ми не дивились на большевицьку армію, то мусимо прийняти, що під час війни будуть з неї дезертирувати поодинокі і масово. Сама поява на бойовому терені українського націоналістичного відділу буде

мати величезне моральне значення і при відповідній агітації можна буде розкласти большевицьку армію.

Головною річчю є, щоби вже нині піднімати революційний рух на Зеленому Кліні. Не входжу в практичну розв'язку такого поширення революційно-націоналістичного руху, бо він залежить від відносин. Одначе нинішня революційна боротьба в Зеленому Кліні мала би за завдання звернути увагу всіх українців в Азії на існування ОУН і надати їхній боротьбі з москалями ідею і політичний напрям.

Ми мусимо атакувати Москву на всій довжині її кордонів. Крім революційної боротьби і пропаганди треба вже нині знайомитися з азійськими народами, що живуть в СРСР і серед яких нуртуються самостійницькі чи якісь інші ворожі Москві стремління. Зацікавлення цими народами мусить бути в нас, бо морально ми багато здобудемо. Коли рознесеться вістка серед всіх тих киргизів, монголів, бурятів, калмиків і подібних їм, що сорокамільйонний народ виступив проти Москви, то це тільки роззухвалить більше ці народи до боротьби з Москвою, а наш рух стане дійсно месіаністичним. А за таку справу не жаль і голову втратити.

Безперечно, що треба мати велику душу, щоби пускатися на революційну роботу в Азії. Люди, які мають вести революційну роботу в Азії, мусять любити ризик і небезпеки, як рівно ж мати щось в душі з месіанізму, а не консервувати себе на цей час, коли можна буде битися в Україні.

Люди, які не хочуть дати голову за справу іншого поневоленого народу, небагато зроблять для нашої справи в Азії. Треба перш за все мати захоплення і любити неможливі речі, прикладом може бути для нас англійський полковник Лоуренс¹⁴⁸, який здобув арабів більше своїм захопленням арабською справою, ніж англійським золотом. Захопленість і ентузіазм одного англійця здобули для Англії цілий арабський півострів. В своїх спогадах згадує Лоуренс, що раз під час маршу крізь пустелю відбився від каравану один араб, який між іншим не надавався

148. Лоуренс Томас Едвард (1888-1935) – англійський письменник, археолог, розвідник.

до нічого. То крім цього, що це був непотріб і ніхто з арабів не хотів повернутися відшукати його, Лоуренс сам завернув верблюда і по довгому шуканні віднайшов араба, який знаходився вже в напівмертвому стані. Одначе при цьому ризиковому шуканні сам на сам міг і Лоуренс втратити життя, крім цього він, представник всемогутнього «Інтеліндженс Сервіс»¹⁴⁹, ризикував життям за мерзенного погонича верблюдів, якого втрата видавалась арабам радше полегшенням для каравану. Це є правдивий месіанізм і без таких моральних прикмет не можна здобути нічого в Центральній Азії.

Українські націоналісти мусять здобути собі признання, любов, подив і пошану у всіх племен і народів Азії. Пізніше буде говорено про наше месіанство. На цьому місці хочу тільки підкреслити, що Азія є це край, де людське життя немає великої вартості, як між іншим і в цілім СРСР. Не один український націоналіст втратить в Азії голову, що навіть ніхто не буде за нього знати, одначе мусимо мати моральну силу йти на підбій азійського світу, тим більше, що це прискорює наше визволення.

ОУН має багато революціонерів, які на еміграції деморалізуються без відповідної роботи і нидіють в чужому оточенні. Безперечно, що такі люди повинні би почуватися добре на азійському терені. Часом смерть за справу чужого народу приносить більше користі рідному народові, ніж смерть на рідній землі. Смерть польського генерала Пуласького¹⁵⁰ і участь Костюшка в американському повстанні принесла полякам¹⁵¹ велику славу і користь. Народ, який видає борців і бореться за визволення іншого поневоленого народу, хоч би без жодної користі, такий

149. «Таємна розвідувальна служба МЗС Великобританії» (англ. Secret Intelligence Service) – служба зовнішньополітичної розвідки Великобританії, одна з наймогутніших спеціальних служб світу.

150. Пуласький Казимир (1746-1779) – польський шляхтич, генерал армії США під час війни за незалежність. Отримав смертельне поранення в бою під Саванною. Почесний громадянин США.

151. У Північній Америці Т. Костюшко перебував з 1776 р., де як військовий інженер керував будівництвом низки військових об'єктів. У 1783 р. Т. Костюшку було надано американське громадянство та звання бригадного генерала.

народ має моральні заложення бути великим, хочби він був малий числом.

Від вибору людей, які будуть вести роботу на Далекому Сході, буде залежати сила ОУН і вислід націоналістичної роботи на тих землях. Треба здавати собі справу, що японці є лицарський народ, перед ними не можна так ставити справу, щоби, не дай Боже, якийсь український націоналіст не дістав по плечах за чужу справу. Це справа політики, щоби з Японією наладнати співпрацю і створити реальні можливості для боротьби з Москвою в Азії. Але з другого боку, це справа нашого духовного наставлення і моральних прикмет, щоби не осоромити азійське побойще і гідно показатися на ньому, щоби нас бачив і шанував цілий світ.

Отже організація українського націоналістичного відділу на Далекому Сході є вимогою нашої військової політики і згідна з нашою воєнною доктриною. Вже було сказано, що ядром до зорганізування української армії на Далекому Сході повинна бути свята дружина. Коли почнеться війна, то ця дружина розростеться в армію. Свята дружина мусила б на самому початку війни доконати великого бойового вчинку, який розніс би про неї славу і зробив предметом уваги і захоплення для всіх українців не тільки в Азії, але і по цілому світі.

Свята дружина мусить від першого виступу здобути собі легенду. Вона мусить в першому бою показатися так, як Січові Стрільці під Мотовилівкою, а її моральної сили, здобутої в першому бою, мусить вистачити українській націоналістичній армії на Далекому Сході продертися крізь Азію на Україну. Безперечно, що озброєння такої дружини мусить бути модерне, щоби вона могла свій перший бій виграти. Без початкового успіху можна пропасти на маньчжурських горбах. В Азії зможуть втриматися на поверхні подій тільки сильні формації, здібні творити героїчні діла.

Свята дружина притягала б до себе всіх українців, які ще не втратили зовсім українського духа. Зрештою, межі героями й інші стають героями. В найгіршому разі багато українців

з большевицької армії дістанеться в полон. Ми мусимо вести серед них сильну агітацію, щоби вони вступали до української націоналістичної армії. Японців треба переконати, щоби вони відділяли полонених українців від москалів, як рівно ж не допускали до полонених жодної іншої української політичної групи, крім націоналістів. Полонені будуть побільшувати ряди святої дружини. Рівно ж і наша пропаганда буде мати деякі наслідки і з большевицької армії будуть перебігати до нас українці зі зброєю. В найкращому разі може вибухнути бунт українських відділів серед большевицької армії, який все буде шкідливий для Москви, а для нас корисний. Дезерції будуть в кожному роді зброї. Навіть тоді, коли би большевицька армія мала хвилеві успіхи, то український націоналістичний військовий відділ буде збільшуватися. Ідеальною буде для нас справа тоді, коли Москва втратить властивий приамурський край. Тоді ОУН буде мати безпосередній доступ до українського населення, поселеного вздовж Амуру і Уссурі. Ці наші колоністи видадуть з-поміж себе багато партизанів і взагалі ми мали би резервуар людського матеріалу на розгорнення святої дружини в велику українську націоналістичну далекосхідну армію. ***І організація такої армії мусить бути нашою остаточною ціллю, коли ми хочемо бути підметом подій на Далекому Сході.***

Треба собі усвідомити, які військові і політичні користі можуть постати для нас на Далекому Сході. Головна річ, що на Зеленому Клині українське населення становить релятивну більшість. Це населення починає думати про створення самостійної Зеленої України. Японців треба переконати, щоби у свої політичні плани прийняли і самостійність Зеленого Клину під проводом українських націоналістів. З політичного боку це мало би великий сенс, бо Японія була би вільна супроти імперіалістичного закиду щодо Зеленого Клину. Для нас знову проголошення самостійності Клину принесло би величезну політичну і моральну користь, а найголовніше – військову. Ми тримали би тут базу до організації своєї військової сили. В наші руки перейшло би все військове майно, якого тут буде дуже багато навіть по втечі

большевиків. Моральна сила полягала би в тому, що ми вже в початку мали би шматок землі, на якому простягалася б наша націоналістична влада. Це піднесло би нашу віру в переможне закінчення війни з Москвою. Що більше, то і націоналістичні відділи, зорганізовані серед нашої еміграції в Америці, можуть при сприяючих політичних відносинах на Тихому океані прийти кораблями до Японії, а звідси на Зелений Клин, щоби в рядах далекосхідної армії взяти участь у війні з Москвою.

Концепція самостійності Зеленого Клину не повинна застрашувати японців. Зелений Клин є тепер страшний для японців, коли на ньому панує Москва і коли він має безпосереднє сполучення крізь Сибір з європейською Москвою. По розбиттю Москви не буде цієї небезпеки. Самостійний Зелений Клин буде відрізаний від Європи, бо японці творять самостійну державу серед монголів, в склад яких увійде певно і простір довкола байкальського озера. В той спосіб Зелений Клин не буде мати сухопутного сполучення з Україною, тільки морем.

Самостійність Зеленого Клину не є страшна для Японії, бо вона буде мати можливість відібрати цю самостійність, якщо би Зелений Клин виявляв якісь ворожі наміри супроти Японії. Треба собі здавати ясно справу, що самостійність Зеленого Клину буде більше залежати від доброї волі Японії, ніж від сили Української Держави. Найсильніша мілітарно Україна не зможе силою оборонити самостійності Зеленого Клину проти Японії.

Зрештою, Зелений Клин має для нас значення тепер, якщо ми будемо мати змогу зорганізувати на Далекому Сході націоналістично-українську армію до боротьби з Москвою. І ця можливість зорганізування такої армії має для нас більше значення, ніж самостійність Зеленого Клину без такої армії. Зелений Клин мусить послужити нам на Далекому Сході підставою до розгорнення якнайсильнішої націоналістичної армії в Азії.

Вся жива сила Зеленого Клину і всього українського населення, розкиненого по московській Азії, має бути зібрана в один таран до розбиття Москви і до створення соборної України. Віднині треба поставити нашу справу на Далекому Сході

по-соборницьки, бо далекосхідні націоналісти готові воювати за низеньку ціль, за якусь там самостійність, чи автономію Зеленого Клину, забуваючи, що ту самостійність може їм гарантувати тільки українська імперія.

Українська проблема не буде ніяк розв'язана, коли якийсь мільйон українського населення на Зеленому Клині буде мати автономію, чи таку самостійність, як нинішня Маньчжурія. Цілком інакше буде представлятися справа, якщо ці українці зорганізують сильну і відповідно велику армію, яка не задовільниться прогнанням москалів із Зеленого Клину, але буде їх переслідувати через цілий Сибір, аж доки не зустрінеться з українською армією з матірних земель. І тільки така військова концепція може нам принести успіх. *Творити на Далекому Сході українську націоналістичну армію, домагатися самостійності для Зеленого Клину, щоби мати змогу перейти бойовим порядком крізь Сибір на допомогу українській армії на матірних землях. Така воєнна доктрина азійських українців буде гідна нашого руху і нашого майбутнього.*

Безперечно, що це велика і тяжка справа. Перейти боєм крізь Азію аж на Україну, це буде вимагати великих жертв і великої сили волі. Але ми будемо мати до помочі японців, бо вони рівно ж будуть продиратися крізь Азію аж до Казахстану. Нині вже Японія сягає своїми впливами майже до Туркестану, а в разі війни з Москвою японська армія досягне певно Казахстану, а тим самим похід української армії буде мати добре товариство. В Азії будуть вибухати національні повстання, будуть творитися нові держави-буфери, які одначе будуть природними нашими союзниками. Ми будемо допомагати їм бити москалів і в цей спосіб здобудемо собі симпатії цих диких народів. Це будуть наші природні союзники і приятелі. Через нашу присутність в Азії ми станемо дійсно апостолами поневолених Москвою народів. Деякі з цих азійських народів виставляють значні бойові сили, а японці озброять їх відповідно. Всі такі партизанські армії і банди будуть сягати своїми загонами аж під Урал і Каспій. Великий буревій повстане над Азією, а серед цього буревію

буде посуватися українська націоналістична армія в напрямі матірних земель. Мусимо атакувати Москву зі всіх боків. Колись геніальний Ганнібал заатакував Рим в той спосіб. Він через Іспанію і Альпи дістався в Італію і старався підняти проти Риму всі поневолені народи. І наші стратегічні плани не можуть бути гірші від Ганнібала. Нічого, зрештою, немає тут неможливого, що українським націоналістам вдасться зорганізувати армію на Далекому Сході і перейти з нею крізь Сибір на Україну.

Треба взяти під увагу, що багато українських емігрантів в Азії захочуть повернутися на Україну, особливо ті, яких виселили з України силою большевики. І тут рівно ж криється нагода до організації військової сили. Поворот нашої еміграції на Україну, особливо тої американської, є корисний. Під час війни українське населення прорідиться, а молода держава буде потребувати багато здорових рук до економічної відбудови. На Україні знайде приміщення і працю кожен українець, що живе тепер поза межами України. І треба вже нині розбудити в нашій еміграції жадобу повороту на Україну, але зі зброєю в руках. Кожен українець, що буде поза нашою державою, є пропащий для нас.

Багато з української еміграції на Зеленому Клині не захоче вертати на Україну, одначе тим більше треба представити їй можливість повороту на рідну землю, але зі зброєю в руках.

Хоч Зелений Клин має нині аспірації бути самостійним, то його самостійність без Української Держави є проблематичною. Наперед мусимо вкласти всі наші духовні і фізичні сили на здобуття Української Держави, а колоніальна політика – це справа майбутнього. Нині українська еміграція в Маньчжурії переживається сильно самостійністю Зеленої України. Заходить небезпека, що дійсно далекосхідні українці можуть промінати Велику Україну на якусь Зелену. Це було би нездорово. Українці Зеленого Клина мусять зрозуміти, що вони можуть прислужитися не тільки до відбудови соборної України, але і до укріплення самостійності Зеленої України, якщо вони будуть розуміти самостійність Зеленої України як засіб до здобуття Великої України, а не як ціль саму собі. Рівно ж японці не будуть дуже нас

потребувати, якщо ми задовольнимось, що москалі уступили із Зеленого Клина і не рушимось далі. В нашому і японському інтересі є, щоби ми ішли далі за москалями, доки вони не будуть цілком розторощені.

З військового боку нема що захоплюватись Зеленим Клином, коли буде Українська Держава. Зелений Клин знаходиться під носом Японії. Від Казахстану буде відрізаний Монголією, тому українці Зеленого Клина не зможуть дати допомоги Українській Державі. Спрямування української еміграції на Зелений Клин буде все з утратою для нас, бо ми там все будемо в залежності політичній і економічній від Маньчжурії, відносно Японії. Нині самостійність Зеленого Клина залежить від Японії, і не треба думати, що вона пізніше позбудеться його добровільно. Замість завертати собі голову Зеленим Клином, треба звернути увагу на Казахстан, який є під носом України. При цьому є та різниця, що кожен українець, поселений в Казахстані, зв'язує його тісніше з Україною. Якщо має вже бути наша експансія в Азії, то вона мусить концентруватися в Казахстані і сюди треба стягнути всіх українців, розкинутих нині по азійському просторі. Деякі захоплюються великими багатствами Зеленого Клина, включно з золотом. Не треба забувати, що Україна є рівно ж надзвичайно багата і що Казахстан має рівно ж величезні багатства і знамениті умови розвитку, хоч би тому, що може граничити безпосередньо з Україною і в разі війни з Москвою можна на нього числити в стратегічних планах.

Однак із Зеленого Клина не треба добровільно резигнувати. При цьому одначе не треба забувати дійсності, що під час, коли Казахстан ми можемо здобути тільки українськими силами, то про самостійність Зеленого Клина буде вирішувати Японія. З огляду на це мусить бути з Японією відповідна угода, в якій було би зафіксовано:

1) Що ціль українських націоналістів в Азії є боротьба з відвічним ворогом Москвою, аж до цілковитого розбиття Москви і доки не зорганізується українська націоналістична влада на історичних землях українського народу, Зелений Клин вважається як колонія Української Держави.

2) Що українська націоналістична Далекосхідна армія підлягає голові ОУН.

3) Що ця армія є союзною армією для Японії і всіх держав і народів, яких в'яжуть з Японією дружні відносини.

4) Що японці постачають для української армії зброю, потрібних інструкторів, приймають до своїх технічних шкіл українських націоналістів в пропорції до організаційної системи, прийнятої в їх армії, дають санітарну допомогу і потрібне обмундирування так довго, доки українська націоналістична Далекосхідна армія не зустрінеться з українською армією матірних земель.

5) Що московське воєнне майно на Зеленому Клині, як рівно ж здобує в бою, є власністю української армії.

6) Що в справах політичних буде порозуміватися українська армія з японським міністерством, а в операційно стратегічних – з начальною командою японської армії на воєнному терені. Для узгодження праці обидві команди висилають лучбових старшин. На таких засадах зорганізована армія може подобатися і японцям. Але, коли захочемо тільки звільнити Зелений Клин і залишатися там, в час, коли японці будуть посуватися далі вглиб Сибіру, то вони не дуже будуть з нами рахуватися.

Японцям не треба мати озброєну державу за своїми плечима, в час, коли вони будуть досягати своїми арміями Казахстану. Вони найбільше дозволять нам тоді на Зеленому Клині на якусь культурну роботу, а це не є для нас нічого.

Для нас немає політичного значення, чи ми на Зеленому Клині будемо мати українські школи, але для нас має величезне значення, чи ми потрапимо вирвати з-під землі на Зеленому Клині українську націоналістичну армію, яка би гнала москалів через цілий Сибір. В кожній битві на азійському терені ми мусимо бути контрагентом. Цілий світ мусить бачити і чути, що далекосхідна українська націоналістична армія спішить крізь Сибір на допомогу матірним землям. Такий гігантський марш крізь Сибір додасть сили і відваги повстанню на Україні. Всі наші політичні засланці, розкинені по Сибіру, будуть збігатися до української далекосхідної націоналістичної армії. Вони будуть виконувати

саботажі в тилах большевицької армії і полегшувати нам боротьбу з Москвою. Ці українські засланці будуть мати гідне поле до боротьби, бо кожен їхній саботаж буде ставити большевицьку армію в тяжке положення і буде її деморалізувати. А тих засланців нараховується щонайменше на сотні тисяч. З них можна буде зорганізувати величезну армію. І найбільшим завданням далекосхідних націоналістів є зібрати цих всіх засланців до купи і кинути їх організовано до боротьби з Москвою.

З вищесказаного видно, що ОУН має на Далекому Сході величезні можливості. Тамошні українські націоналісти мають здобути Азію для нашої ідеї і для наших планів. До такої праці треба людей з великою відвагою і моральною силою. В цілій Азії ми маємо можливість атакувати Москву. Відважні і відчайдушні люди можуть доказати чудес на азійському терені. Це не є жодна фантазія, що чехословаки пробилися з України через Сибір до Владивостока, а барон Унгерн¹⁵² здобув був з горсткою відважних людей Монголію.

Азія є край великих можливостей і несподіванок. Тут є великий ризик, але і здобутки можуть бути запаморочливі. Може якраз наше щастя, що на Зеленому Клині є українське населення, а большевики розкинули українських засланців по цілому Сибіру. Коли ці нещасні довідаються, що на азійському терені знаходиться українська націоналістична армія, то вони будуть добиватися до неї і будуть робити саботажі. В большевицькому запіллі зорганізуються українські партизани. В цей спосіб ми можемо поширити війну з Москвою на величезний простір і роздроблювати їхні сили.

Така повинна бути роль ОУН на Далекому Сході. Москву треба атакувати з усіх боків, де тільки знаходяться українці. Треба припускати, що поки далекосхідна армія дійде до Казахстану, то в Україні вже вибухне повстання і буде кипіти війна з

---

152. Унгерн-Штернберг, Роман фон (1885-1921) – барон, російський генерал, видатний діяч Білого руху на Далекому Сході. Відзначився вдалими військовими діями проти китайських окупаційних військ в Монголії. Незважаючи на поразку Білого руху, діяльність барона Р. Ф. Унгерна стала основою державної незалежності Монголії.

москалями. В такому випадку далекосхідна армія дала би неоціненну допомогу матірнім землям. Вона мала би за завдання зайняти Казахстан, перетягти Москві довіз нафти з Баку і бавовни з Узбекистану через Турксиб, а далі – наступати на індустрийний центр в південному Уралі. Існування далекосхідної армії полегшило би нам прилучення Казахстану до України.

ОУН і СОЮЗНИКИ

Українські націоналісти розуміють під союзниками тільки ті держави, які є ворожо наставлені до наших історичних ворогів або тримаються нейтрально. Ідея союзу з Польщею проти Москви, або з Москвою проти Польщі є зрадою української визвольної справи. Це є догма, від якої ми не можемо відступити ніколи.

В цьому розділі хочу обговорити справу нашої орієнтації на Англію і Німеччину, як дві держави, які є найбільш зацікавлені в українській справі. Свого часу було порушено питання нашої організації на Англію чи Німеччину на сторінках націоналістичної преси. Хочемо порушити тепер цю справу з військового боку.

Українське питання не є чуже в Англії, особливо від того часу, коли під час російської революції була постала Українська Держава над Дніпром. Це зацікавлення зросло нині, хочби з тих причин, які наводить один націоналіст: «Себто Англії йдеться про те, щоби розбити московсько-більшевицький конгломерат з його отруйними ідеями і кличами, і привести до порядку схід Європи». Можна погодитись з цим твердженням, хоч воно не є найголовнішим для нинішньої Англії. Одначе інтерес великої британської імперії й інстинкт самооборони змушує Англію займатися українською справою. Вже під час світової війни хотіла Англія дістатися до портів Чорного та Азовського морів, але форти Дарданелл стримали її флот. Коли ж врешті заломилися болгари і Антанта через Балкани могла дістатися до берегів Чорного моря, то в північних портах Чорного моря були вже від півроку німці. Німеччина випередила Антанту на сім місяців. Англія

спізналась була цим разом, одначе це спізнення вийшло їм на користь, через нашу незугарність в розбудові державного життя.

Поведінка Антанти відносно Англії і Франції по світовій війні не свідчить про добрі заміри Англії супроти українських визвольних змагань. Франція зарезервувала була собі сферу впливів від Румунії до Дону, а Англія – від Дону аж до перського і турецького кордону, щоби мати контроль над шляхами московської експансії в напрямі Перської затоки. Кримом поділилися Англія і Франція. Англіїці ставилися тоді ворожо до Української Держави, хоч на Чорному морі крім історичного імені не мали аж такої сили, яка могла була страхати українську армію вигнати антантські війська з портів Чорного моря. Це показалось тоді, коли банди Григор'єва скинули в море все, що було антантського в Одесі ¹⁵³. Те ампутування України від Чорного моря і Кубані дає нам можливість пізнати англійські апетити по відношенню до України. Одначе Антанта провалилася цілком в той час зі своєю політикою на Сході Європи. Що провалилася і наша, не треба звинувачувати в цьому Антанту, як дехто це робить.

Наша минула війна мусила викликати у англійців легковажність до нашої політичної спроможності. З іншої сторони, українці підмінують і сильно загострюють відносини на Сході Європи в нинішніх часах. А тому, що українців є аж 45000000 збитою масою, то англійці можуть сподіватися тут воєнних подій. Англіїці можуть побоюватися, що молода Українська Держава, яка постане по таких тяжких жертвах, може бути небезпечною для Індії. І безперечно, що їх мусить застановляти думка, чи політика Української Держави до Центральної Азії піде тими шляхами, що Москва, себто чи Україна не схоче здобути Індії і в той спосіб вийти на світовий шлях морських вод. Звідси є й порада деяких знавців англійських справ, що українська політика повинна зробити декларацію відносно нашої майбутньої політики в Азії, декларацію, в якій «широкий український загал» мав би відпекатися від якої будь експансії в Азії. Для Англії не мають значення

153. Григор'єв Матвій (1884-1919) – військовий та громадсько-політичний діяч, отаман. У березні 1919 р. війська під командуванням отамана М. Григор'єва зайняли південь України.

заяви чи приречення всяких опортуністичних угруповань. Для Англії важною буде заява ОУН. Одначе ця заява не може бути в дусі англійських побажань. ОУН не може вирікатися експансії, бо це було би неприродно. Це була би добровільна кастрація, щоби здобути уявну англійську допомогу. Не говориться тут про симпатію, бо англійці певно не люблять народ без експансії. Вони люблять боротися і знають ціну боротьби, тому наша політика в Англії мусить бути принциповою. Англійці люблять «ФАЙР ПЛЕЙ»¹⁵⁴. Їм треба сказати, що український націоналізм піде шляхом, який йому призначила історія. Він по своїй суті був, є і буде експансивний.

Мати, даючи життя дитині, не може давати зобов'язання, що та дитина не буде розвиватися природно, хіба що поповнить злочин і різними тортурами доведе дитину до розумового і фізичного каліцтва. А такі речі роблять злочинці. В житті народів трапляється дуже часто, що провідні верстви, використовуючи лінивість, непорядність або дурість свого народу, зводили його до ролі гермафродита в політичному житті. Одначе те, що можна доказати на організмі одного індивіда, не можна зробити з цілим народом з дефінітивним довговічним вислідом. Нація є вічна і англійці як велика нація і найбільш імперіалістична в світі, добре це знає. Тому в нашій пропаганді з ними треба бути щирим і не говорити потребами нинішньої хвилі, але по лінії історичного покликання українського націоналізму.

Бо якщо український націоналізм не є імперіалістичний, то він мусить ним бути, якщо ми хочемо здобути Українську Державу і дати їй спроможність розвитку. Англійці мусять знати, що український народ має виконати місію в історії людства з огляду на свої духовні і фізичні прикмети, свою чисельність і географічне положення. Ми мусимо віднайти военний шлях наших предків і будемо будувати Українську Державу не тільки для цього, «щоби заповнити гниючий схід новим, політичним змістом, відбираючи в той спосіб деяким сусіднім державам охоту до імперіалістичної експансії», як писав один націоналіст. Щодо політичного змісту, то згода. Ми створимо нове життя на Сході

154. Fair play – чесна гра (англ.)

Європи, але ще цим не відберемо москалям охоти до експансії. Ми самі мусимо бути експансивні і своєю силою відібрати Москві нашу спадщину і наш історичний міф, як рівно ж приневолити Москву, щоби вона завершила свою експансію в тундру і тайгу сибірську.

Ми мусимо бути дуже експансивні і рухливі, щоби мати верх на Сході Європи. Зрештою, для Англії буде краще мати над Чорним і Каспійським морем сильну і рухливу імперіалістичну державу, ніж політичну ефемериду, за яку треба все тремтіти, чи вона не впаде і не наробить клопоту...

(На цьому текст документу обривається. Ред.)

ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (О.У.Н.)

В справі пронумеровано 196 (сто дев'яносто шість) аркушів з № 1 по № 196

26.11.2001 р.

підпис (Онищук)

Життя і діяльність полковника МИХАЙЛА КОЛОДЗІНСЬКОГО

Конспіративний характер життя Михайла Колодзінського, брак архівних джерел про нього не дають змоги дослідити ґрунтовно діяльність одного з найвідоміших воєнних теоретиків і чільних діячів національно-визвольного руху ХХ століття.

Найдокладнішою розвідкою про М. Колодзінського як начальника генерального штабу Карпатської Січі є стаття Василя Яшана¹. Дослідник на підставі власних спогадів та розповідей сучасників, листів і праць М. Колодзінського написав біографічну працю, яка й стала основним джерелом для істориків.

У більшості праць з історії ОУН ім'я Михайла Колодзінського згадано у загальному контексті визвольного руху й формування світогляду молоді міжвоєнного періоду. Відзначимо дослідження Петра Мірчука, Григорія Дем'яна, Анатолія Кентія, Миколи Вегеша, Олександра Сича, Олександра Кучерука, Романа Висоцького, у яких з'ясовано витоки та розвій українських визвольних змагань у ХХ ст.

Важливими джерелами є статті, нариси та праці Михайла Колодзінського, а також ідеологів, публіцистів та керівників воєнно-політичного апарату ОУН. Спогади чільних діячів ОУН Ярослава Гайваса, Юліана Химинця, Володимира Стахіва, Миколи Капустянського, Олега Ольжича, Любомира Гірняка, Євгена Стахіва, Івана Стебельського, Григорія Купецького, незважаючи на суб'єктивність, висвітлюють невідомі факти, допомагають зрозуміти психологію, настрої та сподівання осіб досліджуваної епохи.

---

1. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський // Городенщина. Історико-мемуарний збірник / [Ред. М. Марунчак]. – Нью-Йорк – Торонто, 1978. – Т. 28. – С. 632-654.

Діяльність Колодзінського, за винятком окремих аспектів, в історіографії висвітлена недостатньо і потребує ґрунтовного вивчення.

Михайло Колодзінський народився 26 липня 1902 р. в селі Поточиська (тепер Городенківський район Івано-Франківської області). Батьки Франк і Анна Буджак були римо-католиками та займалися сільським господарством. Закінчивши у селі початкову школу, навчався згодом в українській гімназії у Станіславові, Городенці, а з осені 1922 р. – у 5 класі української державної гімназії в Коломиї. Тоді ж подав заяву до Городенківського староства про перехід в греко-католицький обряд. В гімназії активно займався спортом (футболіст команди «Хортиця»), цікавився воєнною літературою та вивчав біографії видатних полководців. На початку 1920-х років стає членом «Пласту» (перебував у відділах у Коломиї, Львові та Празі). В липні 1924 р. він здав усі іспити в коломийській гімназії².

Займався активно громадсько-політичними справами. Брав участь у бойкоті загального перепису населення 1921 р., виборів до сейму та набору до польського війська 1922 р. У 1922 р. стає членом Української військової організації (УВО), а з 1928 – член Союзу української націоналістичної молоді. Під час Великодніх канікул 1923 р. його заарештувала поліція у Поточиськах. В цей час сітка УВО Городенківського повіту готувалася до повстання проти польської влади, і поліція помістила у коломийську тюрму багато національно-свідомої молоді. Однак не було достатніх доказів, тому після голодування ув'язнених звільнили³.

На початку листопада 1924 р. Михайла Колодзінського призвали до польського війська і зачислили в кінну артилерію у Варшаві, але за власним бажанням переведений у 21 піхотний полк. Після рекрутської підготовки зарахований у старшинську школу в Острові-Коморові, яку закінчив у ранзі підхорунжого (5.01-10.07.1925) та повернувся у 21 полк. З 30.09.1925 по 2.09.1926 р. йому надали відпустку за станом здоров'я.

2. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 632; Дад А. За волю і державність «Срібної землі»: Дві постаті // На варті. – 1952. – Ч. 2. – С. 10.

3. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 633.

Звільнений у запас 2.01.1927 р. та приписаний до 68 піхотного полку у Вжесьні, з яким провів військові маневри 21.07-14.09.1929 р. Колодзінському подобалася військова служба, її порядок та дисципліна, він педантично чистив зброю і дбав про свій мундир, завзято вивчав військові підручники. Неодноразово пропонували йому залишитися у війську, однак Михайло Колодзінський категорично відмовлявся⁴.

У жовтні 1928 р. вступає на правничий факультет Львівського університету. В ньому навчався 5 років, але більшу частину часу провів у місцевій тюрмі Бригідки (5 разів арештований і просидів у них близько трьох років) і зумів закінчити лише 5 семестрів. Однак у спогадах сучасники вказують на те, що Колодзінський закінчив університет⁵.

У крайовій команді УВО одразу ж зайняв посаду референта вишколу (1928-29). В Українському академічному домі, де мешкав, організував військовий гурток студентів-випускників польських старшинських шкіл, займався військовими вишколами новобранців, вивчав та оглядав місця боїв за Львів у 1918-19 рр. У рефераті «Націоналісти і військове самовиховання» від 2.02.1929 р. наголошував, що основним завданням Організації українських націоналістів буде створення національної держави⁶.

В ОУН Колодзінський займає посаду військового референта в КЕ на ЗУЗ (1929-33). Вже 21.09.1929 р. поліція його заарештувала за участь 7.09.1929 р. у диверсійній акції на львівську торговельну виставку «Східні торги». Після скасування вироку 28.06.1930 р. намагається позбутися стеження поліції. У липні 1931 р. брав участь у з'їзді і вишколах ОУН, які організував Ріко Ярий у вільному місті Данціг⁷.

---

4. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 11. – Оп. 9. – Спр. 1087. – Арк. 5, 70; Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 634.

5. ДАЛО. – Ф. 11. – Оп. 9. – Спр. 1145. – Арк. 35; Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 634.

6. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 371. – Оп. 1. – Спр. 108. – Арк. 4; Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 634.

7. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 634.

17 січня 1932 р. Колодзінський знову потрапив у тюрму за виступ перед молоддю Львова з лекцією «Націоналісти і військово-виховання». Інкримінували йому членство в ОУН, державну зраду та звинувачували за статтю про військово-виховання в офіціозах ОУН: журналі «Розбудова Нації» та газеті «Сурма». На суді не заперечував, що є членом ОУН і автором статей. У тюрмі перебував у камері № 120 разом із Осипом Бойдуником. Вироком суду від 10.06.1932 р. Михайла Колодзінського засуджено на рік, але згідно амністії звільнено⁸.

За даними польської поліції, члени ОУН під керівництвом Михайла Колодзінського, Дмитра Штикала й Івана Равлика ініціювали наприкінці грудня 1932 р. – січні 1933 р. церковні панахиди пам'яті Василя Біласа і Дмитра Данилишина: декілька разів у церкві св. Юра у Львові збиралася численна громада, яким 30 оунівців роздавали листівки. Заарештовано Колодзінського, однак за браком доказів його звільнено. Переховувався від поліції, якийсь час мешкав у рідному селі, у серпні 1933 р. інспектував вишкільні табори ОУН у Карпатах⁹.

Окрім організаційної роботи в підпіллі, Михайло Колодзінський написав чимало публіцистичних статей для різних галицьких видань. У статтях часто критикував опортунізм і угодовство. Наприклад, у статті «Побілені гроби» («Новий Час», 1932 р.) він підкреслював, що вороги перемагали не своєю силою чи вмінням, а користувалися роз'єднаністю українців¹⁰.

Крайова екзекутива ОУН делегувала Колодзінського за кордон для зв'язку з Проводом Українських Націоналістів (ПУН). Восени 1933 р. він переходить нелегально кордон та мешкає під різними прізвищами в Німеччині, Чехословаччині, Австрії, Італії, Голландії. Однак переговори з німцями, італійцями, англійцями та ін. не мали успіху. Провідник ОУН Євген Коновалець рекомендував йому продовжити навчання у військовій академії.

8. Там само. – С. 636.

9. ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 831. – Арк. 7-8; Там само. – Спр. 844. – Арк. 19, 75-77; Там само. – Ф. 139. – Оп. 9. – Спр. 132. – Арк. 1-5; Антонович О. Спогади. – Київ – Вашингтон, 1999. – С. 161-163.

10. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 651.

М. Колодзінський вивчає твори військових теоретиків (захоплюється Клавзевіцем) та іноземні мови (німецька, хорватська, італійська), пише вишкільні праці та збирає бібліотеку до цієї теми. У військовому штабі ОУН працював під псевдом «Кум» та отримав звання поручника, брав участь у переговорах із японськими військовими¹¹.

У діаспорі ОУН здебільшого влаштовувала теоретичні заняття для колишніх офіцерів, а для охочих – практичні курси. Колодзінський викладав на військових вишколах за кордоном спеціальні дисципліни і як комендант очолював вишкільні табори. У другій половині 1930-х років військова референтура ПУН на чолі з генералом Миколою Капустянським («Низола») у співпраці з генералом Віктором Курмановичем, полковником Р. Сушком, сотниками Р. Ярим, С. Чучманом, О. Сеніком, О. Гасином і М. Колодзінським опрацювали та видали «Загальний курс військового вишколу», що охоплював 19 розділів з основ тактики, стратегії та організації армії, а в Канаді за сприяння Стрільцької громади видано «Начерк підручника для українських старшин і підстаршин»¹².

У жовтні 1933 р. в Мілан прибув Колодзінський («Гузар»), якому вдалося заприятелювати з провідником хорватських націоналістів (усташі) Анте Павелічем та домовитися про спільні військові вишколи. М. Колодзінський викладав на військових курсах у таборі (його називали «Вішкет») біля міста Барі теорію і практику партизанської боротьби¹³.

У листопаді 1933 р. ПУН вислав через Швейцарію чотирьох членів ОУН, яких на поручення Колодзінського прийняли до табору. У квітні-травні 1934 р. табір перенесено в провінцію Тоскана в село Оліветто біля міста Ареццо, де усташів було понад 500 осіб. Влітку 1934 р. табір знову перемістили у провінцію

11. Там само. – С. 636.

12. Мірчук П. Нарис історії ОУН / [Під ред. С. Ленкавського, Д. Штикала, Д. Чайковського]. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968. – С. 498-499; Дем'ян Г. Генерал УПА Олекса Гасин-«Лицар». – Львів, 2003. – С. 68; Стахів В. Сім років україно-японських взаємин, 1934–41 // До зброї. – Мюнхен, 1955. – № 26. – С. 21.

13. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 637.

Абруццію в монастир Сан Деметріо. В 1934 р. він викладав на військових курсах у Данцігу¹⁴.

Під час перебування у таборі усташів в Італії Колодзінський написав теоретичну працю про створення балканського оперативного корпусу, який би допоміг Україні здобути незалежність. Він вважав, що створення антикомуністичної осі Рим–Берлін–Токіо сприятиме визвольній боротьбі проти основного ворога – СРСР, але застерігав від безпідставних сподівань, що українцям створять державу, наголошував на тому, що потрібно орієнтуватися на власні сили. Михайло Селешко передрукував на друкарській машинці цю працю і залишив її у поштової скриньці в місті Лугано, але після вбивства югославського короля швейцарська поліція працю вилучила¹⁵.

Михайло Колодзінський працював над підручником про партизанську війну. Посольство Ефіопії в Лондоні звернулося до полковника Колосовського з проханням про переклад підручника французькою мовою, який пізніше переклали ефіопською і користувалися ним у боротьбі проти італійців. Також М. Колодзінський написав працю «Партизанська війна», яка збереглася в рукописі (115 сторінок). Її використовували у процесі військової підготовки, мала вона значний вплив на членів ОУН. Розроблені у цій праці тактичні методи (напр. «Оборона окружених ворогом відділів») застосовували в Українській Повстанській Армії (далі – УПА). На Сицилії Колодзінський написав працю «Боротьба італійців за незалежність і соборність», рукопис якої мав приблизно 500 сторінок¹⁶.

Найвідоміша праця Колодзінського – «Українська воєнна доктрина», написана в 1935-38 рр., у рукописному варіанті її поширювали серед членів ОУН під назвою «Воєнна доктрина українських націоналістів» до опублікування в Кракові у 1940 р.

---

14. Капустянський М. Нариси споминів 1929–1939 років // Український історик. – 1987. – С. 106; Купецький Г. Там, де сонце сходить. Спогади бойовика ОУН на Далекому Сході. – Торонто, 1988. – С. 21-29.

15. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 638-639.

16. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський // Сурмач. – 1979. – Ч. 3-4. – С. 24-28.

У ній висвітлено перспективи майбутньої національної революції, акцентовано на необхідності державного відродження і створення великих осередків військової сили, патріотичному вихованні народу, використанні стратегії і тактики партизанської боротьби у визвольній боротьбі. Праця складається з трьох розділів: історико-політичного, огляду географічних кордонів України й викладу стратегії визвольної боротьби. Готуючись до майбутньої великої війни, автор стверджував: «Наша революція – це початок здійснення історичної місії України»¹⁷. Він вважав, що воєнна доктрина повинна мати виразні наступальні риси, треба орієнтуватися на тотальну війну за незалежну Українську державу. Михайло Колодзінський зазначав: «Наші теперішні приготування мусять відповідати політичним вимогам ОУН та духові часу. Не важно, де буде організовуватись армія – над Дніпром, на Закарпатті, Поліссі чи в Америці, нам не треба гамувати духа народу і не душити його малими планами. Треба розбудити в ньому воєнний запал та жадобу боротьби проти кожного, хто проти нас. Впоїти в масу переконання, що все це наше, що це нам дав Бог і що від нас залежить це все забрати. Це найголовніші завдання сьогоденного військового відділу при ОУН»¹⁸.

Наступний розділ про кордони України з огляду воєнної географії написав Колодзінський за порадами полковника армії УНР Тиміша Омельченка. Акцентовано на тому, що кордони української держави мають співвідноситися з політичними, стратегічними і економічними потребами та охоплювати всі етнографічні землі. Головними геополітичними завданнями майбутньої держави мало стати перетворення Азовського моря у внутрішнє, входження Кубані і домінування в дельті річки Дунай. Автор переконував, що майбутньою основою території держави має стати концепція Руської землі князя Святослава Завойовника¹⁹.

17. Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. – Торонто, 1957. – С. 4-10.

18. Там само. – С. 22-23, 28.

19. Архів ОУН у м. Києві. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 466. – Арк. 47-90.

У третьому розділі описано ймовірну стратегію визвольної війни, містить він такі підрозділи: Націоналістичне повстання; Роль української еміграції в націоналістичній революції; Україна і Центральна Азія; Прометеївський союз українських націоналістів і месіанізм; ОУН і союзники. Михайло Колодзінський був прихильником концепції «будови держави від першого села». В разі захоплення влади під час воєнних дій чи збройного повстання у будь-якому населеному пункті члени ОУН повинні були проголошувати Українську Державу і народну революційну владу. Потому влада мала би встановлюватись і централізуватись в повітовому місті й так далі. В результаті створювалися б «повстанські республіки», які б пізніше об'єднувалися в загальну державну структуру. Стратегічною метою було визначено проголошення української влади на рівні столиці держави²⁰.

Наприкінці червня 1937 р. група з села Торічеллі на Сицилії під проводом Колодзінського, завершивши вишкіл, дісталася у Рим, а звідти через Швейцарію до Відня. Після повернення з Італії він активно працює у військовому штабі ОУН під псевдом «Бурун», йому присвоюють звання сотника. Через деякий час виїхав до Голландії і там завершив військовий вишкіл у полковника Володимира Колосовського, який високо оцінив здібності свого учня. Повернувшись до Відня, спільно з полковником Романом Сушком та генералом Віктором Курмановичем налагоджує зв'язки з австрійським генеральним штабом. У 1937 р. разом з іншими старшинами ОУН відвідав маневри австрійських військ²¹.

У листопаді 1937 р. Євген Коновалець скликав нараду ПУН стосовно політики ОУН у Закарпатті («Мюнхенська конференція»). Вважаючи, що цей регіон у майбутньому зможе відіграти важливу політичну та військово-стратегічну роль у боротьбі проти Польщі та СРСР, провідник ОУН запропонував створити Окремий штаб ПУН для справ Закарпаття. Утворений у Відні

20. Там само. – Арк. 91-196 (На жаль, втрачено).

21. Капустянський М. Нариси споминів 1929–1939 років... – С. 106; Мо-
степан Я. Михайло Колодзінський // Визвольний шлях. – Лондон, 1993. – Кн.
5. – С. 557.

в лютому 1938 р. штаб складався з двох профільних секторів: політичного, до якого належали Ріко Ярий (відповідав за зовнішню політику), Ярослав Барановський, Микола Сціборський, Омелян Сенік (займались внутрішньою політикою), Орест Чемеринський («Оршан») завідував інформаційною діяльністю, та військового сектору, в якому працювали М. Колодзінський («Генерал») підвищений до звання підполковника, генерал М. Капустянський («Низола»), генерал В. Курманович («Торк»), полковник Р. Сушко («Сич»), полковник В. Колосовський²².

У лютому 1938 р. полковник Коновалець в Амстердамі провів кілька нарад із Колодзінським. Після цього останній повернувся до Відня, а на початку квітня переїхав в Італію, де співпрацював із Коновальцем. З ним обговорювали військові плани, роботу військового штабу ОУН, підготовку вишколів та організацію воєнних курсів для офіцерів тощо. У цей період він проживав у будинку Євгена Онацького в Римі²³.

У 1938 р. Михайло Колодзінський написав розвідку «Воєнне значення та стратегічне положення Закарпаття». У дослідженні з'ясував основні напрями діяльності ОУН та ймовірний розвиток подій, зауваживши, що після підписання радянсько-чехословацького договору до Закарпаття прикута особлива увага провідних військово-політичних держав світу і згодом цей регіон може стати основною базою для радянських військ і авіації. Також він констатував: «Під оглядом стратегічним, Закарпаття було б неоціненним для оборонної системи української держави [...]. Сильно уфортифіковані Карпати зможуть здержати ворожий наступ рівно з полудня як і з заходу. В цьому випадку має для нас неоціненне значення Лемківщина. З неї ми вічно будемо загрозувати полудневій Польщі. Ніякий поляк не відважиться перейти на схід від Вісли, якщо поперед не буде здобутою Лемківщина, сполучена фортифікаційною системою з Перемишлем і Львовом»²⁴

22. Стахів В. Почалося в Ужгороді, а закінчилося в Мармароському Сиготі... // Вісті. – Мюнхен, 1954. – Ч. 11-12. – С. 7-10; Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 549.

23. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 639.

24. На зов Києва: Український націоналізм у Другій світовій війні. Збірник

Акцентовано у праці на тому, що Закарпаття за короткий час можна перетворити у природний плацдарм-фортецю, своєрідну лінію Маннергейма²⁵.

Михайло Колодзінський співпрацював із галицькими газетами. Зокрема, у львівському тижневику «Новий Шлях» опублікував статтю про земляка і друга, бойовика ОУН Григорія Пісецького у 1938 р. Також під псевдонімом «Бурун» написав працю «Полковник Іван Богун» (надрукована у № 10-19 в 1939 р.), яка згодом побачила світ окремою книжкою у видавництві «Пробоем» у Празі в 1940-41 рр²⁶.

У 1938 р. за сприяння військової референтури ПУН у Парижі вийшли друком два збірники, присвячені воєнній тематиці. У воєнно-науковому журналі «За збройну Україну» була надрукована праця М. Колодзінського «Залізнична комунікація в ССРСР». У ній він зосередив увагу на використанні залізниці у військовій доктрині Червоної армії та її функціональній готовності²⁷.

Окрім цього у доробку Колодзінського були численні реферати і статті, опубліковані у легальних і нелегальних періодичних виданнях. Його праці ґрунтовні та патріотичні, іноді він гостро критикує українських керівників і полководців, а також розробляє свої концепції.

У липні 1938 р. він переїхав до Берліна, згодом знову до Відня. На нараді Військового штабу ОУН у складі М. Капустянського, Р. Ярого, В. Курмановича, Р. Сушка, С. Чучмана, О. Сеніка, Я. Барановського вирішено скерувати М. Колодзінського на Закарпаття для організації військових відділів. Прибувши на Закарпаття, Колодзінський одразу ж розпочав формування боездатної армії, яка б змогла протистояти зазіханням будь-якого агресора. Але процес створення війська відбувався у важких умовах: не вистачало зброї та боєприпасів, досвідчених офіцерів, ліків тощо.

статей. – К., 1993. – С. 132.

25. Бурун. Воєнне значення й стратегічне положення Закарпаття // Війна й техніка. – Париж, 1938. – С. 34-48.

26. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 651.

27. Бурун. Залізнична комунікація в ССРСР // За збройну Україну. – Париж, 1938. – С. 72-87.

Загальна кількість членів створеної Української Національної Оборони станом на 4.09.1939 р. сягнула однієї тисячі осіб. УНО займалась державною безпекою, особистою охороною прем'єр-міністра та міністрів автономного уряду, охороною державного майна, обороняла населення краю від угорських та польських терористів. Із семінаристів та гімназистів сформовано два боездатних відділи УНО під командуванням полковника М. Колодзінського («Гузара»)²⁸. Саме цим відділам 10.11.1938 р. було доручено евакуювати державні структури автономного уряду Карпатської України з Ужгорода до нової столиці – Хуста й убезпечити їх від нападів угорських терористів²⁹.

Військовий штаб на чолі з М. Колодзінським на початку листопада 1938 р. розробив план організації регулярної армії з опорою на власні сили. Основною базою для формування військових відділів мали стати західноукраїнські землі. Передбачалося нелегально переправити добровольців – членів ОУН, українських старшин із польської армії та учасників визвольних змагань 1917-21 рр. Кошти, зібрані із підприємців та серед населення, планували використати на закупівлю зброї, а ПУН мав організувати збір коштів серед української еміграції. Решту потрібної зброї та боеприпасів сподівалися отримати, роззброївши чехословацькі військові підрозділи та захопивши їхні склади. Через Олега Кандибу («Ольжича») цей план було передано ПУН на затвердження, але з невідомих причин зволікали з його втіленням³⁰.

Велике значення для дієздатності Карпатської Січі мала підстаршинська школа (січень-лютий 1939), яку закінчили 40 осіб, отримавши звання підхорунжих-вістунів. Постійним викладачем школи був полковник М. Колодзінський («Гузар»). Він не носив уніформи Карпатської Січі, цікавився діяльністю

28. В офіційних документах у званні полковника М. Колодзінський фігурує у наказі міністра військових справ Карпатської України Степана Ключурака від 15.03.1939 р.

29. Стахів В. Почалося в Ужгороді, а закінчилося в Мармароському Сиготі... // Вісті. – Мюнхен, 1955. – Ч. 7-8 (51-52). – С. 15; Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 553; На зов Києва... – С. 34.

30. Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 554-555.

і побутовими умовами окремих відділів, які часто відвідував, переважно пішки, давав їм слушні вказівки і поради, брав активну участь в обговоренні мистецького оформлення прапорів січових куренів. У цей період захоплювався творами Леоніда Мосендза та Уласа Самчука³¹.

19 лютого 1939 р. відбувався в Хусті Другий з'їзд Карпатської Січі, в якому активну участь брав М. Колодзінський. Містом маршувало 10 тисяч січовиків і кілька сотень січовичок, а вже 22 січня став свідком величавої маніфестації 30-ти тисяч закарпатців. 28 січня 1939 р. він написав останній лист до Василя Маріянського в Канаду, у якому простежується розчарування від реальної ситуації. Одночасно цей лист свідчить, що Колодзінський оцінював усе дуже реалістично³².

Ярослав Барановський від імені ПУН вимагав негайного від'їзду членів ОУН із Закарпаття. Однак ті відмовилися виконати наказ, і тоді він заявив, що вони можуть робити те, що запланували, на власну відповідальність. У розмові з Володимиром Стахівим Колодзінський зазначив: «Проблема Закарпаття пересунулася з дипломатично-політичної площини на площину військову. Скажіть це, Меку, шановним політикам з ПУН. Тепер не ноти і наради рішатимуть, а зброя. За Закарпаття треба буде воювати зброєю. Я мушу бути в Хусті»³³.

На початку 1939 р. до Хуста прибув офіційний представник ПУН в Закарпатті Олег Кандиба («Ольжич») і оголосив Михайлу Колодзінському, Зенону Коссаку та Роману Шухевичу догану за несубординацію. Цілковитий розкол щодо цих питань засвідчили слова Михайла Колодзінського, який заявив, що «Ніякі директиви не будуть в'язати Команду Січі, яка не має до ПУН жодного відношення, а на випадок натиску й дальших спроб наступить реакція згідно з воєнними вимогами»³⁴.

31. Дад А. За волю і державність Срібної Землі // Коссак, Охримович, Тураш. – Торонто, 1968. – С. 87-88; Гіряк Л. На стежках історичних подій. Карпатська Україна і наступні роки. Спогади і матеріали. – Нью-Йорк, 1979. – С. 150; Архів УСБУ в Закарпатській області. – Ф. 5. – Спр. 159. – Т. 1. – Конверт № 1.

32. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 640.

33. Стахів В. Почалося в Ужгороді, а закінчилося в Мармароському Сиготі... // Вісті. – Мюнхен, 1955. – Ч. 1-2 (51-52). – С. 9.

34. Цит. за: Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 551.

В ОУН було два різних підходи до оцінки подій на Закарпатті, ґрунтувалися вони на протилежних баченнях тактики визвольного руху. Аналізуючи документи та спогади учасників тих процесів, можна простежити позицію ПУН, що намагався одержати підтримку Німеччини, а також позицію крайових членів ОУН, котрі виступали за збройний шлях здобуття державності. ПУН офіційно заборонив реалізовувати план Колодзінського зі створення регулярної армії та визнав фінансову допомогу західноукраїнських торгово-економічних установ зайвою з огляду на нову конфігурацію міжнародної політичної ситуації. Членам ОУН було суворо заборонено переходити на Закарпаття самовільно, без наказу вищих організаційних чинників. У той час ПУН одержував значну фінансову підтримку від окремих осіб та українських організацій Північної Америки, і Військовий штаб Карпатської Січі вимагав використати ці кошти на закупівлю зброї. Проте Ярослав Барановський, який завідував у ПУН організацією допомоги від еміграції з-за океану, прислав до Січі тільки одяг та харчі³⁵.

Члени ОУН на чолі з Колодзінським розробили план організації збройних сил Карпатської України. Проте через пасивну політику ПУН втілити його в життя власними силами не вдалося. Загальна кількість членів Карпатської Січі сягала 10-12 тис. осіб, натомість військовий вишкіл пройшли й опинилися на регулярній службі тільки 2 тис. січовиків. Незважаючи на мобілізаційний потенціал, реальна її чисельність залежала від кількості зброї та офіцерів – відділи Січі були погано озброєними та неготовими до тривалого опору³⁶.

Причиною військового зіткнення між українцями та чехами вважають проблеми Січі зі зброєю. Командування Січі довідалося також про плани генерала Прхали щодо роззброєння й інтернавання січовиків. Саме тому відбувались приготування до оборони від нападу чеських військ. Підрозділи у Хусті перебували в бойовій готовності, посилено охорону Головної команди й жіночої Січі. Розвиток подій прискорив напад Угорщини на

35. Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 554-555.

36. Ольжич О. Вояки – будівничі // На зов Києва... – С. 52.

Карпатську Україну 13.03.1939 р. У приміщенні «Січової гостинниці» відбулося екстрене засідання військового штабу, на якому вирішено відіслати делегацію у складі М. Колодзінського, І. Рогача та І. Романа до прем'єр-міністра А. Волошина з проханням дати письмовий наказ коменданту чеської жандармерії полковникові Ваці видати зброю і боєприпаси для підрозділів Січі, які відправляли на фронт³⁷.

14 березня 1939 р. представники Карпатської Січі (М. Колодзінський, І. Рогач, І. Роман) близько 2-ї год. ночі прибули з письмовим наказом прем'єра Августина Волошина до коменданта чеської жандармерії полковника Ваки. У цей момент хтось відкрив вогонь, зав'язалася сутичка, але її вдалося припинити і провести переговори, в результаті яких полковник Вака погодився передати 41 кріс та 90 револьверів із боєприпасами. Отримавши зброю, перша сотня Хустського коша повернулася до казарм. Біля 6-ої години вранці Колодзінський прибув до будинку Головної команди, де перебувало 90 січовиків³⁸.

Проте невдовзі чеські військовики висунули вимогу коменданту Карпатської Січі повернути зброю. Одержавши відмову, генерал Л. Прхала о 6-й год. ранку наказав атакувати січові підрозділи та об'єкти в Хусті: Головну команду, Кіш, «Січову гостинницю», жіночу Січ та «Летючу естраду». Збройні сутички між чеськими військами та січовиками тривали понад вісім годин у чотирьох дільницях міста. Загальною обороною і обороною Головної команди Карпатської Січі командував М. Колодзінський. Чеські війська залучили легкі танки та артилерію, а піхота обстрілювала будинок Головної команди з кулеметів і гвинтівок. Січовики не стріляли багато, бо їм бракувало набоїв. Після двогодинного бою чехам вдалося захопити перший поверх будинку і полонити січовиків, які обороняли сходову клітку. Завдяки активним діям булавного Васильчука, який зумів закинути чехами ручні гранати відкинути назад, втрати у лавах

37. Кріс Л. 14 березня в Головній команді // Карпатська Україна в боротьбі. – Відень, 1939. – С. 54.

38. Сулятицький С. З кошем // Карпатська Україна в боротьбі. – Відень, 1939. – С. 82-83.

січовиків були незначні. Тоді чехи примусили полонених січовиків наступати в першому ряді, сподіваючись, що по них не стрілятимуть. Але Колодзінський віддав наказ стріляти, кажучи: «Хай простить Бог і Україна»³⁹. Біля 10-ї години чехи скерували своїх представників для проведення переговорів і домовилися про встановлення години перемир'я. Чеське командування хотіло, щоб Карпатська Січ склала зброю, однак Колодзінський відповів, що січовики ворогам зброї не віддають і ніхто не зможе їм заборонити загинути як героям. В переговорах він домігся складання зброї січовиками в домі прем'єр-міністра А. Волошина, який мав її переховати та згодом видати. Січовики під керівництвом Колодзінського майже не мали зброї, однак успішно протистояли двом сотням чеських вояків, яких підтримували три танки і легкі гармати. Після боїв із чехами в Хусті він займався організацією лікування поранених, похоронами загиблих, упорядкуванням приміщень Січі і пошуком зброї⁴⁰.

Загальне командування військами Карпатської Січі 15-19 березня взяв на себе полковник М. Колодзінський («Гузар»). Новий комендант наказав провести загальну мобілізацію. Тим часом генерал Прхала проголосив нейтралітет чеських військ та відмовився передавати зброю січовикам. Увечері 15 березня до Хуста прибув посол угорського уряду, який передав президенту Карпатської України А. Волошину вимогу мирно відмовитися від влади. Німецький консул порадив членам Головної команди Січі капітулювати, мотивуючи це тим, що в умовах, коли на окупацію Карпатської України погодились Німеччина та Італія, будь-який спротив є марним. За свідченнями очевидців, у відповідь полковник Колодзінський сказав: «У словнику українського націоналіста немає слова “капітулювати”. Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна – ніколи!»⁴¹

39. Кріс Л. 14 березня в Головній команді // Карпатська Україна в боротьбі. – Відень, 1939. – С. 62

40. Карпатська Україна в боротьбі. – Відень, 1939. – С. 51, 76-78, 108.

41. Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 557.

Після бою на Красному Полі 16 березня М. Колодзінський наказав спалити архів Головної команди Січі, організував евакуацію поранених та безпечний виїзд президента й уряду з території Карпатської України. Він планував разом із Зеноном Коссаком перейти в Карпати і, опираючись на підтримку свідомого населення, організувати партизанську боротьбу проти окупантів. Відділ січовиків на чолі з полковником Колодзінським з боями пройшов шляхом Хуст–Шандрово–Теребля–Нерсениця. Вночі з 16 на 17 березня вони об'єдналися з іншими відступаючими відділами Січі і попрямували на Горішню Апшу.

За спогадами очевидців, М. Колодзінський був у цивільному одязі та мав хворобливий вигляд, не міг іти пішки і тримався з великими труднощами на коні. До Горішньої Апші вони прийшли о 23.00 годині 17 березня і там відпочили годину. На нараді старшин прийняли рішення відступати на Великий Бичків, а в разі найгіршого розвитку подій перейти кордон Румунії. Полковник Колодзінський мав німецький паспорт іноземця з правом на проживання (*fremdepass*) і був переконаний, що угорські вояки не перешкоджатимуть контактам із консулом. З ним залишилися Зенон Коссак, Микола Дужий, поручник Тацинець і група січовиків (10-11 осіб). Близько 400 січовиків попрямували на Бичків і 18 березня вночі перейшли кордон Румунії, де були інтерновані. За спогадами полковника В. Филоновича їх відділ (273 особи) вранці румунська влада передала угорцям. Від місцевих арештованих українців вони довідалися про долю групи полковника Колодзінського. По дорозі з Горішньої до Середньої Апші група натрапила у лісі на угорський військовий підрозділ, який їх арештував і відправив до Солотвина. Після допитів 19 березня М. Колодзінського разом з іншими 15 січовиками розстріляли в місцевих шахтах⁴².

---

42. Яшан В. Полковник Михайло Колодзінський... – С. 650; Дад А. За волю і державність Срібної Землі // Коссак, Охримович, Тураш... – С. 86; Стебельський І. Шляхами молодості й боротьби. Спогади. – К., 1999. – С. 36-37.

Полковник Михайло Колодзінський був одним з найкращих військових діячів та теоретиків ОУН. Він обґрунтував роль і місце збройних сил у створенні Української держави, розробив концепцію розбудови армії, її військово-політичної еліти, стратегію і тактику партизанської боротьби визвольного руху. Теоретичні розробки Колодзінського стали в нагоді під час організації Карпатської Січі та Української Повстанської Армії. Його наукові та публіцистичні праці з військової теорії та історії українського війська, без сумніву, ґрунтовні й актуальні.

*Микола Посівнич,
кандидат історичних наук*

**Нагороджені медаллю
ім. Михайла Колодзінського**

Учасники ОДЧ «Карпатська Січ» (поранені та загиблі)

- Цебак Богдан
- Садівничий Ігор
- Черкашин Юрій
- Гичко Михайло
- Пашко Ярослав
- Федун Богдан
- Черкашин Сергій
- Лі Олександр
- Стаюра Володимир (*посмертно*)
- Воронцов Олексій
- Попов Денис
- Кузик Петро
- Лютий Степан
- Василюшин Андрій
- Крапівін Сергій
- Байдала Тарас
- Пухніченко Антон
- Понуляк Сергій
- Чад Андрій
- Чирцов Олександр (*посмертно*)
- Мисла Мирослав (*посмертно*)
- Руденко Олег
- Панькевич Євген
- Носенко Олександр
- Олексенко Євген
- Картвелішвілі Сандро
- Поліщук Олександр
- Здирко Василь
- Куцин Олег

-
- Костюк Олег (*помертньо*)
  - Єрмаков Олександр (*помертньо*)
  - Касьяненко Данило (*помертньо*)
  - Напрягло Роман (*помертньо*)
  - Хвічія Георгій (*помертньо*)
  - Канаков Ігор (*помертньо*)
  - Червоний Ігор (*помертньо*)
  - Шовкопляс Андрій
  - Мельник Микита
  - Сторчілов Олексій
  - Швець Максим
  - Колос Назар
  - Королевський Дмитро

За вагомий внесок в дослідженні історії України та внесок в розвиток військової науки

- Пагіря Олександр
- Коваль Роман
- Посівнич Микола
- Галайко Богдан
- Мельник Олег
- Тарасенко Андрій
- Стемпіцький Андрій

Скорочення

- Англ. – англійський
Арк. – аркуш
Г. – гора
ГПУ – Главное политическое управление (рос.)
Див. – дивіться
ЗУЗ – західно-українські землі
КЕ – Крайова Екзекутива
Кн. – князь
КОП – Корпус охорони пограниччя
Лат. – латинський
М. – місто
Мон. – монастир
МТС – машинно-тракторна станція
Н. е. – наша ера
Нім. – німецький
Обл. – область
Оз. – озеро
ОУН – Організація Українських Націоналістів
Полк. – полковник
Поль. – польський
Пров. – провінція
ПУН – Провід Українських Націоналістів
Р. - рік
Р. – ріка
Р-н – район
Рос. – російський
Рр. – роки
С. – село
Сл. п. – славної пам'яті
Спр. – справа

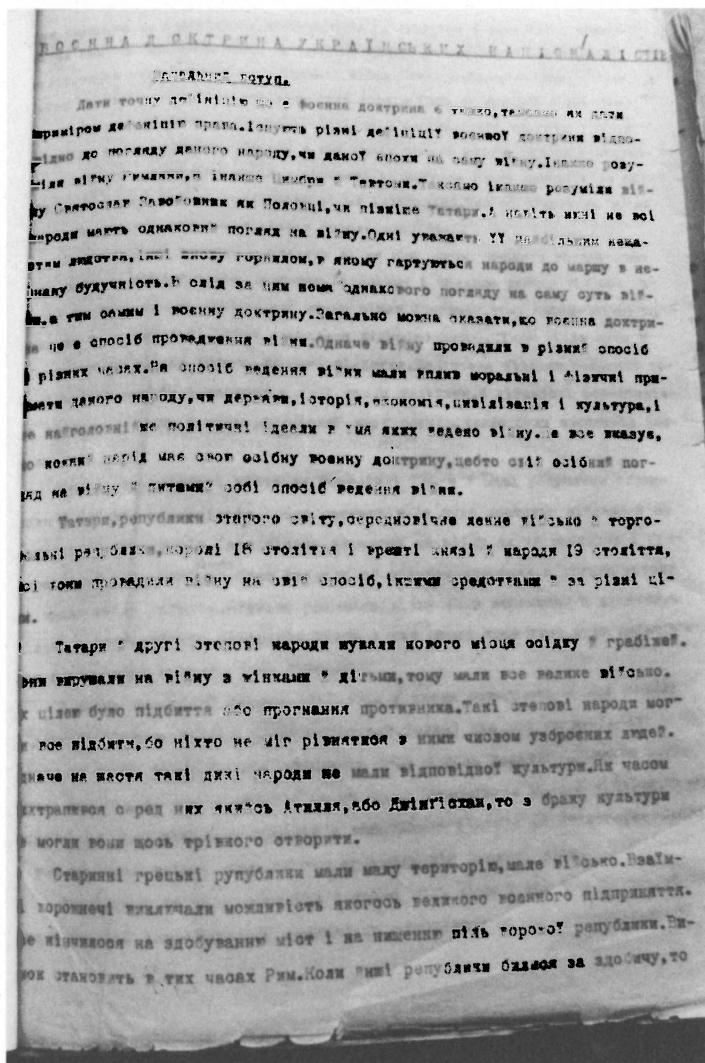
- СС – Січові Стрільці
 С. – село
 Смт. – селище міського типу
 Ст. – станція
 Ст. – століття
 СУЗ – східноукраїнські землі
 СУНМ – Союз української націоналістичної молоді
 УГА – Українська Галицька Армія
 УНР – Українська Народна Республіка
 УПА – Українська Повстанська Армія
 УНО – Українська Національна Оборона
 УСБУ – Управління Служби безпеки України
 Т.зв. – так званий
 Ф. – фонд
 Хр. – хребет
 Ч. – число

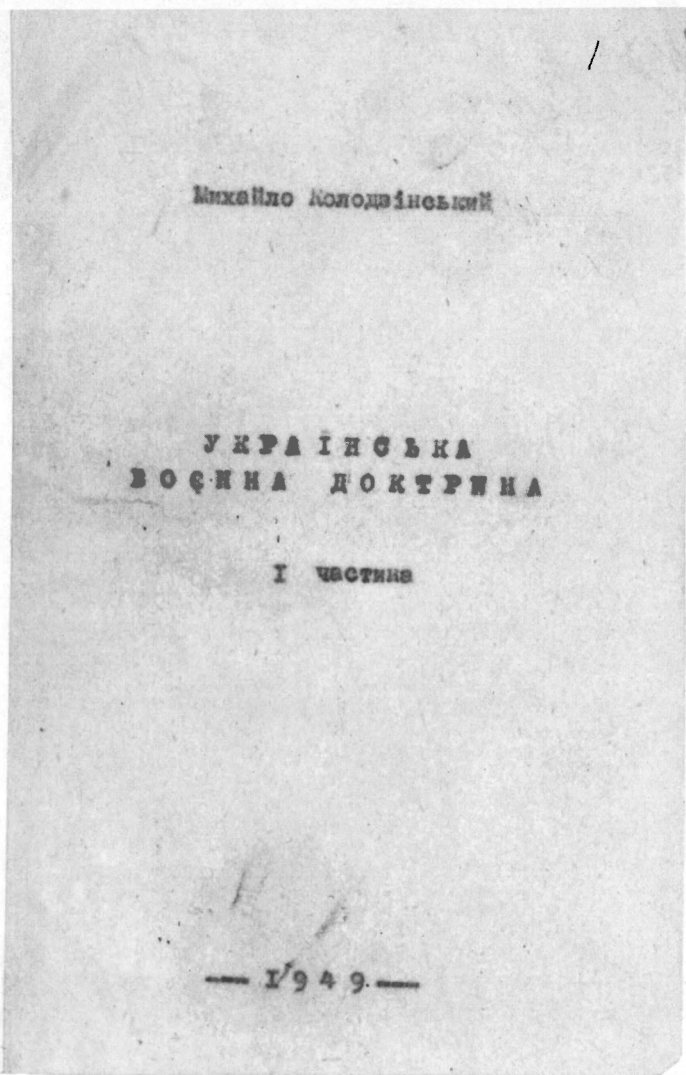
Михайло Колодзінський «Гузар», «Кум»
1924 р.

(назва установи (структурного підрозділу)) ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (найменування установи (структурного підрозділу))		Ф.№ _____ Оп.№ _____ Спр.№ _____
СПРАВА № 466 ТОМ № _____		
М. Колодзінський Воєнна Доктрина українських націоналістів 816		
(заголовок справи)		
		1938/
		(арк.)
		На _____ аркуш. Зберігати _____
Ф.№ <u>1</u> Оп.№ <u>2</u> Спр.№ <u>466</u>		

Архівна справа №466
 М. Колодзінський
 «Воєнна доктрина українських націоналістів»

Одна із сторінок архівної справи №466
 М. Колодзінський
 «Воєнна доктрина українських націоналістів»

Обкладинка підпільного видання 1949 р. під назвою
«Українська воєнна доктрина»

*Пам'ятник М. Колодзінському, споруджений
навесні 2003 р. у смт. В. Бичків (Закарпатська обл.)*

*Пам'ятний знак на місці загибелі
М. Колодзінського і З. Коссака*

*Обкладинка праці
М. Колодзінського,
виданої у м. Торонто
(Канада) 1957 р.*

Саме від ТРУБІМ.

Моя мовна повинна змінити зміст. ТРУБКА повинна бути органічно-біксовина. На першому місці повинні йти біксовина-біксова стаття. Ця стаття малаби будити в читачів беззого духа, відгребувати давню традицію, плекати літерський традицій і в той спосіб впливати на вироблення типу націоналіста-воєнника, котрий би дорівнював Богунсові, Січовим Стрільцям і тим найновішим, яких уже видав націоналістичний рух. Тому, що ніхто не писав тих статей, я ввався до їх писання. М.І. я написав був стаття "Фрути - українські Тернопілі", але в Трубіці за Січень-лютець вона не появилася. Але зате в тому числі в малесенька стаття "У І4-у річницю", яка в добра до ДІДА або до НОВА ЧАСУ, але ніколи до Трубіки, за котру йдеться на рска до тарки. Ця стаття в собі звичайною редакторською пригадкою й зсна знеса нагостріа-шу цензурі в аззі. Біксовкого духа не містить вона навіть на зєпах. Уважю, що таких статей у Трубіці не треба міст. ти. Я тому так дого розписуюся про те, бо хочу вразно представити, як погинна на мою думку виглядати ціла Трубка від оглядом змісту.

В наїновійшому числі Трубіки вже була фдінена моя стаття "Ловним наме призначення", але уї так обкубала, що краше було її взагалі не друкувати. Я не маю претензій бути редактором, але не хочу, щоби мої статті в такий спосіб різали. Я маю спеціальний стиль, а статті пишу одним духом, тому переміна слів, опущення речення, додання якихось окличників зазирають моїм статті того духа, котрим я самий живу і котрим хочу пропагувати. А той дух в підважною нашого руху. Мусимо собі знати справу, що та Трубка в призначена для нашого селенна, тому та перша стаття мусить на нього так ділати, щоби він дійсно був звідний і вважався з велими рунками до робля воровові. Коли хтось того не відчуває, то нехай не чистить мої статті, всядно, чи не буде Джон, Кіндрет чи інший, більший або старший редактор. Я до нх відношуся з новим респектом, але не хочу навіть послухати, що вони відчувають лучче від мене, що вроба писатив Трубіці. На цьому я кінчу просевої статті.

Медаль Михайла Колодзінського

*відзнака ОДЧ «Карпатська Січ»
хрест «Карпатська Січ»*

ЗМІСТ

<i>Віктор Роз</i> Вступне слово.....	3
<i>Олег Куцин</i> Колодзінський в моєму житті.....	9

Від видавництва (Передмова до першого видання 1940 р.).....	13
--	----

ВОЄННА ДОКТРИНА УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ.....	17
---	-----------

ПРОБЛЕМА ВІЙНИ Й ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ В УКРАЇНІ Й ЄВРОПІ В МИНУЛОМУ	18
---	----

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ	40
---	----

Княжі часи.....	40
Козацькі часи.....	51
Найновіші часи.....	60

ВОЄННА ГЕОГРАФІЯ І КОРДОНИ УКРАЇНИ.....	75
--	----

Південні кордони України.....	79
Кордони України з Румунією.....	81

Кордони з Малярщиною і Чехословаччиною.....	83
Кордон з Польщею.....	85
Кордон з білорусами.....	89
Кордон з Московщиною.....	92
Кордон з Кавказькими народами.....	102

НАЦІОНАЛІСТИЧНЕ ПОВСТАННЯ..... 133

II). Повстанню треба надати організовані форми.....	149
III. Організація повстанчих мас в українську націоналістичну армію.....	159
III/2. Поширити й закріпити владу на українських землях.....	177
IV. Знищити живі ворожі сили й перенести війну на ворожі землі.....	186

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ в націоналістичній революції..... 191

Роль американської еміграції в націоналістичній революції.....	193
---	-----

УКРАЇНА І ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ..... 214

ПРОМЕТЕЙСЬКИЙ СОЮЗ українського націоналізму і месіанізму.....	225
---	------------

Українська еміграція на Зеленому Клині.....	235
ОУН і СОЮЗНИКИ.....	251
<i>Микола Посівнич</i> Життя і діяльність полковника МИХАЙЛА КОЛОДЗІНСЬКОГО	255
Нагороджені медаллю ім. Михайла Колодзінського.....	272
Скорочення.....	274
Фотододаток.....	276

Михайло Колодзінський

**Воєнна доктрина
українських націоналістів**

Відповідальний за випуск

Віктор Роз

Макет та обкладинка

Василь Бойко

Підписано до друку

20.02.2019 року

Замовлення № 219-033

Видавництво ТОВ «Основа»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

серія ДК № 1981 від 21.10.2004 р.

01032, м.Київ-32, вул. Жилинська, 87/30

тел: (044) 584-38-97, т/ф: 584-38-96

Видруковано ТОВ «Основа-Принт»

свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців

ДК №2072 від 25.01.2005р.